

Gr. LXIV: I: T. 6.

Innehållsförteckning.

"Skillnad på folk".

Erikslund.

Etnologica och Nils Lithberg.

Flygblad med anledning av typografstrek. 1919.

Flygblad (tyskt) med anledning av revolutionen i

Tyskland. 1919.

Gotlandica.

Johanniter-Orden.

Katolska kyrkan och protestantismen.

Konstverk och konsthandel.

Nordiska museet.

"Pansarbåten".

Recept (rörande identifiering och konservering av div.
föremål.)

Östarp.

Aftonbladet. 9.4.1920.

*De gamla **
SKILLNAD PÅ FOLK.

Det pratas så ofta om mannens och kvinnans likställighet, att man nästan skulle kunna tro att en sådan existerar. Men det är allt misstag, det kommer fram helt oförmodat vid mer än ett tillfälle.

Som ett gott exempel härpå kan man anföra ett par episoder från polisdomstolen. En typografslärling stod tilltalad för våld mot en biografvaktmästare. Det påstods, att han skulle försökt komma in utan biljett och att han vid utförandet gett vaktmästaren ett par "smockor" som lön för besväret. Nå, ynglingen erkände "smockorna" och dömdes till 50 kronors böter!

Så var det en banktjänsteman, som stod tilltalad för att vid fyra olika tillfällen ha ofredat kvinnor på gatan. Han hade först tilltalat dem och sedan ryckt tag i deras kläder. Den bälde riddersmannen erkände också -- han dömdes till 20 kronors böter.

En yngling, tillhörande en klass, där man icke precis är så noga med artighetsbetygelserna, dömdes till 50 kronors böter för våld mot en man, men en person, tillhörande de s. k. bildade klasserna, som uppträder brutalt mot ensamma kvinnor vid fyra olika tillfällen, slipper undan med tjugu kr. i böter!

En ofredad man är värd femtio kronor -- fyra ofredade kvinnor -- tillsammans tjugu kronor.

Det är skillnad på folk, som man ser, men var är likställigheten mellan män och kvinnor?

Point.

Aftonbladet 9 Apr. 1920

Social Demokraten. 18.4.1928.

Soc. Dem. 18/4 1928.

Massavhysningar av gårdsbrukare å sörmlandsgods.

Hur det ser ut i Björnhagen just nu.

I vår har sista kapitlet i en jordtragedi utspelats i de väna Trosanejderna. På Erikslunds ägor i Västerljuds socken ha mer än ett dussin torp lagts öde, backstugusittare ha avhysts och de vidsträckta markerna lämnats åt sig själva — uppenbarligen för att naturen själv så småningom skall göra dem skogbärande. Så är åtminstone befolkningens tro, och man kanske inte gissar så orätt, ehuru det officiella skälet för torpens nedläggande angivits vara, att man behövde jorden till betesmarker. Visserligen finns det ett hundratal kor på huvudgården, men då egendomen i sin helhet omfattar c:a 500 tunnland och den på torpen fördelade jorden torde kunna beräknas till ungefär 140, måste man i någon mån ställa sig skeptisk till uppgiften. Men även om det nu i verkligheten skulle förhålla sig så, att man för kreaturens skull behövde hela

Fänadens väl viktigare än människans.

SYSTEMATISK ÖDELÄGGELSE I ARATAL.

*Stugorna rivas,
virket slumpas.*

jordarealen, har man likväl svårt att fatta, att vederbörande för denna orsaks skull kallblodigt röjer rent i gårdarna och avhyser dugliga och sträv-samma brukare, som här haft bärgning för sig och sina familjer. Det ser sannerligen ut, som om fänaden skulle stå högre på rangskalan än människorna vid Erikslund.

Godset, som är beläget 2 km. från Västerljuds järnvägsstation och utarrenderat till en agronom Persson, äges av fröken Margit von Geijer, en mycket ung dam, som står under förmyndare. Erikslund lär för övrigt vara en gåva från släkten Hallwyl. Fröken von Geijer är också innehavarinna till egendomen Hällstalund i samma trakt och lastageplatsen Hällsviken, 4 km. från Västerljud, och är på det hela taget den största "jorddrottningen" i trakten.

Systematisk ödeläggelse, som pågått i årtal.

Igenläggandet av den odlade jorden började redan för ett par år sedan, då brukaren av torpet Noret fick ge sig i väg. Ågorna där, c:a 30 tunnland, hålla nu på att förvandlas till skogsmark. Och sedan har raseringen fullföljts systematiskt. När avtalen löpt ut har folket fått ge sig av, likgiltigt varthän, och stugorna ha lämnats att frätas av nederbörd och härjas av stormar. Rågskylarna ha försvunnit från fälten och i deras ställe väver ogräset sin matta över tegarna. Det är en out-sägligt trist syn.

Här nedan lämnas en lista på de torp och utgårdar, som lagts öde:

Björnhagen, 8 tunnland;
Björndal, 7 tunnland;
Vedetten, 8 tunnland;
Brännvreten, 7 tunnland;
Sandbrink, 12 tunnland;
Marietorp, 3 tunnland;
Skillnaden, 8 tunnland;
Reträtten, 6 tunnland;
Stubbhagen, 5 tunnland;
Stockkärr, 30 tunnland;
Noret, 30 tunnland;
Ringsjötorp, 8 tunnland;
Gränsen, 5 tunnland.

Som man ser ha de flesta av dessa ställen varit stora nog att föda innehavaren och hans familj. Och brukarna ha också varit nöjda med sin lott och blivit fästa vid den torva, där de slagit sig ned. I åtminstone ett fall var den nu avhyste brukaren till ett av torpen född på detsamma. Björnhagen arrenderas av en gammal man, som får svårt att börja på nytt. Men det har tydligen inte haft något att betyda, när parollen om ödeläggelse utfärdades! Och åtskilliga av stugorna äro synnerligen vackert belägna, såsom t. ex. Sandbrink vid Hällsviken, varför det bör ha varit dubbelt svårt att slitas ifrån dem.

Fick ej behålla sin enda ko!

Det är f. n. endast en av utgårdarna, som fortfarande är bebodd, nämligen Norrbystugan, vars innehavare beretts en nådatid. Även en man, som varit bosatt på det diminutiva stället Lilla Norrbystugan, har fått tillstånd att stanna kvar, om han uppfyller vissa villkor. Han har haft en areal på c:a ett tunnland till sitt förfogande och där hållit en ko. Nu krävdes, att han i fortsättningen skulle betala ett halvt års hyra i förskott och dessutom bekosta alla reparationer själv. Dessa villkor kunna ju inte sägas tillhöra de allra mildaste, men härtill fogades ytterligare kravet på att mannen skulle göra sig av med kon. På detta sätt tvingas han mot sin innersta önskan att övergiva stugan och gå samma väg som de andra.

Backstugorna rivas och virket bortslumpas.

Utom i det föregående nämnda torpen och större gårdarna har det också funnits ett antal lägenheter utan egen jord. Även backstugusittarna ha emellertid blivit utkörda från godset, varefter man gått löst på stugoran, rivit dem i grunden och sålt virket till högstbjudande. Däremot stå torpens byggnader fortfarande kvar, delvis ganska gott bibehållna.

Den sista stora avhysningen ägde rum för kort tid sedan, och det är nu ganska tyst och öde på det stora jordagodssets utmarker. Kanhända det blir litet livligare om några år, när gästade sällskap få tillfälle att ströva med bössan på armen i den uppväxande skogen. Men det må förlätas traktens arbetande befolkning, om den då visar sig ha svårt att uppskatta idyllen.

Från Gestrike-Helsingbygd. Våren 1913.

GESTRIKLAND I NORDISKA MUSEET.

DEN NUTIDA KULTUREN MED SINA TÄTA och många förbindelser utjämnar mer och mer icke blott olika orters utan äfven olika länders seder och skaplynne. Det är särskildt järnvägarna som befordra en ständig omsättning af folk med nya seder, som för i äldre tider af lägset liggande orter voro främmande. Och det är industri- och järnvägssamhällena med människor från vidt skilda orter som skapa universellare seder, hvilka så småningom tvinga de gamla förbygderna egendomliga bruket åt sidan.

Fig. 1. Helgdags (kirkdräkt). Hedesunda.

Fordom hade hvarje landsända sina karaktäristiska vanor, sitt karaktäristiska bohag, sitt karaktäristiska lynne och sitt karaktäristiska språk. Detta gällde icke blott landskapen; det gällde äfven på många håll angränsande socknar, stundom till och med olika släkter och byar inom socknen.

Så röja framför allt Gestriklands folkdräkter och språk för landskapet karaktäristiska egenheter, om äfven släktskap med angränsande trakter kan spåras, såsom exempelvis mellan Hedesunda och Tierp eller mellan Hamrånge och Helsingland. Nordiska

museets främsta uppgift är att tillvarataga de föremål, vår allmoge nyttjat i helgd och söcken, de byggnader den bodde i och den inredning som omgaf den i stugan, liksom äfven de sagor och föreställningar som voro lefvande hos folket. De föremål museet äger från Gestrikland äro icke synnerligen många, men i flere afseenden belysa de på ett ypperligt sätt den äldre Gestrikekulturen.

De gamla gårdarna voro byggda i en öppen fyrkant. I midten låg manbyggnaden, flyglarna utgjordes af ladugårdshus m. m. och fyrkantens fjärde öppna sida, som oftast var belägen åt söder, utgjordes af ett staket, som förenade flyglarnas ändar. Manbyggnaden utgjordes af en eller två våningar med hvardera 3 rum, dagligstuga, nystuga och kammare. Nystugan var ej sällan prydd med målningar. Museet eger en dylik från Valbo (fig. 2), hvilken år 1901 öfverlämnades som gåfva af Söderfors bolag. I taket framställes Jesu dop, på väggarna synas framställningar ur bibeln, blomstergudinnan Flora o. s. v. Särskildt intressant är en målning i hörnet vid spisen framställande en flicka med ett glas och en flaska och däröfver följande inskrift: »Gässe will du hafwa mig så skall du wärdig finna dig ty jag har Gumman Noachs mod allenast du är from och god, ty dricka får du hur du will jag gifwer dig sjelf flaskan til. Men falskhet jag med läfwen har, så har jag lärt utaf min far och blir så här i all min dar.» Ett särskildt intresse har denna figur, enär flickan är iförd den vid 1700-talets slut brukliga Gestrike-dräkten.

Målningarna i Valbostugan, hvilka liksom Gestrikemålningarna i allmänhet utmärka sig för sina

Fig. 2. Nystuga. Valbo.

ljusa och glada färger, äro utförda år 1783 af bröderna Hans och Johan Vikström, hvilka arbetade i Gestrikland och norra Uppland.

Af till husets inredning hörande möbler eger museet flera intressanta exemplar. Så t. ex. ett bord, endast bestående af en skifva, hvilken i det fria lades direkt på marken och inomhus ställdes på två bockar. Skifvan är målade i 1500-talets stil och daterad 1590. Trots dess bredd (83 cm.) är den i ett enda stycke. Som ett exempel på möbler må vidare anföras en stol från Valbo (fig. 3), ett skåp från Österfernebo (fig. 11) snidadt och måladt, försedt med årtalet 1793, samt en vägghylla s. k. tavlett (fig. 8) med årtalet 1774.

De föremål, som hos vår allmoge erhöillo ett särskildt omsorgsfullt utförande voro sådana som användes till *känning* vid frieri. För den flicka, som den unge mannen kastat sina blickar på, förfärdigade han ett föremål, som sändes till henne.

Emottog hon gåfvan betydde detta, att hon icke hade något emot ett närmande. Till sådana gåfvor hafva på olika ställen i vårt land olika arter husgeråd kommit till användning. I Skåne användes klinebräden och skäkträn, på Gotland nystpinnar, i Roslagen rockblad och i Gestrikland träskedar. De äldre skedarna voro målade, de yngre utskurna. Särskildt af de senare (fig. 13) eger museet en stor samling med årtal från 1807 till 1860 jämte den flickas initialer som erhöill skeden. Var en flicka synnerligen omtyckt erhöill hon skedar från många håll och det var stort att kunna visa hur många skedar man hade. Fördenskull anbragte hon i sin kista en skedhäck, där de erhållna gåfvorna utställdes. En dylik skedhäck i museet bär årtalet 1782.

Som »känning» användes äfven de s. k. *mes-smörskrusen* (fig. 5), d. v. s. de runda stämplar af trä, som brukades för ornering af mes-smörsbullarna. Sedan den unge mannen i sin kolarkoja snidat en dylik sände han den till sin utvalda, som sedan i fäboden bakade små kakor, hvilka förärades hennes beundrare i gengäld. Kakorna buro namnet *mes-smörbullar*, *tjörsmessmör* (kyrkmessmör) eller *hesenmessmör* (Hedesundamessmör), enär de ansågos ursprungligen tillhöra Hedesunda socken. De voro runda omkr. 10 cm. i tvärmått och 2—3 mm. tjocka. Degen tillreddes af sötmjolk, som hopkokades med socker, ägg, kardenunna, kanel och något hvetemjöl. Det stycke af kakan som stämpeln icke räckte till att pryda sirades med små utskurna pinnar kallade dorisar.

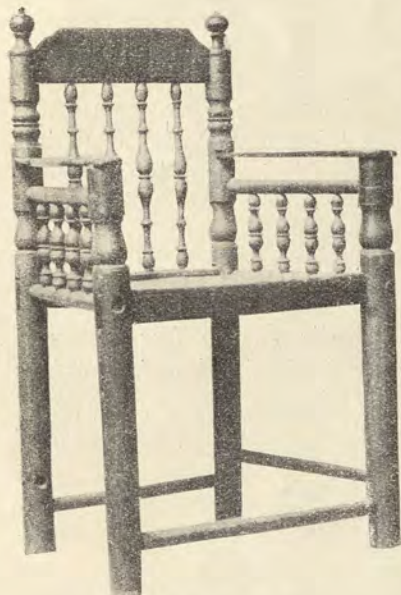

Fig. 3. Stol. Valbo.

Fig. 4. Selbåge. Valbo.

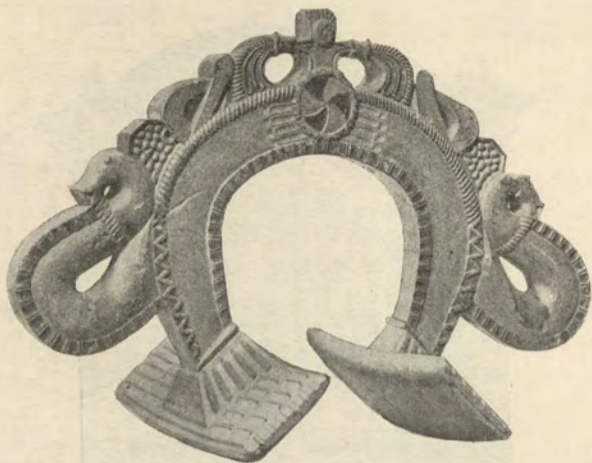

Fig. 7. Selbåge. Hedesunda.

Fig. 5. Mes-smörskrus. Hedesunda.

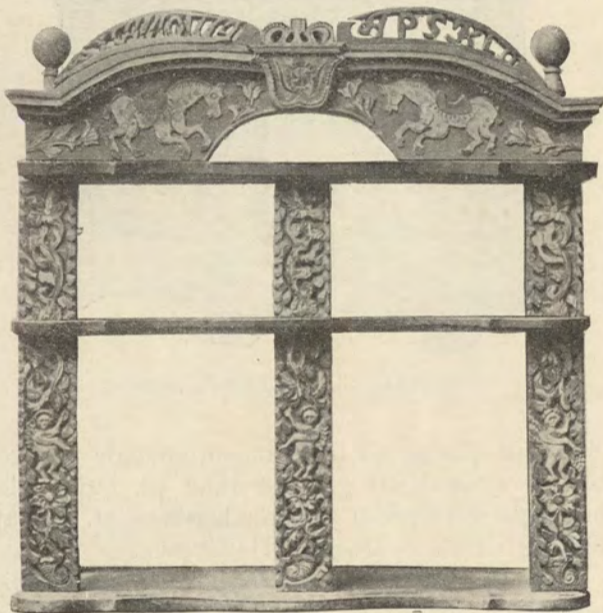

Fig. 8. Tavlett. Gestrikland.

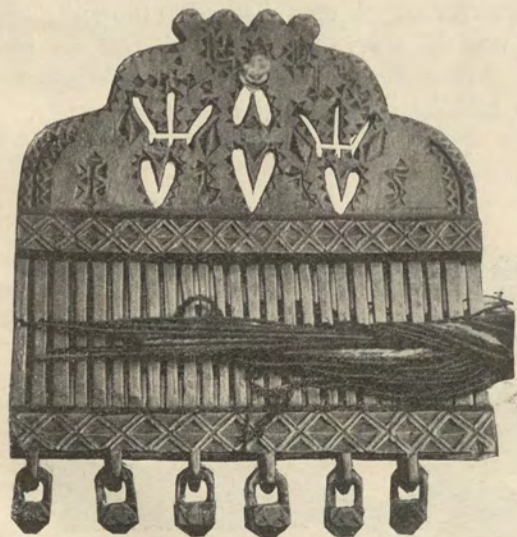

Fig. 6. Bandväfsked från Järbo.
Tillhör Fru Lisa Hedberg.

Fig. 9. Mangelbräde från Gestrikland.

Fig. 10. Mangelbräde från Gestrikland.

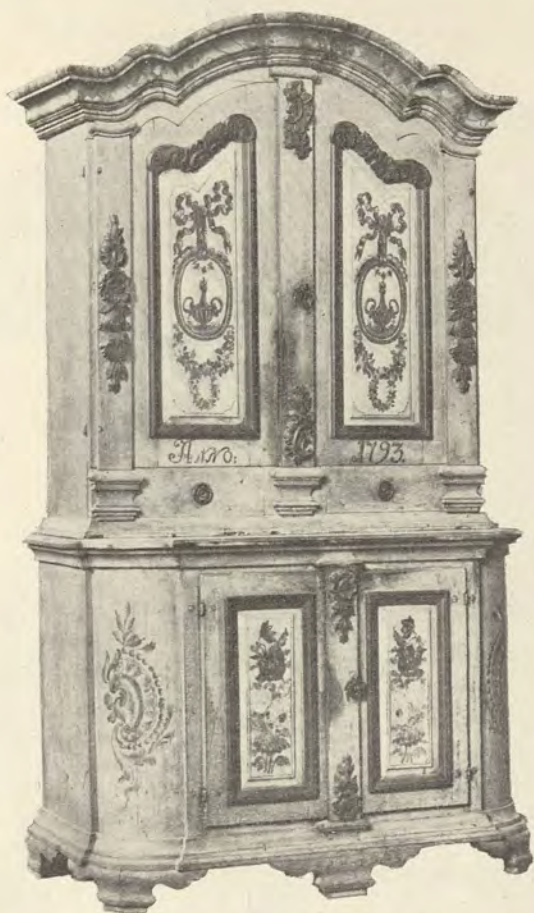

Fig. 11. Skåp. Öster-Fernebo.

Bullarna sändes till fästmannen, enär de ansågos ha en synnerligen god inverkan på denne eller medtogos till kyrkan som söndagskonfekt. De afbildade »krusen» äro från Hedesunda.

Men äfven andra föremål erhöilo en konstnärlig utstyrel. Selbågarna (fig. 4, 7) och lokorna skuros och bemålades i granna färger. Skäkträn, bandväfskedar (fig. 6) och mangelbräden försågos med sniderier. Den serie af mangelbräden som museet eger från Gestrikland med årtal från 1617 till 1734 är synnerligen intressant. Det här (fig. 10) afbildade mangelbrädet har följande inskrift: »*Tveta tyn kleder hvit och sedan kaffla tem med ffit hvite kleder er qvinsfolks heder fruta gud och haff honom kier så skier tig lycke e hvar tu er Anna Daniel Doter 1630 den 12 november P O S W 1630*». På ett annat ställe finnes årtalet 1704. Det andra här afbildade (fig. 9) har årtalet 1734 och är rikare dekoreradt.

Till sist vilja vi kasta en hastig blick på de gamla Gestrikedräkterna. Som så mycket annat äldrigt i våra bygder ha äfven folkdräkten mer och mer kommit ur bruk. Redan på 1800-talets midt omtalas att af Gestriklands befolkning egentligen endast Hedesundaboarna bibehålla sin dräkt. På 1700-talets slut förekom den däremot ännu allmänt och beskrifvas då från Ofvansjö, UGGLEBO (Ockelbo), Hamrånge och Fernebo. I olika trakter synes den ha varierat något; så omtalas exempel-

vis att kvinnornas liftröjor i Hamrånge ej voro så långa som i Ofvansjö eller i Helsingland.

Mansdräkten synes i äldre tider haft stor likhet med Delsbodräkten. Sälunda buro ännu vid 1700-talets slut äldre män i Hamrånge Fig. 12. Dryckeskanna (»Skämtkrus»). Valbo.

Af kvinnodräkter eger museet en fullständig helgdagsdräkt från Hedesunda (fig. 1). Den utgöres af särk med öfverdel, hvilken är hålsömmad vid halsen och broderad å ärmlinningarna, mörk kjol med röda, gula, blå och gröna ränder med lifstykke i samma färg, förkläde af kjolens färg med bredt band, lös lomma med applikationsbroderier, silkesduk öfver axlarna, röda strumpor och bredklackiga skor med spännen. Hufvudbonaden består af en mössa af blått siden med kedjesömsbroderier af en för Gestrikland karaktäristisk hög form, något besläktad med den Uppländska. Under mössan bäres paunestycke och knuten rundt om mössan ett bredt färgadt sidenband. I äldre tider voro kjolen och lifstycket olikfärgade, hvilket framgår af de allmogemålningar, i hvilka personer i folkdräkt äro afbildade. Så har flickan på målningen i Valbostugan (fig. 2) brunrandig kjol, gulbrunt randigt lifstykke, hvitt förkläde med röda ränder, röda strumpor, röd mössa och grön duk öfver skuldrorna. Å en fullständigt liknande målning i museet läses öfver flickan: »*Så der voro Sveriges flickor klädde intill 1795, då det aflades, men jag behåller gamla modet til en åminnelse*».

NILS LITBERG.

Fig. 13. Träskedar från Hedesunda och Valbo.

Samarbetet inom folklivsforskningen.

Ett förtydligande av professor
Nils Lithberg.

Folklivsforskningen har under loppet av det sista halvåret vunnit en allt mera ökad aktualitet. Betydelsen härav, liksom betydelsen av folklivsforskningen såsom nationell och allmänt kulturell vetenskap, har så ofta understrukits, att det är obehövt att vi här närmare uppehålla oss därvid. Då folklivsforskningens material i likhet med den allmänna etnologiens till huvudsakligaste del består av levande tradition, är det dömt till ett ständigt försvinnande. Ångans och elektricitetens tidevarv har på ett årtionde kunnat förstöra mer än årtusenden i forna tider förmått. "Det brinner, det brinner med ljus låga i den etnologiska världen", skriver Adolf Bastian år 1880. — Det är nu 40 år sedan dess.

Inför detta års riksdag har framlagts en motion om skrivelse till k. m:t angående utredning om organiserandet av insamling och utforskning av den svenska allmogekulturen, en motion sålunda rörande en uppgift, vilkens lösning är Sveriges plikt såsom kulturland, och för vilkens åsidosättande våra barnbarn icke skola känna något urskuldande; en motion, som dessutom kan sägas hava framkommit i elvte timmen, därest dess syfte skall hinna förverkligas.

På en eller annan punkt torde motionens formulering kunna behöva närmare preciseras. Så har där bl. a. uttalats en önskan om uppdelning av områdena mellan olika hithörande discipliner. I sitt uttalande rörande motionen har Nordiska museet i detta avseende frambållit de vädor, en sådan fördelning kan medföra, då denna dels kan tänkas bliva hindrande för uppkomsten av flera institutioner än de som nu existera i Stockholm, Uppsala och Lund dels kan verka hämmande i den allsidiga och självständiga verksamhet, som är den oafstergivliga förutsättningen för varje art av forskning. De olika institutionerna borde ställas under en gemensam överstyrelse, men de få på intet vis beskäras i sin självskrivna rättighet till fri och ohindrad utveckling. Huru som helst måste det emellertid vara varje kulturellt intresserad svensk angelägenhet att motionen vinner riksdagens beaktande, och att den där begärda utredningen med det snaraste kommer till stånd.

Det är uppenbarligen denna synpunkt, som varit den vägledande för professorn vid Lunds universitet M. P:son Nilsson vid författandet av en artikel i ämnet, införd i Svenska Dagbladet den 24 mars, en artikel, som är den närmaste anledningen till dessa rader.

Prof. Nilsson utgår från en av mig i sista häftet av tidskriften *Rig* införd uppsats berörande den svenska folklivsforskningen sedan 1800-talets mitt. När prof. Nilsson finner det anmärkningsvärt, att folkminnesforskningen i Lund därvid erhållit ett stort utrymme, under det att den vid Nordiska museet inrättade professuren i svensk folklivsforskning icke med ett ord omnämnes, förbiser han, att det ifrågasvarande tidskriftshäftet förelåg i huvudsak färdigt i början av oktober. Min uppsats är sålunda ingen programskrift och står icke i något som helst sammanhang till den i januari detta år tillsatta professuren.

Händelserna ha gått hastigt. Den 18 maj i fjol väcktes förslag om inrättande av en professur i folkminnesforskning i Lund, och under sommaren utfärdades upprop om insamling av penningmedel i detta syfte. I november skrev Lunds universitet till regeringen rörande inrättande i Lund av ett institut till allmogekulturens räddande. Den 30 november erhöll Nordiska museet en donation för inrättande av en professur i nordisk och jämförande folklivsforskning, en donation, som stadfästes av k. m:t den 17 jan. i år, varefter professuren tillsattes den 24 jan. Den 21 jan. avlämnades motion om statsanslag till det planerade institutet i Lund och den 27 jan. den ovan anförda motionen rörande organisering av allmogekulturens utforskande. Härtill kan ytterligare läggas, att docenten von Sydow och underieknad i augusti diskuterade folkminnesforskning i denna tidnings spalter, och att von Sydow och docenten Geijer i Uppsala i november sammanträdde i Stockholm med tjänstemän vid Nordiska museet för att dryfta frågan rörande närmare samarbete.

Min uppsats i *Rig* påbörjades för ungefär ett år sedan, och även om ingenting av vad jag nyss uppräknat inträffat, hade den varit tryckt i tidskriftens tredje häfte i huvudsakligast samma form den nu fick. Visserligen hade jag i mina tidningsartiklar i somras sagt vad jag önskade i frågan. Att jag det oaktat fullföljde min ursprungliga avsikt hade följande grunder: dels ville jag något utförligare behandla den historiska sidan av saken, dels ville jag på en mera varaktig plats än i en tidningsartikel korrigera sådana, såväl i tidningar som i tidskrifter, under de senare åren synliga uppgifter, som icke gävo tillräcklig rättvisa åt dem, som tidigare arbetat på området, och slutligen ville jag ännu en gång i klarare form än i de hastigt hopkomna tidningsartiklarna undanstryka den principiella betydelse, jag tillmäter såväl ett mera allsidigt insamlande av folkliga traditioner som den större allsidigheten i den vetenskapliga undervisningen i ämnet på den lägre plan. Jag inser tillfullo vikten av ej blott specialisering utan och behovet av att olika åskådningar rörande materialets vetenskapliga behandling göras gällande. Men dessa skola efter min mening sparas till studiets mera framskridna stadier. Botten för studiet skall vara så stor, att den kan bära upp ämnet i sin helhet, och framförallt skall den vara tendensfri.

Vad jag här yttrat rörande tillkomsten av min uppsats har strängt taget inget intresse för allmänheten. Det kunde lika väl hava meddelats prof. Nilsson privat. Då jag — ingalunda i avsikt att uppriva ett nytt tidningsgräl — ännu en gång tar till ord i frågan, sker detta av annan anledning.

I motionen av den 27 januari rörande undersökning av den svenska allmogekulturen uppräknas bland de svårigheter, denna har att kämpa med, "en på många håll framträdande oenighet, man skulle kanske rent ut kunna säga avoghet, som även gör sitt till att förtrycka". Det var särskilt ordet avoghet, som väckte en viss förvåning. Sedan ett flertal år tillbaka har från Nordiska museets sida bl. a. i offentliga skrivelser av år 1912 och 1916 framhållits önskvärdheten av samarbete mellan hörande institutioner i Stockholm, Uppsala och Lund. Sedan många år har ett, som jag hoppas, för båda parterna angenämt samarbete pågått mellan museet och landsmålsarkivet i Uppsala. Efter vad jag tror mig veta, har sedan flera år samarbete inletts även mellan landsmålsarkiven i Uppsala och Lund. Mellan Nordiska museet och folkminnesarkivet i Lund har ingen annan form av samarbete existerat än att Nordiska museet med största beredvillighet ställt sitt material till lundensiska forskares förfogande.

Nu säges i slutet av prof. Nilssons artikel — och detta är uppenbarligen kontentan av resonemanget — att "forskningsområdet är så stort, och Sverige ett så vidsträckt och olikartat land, att det ej räcker till med en centralpunkt och en vetenskaplig riktning. Den institution för folklivsforskning, som nu är föreslagen i Lund, borde hälsas med glädje som en medhjälpare på ett stort och rikt arbetsfält, där det finnes plats för många arbetare av olika riktningar, och icke bekämpas som heterodox."

Det ser sålunda ut som om det vore alldeles nödvändigt att i tryck uttala den självfallna saken, att man från Stockholm med den största tillfredsställelse hälsat meddelandet om det nya institutet i Lund, och att man även framdeles kommer att med samma tillfredsställelse hälsa alla de tillskott i arbetskrafter och arbetsmedel, som kunna erhållas såväl i Lund som annorstädes.

Att *en* centralpunkt och *en* vetenskaplig riktning icke kunna vara tillfyllest är säkert en allmän mening. Då i november skrivelsen rörande det lundensiska institutet offentliggjordes, hette det i tidningsreferaten, att detta var avsett att bli ett centralinstitut för folkminnesforskning. Jag vågar efter prof. Nilssons nyss anförda yttrande fatta detta så, att detta centralinstitut icke avsågs att bli det enda utan *ett* av de centralinstitut, landet behöver.

Rörande frågan om *en* vetenskaplig riktning har jag ovan uttalat mig. Här må blott med glädje konstateras, att i de statuter, som uppgjorts för det nya institutet i Lund såsom insamlingsmaterial upptagits ej blott diktning, tro och sed utan även allmogens levnads- och arbetsätt såsom beskrivningar på arbetsmetoder och redskap, hus och inredning, sociala förhållanden o. s. v. Att döma av statuternas avfattning synas även planer vara å bane att bringa undervisningsplanen för ämnet i större överensstämmelse med ämnets omfattning.

Jag är tacksam för att genom prof. Nilssons artikel hava erhållit anledning till detta förtydligande.

Nils Lithberg.

Folkminnesforskningen och etnologien.

Några synpunkter på den svenska folklivsforskningens
utveckling.

Av fil. dr Nils Lithberg.

I anslutning till appropet om en professur i folkminnesforskning, som utgått från Lund, har Svenska Dagbladet velat lämna rum för några synpunkter på det ifrågasvarande ämnet av en på etnologiens område redan välkänd forskare, amanuensen vid Nordiska museet fil. dr Nils Lithberg. Artikeln skall följas av ännu en, vari han kommer att slutföra behandlingen av ämnet.

Genom Svend Grundtvigs arbeten på den danska folkdiktningens område vid mitten av förra århundradet och kanske icke minst genom den häftiga strid, som fördes mellan landets lärde vid hans första framträdande, och som tvang den ene efter den andre att taga ställning till viktiga principfrågor, grundades i Danmark ett fast och härligt intresse för studiet av folkets muntliga traditioner i syn, visa och sägen. Den, som under de sista årtiondena var själen i detta arbete, var den nyligen avlidne, inom sitt område högt begåvade forskaren Axel Olrik. Även i ett annat av våra grannländer omfattades folkdiktningen med stort intresse, och det var i Finland. Här var det Kalevalaforskningen, som blev utgångspunkten, helt säkert den bästa utgångspunkt man kunde erhålla på grund av den nationella suggestivitet som i själva uppgiften att söka vinna klarhet i denna märkliga folkdiktningens ursprung. Som vetenskap grundades den av Julius Krohn, och dennes son Kaarle Krohn är nu den finska folkdiktningens ledare.

Redan år 1905 hade en svensk, C. O. v. Sydow, biträtt Krohn med registrering av sagomaterial, och det blev han som hos oss gav ämnet den dansk-svenska benämningen Folkminnesforskning. — "Folkeminder" är det danska kollektivnamnet för folkets muntliga traditioner.

v. Sydow disputerade 1909 på en sago-historisk avhandling och utnämndes följande år till docent i ämnet vid universitetet i Lund. 1911 hade en student sökt och erhållit tillstånd att därstädes få avlägga fil. kand.-examen i ämnet, och v. Sydow förordnades helt naturligt till examinator. År 1913 grundade v. Sydow efter danskt mönster "Folkminnesföreningen i Lund", vilken följande året startade tidskriften Folkminnen och folk-tankar, vilken alltför är föreningens organ. Sedan 1914 utgår till folkminnesforskning i den sydsvenska universitetsstaden ett årligt anslag på 4 500 kr.

Så ter sig i korta drag förhistorien till det ämne för vilket ett antal personer i dagarna vädjat till allmänheten om inrättande av en professur vid det lundska lärosätet. Frånse vi de icke sällan återkommande blänkarna i pressen rörande folkminnesforskningens uppgifter, torde den svenska allmänheten hava föga kännedom om vad "folkminnesforskning" är, vilka uppgifter den har, och vilken ställning den intar till folklivsforskningen i dess helhet.

Folkminnesforskningen, eller som den i Finland kallas folkdiktningensforskningen, började i Norden med ett vetenskapligt studium av den dikning i bunden form, som fortplantats på folkets läppar. På senare åren har dess intresse alltmer, huvudsakligast tack vare Kaarle Krohn, glidit över till folksagens område. Det är sagoforskningen och vid den knuten tytologisk forskning, som för närvarande samlar ett stort antal yngre vetenskapsidkare kring sina uppgifter.

Sagoforskningens första uppgift är att genom ett jämförande studium av de hundratals varianter, i vilka en folksaga uppträder inom skilda trakter av världen, utleta vilken som varit sagans ursprungliga form, och var den kan tänkas hava uppstått. Tydligast torde uppgiften hava fixerats av den finske forskaren Antti Aarne. Sedan de nyss antydda resultaten uppnåtts, skola enligt Aarne även undersökas de "element, av vilka sagornas ursprungligen sammansatta, vad som hör till folketro, sed m. m.", folkpsykologiska företeelser, folkens ömsesidiga kulturella inflytelser m. m. Men sådant är för sagoforskaren "frågor, vilkas närmare behandling hör till en kommande forsknings uppgift".

Sagan skall sålunda enligt Aarne studeras fristående för sig. Den fond av folklig åskådning och av etnologiskt stoff, som sagan rymmer, den blir egentligen en andrahandsprodukt. Sagoforskningen har därmed ställt sig utanför den egentliga folklivsforskningens gränser. Den har blivit ett sysslande med de folkliga litteraturminnena för deras egen skull snarare än ett värdesättande av dem såsom emanationer av folkets åskådning och sätt att resonera samt dess härpå grundade inbillningskraft och reproduktionsförmåga.

För icke så lång tid tillbaka sysslade litteraturhistorikern på liknande vis med dikterverket för dess egen skull. Här har man emellertid lärt sig inse att för att förstå en viss diktars alstring, måste man känna dennes litterära samtids- och tidevarvets allmänt kulturella fysiologi. Litteraturhistoriens gamla "Schön-

geister" hava så småningom ersatts av stundom rent kulturhistoriska forskare. På samma vis har man också på en del håll bland folkdiktningensforskarna lärt sig inse, att man måste söka en anslutning mellan de kulturella förutsättningarna och dikningen; men det är betecknande för hela den etnologiskt rotlösa skolan, som danat sig kring folkdiktningen såsom urbegreppet, att man icke vågat bestämma, var gränserna mellan folkdiktning och folkliv skola dragas.

Hur fattar man nu vid universitetet i Lund begreppet folkminnesforskning? Den klaraste föreställningen häro erhålla vi genom en granskning av det program för denna lärdomsgren, som utarbetades av v. Sydow på fakultetens uppdrag i samband med den ovan nämnda dispensansökningen 1911.

Det heter här: "Folkminnesforskningen är vetenskapen om folkminnena, d. v. s. allt det som lever i folkets minne av dikning (saga och sägen, folkvisa, ordspråk m. m.), tro och sed". Strax efteråt meddelas det, att folkets materiella kultur icke bör föras hit, lika litet som dialektstudiet; däremot är kännedom om primitiv religion liksom om äldre tidars hjälte- och mytdiktning en nödvändig betingelse.

Man synes sålunda här hava fattat begreppet folkminnen i en vidsträcktare betydelse än vad sagoforskarna av facket, enligt Aarnes framställning, fattat sin uppgift. Hur vidsträckt begreppet tro och sed skall förstås därom erhålla vi av v. Sydows egen utredning ingen direkt anvisning. I ett bifogat yttrande av Krohn förnimma vi, att härmed förstås "all tanke och handling såvida den återspeglar en poetisk uppfattning", att det är fråga om "folketro och den folksed som står i sammanhang med folkdiktningen och folktron (lek, dans, vidskepliga bruk m. m.)". Däremot skall folkminnesforskningen hålla sig obesmittad av den materiella allmogekulturen. Men kan nu någon säga, var gränsen mellan materiell och andlig kultur går hos allmogen? Att för oss kulturänniskor draga gränser på dessa områden blir en snusföruftig skolmästareyssla, och likväl kommer det alltid att stå kvar, att på folksedens område magien aldrig kan förstås utan kännedom om den materiella odlingen och vice versa.

Första gången vi av v. Sydow erhålla en utförlig redogörelse för vad han förstår under folkminnen är i en skrift, Folkminnena och deras insamling (Lund 1915). Här uppräknas såsom folkminnen: "tro och sed, folksägnen, folksagan, visan och folkmusiken, danser och lekar, gåtor och ordspråk, ramsor och andra smärre folkminnesgrupper". Under det att dessa olika slag av folktradition behandlas utförligt på över 20 sidor, avfärdas den tradition, som knyter sig till "den materiella kulturen och speciella förhållanden i bygden", på något över en halv sida. Sådant kram betecknas som "biprodukter vid folkminnessamling", som man gör klokt i att begära upplysningar om, allra helst som man under samtal om dylika ting stundom stöter på "folkminnesföreteelser, som man annars aldrig skulle lyckats upptäcka". — Alltså denna kunskap hos folket hör icke till folkminnesföreteelserna!

Lika viktiga som sagan visar folktron o. s. v. äro ännu levande traditioner om det forna levnadssättet, äldre näringar och hushållning, såväl inom- som utomhus, dräktskicket samt framförallt de forna samfundsformerna. Och här gäller att måhända intensivare än på någon annan punkt gripa in för att rädda ännu levande tradition. De av v. Sydow patenterade "folkminnena" äro av den beskaffenhet, att de genom sitt innehåll och delvis även genom sin form komma att ännu någon tid framåt sysselsätta folkfantasi och folkminnet. Men vad som hörde till den dagliga ekonomien glömmas, så fort nya näringsformer ersätta de gamla. Vad samfundsformerna beträffar hava dessa efter hysamhällets omorganisering och egoskickets omläggning genom skiften o. s. v. redan för så länge sedan ersatts av modernare, att det gamla mångenstädes endast med stor möda kan rekonstrueras.

Vidare ha vi den tradition, som knyter sig till äldre inventarier, gamla hantverkare, snickare, målare o. s. v., hemslöjden m. m. Särskilt för sistnämnda företeelse har den av hemslöjdskommittén verkställda enquäten väst, vilket ofantligt rikt material till vårt lands etnografi, som folkminnet bevarar. — Slutligen har varje gård sina traditioner, varje släkt sina, framstående kommunalmän och gamla original sina, vilka samlade till ett helt bilda en hel ortskronika för sig.

All denna tradition är för en vetenskaplig kulturforskning av lika stor betydelse som de s. k. folkminnena. — För dennas tillvaratagande är det kanske v. Sydows mening att man bör inrätta ett nytt lärdomsfack och en egen professur? — Det har också på folkdiktningshåll

oupphörligt hävdats, vilken betydelse folkminnesforskningen har i hembygdsrörelsen och för skapande av en levande fosterlandskärlek. Men inga folkminnen kunna vara så ägnade härför som just uppteckningar av sådant, som belyser de gamlas dagliga gärning, deras kynne och personliga egenheter; ty det är just kännedomen härom, som gör de gamla riktigt livslevande och väver de finaste men ock starkaste trådarna mellan de släkten, som gått, och dem, som nu leva eller komma.

Vid den diskussion, som fördes i filosofiska fakulteten i Lund vid handläggandet av den första ansökan om examen i folkminnesforskning, ordades bl. a. om sagoforskningens metoder, och v. Sydow hävdade härvid att av dem den "historiska metoden" intog en underordnad ställning vid sidan om den "biologiska". Man måste framförallt känna folkminnens biologi och ett visst folkminnesstoffs natur och livsbetingelser. Beträffande sagan hade den engelska skolan sin största förtjänst därigenom att den ställt denna "på sin rätta plats så till vida som den visat dess intima sammanhang med folktron". — Men för att förstå ett folkligt stoffs livsbetingelser fordras väl ändå, att man måste äga kunskap om folklivet i *alla dess* yttringar, ej blott ur den ensidiga synvinkel, som tar folktro och därmed förbunden sed till utgångspunkt. Det är nödvändigt för all folklig forskning, att den känner allmänt etnologiska metoder och känner det etnologiska stoffet i hela dess utsträckning.

Detta betonades också då folkminnesforskningen erhöll den akademiska sanktionen. v. Sydow yttrade själv att "naturligtvis någon kännedom om den materiella kulturen bör förutsättas för studiet av folkminnena". Detsamma underströks av prof. Lundell, som yttrar, att ämnet uppfyller kravet på självständig ställning, om folksed, folktro och folkdiktning bilda det centrala, samt därest till lägges orientering i allmän religionshistoria, litteraturhistoria, den primitivt materiella kulturen och språkkunskap vidgad utöver de vanliga skolspråken.

Vad sådana auspicer gick starten av stapeln. Hur dessa grundsatser vid studiekursernas anordnande tillämpats, därom lämnar universitetets studiehandbok upplysning. Jag följer därvid 1917 års upplaga.

För betyget godkänd i kandidatexamen fordras 1) studium av folkminnessamlingar och folklivsskildringar från Sverige och dess nordiska grannländer, 2) kurs i folkdiktningens biologi och systematik, 3) medeltidens berättande litteratur, 4) Olrik, Nordisk Aandsliv i Vikingetid och 5) propedeutisk kurs i de primitiva folkens själsliv och världsåskådning eller M. P:n Nilsson, Primitiv världsreligion. De under 1) och 2) upptagna grupperna äro fördelade på saga, visa, sägen samt tro och sed. Mot ett 10-tal sago-, sägen- och vissamlingar svärs inom den första gruppen följande arbeten rörande tro och sed: Djurklou, Unnarsboarna eller Sundblad, Gammaldags bruk eller Nicolovius, Skytts härad samt Jonas Stolts minnen och Feilberg Dansk Bondeliv. Inom den senare gruppen fordras åtta arbeten i folkdiktning mot för "tro och sed": Sartori, Sitte und Brauch del I och II, där dock vissa partier kunna utbytas mot Feilberg, Folkets sjaletro och M. P:n Nilsson, Årets folkliga fester.

Mot 18 arbeten i folkdiktning räcker det med 4 inom kategorien tro och sed. Rörande valet av de sistnämnda kunde man dessutom anmärka att Nicolovius har stora förtjänster, men som folklivsskildring är Bruzelius, Ingelstads härad överlägsen, Jonas Stolt är en god bok, men dess största förtjänst är väl ändå, att den är skriven av en byskomakare, och vad Sartori angår, är den snarare en repetitionskurs för den med folkvillitteraturen förtrogne än en "Einführung" i kännedomen om folkdiktningens biologi.

För cum laude fordras ytterligare kännedom om utländska, särskilt orientalska sagosamlingar, ett 10-tal arbeten rörande europeisk folkdiktning, kun-

För cum laude fordras ytterligare taliska, sagosamlingar, ett 10-tal arbeten i nordisk mythologi och Kalevala samt Lang, Myth, ritual and religion eller Custom and myth tillika med Frazer, Psychestask. För licentiatexamen fordras grundligare kunskap i kandidatkursen samt en påbyggnad, som synes avse att bibringa examinandens en grundligare etnologisk kunskap. Det senare skall nås dels genom något större verk såsom Frazer Golden Bough eller Wandt Völkerpsychologie, dels "orientering i materiell kultur (t. ex. av Meitzen, Rhamm, Hahn, Sirclius)", någon skildring av ett primitivt folk i det hela samt några arbeten i folkmusik.

Frånsett den grundliga kursen i folkdiktning, vad har en fil. kand. för etno-

Svenska Dagbladet. 10.8.

logiska förutsättningar? Antagom att han läst Nicolovius, Jonas Stolt, Feilberg och Sartori samt spätt på denna kunskap med Lang. Han har fått en oredig föreställning om befintligheten av en kunskap utanför det rena folkdiktningens område, om hur vårt folks dagliga liv ter sig, därom svävar han i lycklig ovetenhet. Denna brist skall nu repareras i licentiatkursen, och så uppräknas, tyvärr utan närmare angivande av arbetena, ett antal författare. Vad Rhamm beträffar, menar väl v. Sydow ändå inte hans *Ethnografische Beiträge*? Av Sirelius är det möjligen hans bok om det finsk-ugriska huset, som avses. Men varför förekommer ingen litteratur rörande den germanska bostaden. Här ha vi för Sverige bl. a. Hammarstedts översikt i "Svenska folket" eller för Norge Sundt eller, om skandinavisk litteratur skulle anses otjänlig, Meringer.

Det är för övrigt överraskande att konstatera, huru den svenska litteraturen förbigås med tystnad i den lundensiska examenskursen. Frånsett materialpublikationer äro av svenska författare endast anförda: Nilsson, Årets fester och Primitiv religion, Cederschiöld, Rythmens trollmakt, Steffen, Enstrofig folklyrik samt för licentiatstudiet Norlind, Svensk folklore.

Den svenska etnologiska litteraturen är icke särdeles rik. Frånsett Hammarstedts nyss anförda översikt, Lloyds för en utlänning, som han var, synnerligen förtjänstfulla kompilationsarbete samt Norlind Svenska folket, äga vi dock på detta område ett arbete, visserligen 50 år gammalt och med för vår tid många ofullkomligheter men alltjämt oöverträffat. Den boken är författad av G. O. Hylthén-Cavallius och heter Varend och vindarna.

Hur har det krav på kännedom om "folkminnesstoffets livsbetingelser" inlösts, som vid ämnets tillkomst uppställdes? Vid sidan om en i och för sig oproportionerligt stor kurs i sagoberättelser och folkvisor jämte hithörande vetenskaplig litteratur har lagts en löeligt hopkommen och om skolat omdöme föga förmånligt vittnande kurs i folklivskunskap, en kurs, som dessutom på kandidatstudiet icke upptar ett enda arbete i den utlovade orienteringen över materiell kultur.

Slutligen framhölls av v. Sydow i hans utredning 1911 den betydelse, folkminnesforskningen hade dels såsom hjälpetenskap till religionshistorien och filosofien (folkpsykologien m. m.) dels för att erhålla vetenskapligt skolade folkminnesforskare. Dessa synpunkter underströks av resp. professorerna Herrlin och Liljeqvist. Vilken glädje man för den förra kategorien har av en studiekurs, som på detta område knappast upptar annat än Nilsson, Primitiv religion och Lang, Myth, ritual and religion, hemställer jag åt andra att avgöra. Och vad skolningen av folkminnessamlare beträffar, bör det väl i all rimlighet ändå vara nödvändigt, om icke ur annat så ur rent metodologisk synpunkt, att hava tagit del av en vetenskaplig undersökning på folktrons och folksedens område, en uppgift, som är mycket lätt löst, eftersom vi äga en hel rad av sådana på vårt eget språk och vårt eget material i N. E. Hammarstedts avhandlingar i Nordiska museets publikationer.

Folkminnesforskningen i Lund har trots de stora löftena icke blivit annat än ren folkdiktningens forskning i ordets inskränkteste mening. Till stor del beror väl detta på att den står emellan ett Seylla och Charybdis, därest den vill uppehålla sin ställning som självständigt läroämne. Den har enligt v. Sydow "kämpat sig fram till att vara en självständig och helgjuten vetenskap med egna och pålitliga metoder". Den har avgränsat sitt område gent emot litteraturhistorien och filologien. Den vill icke tillerkännas historisk forskningsmetod, — ty då har den gjort ett medgivande åt litteraturhistorien. Dess metod vill vara biologisk, men endast inom vissa gränser, ty annars kunde den bliva en del av — folklivsforskningen. Så är det med denna "självständiga och helgjutna vetenskap".

Till sist kommer man nog ändå därhän, att den borde vara en gren av den såsom vetenskap ännu icke existerande folklivsforskningen i sin helhet. Ditåt tenderar också vårt lands mest framstående folkminnes-(folk-diktningens-)forskare Tobias Norlind, då han skriver: "Skall allmogeforskningen bli till full välsignelse måste den bedrivas *allsidigt*, den materiella och den andliga kulturen måste ses i deras inbördes sammanhang. — — — Endast helhetssyn kan här som i allt annat leda till målet."

Ur svenska etnologiens hävder.

En inhemsk vetenskapstradition som bör bevaras.

Av *fil. dr Nils Lithberg.*

I anslutning till en föregående artikel utvecklar dr Lithberg här den svenska tradition inom folklivsforskningen, som enligt hans åsikt bör ihäggas, då en lärostol upprättas på ifrågasatt område.

I inledningsorden till tidskriften *Folkminnen och folktankar* skildrar v. Sydow vad som före år 1914 utträttats på vad han kallar folkminnesforskningens område sålunda: "Som biprodukt vid dialektstudiet har en mängd folkminnen tillvaratagits, varav en del offentliggjorts i tidskriften *Svenska landsmålen*. Även Nordiska museet har gjort mycket för samling av tro och sed, då ju dessa folkminnen äro nödvändiga för rätta förståelsen av en massa museiföremål. Men såväl i ena som andra fallet folkminnen blott varit en biprodukt. En målmedveten insamling har ej kunnat åstadkommas, då vederbörande samlare dels måste koncentrera sig på det krävande språkstudiet, dels saknat vetenskaplig skolning beträffande folkminnena."

I en anmälan av den nya tidskriften *begagnade jag tillfället att påpeka att det betydande material, som under det svenska landsmålsarbetet insamlats, ovillkorligen måste karaktäriseras anorlunda än såsom biprodukt till dialektstudiet, ävensom att de icke alla nämnda publikationerna från Svenska folkminnesföreningen och Nordiska museet bragt ett betydande folkminnesstoff i ljuset.*

Om arten av det hithörande material, som publicerats i *Svenska landsmålen* kan envar döma, som vill ögna igenom den innehållsförteckning, som utgavs med tidskriftens 25:e årgång. Om det utomordentliga etnografiska värde allt det till landsmålsföreningarna i Uppsala samlade material besitter, som ännu är opublicerat, överlämnar jag åt kompetentare personer att yttra sig.

Däremot torde det nu vara lämpligt att något närmare belysa, vad som i förevarande fall utträttats vid Nordiska museet, den institution, som främst i vårt land gjort den svenska folklivsforskningen till sin uppgift, och folklivsforskningen icke inom den begränsade ram, v. Sydow i nyss anförda yttrande givit den — såsom huvudsakligast begränsad till museiföremål — utan utforskandet av vårt folkliv i alla dess former, i daglig id och gärning, i seder och högtidsbruk i tro och diktning.

När Varend och virdarna på mitten av 1860-talet utkom, hade det föregående tidskriftens en löjliga och halvt romantiska sysslände med endast folkdiktningen utvecklats till ett folkets hela liv och leverne omfattande intresse, och man stod för första gången i vårt land öga mot öra inför vetenskapligt etnologiska uppgifter. Med den lysande utveckling, den svenska arkeologien erhåller med 1870-talets ingång, lockas allt flera forskare till specialisering på det förhistoriska området, och de stora löften 60-talet givit åt folkforskningen, blevo icke infriade.

Men på ett håll hölls lägan vid makt, och det var kring de 1872—1873 grundade skolar "inaviskt-etnografiska samlingsarna" — det nuvarande Nordiska museet. För Artur Hazelius gällde det att i första hand rädda de svinnande föremål från äldre tider, som tillhörde bondens dagliga omgivning. Men med den vetenskapliga skolning Nordiska museets grundläggare ägde, insåg han, att det icke räckte att blott samla; man måste också veta något om föremålen. Det är vid sidan om föremålen själva ett utomordentligt viktigt material rörande deras användning, namn, tillverkare, vid dem förknippade sedvänjor och traditioner, som rymmes i dagböckerna från museets inköpsresor alltifrån 70-talets förra hälft. Utom detta anteckningsmaterial, som i regel är registrerat i samband med föremålen själva finnes en rent arkivalisk avdelning innehållande anteckningar om levnadsätt och hushållning, bostads- och samhällsformer m. m., vartill ansluter sig det stora arkivet av uppmätningar och fotografier.

Allt sedan sina tidigaste år har museet emellertid även haft sin uppmärksamhet riktad på den sida av vårt folks odling, som utgöres av dess tro och festbruk, dans, dans och musik. Redan 15 juni 1876 uppmanar Hazelius i brev P. G. Wistrand att anteckna "allt, vad till videkepelser hörer". Liknande order erhåller även Bälter Anders Hansson i Orsa i brev av 18 nov. s. å. Under år 1880 beröres nu ifrågasatt samlingsarbete i icke mindre än 9 brev till Wistrand. Så heter det exempelvis 28 jan. "Samla sägner och sagor". — 13 febr. "Glöm ej, att om ock namnet bör hemlighållas, låta noggranna underrättelser följa om sagesmännens födelseår och hemvist — helst dock också namnet och alltid tydligt skrivet". — 27 febr. "Läsningen har jag likaledes tyckt om . . . folksägner. . . Sök at, vid uppteckningen så nära som möjligt bibehålla den folkliga och naiva tonen! . . . Kom ihåg att vid alla uppteckningar iakttaga den yttersta trohet." — 24 april 1881 i brev till Helge Sandberg: "Det är i högsta grad angeläget att dylikt (visor och melodier)

upptecknas ju för dess hellre. . . Och har ni ett varmt intresse för folkvisor, torde ni kunna få ett sådant även för annan folkdiktning, sägner m. m. . . Även vad angår redogörelser för seder och bruk vid olika tillfällen, vore jag angelägen om att få upplysningar, liksom om skrock och videkepelser av alla slag. — Skulle ni t. ex. få höra omtalas någon som äger någon gammal handskrivnen svartkonstbok, skulle jag bedja eder skicka mig densamma."

Dette endast några brottstycken ur Hazelij brevsamling. 1880 erhöll Eva Wigström av Hazelius 100 kr. för uppteckningar av "sånger och sägner" i Skåne. Dyskomakaren Stolt utarbetar sina *Minnen från 1820-talet*, följd med livlig uppmärksamhet av Hazelius, som 5 okt. 1880 skriver till Wistrand: "Hur är det med "Mäster Stolts" skildringar? Han trodde sig ju få dem färdiga under sommaren." — Så utkom 1882 "Ur de nordiska folkens liv" såsom det första resultatet av museets verksamhet på det område, som 30 år senare skulle benämnas "folkminnesforskningen".

Ur det i många avseenden intressanta företalet till detta arbete inhämta vi, att Hazelius redan nu umgicks med planer på ett systematiskt ordnande av utgivningen av det stoff till icke blott svensk utan även övrig nordisk folkdiktning, som komme att genom museets initiativ insamlas. Han hade lyckats att härför vinna flera av Nordens mest framstående fackmäns medverkan: för folkvisorna S. Grundtvig i Köpenhamn och R. Bergström i Stockholm, för folkmelodierna G. Djurklou, L. Höjer och J. Bagge samt för den språkliga avdelningen i sägor och sägner J. Lundell, N. Olseni och N. Linder. För bedömandet av övrig nordisk folkdiktning hade han erhållit löfte om hjälp av S. Bugge och L. Dietrichson för Norge, S. Grundtvig för Danmark och O. A. Freudenthal för Finland.

Årgångarna från 1880-talet av museets "Meddelanden" innehålla flera smärre redogörelser för svenska folkseder och videkepelser, och i årgången 1890—91 offentliggör N. E. Hammarstedt sin första vetenskapliga undersökning över ett svenskt folketroproblem i uppsatsen "Om smjöning och därmed befryndade bruk, ett försök att genom jämförelse med motsvarigheter hos andra folk framvisa innebörden av en svensk folksed". Den långa underrubriken visar, att man nu står i förgården till ett nytt stort verksamhetsfält, som icke längre är samlandets utan den vetenskapliga bearbetningens.

Det enda vetenskapliga arbete på detta område, som tidigare existerade, var Brobergs redan år 1878 utgivna "Bidrag till vår folkmedicins vidskepelser". Hammarstedts studie över smjöningen följdes nu av den ena uppsatsen efter den andra av hans hand: Brödets helgd (1893—94), Lussi (1893), Säkaka och gullhöna (1899—1900), Fågeln med segersten (1900), Säkaka och säöl (1903) för att nu nämna endast de i Nordiska museets meddelanden tryckta studierna.

Dessa och andra uppsatser av samme författare beteckna genombrottet i vårt land för den etnologiska vetenskapen i egentlig mening. Men snart reser sig nu också kravet på att bringa ett fastare system i det tidigare rätt planlösa samlandet av huvudsakligen till tro och sed hörande företeelser. I detta syfte utarbetade Hammarstedt en "P. M. för uppgifter angående julfirandet" innehållande ett antal frågor uppställda under 37 rubriker, vilken utkom till julen år 1905. Resultatet blev en rik skörd till Nordiska museets folkrosarkiv av anteckningar ej blott om julen utan och om andra årshögtider samt om bruk av huvudsakligen magisk art, hänförande sig till näringar och hushållet i övrigt, varom museets årsberättelser lämna utförliga uppgifter.

Så kunde i augusti 1908 "det första mötet för svensk folkforskning" sammankallas till Nordiska museet i Stockholm. Förhandlingarna voro fördelade på tre sektioner: 1) materiell kultur intill 1500, 2) senare materiell kultur och 3) folketro och folkdiktning. Bland föredrag inom sektion III märkas sådana av Hammarstedt, Lundell, v. Sydow och Nils Andersson. Vid samma tillfälle hade de delar av museets uppteckningsmaterial, som hänförde sig till tro och högtidsbruk, ordnats till dess "Arkiv för svenskt folkliv", och planen härför diskuterades av mötet. Förhandlingarna avslutades med en långvarig diskussion "om de folkloristiska samlingarnas centralisation". Dessutom tillsattes två kommissioner, den ena för folkmusikkommissionen, den andra, bestående av Lundell, Hammarstedt och v. Sydow, erhöi i uppdrag att utarbeta formulär till ledning vid insamling av folkloristiskt material. Vid andra mötet i Göteborg 1911, förelåg också av Hammarstedt ett väl genomarbetat förslag till frågeformulär rörande svensk folketro och folksed, Lundell hade förberett liknande formulär rörande den materiella odlingen och v. Sydow rörande folkdiktningen.

Nordiska museets folklivsarkiv befinnes sig i ständig tillväxt, varom museets årsberättelser allt sedan år 1903 innehålla redogörelser. Det omfattar nu omkr. 17 500 r. varav 11 718 äro registrerade; resten är provisoriskt förtecknad, men tillgänglig för forskare. Till arkivmaterial ansluter sig ett register på omkr. 7 000 lappar med omkr. 11 200 hänvisningar. Anteckningarna äro fördelade såunda: 1) folkets art och kynne, 2) samhälls- och kulturhistoria, 3) praktisk verksamhet, 4) folketro och folksed, 5) folkdiktning, 6) språkliga och stilistiska uppteckningar. Av dessa upptar grupp IV det största utrymmet. Fristående härifrån är tillsl. vidare det stora material, som sammanförts under de senaste årens byundersökningar, och som huvudsakligast ansluter sig till grupp II och III.

Att karakterisera denna Nordiska museets verksamhet såsom endast "nödvändig för rätta förståelsen av en massa museiföremål" är uppenbart missvisande. Man har vid museet allt sedan dess första år bedrivit ett insamlingsarbete, som under sitt tidigare skede hade samma karaktär som den lundensiska folkminnesinsamlingen nu. Men 20 år innan ämnet folkminnesforskning blev en disciplin i Lund, hade man i vårt land lärt sig inse att folkdiktningen endast var en del av folklivsforskningen i sin helhet. Man tog steget fullt ut till insamlande av all folklig tradition, och för nu jämnt 10 år sedan kunde ett antal svenska forskare samlas i Stockholm kring de uppgifter studiet av vårt folks

Det torde av den nu lämnade framställningen hava framgått, att två olika riktningar inom den folkliga kulturforskningens område existera i vårt land. Den ena vill göra hela vår folkliga kultur till föremål för sitt studium. Den erkänner det berättigade i intresset för alla de specialfack, som ingå i den stora uppgiften att erhålla en allt mer fördjupad kunskap om vårt folks daning. Den vet sig ännu stå vid begynnelsen av denna uppgifts lösning och att för denna delvis ännu måste skapas metoder, som komma att framgå ur ett grundligare studium av vårt etnologiska material.

Den andra riktningen har gjort en specialgren av folklivsforskningen, folkdiktningen, till föremål för sitt studium. Den har på känn, att man för att förstå diktningen också måste hava någon kännedom om dennas förutsättningar i folklivet, men den har, för att icke förlora balansen såsom självständig disciplin, aldrig vågat ta steget fullt ut till att omfatta folklivskunskapen i hela dess vidd. Den arbetar med egna metoder, på vilka den bergfast tror, därför att den saknar tillräcklig kringssyn över det folkliga materialet.

Den förra riktningen har sedan årtionden utformats kring det svenska oalektstudiet och kring den institution, som mer än någon annan är vår nationella egendom, därför att den är den första i sitt slag i världen, kring Nordiska museet. Den senare har, vad Norden angår, huvudsakligen utbildats i Danmark och Finland och har, efter att den för mer än ett fjärdedels sekel sedan hos oss befanns för ensidig, under de senaste åren återinförts under en främmande etikett.

Dessa bägge riktningar finnas icke blott i vårt land, de hava representanter även i våra grannländer liksom på kontinenten. Det är också för den skull som Nordiska museets arkiv för svenskt folkliv på olika håll blir så olika bedömt. I en översikt över Nordiska Folkeminsamlingar skriver Axel Olrik: "Nordiska museet har värdi ved det insamlade stofs fylde og indsamlingevarigbed, men man kunde ønske det en stærkere berøring av det arbejde og de idealer der nu er oppe paa de fleste andre steder". — Samtidigt kommer från svensk-finskt håll ett uttalande i helt annan riktning. Det är här K. Rob. V. Wikman, som har ordet. I en uppsats om Etnografi och folkdiktsforskning yttrar han efter att hava redogjort för folkdiktningens osäkra ställning till etnografien: "Även i Sverige, där folkdiktsforskningen numer synes gå en ny framtid till mötes, sedan densamma för några år sedan upptogs bland examensämnena vid Lunds universitet, har denna begreppsförvirring knappast mindre än hos oss gjort sig gällande. Det enda undantaget härifrån bildar Nordiska museet i Stockholm, där man under N. E. Hammarstedts insiktsfulla ledning vid sidan av museet skapat ett etnografiskt arkiv för folksed och folketro, och på detta sätt åter enat den etnografiska vetenskapens *disiecta membra*".

Ingenstädes i världen torde intresset för den inhemska folklivsforskningen ha så gamla anor som i Sverige. Vår förste folklivskildrare är Uppsalas siste katolske biskop Olaus Magnus, och redan 1630 gav Gustav Adolf en svensk folkforskare i uppdrag att bland annat även "uppsöka ja folkets klädedräkter och sedvänjor". Men alltjämt vegeerar denna forskning i skymundan vid sidan om an-

dra vetenskaper och måste så göra, till dess att den blivit ett offentligt erkänt lärdomsfack, där unga krafter kunna erhålla en vetenskaplig utbildning, som sätter dem i stånd att på allvar ägna sig åt de många uppgifter på hithörande område, som vänta sin lösning.

För detta fordras emellertid i första rummet, att man skall vara så långt hunnen att man börjat skönja målet. Då befann sig också denna forskning, då Varend och virdarna utkom. Den befann sig där änyo 1908 vid folkforskningens mötet i Stockholm. Sedan dess har den i form av folkminnesforskning kommit in i ett spår, där man ordar högröstat om egna förtjänster och egna mål, men där man icke ens själv säkert vet var man vill fram.

Den svenska folklivsforskningen har 400-åriga anor och har under det sista halvsekle allt mer blivit medveten om sina egna uppgifter. Den vetenskapliga riktning, för vilken ett antal svenska vetenskapsmän och andra kulturellt intresserade personer nu gått i elden — många sannolikt utan att veta vad frågan gäller —, den tillhör icke vårt lands forskningshistoria och den har knappast ännu erhållit säkert fotfäste hos oss.

Skall det då alltid och i evighet vara nödvändigt, att goda och svenska traditioner skola vika för andra, som endast hava det företrädet att de icke äro våra egna?

Folkminnesforskningen och etnologien.

Docenten C. W. v. Sydow försvarar sitt ämne.

Från den ende svenske representanten för folkminnesforskningen såsom akademiskt läroämne, docenten dr C. W. von Sydow, har Svenska Dagbladet mottagit nedanstående bemötande av de nyligen införda artiklar i frågan, vilka till författare hade dr Nils Lithberg. Denne torde i sin tur snart komma att ingå på svaromål:

I Svenska Dagbladet för den 10 aug. har den på arkeologiens och allmogetnografiens område framstående forskaren doktor Nils Lithberg infört en uppsats, vari han med anledning av uppropet angående insamling av medel till en professur i folkminnesforskning söker anvisa denna vetenskap dess plats och gränser. Han går därvid till väga mera såsom museiman än som vetenskapsman i det framställningen väl mycket påminner om vissa museers tvist om sina ressamlingars inbördes begränsning. Inom vetenskapen ligger nu utintresset ej i att draga upp skarpa gränser mellan olika vetenskaper utan snarare i att bestämma deras kärna. I detta fall anser jag för övrigt gränserna vara lättare att utstaka än vad Lithbergs framställning synes ge vid handen.

Såsom part i målet skulle jag helst velat hålla mig utanför diskussionen, men då min person i hans uppsats på mer än ett sätt fått träda i förgrunden och framställningen är ganska missvisande genom Lithbergs obekantskap med förhållandena och väl även på grund av den brådska varmed hans uppsats måste ha blivit skriven, anser jag mig icke kunna lämna hans framställning obesvarad.

Först ger Lithberg en i huvudsak riktig framställning av folkminnesstudiernas framväxt, varvid han dock glömmat Norges andel, förmodligen emedan professor Moltke Moes insats ej tagit sig så påtagliga uttryck i tryckta skrifter.

Benämningen *folkminnesforskning* kallar han dansk-svensk emedan ordet *folkeminder* uppfunnits av Svend Grundtvig innan motsvarande ord infördes i svenskan. Då både ordbildnings-sättet och sammansättningsdelarna måste anses rent svenska, och nybildningen lika lätt kan ske i båda språken, kan jag ej finna någon anledning att betrakta den svenska ordformen såsom ett danskt lånord. Och även om så vore, behöver man väl ej vara rädd att låna ett ord som är bra.

På Nordiska museet har man från början visat en viss motvilja mot benämningen, jag vet ej varför, och har som ersättning föreslagit ordet *folk-kunskap*. Detta gör emellertid intryck av att vara en mindre lyckad översättning av det tyska *Volkskunde*. Det har i första sammansättningsledet det felet att man ej kan se om det är en översättning av *Volkskunde* eller *Völkerkunde*, varjämte ordet *kunskap* icke väl återger tyskans *kunde*. I svenskt språk kan folk-kunskap svårigen uppfattas som namn på en vetenskap utan måste anses beteckna en ganska stor grupp olika vetenskaper. *Folklivsforskning* har så till vida bättre konturer, men en vetenskap räcker ej till att behandla alla olika företeelser inom folkets liv, och folklivsforskningen måste därför anses bestå av mer än en vetenskap.

Då Lithberg sedan berättar att jag "efter danskt mönster" grundat folkminnesföreningen i Lund, så är detta en lösgissning utan minsta grund i verkligheten. Föreningen grundades under en kollation av deltagarna i mina seminarieövningar och utan tanke på något utländskt mönster.

Detta upprepade betonande av Danmark i detta sammanhang förstår jag ej riktigt. Är det för att beteckna folkminnesforskningen sådan den av mig förts in vid Lunds universitet såsom något importerat, något utländskt?

Jag kan gent emot en sådan insinuation upplysa, att då jag såsom ung student började studera ämnet, skedde detta på grund av en gammal böjelse, i det jag redan som barn fattat intresse för saken. Det var två böcker som jag fann och tjuvläste på min fars bokhylla, nämligen Varend och Virdarne och en översättning av Völsungasaga. Det var dessa som först väckte intresset hos mig, och som vållat att jag valde folkminnen till mitt arbetsfält. Beklagligt nog dröjde det ganska länge innan jag upptäckte att det fanns folkminnesforskare i Danmark. Det skedde på en stipendieresa för att studera den danska folkhögskolan, varvid jag kom till Askov och gjorde den angenäma upptäckten att där fanns en man som hette Feilberg. Genom honom blev jag bekant med Olrik.

Det är alltså icke något som helst utländskt inflytande utan ett rent svenskt som fört mig in på folkminnesstudiet. Men även om så varit, skulle väl detta ha varit ett fel? Jag skäms icke för att erkänna att jag har mycket att tacka Feilberg och Olrik för och förstår ej den sortens nationalism som vill upprätta tullgränser mot grannländernas vetenskap. All vetenskap är väl dock internationell fast den mer eller mindre kan och bör anpassas för nationellt stoff.

Efter den historiska inledningen går så Lithberg in på en närmare karaktäristik av folkminnesforskningen och framhåller att den i Finland kallas folkdiktningensforskning, förmodligen därmed antydande att ämnet rätteligen blott har med folkdiktning att göra. Gent emot detta vill jag emellertid framhålla att redan Kaarle Krohns av Lithberg anförda definition säger något annat. Dessutom har Krohn för mig framhållit att den i Helsingfors använda benämningen är en misslyckad översättning av ett finskt ord med betydligt fulligare innehåll. Man har i Helsingfors också ägnat sig åt de etnologiska delarna av ämnet och ett av Krohns senaste arbeten, tyvärr skrivet på finska, sysselsätter sig med finsk religionshistoria.

Så anföres Aarnes uttalande om sagoforskningen, som på grund därav karaktäriseras såsom ett sysslande med sagorna för deras egen skull utan hänsyn till dem såsom emanationer av folkets åskåd-

ning och tänkesätt. Jag har personligen den största aktning för Aarne såsom vetenskapsman, samvetsgrann och strängt metodisk som han är, men han är den mest exklusiva sagoforskare jag känner, möjligen E. Corquin undantagen, och hans uttalande måste snarast betraktas såsom hans rent personliga program för sin egen forskning än som ett uttryck för vad sagoforskningen över huvud vill vara.

Då Lithberg talar om "den etnologiskt rotlösa skola som danat sig kring folkdiktningen såsom urbegreppet", så tycker han mena att Aarnes synpunkter delas av alla folkminnesforskare. T. o. m. om den finska skolan som på grund av sin första inriktning rätt mycket avviker från forskningen i andra länder, är uttrycket överdrivet om det än icke saknar ett visst berättigande där. På folkminnesforskningen i Lund, Köpenhamn och Kristiania passar det i varje fall icke.

Jag har nämligen svårt att tänka mig, att Lithberg vill påstå att det ger en passande karaktäristik av Olriks forskning så som den tagit sig uttryck i t. ex. hans bok om Ragnarök. Skall jag nu bland mina egna arbeten nämna något som motsvarar de krav jag ställer på folkminnesforskning, så vill jag fråga om Lithberg anser min avhandling om Tors färd till Utgård (Danska studier 1910) för ett ensidigt sysslande med sagor för deras egen skull. Jag tror ej att det är självöverskattning från min sida om jag säger att den tar fullt hänsyn till den etnologiska sidan. Och för att också nämna ett mera populärt arbete, så vill jag hänvisa till min uppsats om Jätten Hymes bägare, där jag tämligen tydligt lägger fram mina krav på den sortens forskning.

Men om nu Lithberg anser att min forskning uteslutande faller utanför det etnologiska och blott sysslar med folkdiktning, så vill jag fråga om detta är ett bevis på att min forskning är värdelös. Och menar Lithberg att folkdiktningen ej förtjänar vetenskaplig behandling?

Den definition på folkminnesforskning som jag i min utredning till fakulteten har lämnat, finner Lithberg oklar i det han ej vet vad jag menar med tro och sed. Då jag för närvarande befinner mig i Norge, har jag ej den citerade utredningen till hands, men jag är nästan säker om att jag däri nämnt att folkminnesforskningen är samma vetenskap som av engelska och franska forskare kallas *folklore*, och beträffande denna kan jag ej tänka mig att Lithberg byser någon tvekan, då dess begränsning mig vederligen aldrig varit omtvistad.

Detta sätt att vinna klarhet måtte emellertid ej ha tilltalat Lithberg, då han ju med all makt vill visa att den lundska folkminnesforskningen är ren folkdiktningensforskning utan etnologiskt innehåll, vilket jag förmodar han ej vill påstå om de engelska forskarnes folklore. Jag vidhåller emellertid att folkminnesforskning och folklore är exakt samma vetenskap till omfång och stoff. Skillnaden ligger i metoden: Gent emot de engelska folkloristerna som knappast tillämpat någon annan metod än analogimetoden och helt bortsett från folkdiktningens karaktär av dikt utan blott begagnat den såsom belägg för tro och sed, understryker jag att först och främst den typologisk-geografiska metoden måste användas så långt ske kan, ty endast den ger fullt pålitliga resultat. Därjämte har jag städes betonat att innan en folkdikt användes som belägg på en sed eller föreställning, måste den betraktas från diktens synpunkt, ty eljeet kan man felaktigt tyda drag av uteslutande diktteknisk art såsom något annat. Så har man i England sett en antydning om en särskild rättsuppfattning i folksagornas framställning av tre bröder, av vilka alltid den yngste lyckas med vad de äldre misslyckas i. Detta vanliga sagomotiv är emellertid av rent sagoteknisk art utan sammanhang med någon rättsedvänja. Saknar det etnologisk betydelse att sådana misstag avlägsnas? Eller över huvud taget att sagorna, dessa förhistoriska diktskapelser fulla av urgamla tankar, i grund studeras så att: an så vitt möjligt kan fastställa deras ursprungliga innehåll, hemland, vandringar och de faktorer som framkallat ändringar? Är det icke en tjänst man gör etnologien genom att möjliggöra en säker uppfattning av innehållet genom en grundlig källkritik?

Det är klart att det skall finnas ett gemensamt gränsområde mellan två sådana vetenskaper som folkminnesforskning, vilken behandlar folkets andliga kultur, och allmogetnografi — så kallar jag i brist på bättre namn vetenskapen om folkets materiella kultur. Men detta berättigar ej till att slå den samman till en vetenskap, om de än måste anses bilda grenar av en större ämnesgrupp, folk-livsforskning.

Vad som är det avgörande för sammanslagning eller särskiljande av vetenskapsområden är nämligen dels om fånget, dels stoffets art och de metoder den använder. Tillämpas detta på föreliggande fall så är det påtagligt att allmogens materiella och andliga kultur måste fördelas på två skilda vetenskaper, även om de på ett museum måste bilda en enhet, ur vilken dock folkdiktningen lätt utslutes, emedan det finns så få museiföremål som den kan klänga sig fast vid.

Folkminnesforskningen, såsom jag och alla andra fackmän på området — definierar den, omfattar ett kolossalt studiefält, ty fastän man lägger sitt eget lands folkminnen till grund för sitt arbete, måste man vid deras studium till jämförelse taga med allt det utländska stoff som i tradition hör samman med dem och desutom söka analogier även utanför traditionsgränsen. Det är ingen överdrift att folkminnesforskningen beträffande den stoffkvantitet som det där gäller att behärska, kan jämföras med vilken annan vetenskap som helst, och därför fullt kräver sin man.

Det säger sig också självt att metoderna för studiet av andlig kultur måste vara väsentligt andra än den man använder för den materiella kulturen. Jämför t. ex. olikheten i metod mellan konst- och litteraturhistoria! Här kan visserligen invändas att en typologisk-geografisk metod och en analogimetod också måste användas inom allmogetnografien, men tillämpningen blir dock helt olika på så olika stoff och förutsättningarna för forskaren likaså. Särskilt bör framhållas att det kräves helt andra hjälpvetenskaper och därför en helt annan utbildning för en folkminnesforskare än för en allmogetnograf.

Lithberg ägnar den för folkminnesforskningen fastställda studieplanen en utförlig kritik, som icke saknar sitt berättigande men som kommit något på sned på grund av en del missuppfattningar. Först och främst är det så att studieplanen föreskriver just de uppräknade arbetena och inga andra, ty examinator kan byta ut de föreslagna arbetena mot andra som han kan finna lämpligare, en rättighet som jag i stor utsträckning begagnat mig av, varvid särskilt Nordiska museets publikationer kommit till användning.

Då Lithberg finner det orimligt att ett så stort antal som 10 folkdiktsamlingar fordras, så är det att märka att man ej kan räkna dessa som kursböcker på samma sätt som övriga. Men det är väl klart att den som skall lära sig något om folkdiktning, måste ha någon beläsenhet på området på alldeles samma sätt som man i litteraturhistoria eller språk kräver litteraturläsning. Det föreslagna urvalet folkdiktsamlingar är ett minimum för att den studerande skall få en föreställning om de olika diktyperna och deras sätt att variera. Det motsvarande på folktrons eller folksedens område kan inhämtas med en mindre omfattande litteratur så mycket mer som jag här plägar suppleras litteraturen med propedeutiska kursar eller föreläsningsserier.

Med en viss spetsighet anmärker Lithberg att Hyltén-Cavallius Varend och Virdare icke är intagen i studieplanen. Detta är emellertid icke min skull, ty då jag av fakulteten fick i uppdrag att göra upp studieplan i samråd med ett par andra fackmän, menade dessa att boken icke var lämplig som examensbok, och för denna deras mening böjde jag mig. Att den icke av mig på något sätt missaktats eller förbisett, torde emellertid framgå dels av den betydelse den haft för min egen studieriktning dels av den omatändlighet att jag i stor utsträckning använt den vid min undervisning. Bl. a. har jag gjort den till föremål för seminarieövningar under ett par terminer,

Att studieplanen icke är fullkomlig, är jag emellertid den förste att erkänna, men jag önskar samla mer erfarenheter rörande dess användning innan jag företager en fullständig omarbetning. Med de förbehåll den gör för examinator kan den gott bibehållas till nästa gång studieplan skall tryckas.

Lithbergs resultat av denna granskning är att folkminnesforskning i Lund "icke blivit annat än ren folkdiktningens forskning i ordets inskränkteste mening". Jag tror mig redan ha gendrivit detta påstående och kan ytterligare nämna att den ene av de två som tagit licentiatexamen i ämnet har helt och hållet specialiserat sig på ämnets etnologiska del.

Beträffande folkminnesforskningens metoder yttrar Lithberg: "den vill icke tillerkännas historisk forskningsmetod — ty då har den gjort ett medgivande åt litteraturhistorien". Detta är att fullständigt bortse från aktstyckenas verkliga innehåll, ty i den utredning och det fakultetprotokoll som Lithberg citerar, är det icke tal om litteraturhistoria i det sammanhanget. Då jag framhöll att metoden icke är historisk, skedde det såsom av protokollet framgår på grund av ett oförsiktigt yttrande av en med folkminnesforskningen obekant historiker, som hade velat göra gällande att en äldre sägenuppteckning under alla omständigheter skulle anses som en bättre källa än en yngre, och att uppteckningar som gjorts i våra dagar, måste leda sitt ursprung från några av de tidigare tryckta varianterna av sägen. Det var mot denna tillämpning av historisk metod jag opponerade mig, och jag framhöll att den metoden ej kan användas på folkminnesstoff, samt att en vetenskaps metod måste rätta sig efter lagarna för det stoff som skall behandlas. Litteraturhistorien hade alltså intet därmed att göra. Men det säger sig självt att man måste använda helt andra metoder på konstdikten, där man känner författaren och hans miljö, än folkdikten, vars alster ofta uppstått i förhistorisk tid genom okända författare, och som man måste studera i dess många på stora områden kringspädda varianter.

Om det är jag som har sagt att metoden skall vara biologisk "endast inom vissa gränser", har det icke varit för att hindra folkminnesforskningen från att betraktas som "en del av folklivsforskningen", ty detta har jag aldrig förnekat. Vad jag förnekar är att folklivsforskningen är en enda vetenskap, och jag påstår att det är lika orimligt att i våra dagar koppla ihop allmogetnografi med folkminnesforskning som att koppla ihop konsthistorien med litteraturhistoria.

Ännu en sak! Lithberg framhåller att lika viktiga som folkminnena borde även de ännu levande traditionerna om det forna levnadssättet, äldre näringar och bushållning, dräktskicket och samfund-formerna vara. Detta har jag icke förnekat, ehuru jag personligen finner mera intresse i folkets andliga kultur än i dess materiella. Det må nu vara en smaksak. Att det är större bråkiska med insamlingsarbetet på det senare området, vågar jag emellertid förneka. Ty utom att minnet av folkdiktning, folktro o. d. försvinner lika fort som minnet av samfundsförhållanden, gamla arbetsmetoder o. d., så är allmoget beträffande dem betydligt mera förbehållsam än beträffande de senare, enligt vad jag ofta erfarit. Och även detta medverkar till att den sortens minnen fortare måste dö ut.

Låt oss emellertid ej tvista härom! Båda de varandra kompletterande folklivsvetenskaperna borde för visso komma till sin rätt och jag mener verkligen att en egen professor bör inrättas i allmogetnografi. Så till vida erkänner jag den såsom lika viktig.

Då det nu föreslagits en professor i folkminnesforskning vid Lunds universitet, så måste jag emellertid hävda att för universitetet och dess undervisning är folkminnesforskningen viktigare än allmogetnografien. En pro-

fessor i den senare måste nämligen anknytas till ett museum och borde naturligtvis i första rummet komma i fråga vid Nordiska museet som ju är vårt lands största och rikhaltigaste samling på området och med de bästa resurserna. Folkminnesforskningen åter är ej på samma sätt beroende av museiförhållanden, och den är viktigare för universitetsstudierna emedan den är av allra största betydelse som hjälpvetenskap åt filologi och religionshistoria. Det är detta som tagit sig uttryck i att rikets samtliga tjänstgörande och f. d. professorer i nordiska språk undertecknat uppropet.

När arbete sättes i gång för att få en professor i allmogetnografi är jag emellertid övertygad om att inga försök att sätta krokben för den skall företagas från universitetet. Och jag kan försäkra att vad jag själv förmår göra för att befördra en sådan plan icke skall underlåtas.

Först sedan jag redan skickat in ovanstående svar på Lithbergs första artikel i Svenska Dagbladet, har hans andra artikel samt professor Cederschiölds inlägg i frågan kommit mig till handa. Lithberg angriper i sin senare uppsats först mitt yttrande att folkminnena av Uppsala landsmålsföreningar samlats blott som biprodukt till dialektstudiet och att de hade en liknande ställning vid Nordiska museet.

Detta mitt yttrande innebär icke att de åsyftade samlingarna skulle vara obetydliga eller värdelösa. Tvärtom erkänner jag villigt att de måste anses utgöra en ganska väsentlig del av vad som samlats. Men under det Svenska landsmålen har en hel mängd avhandlingar, i vilka det språkliga stoffet underkastats vetenskaplig prövning, erbjuder samma tidskrift blott helt få undersökningar om folkminnena och dessa i regeln författade av personer utanför landsmålsföreningarnas krets. Det är karaktäristiskt att den enda större undersökning av folkminnesstoff som i Uppsala utförts (Steffen, Enstrofig folklyrik) blev utsatt för en oförstående och oförtjänt kritik, och det var väl den som gjordes, att dess författare ej fortsatte sitt så lovande arbete på folkminnesforskningens område.

Om man åter betraktar de i Svenska landsmålen intagna materialsamlingarna, så märker man snart att de gjorts av personer som ej fått någon vetenskaplig undervisning på området. Vad man händelsevis träffat på, har man tecknat upp, därför att sådant bör tillvaratagas. Men någon insikt om vilka vetenskapliga problem som genom materialet skulle belysas, söker man förgeves. Det är detta som berättigar mig att kalla Svenska landsmålen folkminnessamlingar för en biprodukt till dialektstudiet.

Jag medger att uttrycket biprodukt något mindre passar på Nordiska museets folkminnesuppteckningar, ty tro och sed har målmedvetet samlats och en vetenskaplig forskning, som jag har all aktning för, har ägnats dem. Om den delen av samlingarna bör ej nämnas biprodukt användas. Men den del av folkminnena som utgöres av folkdiktning, låt vara att Hazelius insåg deras betydelse och anbefalldes deras insamling, den har icke kommit till sin rätt. Hammarstedt, för vars forskning jag har all aktning, har till mig uttryckligen sagt att folkdiktning icke intresserar honom, och att den lög så tämligen utanför Nordiska museets intresseområde. Och då synes mig ordet biprodukt ej vara använt på ett orättvist sätt, låt vara att det varit riktigt att säga bisak.

Svenska Dagbladet. 24.8.

Här man på Nordiska museet förstått att folkdiktningen blott är "en del av folklivsforskningen i sin helhet", så har man i varje fall ej gjort något för att vetenskapligt utforska den delen, fränsett Hazelii stora planer som ej kommit till utförande. Jag konstaterar detta utan att klandra det, ty den som vill ägna sig åt att ordentligt utforska den materiella kulturen, kan icke få någon tid övrig att ägna vetenskapligt intresse åt folkdiktningen. På samma sätt kan den som ägnar sitt vetenskapliga arbete åt folkminnena icke räcka till för den materiella kulturens utforskande. Att gentemot detta återopa Hyltén-Cavallius' exempel är vilseledande. För 50 år sedan var det kända materialet på båda områdena ej större än att en man kunde ha översikt över det hela, men att sätta det kravet på vetenskapen ett halvsekel senare, visar bristande omdöme.

Om Lithbergs övriga påståenden kan jag yttra mig kort med hänvisning till mitt föregående svar. Det är ej sant att här fanns en folkminnesforskning tidigare men "för mer än ett fjärdedels sekel sedan hos oss befanns för ensidig" och därför övergavs; i varje fall icke, om denna äldre forskning identifieras med den nuvarande som skulle vara utifrån importerad och med ny etikett. — Då Lithberg säger om folkminnesforskningen att den bergfast tror på sina metoder, "därför att den saknar tillräcklig kringssyn över det folkliga materialet", så är detta ett oansvarigt påstående utan en skytt av grund i verkligheten. Det skulle innebära att någon av folkminnesforskningens metoder vore falsk och att detta berodde på något förbiseende av verkliga förhållanden. Något sådant har emellertid varken Lithberg eller någon annan lyckats påvisa.

Jag kan icke erkänna att det finns två riktningar, den ena som vill utforska hela allmogekulturen och den andra som blott vill utforska en del. Ty den som ger sig ut för att vilja ta hela området, räcker ej till för mer än den ena hälften. Den andra hälften är folkminnesforskningens område, och det är väl ej ett fel att arbeta för att det ej skall ligga övergivet av vetenskapen. Då Lithberg i sitt svar till professor Cederschiöld jämför förhållandet mellan folklivsforskning och folkminnesforskning med förhållandet mellan arkeologi och "jämförande gravforskning", så är detta en förvanskning av fakta och en brist på uppfattning av proportionerna som är burlesk. Den liknelsen haltar ej som andra liknelser utan gör förtvylade försök att hoppa på ett ben.

Jag måste vidhålla att om allmogekulturen i sin helhet skall vetenskapligt utforskas, så måste arbetet fördelas på två vetenskaper. Och den som påstår att här existerar en forskning som vetenskapligt behärskar och behandlar hela området han talar mot bättre vetande.

Bergen i aug. 1918.

C. W. v. Sydow.

Till folkminnesforskningens belysande.

Doktor N. Lithberg besvarar docenten von Sydows anmärkningar.

Från dr N. Lithberg ha vi mottagit följande svar på docenten von Sydows kritik av hans tidigare uppsatser om folkminnesforskningen i Sverige. Doc. von Sydow riktade i sin uppsats även några anmärkningar mot ett av oss gjort uttalande, ehuru med felaktig adress till dr Lithberg. Då emellertid denne här nedan bemött även dessa anmärkningar, anse vi oss befriade från skyldigheten att ytterligare ingå på dem. Med det här följande inlägget skulle vi helst se debatten avslutad, då ämnet numera torde vara genomdiskuterat i de delar, som intressera en större allmänhet. Vi lämna alltså ordet åt dr Lithberg:

Såsom en följd av de artiklar, jag ägnat den svenska folkminnes- och folklivsforskningen, har nu kommit ett gemänt, märkligt nog — icke från någon av dem, som tagit initiativet till upprättande av en professur i ämnet, utan från C. V. von Sydow, vilken plötsligt förklarar sig vara "part i målet".

Då den första delen av detta gemänt skrevs, hade v. Sydow ännu icke läst min andra artikel. Denna har emellertid satt hans blod i svallning, och i senare delen av hans artikel saknar den välgörande — om ock något breda — saklighet, som i någon mån kännetecknar första delen av hans inlägg. Trots den magister-ton, som i artikeln senare del här och där anlagts, kan jag dock icke avhållas från att göra några invidningar beträffande dennas innehåll; och jag tar för säkerhets skull dem först.

Till en början vill jag fästa uppmärksamheten vid, att det är farligt att om Svenska landsmålens materialpublikationer fälla det utträndet, att dessa "gjorts av personer som ej fått någon vetenskaplig undervisning på området" — Någon insikt om vilka vetenskapliga problem, som genom materialet skulle belysas, söker man förgäves." Detta är ett tveeggat svärd, som kan riktas tillbaka på tidskriften Folkminnen och Folktankar, vilken dock i närvarande stund borde vara produkten av 16 terminers undervisning. — Rörande Nordiska museets arkiv faller v. Sydows kritik mildare. Men ännu i väras skrev han om samma arkiv: "Likaledes har Nordiska museet samlat åtskilligt stoff rörande tro och sed på grund av dess nära sammanhang med den materiella kulturen." Att man vid museet icke samlat folkdiktning, samma utsträckning som andra folktraditioner äger sin riktighet. De till omkr. 1 000 år uppgående, registrerade sagorna och sägner — dessutom ännu ett rätt betydande registrerat material — tillhöra ett tidigare samlarstadium. Sedan folkdiktningen blivit ett universitetsämne i Lund, har det varit museets önskan, att dennas primärmaterial skulle omhändertagas av v. Sydow. Museets bristande intresse för folkdiktning har varit en lojalitet mot en annan organisation — den lundsiska folkminnesforskningen.

Mitt utträndet att folkminnesforskningen bergfäst tror på sina metoder därför att den saknar tillräcklig kringsyn över det folkliga materialet har högeligen kränkt v. Sydow, som kallar ett sådant påstående oansvarigt. Varken jag eller någon annan skulle hava lyckats påvisa, att någon av folkminnesforskningens metoder vore falsk.

Jag kan då icke avhålla mig från att taga ett exempel från v. Sydows egen forskning. I sin doktorsavhandling har han rörande Titelturesagan kommit till en slutsatsen, att den uppstått i Sverige och sannolikt redan under vikingatiden spritt sig till Frankrike och England. Resultatet har godtagits och citerats av andra sagoforskare. Ett av sagans ursprungliga motiv är enligt v. Sydows mening flickan, som kan spinna guld av "ler och långhalm". Vetenskaplig kritik hade nu fordrat en undersökning, huruvida motivet "ler och långhalm" ägde betingelser i svensk kultur. Men då skulle man ha tagit i den materiella kultur, som folkminnesforskaren skall hålla sig obesmittad av. Någon kännedom om svenska kulturförhållanden skulle annars ha visat, att långhalm med lerklina är ett byggnadsmaterial, som utanför den skånska slätten är fullständigt okänt i Sverige. Hur uttrycket "ler och långhalm" inkommit i vårt språk vill jag icke här avgöra. Men ett sagomotiv byggt på detta kulturbegrepp kan icke hava uppstått i vikingatidens Sverige.

v. Sydow har kommit till sitt, efter allt att döma oriktiga, resultat genom att utgå från den slutsatsen att där varest en saga förekommer i de tairikaste och renaste varianterna där har den sitt hemland. Hur skulle det se ut, om man tillämpade en sådan sats på andra folkliga kulturföreteelser? Jag skulle då rörande den folkliga konsten kunna

resonera så här: Ingen europeisk allmogekonst företer i vår tid ett så rent och ofta ursprungligt romanskt kynne som den saterdalska i Norge; alltså har den romanska stilen uppstått i Setersdalen. — Jag vidhåller mitt yttrande om folkminnesforskningens metoder.

v. Sydow erkänner icke de två av mig skisserade riktningarna, en etnologisk, som vill göra hela vår folkliga kultur till föremål för sitt studium, och en litterär, som endast vill uppehålla sig vid en specialgren av folklivsforskningen, folkdiktningen. Är det honom då obekant, att dessa begge riktningar existera till och med inom själva folkminnesforskningen? Axel Olrik karakteriserar detta så: "For Tiden falder Folkmindeforskningen i to Hovedretninger, en Granskning av Folkedigtningen, der hænger sammen med Filologien og den almindelige Litteraturhistorie, og en kulturhistorisk-religiøs, der skyldes Indflydelse fra den seneste Udvikling av Etnografi og Antropologi".

Till den förstnämnda riktningen hör Olriks Ragnaröksundersökningar samt v. Sydows uppsatser om Tors färd och Hynes bågare liksom folkminnesforskningen sådan den av v. Sydow planlagts. Följer man den senare huvudriktningen leder vägen ovillkorligen till ett sammanförande av folkdiktningen som en underavdelning med etnologien som huvudämne. Och jag kan icke undertrycka den åsikten, att det för folkdiktningens vetenskapliga rykt vore hälsosamt, om den ännu en tid stannade såsom docentur under något av de tre ämnen, på vilka den ovillkorligen måste vila, litteraturhistorien, filologien eller folklivsforskningen. Sistnämnda ämne existerar visserligen icke ännu, men det vore helt visst Gunnar Olof Hultén-Cavallius' minne mera värdigt, att den lärostol, som skulle komma att bära hans namn, inrättades efter den vetenskap, vilkens banbrytare han varit. När se-

dan den svenska folkdiktningens forskning hunnit avsätta mera skönjbara vetenskapliga resultat, skulle den helt visst hava den största lätthet att intaga en mellanställning som självständig disciplin vid sidan om sina tre moderdiscipliner.

I detta sammanhang begagnar jag tillfället att rätta ett misstag, då v. Sydow talar om mitt svar till professor Cederschiöld. Detta svar härrörde från Svenska Dagbladets redaktion och hade alltså icke mig till författare. Det oaktat må det tillåtas mig att instämma i de synpunkter, som där anfördes. Vid liknelsen med arkeologi och gravforskning angår är det helt visst svårt för en icke skol i "folkminnesforskare" att avgöra, om den skall anses "halta" eller "hoppa på ett ben", men att den träffar huvudet på saken, det kan till och med en lekman förstå.

v. Sydows slutligt stående, att allmogeforskningen måste fördelas på två vetenskaper, behandlas lämpligen i samband med första delen av hans svagsartikel, till vilken jag nu övergår.

Inledningsvis framhåller v. Sydow, att jag i min första uppsats endast bemödat mig "att draga upp skarpa gränser mellan olika vetenskaper" men icke försökt "bestämma deras kärna". Jag har nu på grundval av v. Sydows inlägg lättat denna s. s. sammanfattning och har rörande folkminnesforskningen inhämtat: 1) den är exakt samma vetenskap som engelsmännen kallat folklore, 2) den omfattar ett "kolossalt" studiefält, 3) den gör etnologien stora tjänster genom att möjliggöra en säker uppfattning av sagornas innehåll och 4) den är ena hälften av etnologien. Jag blir — Gud för låte mig — mindre klok på detta än jag blir av min egen artikel i ämnet.

Vad först det engelska "folklore" beträffar, är det en känd sak, att Thoms och Andrew Lang hade vitt skilda uppfattningar om hur detta begrepp skulle fattas. Den andra punkten kan jag skriva under på. Att sagoforskningen, sådan den efter folkdiktningens metod bedrivs, kan göra etnologien stora tjänster, tillåter jag mig, s. s. vis av ovan angivna grunder, lysa en egen mening om. Slutligen gör den den ena gången den vetenskap stora tjänster, av vilken den den andra gången är ena hälften.

Men låt så för det senare! Den andra hälften skulle då enligt v. Sydows utsago utgöras av allmoge-etnografien, ett namn, som han i brist på bättre använder som beteckning på allmogens materiella kultur. Men vart skola då sociologien, folkpsykologien, allmogekonsten o. s. v. föras? De rymmas ju icke inom den lundsiska studieplanen.

Ornamentiken är anbragt på riktiga föremål och bör väl då höras till "allmogeeetnografien". Men ornamentik är icke endast typkunskap, den har på sina primitiva stadier även ett betydande folkpsykologiskt värde. Samballesskicket kan icke studeras utan att samskapsformer och samhällstyper hållas tillsammans. Folkseden får väl närmast anses höra samman med den materiella kulturen. Men då måste ovillkorligen också ritens föras hit, då den ursprungligen är en sedvänja och helt och hållet måste ses som sådan. Folkbruk hava också ett stort antal lekar och folkliga uppiåg varit

Efter att hava läst v. Sydows artikel tvivlar jag på ett resultat av en diskussion i dessa ämnen mellan oss båda. Skulle jag nu tänka mig en gransläggning, bleve denna närmast ett hänförande till folkminnes- (folkdiktningens) forskningen av de litterära och mera medvetet intellektuella produkterna av folklig tradition. All annan tradition bör sammanhållas med vad v. Sydow kallar allmogetnografien. Wikman har formulerat denna skillnad sålunda: "Djupast sett återgår skillnaden mellan etnografien och folkdiktsforskningen på motsatsen mellan handlingsdrift och intellekt". — v. Sydow driver närmast den satsen, att folkminnesforskning icke är en vetenskap utan två. Jag skulle säga icke en utan tio, men detta hindrar icke, att den först måste bli en vetenskap innan de olika underavdelningarna, folkdiktningen, folkpsykologien, so-

ciologien, ekonomien o. s. v. kunna lösgöra sig som självständiga studieområden. En klyvning efter den artificiella gräns, v. Sydow tänkt sig, i två i och för sig heterogena men sinsemellan så nära sammanhängande halvord måste hava till följd, att bägge halvorna förblöda.

Utrymmet förbjuder mig att ingå på ett vidare — visserligen mycket lockande — svaromål av alla enskildheter i v. Sydows framställning. Jag vill här blott fastslå, att jag icke erhållit något som helst svar beträffande de principiella anmärkningar, jag gjort i fråga om att ämnet, särskilt med hänsyn till den utlovade orienteringen i materiell kultur, icke erhållit den läggning, som vid dess tillkomst utlovades, samt att studieplanen företedde allvarliga metodologiska brister så till vida att ingen enda vetenskaplig undersökning fordrades inom gruppen "tro och sed".

Till sist ännu en sak! v. Sydow har skilt folkminnesforskningen och allmogetnografien samt velat göra den förra till en universitetsvetenskap, den senare till en museivetenskap. Detta är en underlig tanke, ty därmed har han ju uttalat, att bl. a. konsthistoria och arkeologi icke äro universitetsvetenskaper. — Men i sammanhang med dessa frågor reser sig ovillkorligen ett annat krav. Här har under det sista halvsekel i vårt land vuxit upp en mycket betydande kulturinstitution, som utgöres av landets många historiska museer. Såväl för museipersonalen som för den vetenskapliga utvecklingen i sin helhet är behovet av historisk kunskap på bithörande områden mycket stort. För en utveckling av den svenska slöjden i mera nationellt rotvuxen anda har i ett nyligen till k. m. utgivet betänkande samma krav ställts på en undervisning i svensk kulturhistoria med särskild hänsyn till den folkliga kulturen. Lärarkrafter för dessa uppgifter kunna icke erhållas så länge en centralundervisning icke existerar på åtminstone en plats i landet.

Samtidigt som dessa för vår hela kulturella utveckling allvarliga frågor vänta på en snar lösning, söker man på behosinad av hela detta stora ämne lancera en av dess specialgrenar till fast universitetsämne, en specialgren, som, hur intressant den i och för sig dock kan vara, måste bliva begränsad till det rent teoretiska universitetsintresset utan praktisk nytta. För ett rent lyxföretag är det som man värdjat till allmänhetens offervillighet.

v. Sydow gör ett lösningsaktigt pactum turpe erbjudande, då han utfäster sig att icke sätta krokben för den av honom föreslagna professuren i allmogetnografi vid Nordska museet. Detta synes innebära, att jag velat sätta krokben för hans professur i Lund. Jag kan försäkra v. Sydow, att skulle det lyckas mig att sätta krokben för den till förmån för utövande av svensk etnologi såsom ett ämne vid någon av våra högskolor — och mycket gärna vid Lunds universitet — skulle jag därmed anse mig hava gjort saken en stor tjänst.

Nils Lithberg.

GAMLA SVENSKA JULSEDER I KULTURHISTORISK BELYSNING.

För Afton-Tidningen av dr NILS LITHBERG

Att julen i de skandinaviska länderna inom alla samhällsklasser blivit den av de kristna årsfester, som kring sig bundit den mest förtätade stämningen av helg och högtid kan knappast bero ensamt därav, att den firas till minne av Jesu födelse i Betlehem. Julen är ur kyrklig synpunkt en glädjefest, men under sådana förutsättningar skulle en långt större högtidighet tillkomma påsken, då all världen jublar över Frälsarens uppståndelse.

Julen med granen, gröten, fläsket och julklapparna har blivit en hemmets och framför allt barnens fest, men den har även blivit mänsklighetens högtid då den rike öppnar sin hand för de sämre lottade i samhället, så att också dessa en enda gång på året måtte känna sinnet fritt från tryckande vedermödor.

Men har nu granen, julklapparna o. s. v. något med Jesu födelse att skaffa? Eller ännu närmare bestämt: Har festen i slutet av december något samband med denna händelse? Man vet ju icke ens på vilken dag »Maria födde sin förstfödde son». Dagen firades i den äldsta kristna kyrkan på olika

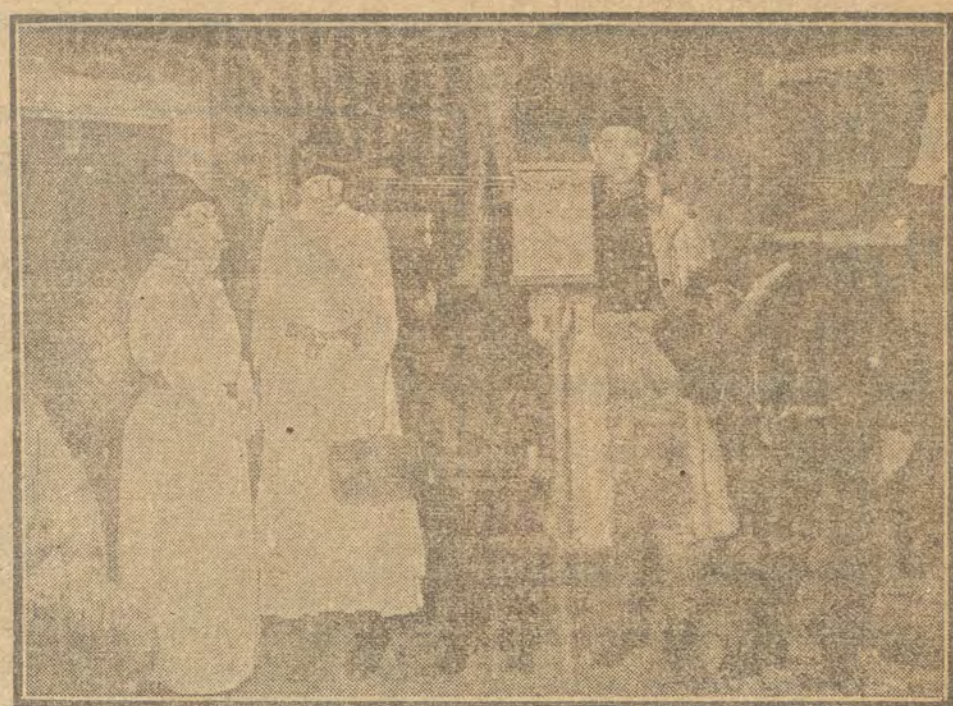
Julgris från Norrlands socken, Gotland.

tider av året. Att den slutligen bestämdes till den 25 december berodde åtminstone delvis på att det romerska året började den 25 mars. Då skulle enligt teologisk uppfattning avlelsen hava skett och följaktligen måste födelsen inträffa nio månader senare.

Man hade även andra grunder att förlägga festen till 25 december. Nu inträffade vintersolståndet och solen föddes på nytt. Redan långt tidigare hade på denna dag en fest firats till den obesegrade solens (»Sol invictus») ära. Att denna fest med största lätthet kunde förbindas med »rättfärdighetens sol som uppgår med salighet under sina vingar» ligger i öppen dag.

Julbocken kommer till en stuga i Näs, Västerdalarna.

Till höger därom ses Staffansjungarna inne i stugan.

Granen och julklopparna som nu ge julen sin främsta prägel äro åtminstone i sitt nuvarande skick av sent datum. Ännu vid 1800-talets mitt voro de i det hela taget obekanta för allmogen. Och likväl har julstämningen i våra dagar bleknat starkt i jämförelse med gamla tider.

Nu — jag lånar skildringen från min egen hembygd, på Gottland — ringa kyrk-klockorna julen in, den ena klockan faller in efter den andra tills klangen milsvitt stiger som en enda stark klockton upp i kvällsskymningen. Då är allt julstök, som med rasande fart fortgått in i det sista, med ens avklippt. Bonden stieker kniven i sädesbingen och hökroken i höet på skullen och sist slår han kors för alla dörrar i gården, ty annars kommer havfrun på natten med alla sina gästar och fördrävar förråden. Julbrasan tändes och en flera alnar lång stock inbäres och lägges i spisen, där den får brinna hela julen. Bordet dukas med mat, brännvin och starkt öl. Det dukas icke av för natten, ty då komma »de små» för att förfriska sig med de levandes festmåltid, och vid julottan kan man hitta kyrkogårdsmull på bänkarna i kyrkan. — De döda ha redan vid midnatt firat sin ottal!

Här äro vi inne i en danse-macabre-atmosfär, som icke är den kristna julens. Vi erinras om berättelser ur de isländska sagorna huru högmännen vid jultiden kommo hem ur sina gravar och värmdo sig kring den flammande elden i salen.

Och när juldagen med sin döda stillhet är över — ingenting får uträttas den dagen — då kommer Staffansnatten. Hästarna tagas ur spiltorna och ridas i sporrsträck för att vattnas i vatten som rinner mot norr. På morgonen vända grannens drängar hästarna i fråga i stallen och vräka all gårdens gödsel ditin. Och på kvällen börja julgillena, vilka under 1600-talet av prästerskapet på Gottland måste förbjudas då pigor och drängar kommo tillsammans, »lekte, drucko och lågo tillsammans i fylleri och lättfärdighet». Då uppenbarade sig även julbocken. — Nu äro vi åter inne i en alldeles ny kräts, utanför både kristendom och spöken.

Julen är en fest för de avlidna och en fest till nytt liv. I senare avseende motsvarar den det midvinterblot »till grodd» som omtalas av Snorre. Och som sådan har den anor måhända tusentals år äldre än kristendomen. En själafest och en vinterfest för fruktbarhet hava firats hos alla Europas folk vid olika tider allt efter olika breddgrad. Möjligen ha de också i och för sig varit skilda fester. Sedan kristendomen förlagt den stora vinterfesten till 25 december ha alla fester vid denna tid av året dragit sig samman till den dagen och under århundraden ha de numera vävts så in i varandra, att det är nästan omöjligt att skilja inslag från ränning.

Starkast är julens karaktär av fruktbarhetsfest framhävd i julbrödet. Grodden, som spirar ur jorden, bär dennas alla avlande makter i sig och när säden bringas till skörd, då bärgas även de. Men makten vill icke låta sig erövra i första taget. Vi veta alla att sista biten av smörgåsen är »kraftbiten», dit har all makten i brödet dragit sig undan och satt sig. När skörden bärgas dra sig åkerns livsmakter samman i den sista kärven. Om också icke julbrödet bakas av sista kärven, så är dock den sista degen kraftigast. Och det sista av julbrödet skulle jämte julölet förvaras till vårsådden. Då skulle det ges åt folk och dragare — ett gemensamt förtärande av en och samma guddom, en kommunion! — stiekas på harvpinnarna eller genomskäras av plogbillen. På så sätt gavs åt åkern den makt som under förra året gav mig god skörd.

Det är från denna utgångspunkt de olika formade julbröden skola ses, då dessa uppträda såsom julgrisar, juloxar, julbockar, »gullhöna», »gullivagn» (hakkors) eller som bilder av solen, runda med uddade kanter eller i andra former.

Bocken är för övrigt det populäraste djuret vid julen. Tor, fruktbarhetens gud, som råder över regn och solsken, åker ju efter två bockar och troligen är bocken en äldre guddom än själva guden.

Det är därför man vid julen bland andra gestalter även flätar en bock av halm och ställer upp den i stugan eller på logen. Vi känna alla denna julbock från Jöddes sten under Skansens julmarknad.

Då en guddom häftigt åkallas eller dyrkas, så måste han också själv vara i rörelse och i omedelbar närhet. Under »Klaus»natten i Tyskland går S:t Nikolaus själv omkring i full biskopsornat och delar ut gåvor till snälla barn. Söka vi tillbaka till tiden bortom kristendomen, voro gudarna andra. I detta sammanhang skall bruket att gå julbock förstås, då en dräng klär ut sig med skinnfällar, horn och långt skägg och skrämmer barn eller samlar gåvor. Bruket att maskera sig i djurskennad vid julen eller vid andra högtider har en vid spridning och en hög ålder. Det kan i Frankrike följas tillbaka till vår tideräknings början.

Med detta bruk sammanhänger också Staffansritten och Staffansvisorna. Den natten rider ju också Sankt Staffan själv omkring på en vit häst och delar ut gåvor till barnen. Han red ner genom skorste-

nen och mången liten pys undrade hur det kunde komma sig, att Staffans häst ändå alltid var lika vit.

Men med denna sed hänger också ett annat bruk samman, bruket att gå med stjärnan. Denna sed synes ursprungligen hava uppstått inom kyrkans murar. För att illustrera de heliga händelserna framställdes dessa icke endast i bild på kyrkans väggar utan även i dramatiskt utförande. De tre konungarna kommo från olika håll i kyrkan fram till den i koret upphängda stjärnan och tillbådo det i vaggan vilande barnet samt framlämnade sina gåvor. Så småningom har denna framställning lösts från gudstjänsten och blivit en kringgång i bygden med en hel procession av Josef, Maria med barnet, Herodes, de tre konungarna och Judas med pungen och en brinnande stjärna i spetsen för läget. Med detta smälter uppenbarligen den ovan omtalade ritten på Staffansmorgonen samman. I sig upptager den sålunda på en gång uråldriga folkliga kultbruk och

Julbock från Östertälje, Södermanland.

sådana som i senare tider uppfundits av kyrkan.

Detta endast några detaljer bland de många bruk som knyta sig till det nordiska julfirandet. Vid julen kan man se in i framtiden. Granspirorna, som resas vid förstugubron, prydnaderna som uppsättas i stugutaket, de olika lekarna — lekarna med nötter och de många ringlekarna — de olika maträtterna; allt detta har sin egen innebörd och oftast mycket ärevärdiga historia. Det har skrivits tjocka böcker här om och ännu tjockare kunna skrivas. Ingenstades i Europa äger julen den starka intensitet som hos oss. Redan i norra Tyskland börjar feststämningen slappna. Men så har också kring vår jul allt vad fornt heter i nordiskt själsliv och nordiskt tro samlat sig i stora blixtrande kristaller.

Nordiska museets professur tillsatt.

Dr Lithberg vår förste professor i folklivsforskning.

Professuren möjliggjord genom v. Hallwylska donationen.

Stockholm har fått en ny professur eller man bör väl snarare säga, att Sveriges land erhållit en sådan, då den av professuren representerade vetenskapsgrenen mera har land och allmogé än stad och stadsväsen som verksamhetsfält. Det är ämnet nordisk och jämförande folklivsforskning, som sålunda blivit tillgodosett, och detta vid den institution som genom föregående arbete och rika samlingar erbjuder de största hjälpmedlen för vetenskaplig verksamhet inom branschen.

Den nya professuren har kunnat inrättas tack vare en frikostig donation av greve W. von Hallwyl och hans maka, född Kempe. Till förste innehavare av densamma har Nordiska museets nämnd kallat fil. dr Nils J. M. Lithberg, och enligt officiellt meddelande har k. m. t. nu stadfäst detta val. Enligt vad Svenska Dagbladet erfarit hade Nordiska museets nämnd inhämtat utlåtande av f. riksantikvarien O. Montelius, riksantikvarien B. Salin och prof. O. Almgren, Uppsala, vilka enhälligt förklarat dr Lithberg fullt kompetent för den ifrågavarande professuren.

**En verklig idealprofessur,
framhåller f. riksantikvarien
Montelius.**

— Den nya professuren representerar en för svenska förhållanden ny typ, länge efterlängtd och av stor betydelse, framhöll f. riksantikvarien Montelius vid ett telefonsamtal som Svenska Dagbladet hade med honom i går kväll. Medan lärostolarna i Uppsala äro förenade med betungande föreläsningsskyldighet, examinationsarbete och konsistoriella göromål, medan t. o. m. professorerna vid Vetenskapsakademien nästan över hela linjen äro bundna vid omfattande samlareuppgifter och arbete med samlingarnas ordnande och vård, står denna professur vid Nordiska museet nästan helt och hållet fri från all föreläsningsskyldighet och helt befriad från examinationsarbete. Den nye professorn får ägna sig helt åt sin forskningsuppgift på samma sätt som de s. k. akademikerna i Petrograd.

— En verklig idealprofessur, är riksantikvariens slutomdöme. Man får vara tacksam för att en dylik donation gjorts och att den tagits till i sådana dimensioner att Nordiska museets speciella professor kommer att i löneavseende bli ungefär jämställd med t. ex. de uppsaliensiska. Egentligen är vid donationen den bestämmelsen fästad att den skall växa till dubbla beloppet innan avsikten med densamma i full utsträckning förverkligas — med assistentplatser, anslag till resor o. s. v. Emellertid ha donatorerna genom senare extra tillskott möjliggjort själva professurens omedelbara tillsättande.

**Dr Upmark om professurens
betydelse för Nordiska mu-
seet.**

Nordiska museets styresman dr Upmark har likaledes vid ett telefonsamtal uttalat den stora glädje över den v. Hallwylska donationen och sin livliga tillfredsställelse över professorsutnämningen. Nordiska museets uppgift hade tidigare helt naturligt i huvudsak varit inriktad på insamling av ett så rikt material som möjligt för vinnande av kunskap om nordisk kulturhistoria, och museets tjänstemän hade endast så att säga på lediga stunder haft tillfälle att syssla med vetenskaplig verksamhet och författarskap. Genom den nu inrättade professuren hade grunden lagts till det vetenskapliga utnyttjandet av museisamlingarna, som ju måste utgöra målet för museets verksamhet.

Synnerligen lyckligt är det ju att Nordiska museet som är centralinstitutionen i landet för kunskapen om den svenska odlingen under nyare tider nu genom den nye professorns utnämning satts i tillfälle att mera inrikta sig på det specifikt vetenskapliga i sin uppgift efter en första period av övervägande samlande.

Den nye professorn är gottlänning till börd och trettiofem år gammal. Efter avslutade universitetstudier i Uppsala och Lund tjänstgjorde han under några år som assistent vid Kulturhistoriska museet i Lund och kom 1912 i Nordiska museets tjänst. Hans doktorsavhandling — han disputerade 1914 — handlade om Gottlands, fäderneöns, stenålderstid. Tidigare hade han i Schweiz studerat den gamla Hallwylborgen vilken han kunde återföra till vikingatiden och hade då att tillämpa de arkeologiska forskningsmetoder som växt fram i Sverige. Han löste också denna uppgift på ett sätt som tillvann honom den utländska fackkritikens livliga erkännande. Sedermera har han publicerat ett antal grundliga och uppmärksammade studier i folklivskunskap.

Artilella ansikten

PROFESSOR NILS LITHBERG.

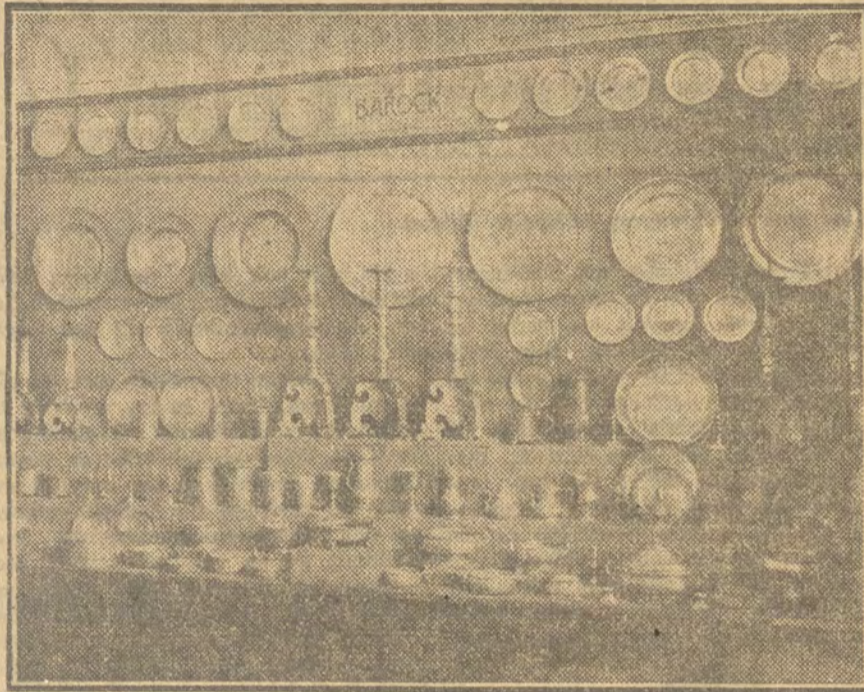
Genom donation av greve Hallwyl på 300,000 kr. har Nordiska museet fått en professur i nordisk och jämförande folklivs forskning, till vars innehavare kallats och utnämnts fil. dr Nils Lithberg, amanuens vid museet sedan 1912. Den nye professorn intar en särställning bland våra professorer. F. riksantikvarien Montelius har kallat posten »en idealisk professur», ty den tillåter sin innehavare att odelat ägna sig åt vetenskapliga forskningar och studieresor. Professor Lithberg är en 35 års man.

Dagens Nyheter. 8.5.

PROFESSORSINSTALLATION I NORDISKA MUSEET I GÅR.

Professor N. Lithberg installerad på onsdagen vid en högtidlighet i Nordiska museets krypta.

En del av barockavdelningen i Nordiska museets tennutställning.

En i sitt slag enastående högtidlighet ägde på onsdagen rum i Nordiska museet, då den första innehavaren av den vid museet upprättade professuren i nordisk och jämförande folklivsforskning, dr Nils Lithberg, installerades i sitt ämbete. Som förut omtalats har denna professur, som är helt och hållet utan motsycke i vårt land, tillkommit genom en donation av greven och grevinnan W. von Hallwyl. Sedan Nordiska museets nämnd till denna befattning kallat professor Lithberg, förut fäst vid institutionen i egenskap av amanuens och känd som en driftig och framstående vetenskapsman på sitt fält, blev valet i början av detta år vederbörligen sanktionerat av regeringen.

Djurgårdsbrunnsviken, fick sin lämpliga inramning därigenom att akten ägde rum vid elektriskt sken i Nordiska museets originella krypta. Det var en i flera avseenden representativ samling personer, som här voro närvarande. Kungliga huset företrädades av kronprinsen och kronprinsessan samt prins Carl med gemål, vidare såg man överståthållare Ramstedt, förre riksantikvarien Montelius, Svenska akademins sekreterare, dr Karlfeldt, herrar och damer ur den vetenskapliga världen, däribland åtskilliga representanter för Vetenskapsakademien, Stockholms högskola och Uppsala universitet, ävensom för högskolan i Göteborg och för flera av huvudstadens lärda verk och inrättningar. Museets mecenater, greven och grevinnan von Hallwyl, syntes även bland dem som intogo självskrivna hedersplatser vid denna högtidlighet.

Katedern bestogs först av ordföranden i Nordiska museets nämnd, professor L. G. Clason, som började sitt inledningstal med ett beklagande av att Artur Hazelius icke fått uppleva denna bemerkelsedag i museets annaler, liksom han icke håller hann uppleva museetbyggnadens invigning 1907. Talaren kastade en återblick på Hazelius' gärning och på museets historia från dess första upprinnelse samt framhöll betydelsen av denna professur, varigenom en av museets tjänstemän sattes i stånd att utan hinder av några expeditionsgörsmål helt kunna ägna sig åt den vetenskapliga folklivsforskningen. För ytterligare belysning härav uppläste talaren ett par punkter ur det Hallwylska gåvobrevet. Professor Clason överlämnade slutligen ordet till Nordiska mu-

Professor Nils Lithberg.

Installationsakten försiggick visserligen utan de hävdrunna akademiska former med procession och stavbärande pedeller m. m. som man av gammalt vant sig att förknippa med dylika tilldragelser i vårt land, det var ju inte heller nu någon universitetsprofessur det gällde, men tillfället saknade därför inte sin stämning och sin festivitas. Och de manliga deltagarnas aftondräkt med ordnar, oaktat klockan var halv 3 på dagen och majsolen lyste över

Dagens Nyheter. 8.5.

seets styresman, dr Gustaf Upmark, som föredrog innehållet i den skrivelse varigenom professor Lithbergs utnämning erhållit k. m. ts stadfästelse.

Professor Lithberg höll därpå sin inträdesföreläsning över ämnet Allmogeforskningen och den allmänna etnologien. Genom en rad av intressanta exempel påvisade talaren först några av de resultatrika metoder som man använt särskilt inom den nordiska folk-livsforskningen, gav en exposé över den moderna etnologiens utveckling, dess uppkomst i samband med de darwinska idéernas genombrott, dess ibland framträdande tendens att draga hela det mänskliga psyket inom sitt gebit, såsom när en av dess målsmän förklarade att "etnologien gjort den praktiska filosofien till en exakt vetenskap". Talaren gjorde åtskilliga inkast gentemot den uppfattning som gör sig gällande hos några etnologiska forskare, förfäktarna av den s. k. elementartanken, enligt vilken människans psyke är alltid och överallt densamma, samt rekommenderade som lämpligt korrektiv mot överdriften och ensidigheten i denna väg en närmare anslutning till den moderna arkeologiens resultat.

Installationsföreläsningen, som framfördes med en viss ungdomlig schwung, och tydligen förrådade ett självständigt och djupt grepp i ämnet, belönades av auditoriet med livliga handklappningar. Dr Upmark tog sedan till orda och underrättade om att man i stället för att följa det akademiska bruket med en vetenskaplig inbjudningsskrift hade förbundit denna installationshögtid med

öppnandet av en tillfällig utställning i museet av gamla svenska tennsaker. De närvarande inviterades nu att ta denna utställning i skärskådande och tågade upp i ett av Livrustkammarens sidorum, där expositionen, med vilken amanuensen Sigurd Wallin tagit särskilt sakkunnig befattning, var på ett tilltalande och smakfullt sätt anordnad.

Utställningen, som från och med fredagen är öppen för allmänheten, omfattar ett urval ur Nordiska museets samlingar, såväl de äldre som särskilt den nyligen förvärfvade Löwenadlerska privatkollektionen från Smålands Anneberg. Föremålen äro sammanförda i större stilgrupper till en i stort sett kronologisk följd efter de härskande stilarterna, barock, rokoko, gustaviansk stil och empire jämte 1800-talets sennare stilformer. Äldst är en grupp kanor från 1500-talet, de flesta jordfynd, i tunga former. Under de två följande århundradena är dekoreringen av tennföremålen delvis särdeles rik, på 1800-talet åter försvinner den mer och mer, utom vad ljusstakarna angår. En intressant jämförelse mellan formgivningen inom olika materialgrupper har åstadkommits genom att några av tennföremålen på denna utställning placerats ihop med saker av silver, trä, fajans och glas.

Förevisandet av denna tillfälliga utställning bildade en avslutning på installationens officiella del. Högtidligheten fortsattes emellertid i en mera sluten krets på aftonen, i det att professor Clason då gav installationsmiddag i sitt hem. Till denna hade förutom donatorerna och professor Lithberg, inbjudits universitetskanslern Carl Swartz, professor Stavenow, professor Bendixson, professor Vising, professor G. Holm, professor Montelius, dr Upmark, dr Hammarstedt och Nordiska museets nämnds övriga ledamöter, rektor Örtenblad, överdirektör Almquist, överintendenten Böttiger, ingenjör Norström och justitierådet Améen m. fl. Tal hölles av professor Montelius för professor Lithberg, av dr Upmark för de närvarande akademiska representanterna, av professor Clason och av överdirektör Almquist.

Tennstänka, gjuten av Melcher Beck
Stockholm 1733.

Professor Nils Lithberg installeras.

Utställning av svenskt tenn i anslutning till högtidligheten.

Professor Nils Lithberg.

Professorn i nordisk och jämförande folklivsforskning Nils Lithberg installerades i onsdags i sitt ämbete, en professur vars donatorer såsom förut omtalats äro greven och grevinnan Hallwyl.

Närvarande voro kronprinsparet och hertigparet av Västergötland, från vetenskapsakademien professorerna Holm och Sjöstedt, från Stockholms högskola professorerna Bendixson och De Geer, vidare f. riksantikvarien Montelius och professor Hartman, från Uppsala professorerna Stavenow, Lundell och greve C. Th. Mörner, från Göteborg prof. Wising, greven och grevinnan Hallwyl, generalkonsul Helge Jonsson jämte en hel del yngre vetenskapsmän inom och på gränsen av det etnologiska gebitet.

Efter ett tal av nordiska museets nämnds ordförande professor I. G. Clason i vilket efter en hyllning av Hazelius' minne och efter några konturer till institutionens historia betyddes nämndens djupet kända tacksamhet för den stora och framsynta donation som nu skall bereda möjligheten till fullföljande av museets vetenskapliga och fosterländska verksamhet, anläste museets styresman dr G. Unmark det kunniga brevet med utnämningen, och den nye professorn besteg talerstolen och höll sin installationsföreläsning.

Professor Lithberg höll sig därvid på rätt allmänna och resonerande sätt, men visade även när det gällde att beläsa sina ämnen, eller kanske snarare ämnesområdena en kännedom av materialet som imponerade. Han hade satt sig som uppenbart att ge en önskebild i den moderna etnologiens metoder för klargörande av vissa detaljer i människans och kulturens liv som huru obetydliga de kunna synas öfver breda och fria utsikter över evolutionen.

Utgångspunkten var dödstavlan i Dalarne, dödsträdet i Scovelax och dödsträdet i Betanrike och vissa tyska landmännen och i föreläsningens filosoferande del riktade sig hr Lithberg mot den upfattning av likartade etnologiska fenomenens spontantiet som av Bastian grundades på den g. k. elementärtanken. Polemiken var inte övertygande, och det var tvivligt också meningen att inte försöka slå ner utan bara att reducera giltighetsområdet för en princip, som i vissa fall skulle kunna verka förlamande på de etnologiska jämförelserna. Professor Lithberg slutade sin intressanta, idérika och måsterligt utformade föreläsning med den ungdomliga förhoppningen att mänsklighetens sator aldrig må klaras utan att det skall bli vetenskapens nar-kissosöde att ständigt betrakta, söka och efterforska.

Framställningen hälsades med livliga applåder.

Efter installationen besågs en utställning av svenska tennsaker, förut omtalad i Svenska Dagbladet, vilken i dag blir tillgänglig för allmänheten. Den rikhaltiga och intressanta utställningens värde såväl för fackkunniga som för lekmän ökas av en förträfflig katalog eller vägledning utarbetad av amanuensen dr Sigurd Wallin.

Efter utställningsbesöket gav professor Clason i egenskap av ordförande i nordiska museets nämnd middag i sitt hem. Till middagen hade förutom donatorerna och professor Lithberg inbjudits universitetskanslern Carl Swartz, professor Stavenow, professor Bendixson, professor Wising, professor G. Holm, professor Montelius, dr Upmark, dr Hammarstedt och nordiska museets nämnds övriga ledamöter, rektor Örtenblad, överdirektör Almquist, överintendent Böttiger, ingenjör Norström och justitierådet Améen m. fl.

Vid middagen hölls tal av professor Montelius, vilken talade för professor Lithberg, av dr Upmark, som talade för de närvarande akademiska representanterna, av professor Clason och av överdirektör Almquist.

Aftontidningen 8 Maj 1919.

N:r 123

Professorsinstalla- tion i Nord. museet.

En anslående installationsföreläsning
av professor Lithberg.

Professor Nils Lithberg.

Professor Nils Lithbergs installation i sin till Nordiska museet knutna lärstol i nordisk och jämförande folklivsforskning ägde rum i går under en enkel och stiltfull högtidlighet. Museets föreläsningssal hade smyckats med ryor och andra konstvävningar och vid sidan av katedern stod Arthur Hazelius' byst i brons.

Inbjudna voro representanter för universitet och akademier, kronprinsen och kronprinsessan, prins Carl och prinsessan Ingeborg samt greven och grevinnan von Hallwyll, museets donatorer, intogo de främsta hedersplatserna.

Sedan ordföranden i museets nämnd professor I. G. Clason erinrat om Hazelius' livsverk och påpekat huru som den nu inrättade professuren var en konsekvent och nödvändig överbyggnad på museets tidigare institutioner, uppläste styresmännen dr Gustaf Upmark k. m:s stadfästelse av donationen.

Härefter framträdde professor Lithberg för att hålla sin installationsföreläsning. Det var för dem, som tidigare lärt känna och uppskatta den nye läraren i etnografi, kärt att se, huru medvetet och energiskt han i denna sin inledningsföreläsning visste att uttrycka det värdefullaste i sin forskarepersonlighet: den öppna blicken för betecknande detaljer, den djärva vetenskapliga fantasien, förmågan av noggrann analys och sinnrik syntes i lika mån, samt därjämte en flytande och livlig framställningsförmåga, som ständigt finner de bästa och mest belysande uttrycken. Föreläsningen gav en snabb resumé över den jämförande folklivsforskningens metoder, sådana prof. Lithberg uppfattar dem. Vad som framför allt utmärker denna metod är dess så att säga naturvetenskapliga karaktär. Den inom arkeologien så högt utvecklade typologiska forskningsmetoden som grupperar materialet kronologiskt och geografiskt efter de slutsatser, till vilka det ytterst noggranna studiet av fyndsaker och fyndomständigheter, litterära och historiska upplysningar, kort sagt allt tillgängligt kunskapsmaterial, leder, finner Lithberg i hög grad tillämplig också på det etnografiska materialet, såväl föremål som kulturminnen av andlig art. Tid och rum stå här så gott som obegränsat öppna för den forskande tanken. Metodens noggrannhet, dess rent empiriska, stegvisa följande av påtagliga fenomen från trakt till trakt, från århundrade till århundrade borgar för att fantasimagorierna icke inkräkta på sanningens område. Men samtidigt öppnas gränser mellan förr i såväl den allmänna meningen som forskarnas tankevärld hermetiskt skilda kulturområden. Ett större samband växer fram ur de många små. Etnografiens gamla käpphäst "elementartanken", den oberoende av inflytanden enbart på grund av allmänt mänskliga egenskaper spontant framvuxna "avtoktorna" kulturen, får stryka på foten, och med den alla de ödesdigra konsekvenser, den ägt för den politiska antropologien. De genom oöverstigliga svalg skilda mänskligheterna visa sig i oanad grad vara barn av samma föräldraham med därifrån ärvda föreställningar, vanor och materiella hjälpmedel.

Professor Lithbergs föreläsning illustrerade denna metod med en serie intressanta exempel, valda med utgångspunkt från svenska kulturforemål och folkseder. Föredraget var medryckande. Varma applåder belönade föredragshållaren.

Härefter besökte de inbjudna den i går omnämnda tennutställningen i museet.

Högtidligheten fortsattes i en mera sluten krets på aftonen, i det att professor Clason då gav installationsmiddag i sitt hem. Till denna hade, förutom donatorerna och professor Lithberg, inbjudits universitetskanslern Carl Swartz, professor Stavenow, professor Bendixson, professor Vising, professor G. Holm, professor Montelius, dr Upmark, dr Hammarstedt och Nordiska museets nämnds övriga ledamöter, rektor Örtengren, överdirektör Almquist, överintendenten Böttiger, ingenjör Norström och justitierådet Améen m. fl. Tal höllos av professor Montelius för professor Lithberg, av dr Upmark för de närvarande akademiska representanterna, av professor Clason och av överdirektör Almquist.

Gotlänningen. Julnummer. 1927.

Gotland i British Museum.

Av professor NILS LITHBERG.

Oerhört rika äro de forntida minnen, som upptagits ur Gotlands jord. Men Gotland kan icke skyllas för att hava själviskt tillvaratagit dem. Det mesta har vandrat till Stockholm, och vad som icke fått plats i Statens historiska museums utställningssalar har gömmts undan i dess magasin. Under senare årtionden har Fornsalen i Visby visserligen kunnat högst betydligt öka sina samlingar från stenåldern och vikingatiden, men särskilt vår äldre järnålder är i vårt eget provinsmuseum ynkligt fattigt företrädd. Och av alla de stora skatterna av mynt och annan ädel metall, som hittats på ön, har så gott som ingenting fått stanna i provinsens egen vård.

Men utom vad som hamnat i Stockholm eller i Visby ha massor av fornsaker gått till enskilda samlare, och detta icke bara till sådana inom Sverige utan sorgligt att säga även till utländska resande. Och litet varstans i främmande länders museer träffa vi därför fornsaker från Gotland, stundom av ett mycket stort historiskt värde.

Då jag för 7 år sedan besökte det väldiga Brittiska Museet i London kunde jag med en viss stolthet konstatera, att även ett och annat gotländskt föremål sökt sig väg till dess stora jämförande samlingar av europeiska fornsaker. Vid mitt senaste besök förbyttes denna stolthet i vemod vid anblicken av en den vackraste samling gotländska fornsaker, som någonsin funnits i enskild ägo och som inköpts för museets räkning år 1921 av mr James Curle.

De tidigare fynden utgjordes av två djurhuvudformiga spännen från vikingatidens slut samt två dosformiga spännbucklor från 900-talet, av vilka den ena hittats inne i själva Visby. De två förstämnda spännen skänktes till museet av Curle år 1891. Den ena dosbucklan härstammar från den 1894 förvärvade Zschille'ska samlingen, och Visbybucklan hade skänkts av herr G. E. Roberts. Dessutom funnos ännu ett par gotländska fornsaker, ehuru dessa icke hittats på ön. Den ena är ett s. k. ryggknappsspänne från 600-talet funnet jämte andra föremål vid Tromsø i nordligaste Norge, den andra är ett djurhuvudspänne från vikingatiden funnet i Lifland. Föremål av detta slag ha ju ett alldeles särskilt intresse genom att de visa, vilken utsträckning de gotländska förbindelserna under forntiden haft.

Efter förvärvet av den Curle'ska samlingen 1921 intar Gotland emellertid ett mycket förnämt rum i det stora världsmuseet. De äldsta föremålen tillhöra den yngre bronsåldern, omkr. 1000 år före vår tideräknings början, och de yngsta tillhöra tiden omkr. 1050 efter Kr. f. Fylligast representerad är vikingatiden (800—1050).

Föremålen från bronsåldern utgöras av två s. k. hålcelter, därav den ena från Sproge, en spjutspets från Stenkumla, två rakknivar från Lummelunda, ännu en kniv, troligen införd från Mellaneuropa, från Lummelunda och en kniv från Hejde, och slutligen en pryddligt dekorerad s. k. tutulus från Vamlingbo. Den sistnämnda har formen av en liten skiva med en spets i mitten och har troligen varit fäst mitt på den gördel, som sammanhöll dräkten.

Den romerska järnåldern (Kr. f. — omkr. år 450) är representerad av 12 fibulor av brons, en dubbelkonisk guldpärla med filigranornering samt ett samlat fynd bestående av två remöglor av brons med stora kulformiga nitar

av silver, diverse bronsfragment och krukskärvor samt rester av ett dryckeshorn. De senare utgöras endast av bronsringen kring hornets mynning, knoppen på dess spets och den vid hornet fästa bronskedjan. Fyndet härstammar från ett gravfält i Linde.

Från folkvandringstiden (450—800) märkes först ett förgyllt bågspänne från tiden omkr. 500 och en grön glasbägare från samma tid, båda verkliga praktpjäser. Från en något mera framskriden tid av samma period finna vi, förutom samlade fynd från gotländska gravfält, ett 10-tal spännen i djurhuvudspännets äldsta former, nio dosbucklor och nio ryggknappspännen, med delvis utomordentligt väl bevarade inläggningar av färgat glas, sju öglor till kedjegarnityr, varav fyra dekorerade med ett fritt modellerat människoansikte, ett spänne i form av ett fågelhuvud, en armband, tre smärre brakteater av nästan rent guld, fyra s. k. gotlandsbrakteater av förgyllt brons och en dylik brakteat av silver, ett fyrsidigt rembeslag, en rund skälla från en sköldbuckla, diverse dekorerade bronsfragment, två nycklar och ett garnityr av två djurhuvudsliknande spännen med en mellanliggande kedja.

De samlade fynden äro från två olika gravplatser. Det ena fyndet innehåller en helt liten armband (trol. från en barngrav), en ögla till ett kedjegarnityr, två bronsfragment samt rester av ett halssmycke, bestående av 12 glaspärlor, 5 spiralvridna bronspärlor, 14 små bronscylindrar (s. k. fiskhuvudshängen) och 6 brakteater av förgyllt brons. Det andra fyndet består av en djurhuvudsbuckla, ett ryggknappsspänne, två söljor, fragment av ben och brons, ett pärlband av färgat glas och ett kedjegarnityr med tre brakteater.

Gotlänningen. Julnummer. 1927.

Vikingatiden (800—1050) är den period, som är rikast företrädd. Samlingen innehåller ej mindre än tre olika silverfynd, ett fynd med 10 smärre silverstänger och 7 mynt däribland arabiska från tiden 950—1050, ett fynd med ett fragment av en ring och ett 30-tal fragment av engelska och tyska mynt från tiden 1000—1050 samt ett fynd av fyra armringar, två armspiraler, en stor spiralvriden ring och en grov silverten. Sistnämnda fynd härstammar från Dalhem.

De lösa fynden från samma tid utgöras av ett 30-tal djurhuvuds-bucklor, 16 dosbucklor, delvis prakt-pjäser, och en vackert dekorerad bottenskälla till en dylik buckla, 15 nålar av brons och ett garnityr av två liknande nålar sammanhållna av en kedja, 27 ringspännen av brons, delvis praktpjäser, och 3 dylika av silver, 10 armringar av brons, därav en från Tingstäde, en från Hemse, en från Näs och en från Burs, samt 4 dylika ringar av silver, 4 finger-ringar av brons, 1 av silver och 4 av guld, därav en från Smiss i Eke, 3 smärre guldfragment, ett hängsmycke av ett arabiskt mynt, en bronsdon innehållande en våg likaledes av brons, en präktig svärdsdoppsko och ett bronsbeslag till ett seltyg härstammande från Anga.

Dessutom finnas flere fynd från gravfält. Ett sådant innehåller en dosformig buckla, tre söljor och ett beslag till seldon, trol. ett huvudlag, ett annat dylikt fynd består av fiskhuvudformiga hängen till ett halsgarnityr, söljor, beslag till seltyg m. m. (tillsammans 19 föremål). Ett fynd från Burs innehåller tre djur-

huvudsbucklor, en armring, ett fragment, trol. av en svärdsdoppsko, och 15 pärlor. Ett särdeles intressant fynd härstammar från Boge och innehåller en förgylld dosbuckla från 900-talet, 14 spelbrickor av ben och 3 utmärkt väl bevarade tärningar.

Av särskilt intresse för det ofta diskuterade problemet rörande Visbys äldsta historia äro fynden från ett utplundrat gravfält vid Kopparsvik. Genom dr Wennerstens försorg hava en del här anträffade fynd från vikingatiden kommit till museet i Stockholm, och år 1918 undersöktes av honom en grav, som innehöll ett spänne av en för Gotland främmande typ, troligen infört från länderna öster om Östersjön. Genom fynden i den Curle'ska samlingen i British Museum får man först det verkliga intrycket av vilket värdefullt historiskt minne, som här spolieerats så gott som alldeles inpå Visby murar, utan att forskningen fått den ringaste underrättelse därom. Vem som bär ansvaret för att dessa för Gotlands historia värdefulla föremål nu äro för alla tider fastlåsta i ett främmande lands museum kan väl aldrig utrönas, helst som åtminstone vissa delar av fynden anträffades redan 1895. Men man förvånar sig över, att ingen vid t. ex. Visby cementfabrik erhållit kännedom härom.

Fynden från Kopparsvik härröra från minst fem gravar.

Fynd 1 innehåller en prydnadsnål och en utomordentligt väl utförd dosbuckla från 800-talet.

Fynd 2 (anträffat 1895) innehåller en dosbuckla, en nål med huvud i form av ett treekrigt hjul, tre andra prydnadsnålar och två djurhuvudsbucklor.

Fynd 3 innehåller en kniv, en dosbuckla, en djurhuvudsbuckla, en prydnadsnål och tre ringspännen.

Gotlänningen. Julnummer. 1927.

Fynd 4 innehåller en armband av silver, en dosbuckla, två ringspännen, ett s. k. fiskhuvudshänge till ett halsgarnityr, ett kedjegarnityr med rosettformiga skållor, två nålar, en pincett av brons och ett skrinhandtag av brons.

Fynd 5 innehåller två praktigt arbetade djurhuvudbucklor, två prydnadsnålar, två kedjegarnityr, det ena med rosettformig skålla, det andra med en skålla av en främmande typ, som ovillkorligen för i minnet det av Wennersten 1918 hittade ostbaltiska spännet.

Fynden synas tillhöra 800-talets slut och 900-talets början, och den inbördes överensstämmelsen mellan de till de olika fynden hörande fornsakerna synes ådagalägga, att varje fynd för sig härrör från en viss, slutet gravutstyrsel. Samtliga äro kvinnogravar, smyckena vittna genomgående om ett fulländat konsthantverk, och den tunga praktiken i de olika gravarna ger oss oförtydbara vittnesbörd om att de kvinnor, som här jordats, tillhört samhällets högsta klasser. Spännen och nålar äro typiska gotländska arbeten. Deras bärarinnor hava sålunda med full säkerhet varit gotländska kvinnor, men det främmande kedjegarnityret och det år 1918 av Wennersten utgrävda spännet vittna om att deras män företagit sjöfärder till främmande länder. Det är rika köpmanshustrur, som legat jordade vid Kopparsvik, och de hava gravlagts här vid den tid, då fynden inne i Visby visa, att det samhälle håller på att grundas, ur vilket några århundraden senare Nordens rikaste köpstad har vuxit fram.

De gotländska fynden i British Museum måste ge varje besökare ett starkt intryck av den höga civilisation, som för årtusenden sedan var bofast på den avlägsna ön i Östersjön. Men samtidigt måste varje gute harmas över den ansvarslöshet hos hans landsmän, som gjort det möjligt att föra dessa dyrbara min-

nen långt utanför vårt fosterlands gränser. Visserligen bära en otillräcklig lagstiftning och en bristande eftersyn en viss skuld härför. Men skulden drabbar dock tyngst de personer, som icke aktat för rov att för en judaspenning bortsälja, vad deras fäder nedlagt i jorden för att därigenom hedra sina dyrbara hänsövnas minne.

Det blir nu en uppgift för gotländsk forskning att förteckna och avbilda alla de gotländska kulturminnen som skingrats till främmande museer. Lyckligtvis är detta också möjligt med hjälp av den för några år sedan till Gotlands Fornvänner överlämnade Gotlandsfonden. Men för de medel som sätta oss i stånd att i beskrivning och bild återbörda det kulturarv som tidigare förslösats har Gotland självt icke vidkänts några uppoftningar; de äro överlämnade av en icke-gotlänning som gripits av beundran för öns forna, storstilade odling. Den dag, då Gotlandsfonden kan gripa sig an med denna uppgift, skall det bliva möjligt att till Gotlands Fornsal knyta ett kulturhistoriskt arkiv av en omfattning som få landsdelar norr om Alperna kunna visa motstycke till och som kommer att bliva av den största betydelse för den historiska forskningen och för uppfattningen av den dominerande roll Gotland i forna tider spelat i norra Europas kulturliv. Då först skall man också med svidande hjärta klart inse, vilka värden som förslösats.

Må det nu sagda bliva en maning till alla Gotlands söner och döttrar att trognare vårda vad våra fäder lämnat i arv, att med varsammare händer skydda våra rika minnen och att uppbjuda alla ansträngningar att göra vår egen fornsal till ett fullt värdigt minnesmärke över vår egen odlingshistoria.

Löndon i november 1927.

Svensk folklivs forskning förebildlig för utlandet.

Professor Nils Lithberg uttalar sig
för N. D. A. om studiet av den
svenska allmogekulturen.

ge akt på, "märka" väderleken, festdagarna och andra dagar, då man har att iakttaga vissa traditionella sedvänjor, marknadsdagar, t. o. m. "förkastade dagar"; och så icke minst det kalendariska hjälpmedlet självt, runstaven med all vad den bevarar av folklig "vetenskap".

Till folktron böra rätteligen också räknas folkets sägner om övernaturliga ting, sjöjungfrur, skogsfrun, skatter i jorden m. m. Den trängsta ramen kring folklivet bildar hemmet, själva gården med dess byggnader, hemlivet och gårdens bohag. Folkets konstutövning, sådan den tar sig uttryck i en textilslöjd, som är rikare än i något annat land i världen, i träsnideri, i möbelkonst, i målning, bildar den festliga sluttonen över allmogehemmet.

Icke minst folkkonsten ger oss möjlighet till intressanta inblickar i befolkningens skaplynne i olika bygder.

Folkdiktningen och allmogekulturen.

— Vad intar då folkdiktningen för plats inom ämnet?

— En grupp för sig bildar folkdiktningen, folkvisan och sagan; jag skulle vilja beteckna dessa som folklig vitterhet. En folklivsforskare bör naturligtvis ha åtminstone någon kännedom även här om, då de ju på visst sätt bidraga till att fullkomna bilden av den folkliga mentaliteten. De synas mig dock mera tillhöra folklivsforskningens periferiska områden. Vad man vanligen kallar folkvisor har ju knappast mer gemensamt med folket än att de upptecknats från folkets läppar, men deras egentliga ursprung är ju på intet sätt folkligt. I viss grad gäller det samma om folksagorna, även om här funnits rikare tillfällen till folklig omdiktning.

Folkdiktsforskning förutsätter stor litterär kännedom, såväl av senare tiders skillingtryck som av äldre samlingar av hjältesagor, legender och berättelser av olika slag.

För att rätt förstå detta gränsområde, måste folkdiktsforskaren, synes det mig, ha etnologisk utbildning — han bör framför allt kunna tänka etnologiskt —, men han måste även vara filologiskt och litterärt skolad. Hans ämne bildar därför i själva verket ett förbindelseled mellan etnologien, folklivsforskningen, å ena sidan och filologien och litteraturhistorien å den andra. Han måste även vara god språkman. De rikast givande källorna för den europeiska

folksagan äro ju de arabiska och indiska sagoskatterna, och den som vill anlägga en sagohistorisk synpunkt på de nordiska hjältesagorna bör behärska både fornnordiska och latin. I verkligheten är folkdiktsforskningen i och för sig en stor och mycket betydande vetenskaplig disciplin.

Vad innebär jämförande folklivsforskning?

I vårt bohag och våra redskap, i vår folkslöjd, i våra sedvänjor och vidskepelser finnas otaliga paralleller till liknande företeelser hos andra folk, och i många fall hos folk, som ännu tillhöra ett mycket primitivt civilisationsstadium. Måhända mer än någon annan vetenskap måste folklivsforskningen därför vara jämförande. Först när man kommit till insikt om, hur oändligt många trådar, som binda oss samman med primitiva kulturer på olika håll på jordklotet, och vilka dessa trådar äro, först då kan man också klarare inse, vad som i vår egen folkkultur kan betraktas som nationella beståndsdelar. Kunska-per i allmän etnologi äro därför nödvändiga för studiet av det inhemska folklivet.

Jag framhöll nyss den nära anslutning som folkdiktsforskning och filologi ha till varandra. Folklivsforskningen som helhet kan emellertid med fördel förbindas med studier av nordisk filologi och nordiska språk. För mytologien t. ex. är kännedomen om nordisk folkreligion av stor betydelse och för ortsnamnsforskningen bör det vara av vikt att äga någon orientering över den äldre gestaltningen av folkets samfundsskick och näringsliv. Andra gränsområden äro den tidigare administrativa historien, byggnadskonstens och ornamentikens historia, religionshistorien och kanske i allra främsta rummet fornkunskapen, vilken, då ju den sysslar med mänsklig kulturhistoria så långt den kan spåras tillbaka, därigenom till folklivsforskningen i vissa fall intar samma ställning som paleontologien till studiet av nutida växt- och djurvärld.

Folklivsvetenskapens praktiska betydelse.

Ser man till möjligheterna för ämnets praktiska utnyttjande bli ju dessa såsom fallet är med alla ämnen som icke äro skolämnen rätt begränsade. Studiet av folklivsforskning bör emellertid kunna bredda möjlighet till deltagande i det upptecknings- och insamlingsarbete av folkminnen som nu bedrivs med

stor energi i våra bygder och som måste under ett antal år framåt ytterligare forceras om det skall lyckas oss åt eftervärlden rädda den skatt av framför allt muntliga traditioner hos folket som nu dör bort efterhand som var och en av dessa traditioners bärare lägges i graven. För de materiella folkminnen, byggnadsskick och inventarier, föreligger måhända icke fullt samma utsträckning ett periculum in mora, men här möta praktiska uppgifter av annat slag genom önskvärdheten att erhålla sakkunnig vind åt allt det rika stoff av denna art som insamlas till våra museer, såväl huvudstadens som landsortens. I de kompetensvillkor som av Fornminneskommittén uppställdes för anställning vid kulturhistoriskt museum upptogs också examen förutom i arkeologi, konsthistoria och nordiska språk även i folklivsforskning, i den mån tillfälle till avläggande av examen i detta ämne kunde beredas.

Det är därför också, synes det mig, av vikt att offentlig undervisning i ämnet kan lämnas vid Stockholms högskola. Ty i Stockholm förfogar man över de rika-

ste möjligheter till folklivsforskningens studium genom Nordiska museets och Etnografiska museets samlingar av materiell folkkultur; till Nordiska museet är vidare knutet det s. k. byarkivet med dess samlingar rörande folkets samfundsskick och byggnadskonst, samt Föreningens för svensk hemslöjd stora inventeringsverk rörande folklig textilkonst. I museets folklivsarkiv finnas värdefulla samlingar rörande svensk folketro och folksed, varjämte hit också äro förlagda de under folkmusikkommisionens vård stående stora samlingarna av svensk folkmusik. Och därtill kommer slutligen, att Nordiska museet förfogar över vårt lands viktigaste etnologiska fackbibliotek. Och så kommer ju härtill ytterligare det rika stoff till kännedomen om vår äldre kulturhistoria, som rymmes i våra övriga bibliotek och i de centrala arkiven i Stockholm.

Jag vill livligt hoppas, att de föreläsningar, som nu återuppta-

gits, icke komma att avbrytas. Därtill har ämnet en alltför stor allmän betydelse. Och det vore även att hoppas, att det med det snaraste kunde inrangeras som examensämne vid högskolan.

Museifrågan.

— En fråga till sist. Professorn talade nyss om, att de praktiska studierna bedrevos vid Nordiska museet. Men Riksmuseets etnografiska avdelning bör väl också ha något att bjuda den studerande? Ämnet heter ju "jämförande"?

— Frågan ger mig anledning i korthet beröra lokalfrågorna. Enligt min mening bör Etnografiska museets lokalbekymmer diskuteras med tanke på Nordiska museets belägenhet och med avseende på, hur Statens historiska museums samlingar komma att placeras. Dessa tre museer tillsammans bilda en helhet.

Efr. L—k.

Memorial, effter hwilken H. K. M:t nådigest will, att dhe, som antagne äro att wara rijkzens antiquarij och häfdesökiare, sigh flijtelighen rätta skole. Actum Stockholm den 20 majj anno 1630.

1. Först will H. K. Majj:t, att dhe allehanda gamble monumenter och saker sökia skole och sambla, som fädherneslandet kan blifwa illustrerat medh...

2. Dernäst jcke alenasth alle calendaria, computos och runstafwar i hwadh form eller skippelser dhe wara kunne, affskrifwa eller sambla och dheras äthskildna vthleeta, vtan och förfahra, huru äganderne sielfwe dem förståå...

3. Vpspöria allehanda gamble laghböcker...

4. Sammaledhes allehanda krönikor och historier, vhrminnes sagur och dicker om drakar, lindormar, dwergar och resar...

5. Allehanda gamble bref ran saka...

11. Allehanda malmstrek förspöria och vtleta...

12. Item effterfråga om huushåldz böker och förfara om allehanda oconomiske saker...

13. Allehanda medicinska saker optächna... Allehanda tjemmerker... Allehanda klädedrächt och wapner i huart landskap af ålder i bruk, och om J-ras dryckekärel, kosor, horn och annat sådant vptächna etc.

14. Och mädan till itt fullkomligt lexicon tarfwes allehanda redskapz namn, skole thee granneligha vpskrifwa allehanda åker redskap, fiske redskap, smijdh och snickare tygh, skepz redskap och alle sådane saker etc...

15. Till thet siasta grannefigher vthleta hwadh sinnelagh hward landskapz folk hafwer, som man seer af historiz skribenter mästedels intet förgätet warda etc.

Ovanstående är hämtat ur ett "Betänkande med förslag till ett systematiskt utforskande av den svenska allmogekulturen, avgivet av därtill utsedda sakkunniga", tryckt 1924. Gustaf II Adolfs memorial för rikets antikvarier och hävdasökare innehåller forskningsuppgifter, vilka ännu icke tillfredsställande lösts, ehuru våra inom olika discipliner arbetande kulturhistorici äro på god väg att realisera det snart trehundraåriga programmet. Forskningen blir ju aldrig "färdig", redan lösta problem ha nya frågeställningar i följande. Men det är under alla förhållanden nödvändigt, att ansträngningar göras för att få reda i kaos. Det insåg tydligen Gustav II Adolf och hans rådgivare, då de skrevo ihop det förträffliga memorialet. De yttre och inre förutsättningar

na voro då visserligen icke de allra bästa, men mycket av bestående värde utträttades, i synnerhet på det antikvariska-topografiska området. Att rita av "gamla monumenter", såsom kyrkor och runstenar var på ett sätt lättare än att noggrant och utan supplerande, av eftervärlden ej så lätt fränskiljbara, tillägg teckna upp sagor, munarter och melodier.

Linné är en av dem, som tidigast påpekar vikten av ett vetenskapligt insamlande av de materiella antikviteterna. I sin "Öländska och Gothländska resa" skriver han om detta bl. a.: "Emedlertid är märckvärdigt med desse och flere widskeppelser, huru de blifwit behållne af nation ifrå urminnes tider och Hedenhös. En dehl får man igen hos Poeter straxt efter eller före Christi tid; en dehl äro lemningar ifrån Heddendomen i Swerige; en dehl ifrån påwiska tiden, en dehl äro med konst upptäkte at förekomma något annat. Jag håller före det skulle wara et artigt argument, om någon af widskeppelse wille giöra en ansenlig sambling, och wisa i war ifrån hwar och en först kommit."

Under 1800-talets förra hälvt och mitt arbete flera skickliga och nitiska män på folkminnesområdet, sådana som göternäs medlemmar, Afzelius, Arwidsson, Rääf, Dybeck, Hyltén-Cavallius, P. A.

Säve och Djurklou. Vitterhetsakademien har tidvis också sysslat med folkminnena, ehuru akademiens egentliga uppgift är att taga vård om de materiella kulturvärdena, i stort sett. Först med Hazelius och Nordiska museet fick Sverige den man och den institution, som under mera ordnade och fastare former kunde taga direkt sikte på insamlande och vetenskapligt bearbetande av olika slags folkminnen. Samtidigt började landsmålsföreningarna i Uppsala och Lund sin verksamhet. De sista årtiondena ha olika sammanslutningar, såsom ortnamns- och dialektforskningen i Göteborg, folkminnesforskningen i Lund, officiella kommittéer för ortnamns- och musikforskning, folkhögskolor, en del kulturhistoriska föreningar och museer i landsorten etc., arbetat på speciella uppgifter inom det stora forskningsområde, som heter den svenska allmogekulturen.

*

Det var innehållet i en notis på nyhetsavdelningen i Nya Dagligt Allehanda för någon tid sedan, som kom signaturen att göra en del efterforskningar. Notisen meddelade, att prof. Nils Lithberg hemkommit från Dublin, dit han kallats av regeringen för irländska fristaten, för att tillsammans med fyra irländska sak-

kunniga uppgöra förslag till omorganisation av nationalmuseet i Dublin och i samband därmed ordnande av den statliga kulturminnesvården. Signaturen frågade sig vid genomläsandet av detta, om vår folklivsvetenskap verkligen redan fått den stadga och det anseende, att en representant för denna just därför kallats till utlandet som expert. Det är ju inte så ovanligt, att svenska vetenskapsmän kallas till utlandet, som föreläsare, kommittéledamöter eller för att bekläda en professorsvärdighet, för att nu inte tala om alla svenska teknici och ingenjörer i utländsk tjänst. Svenskar ha också kallats till både Frankrike, Tyskland och Norge för att ordna museisamlingar etc., men uppdraget från Irland syntes undertecknad mindre vanligt.

Naturligtvis var prof. Lithberg själv den mest kompetente att ge oss svar på några frågor om den svenska folklivsforskningen.

Dessutom står f. n. prof. Lithbergs namn på föreläsningsschemat i Stockholms högskolas vestibul, varför prof. Lithberg bör kunna lämna oss de bästa upplysningarna. Vi börja med en fråga om professorns verksamhet som föreläsare. Både nu vid högskolan och tidigare i Nordiska museet har hans ämne avhandlat "Nordisk och jämförande folklivsforskning" ur olika synpunkter.

Något egentligt nytt äro mina föreläsningar inte, få vi till svar. När professuren inrättades 1919 på nyåret, avsåg den att vid Nordiska museet inrätta en tjänst, vars innehavare skulle ha möjlighet att som det heter "fri från museimannens dagliga tjänstgöring ägna sig helt och odelat åt vetenskaplig verksamhet". Visserligen ingå sålunda icke föreläsningar i professorns skyldigheter. Men med hänsyn till det aktuella önskemålet att undervisning i ämnet meddelades i huvudstaden, började jag omedelbart offentliga föreläsningar i Nordiska museet två timmar i veckan.

Anslag om dessa uppspikades även på Stockholms högskola, vars studenter hade fritt tillträde till dem. En del studerande begagnade också tillfället. Föreläsningarna pågingo i tre terminer, men sedan nödgades jag inställa dem tills vidare, när jag fått ett par officiella uppdrag, vilkas utförande krävde mycken tid, och som — i synnerhet det ena — sammanhänge med professuren. Jag hade nämligen tillkallats som sakkunnig i den s. k. Folkminneskommittén, där jag från början tjänstgjorde som sekreterare och senare övertog ordförandeskapet. Dessutom hade jag ännu en del arbete kvar för Fornminnesvårds-

kommittén, där jag adjungerats redan sommaren 1919. Sedan åtskilliga år var jag även sysselsatt med bearbetandet av fyndmaterialet från mina utgrävningar vid slottet Hallwil i Schweiz 1910—12. Först nu, sedan även sistnämnda arbete praktiskt taget avslutats, har jag på allvar kunnat återupptaga mina föreläsningar.

Dessa ha emellertid av praktiska skäl icke förlagts till museet utan till Högskolan, efter överenskommelse mellan Högskolans styrelse och Nordiska museets nämnd. Men den kursplan som följes vid undervisningen i ämnet vid Högskolan är densamma som av mig utarbetades redan för nio år sedan. De praktiska övningarna komma dock att liksom tidigare förläggas till museet.

Vad menas med nordisk folklivsforskning?

Ämnet omfattar den nordiska allmogens liv sådant det före den stora upplösningsprocessen under 1800-talet gestaltade sig i folkets näringar och samfundsskick, dess hemliv och konstutövning, dess tro och diktning. Kärnan däri är samfundsskicket, det gamla folklivet som social helhet, där kännedomen om de ekonomiska och de andliga funktionerna äro var för sig lika viktiga förutsättningar. De gamla brukningsskicken och näringsformerna utgöra endast en sida av folkseden, äringfesterna och andra årsfester, liksom familjefesterna en annan. Men dessa kunna icke förstås utan kännedom om bl. a. folkets tro och åskådning, dess vidskepelse, som de populärt kallas.

Materiell och andlig allmogekultur äro ett.

Hur är det, men talar ju om materiell och andlig allmogekultur; är det skilda ämnen, som böra behandlas var för sig?

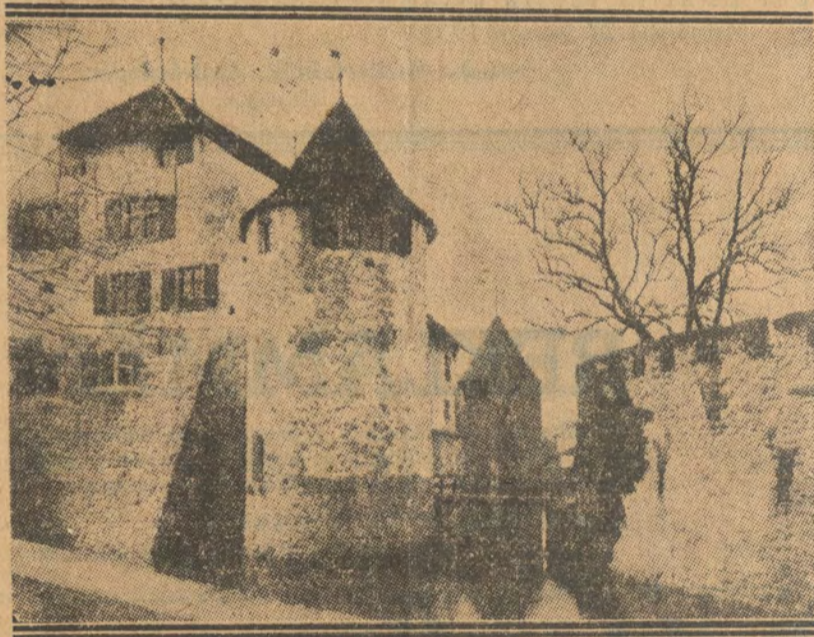
Nej, svarar professorn, de båda hänga ihop på det intimaste. Bäst måhända åskådliggöres detta sammanhang av det folkliga kalendariet med märkesdagarna för årets sysslor, vilka dagar man bör

Dagens Nyheter. 24.2.1933.

D. N. 24 Febr. 1933.

"Schloss Hallwil" ett fullbordat monumentalverk

2.000 SIDOR PÅ 22 ÅR.

Ett parti av slottet Hallwil.

— I somras fick jag njuta min första semester på tjugutvå år, säger professor Nils Lithberg när Dagens Nyheter ber honom berätta något om det i sitt slag enastående arbetet "Schloss Hallwil", som nu föreligger komplett i fem digra delar. Ända sedan 1910 har annars denna vidlyftiga utredning varit mitt ordinarie sommargöra, vartill kommit all övrig tid jag fått sätta till.

Redan i oktober förra året utgingo de två sist färdigställda delarna, den andra och den tredje, från trycket, men i god överensstämmelse med Hallwylska principer blev händelsen då ej prisgiven åt offentligheten. Att saken nu ändå blivit känd beror på att Vetenskapsakademien, som nämndes i gårdagens tidning, tillerkänt professor Lithberg årets Letterstedtska förfat-

tarpris för de nyssnämnda båda delarna av det monumentala verket.

"Schloss Hallwil" är ett ytterligt exklusivt arbete. Det är framställt i endast 800 exemplar, av vilka 100 utgöra en bibliofilupplaga, tryckt på det vid riksbankens pappersbruk i Tumba enkom för grevinnan von Hallwyls räkning tillverkade papperet, samma förnämna papper som ingår i den praktfulla katalogen över de Hallwylska samlingarna i Stockholm. Denna bibliofilupplaga av "Schloss Hallwil" är närmast avsedd för släktens medlemmar, varjämte några andra särskilt utvalda personer fått dylika exemplar, bl. a. kronprinsen. Dessutom har samma ära vederfarits vissa större

Forts. å sista sidan.

Dagens Nyheter. 24.2.1933.

D. N. 23 Februari 1933.

"Schloss Hallwil" ett monumentalverk.

Forts. från sidan 1.

bibliotek och museer i Schweiz liksom även i Sverige, det övriga Europa och Amerika. Till andra intresserade institutioner, till exempel samtliga schweiziska kantonsbibliotek och alla museer i de trakter där släkten Hallwyl spelat någon roll, såsom i de till Schweiz gränsande delarna av Österrike, Tyskland och Frankrike, ha överlämnats exemplar av den enklare upplagan, vilken emellertid, enligt normal måttstock, redan den står på höjden av tekniskt utförande. Några enstaka exemplar ha också sålts, huvudsakligast i Schweiz och Tyskland. Priset är satt till 75 kr. pr del, alltså 375 kr. för hela verket.

Metodisk utgrävning ett löjligt tilltag, tyckte schweizarna.

Förberedelserna för det nu föreliggande arbetet gå tillbaka till 1910, då professor Lithberg igångsatte utgrävning av de då fullständigt igenvallade slottsgravarna. Dessa grävningar, som fortsattes 1911 och avslutades med en specialundersökning 1912, bedrevs med en för schweiziska förhållanden dittills okänd grundlighet. Hela slottsområdet upprutades i rutor om fyra kvadratmeter, och inom de områden som genomgrävdes undersöktes varje ruta för sig. Mest givande voro slottsgravarna, som också ägnades huvudparten av arbetet. I regel gjordes

här inom varje ruta djupgrävningar i skikt på 25 centimeter. Den upptagna jorden sållades, och fynden etiketterades i enlighet med respektive rutors beteckning på grävningsplanen. Från schweiziskt håll fann man detta utstuderade systematiserande högst löjväckande, och när den svenske arkeologen till råga på allt också började märka gamla djurben med rut- och nivåbeteckningar skakade man betänksamt på huvudet — med en sådan herre kunde det då aldrig stå rätt till. Vilket emellertid inte hindrat att man sedermera skrivit långa avhandlingar på grundval av det djurbensmaterial som påträffats och registrerats.

Under arbetets gång hade den ursprungliga grävningsplanen utvidgats till en arkeologisk och byggnadshistorisk undersökning av borganläggningen i sin helhet. En i detalj genomförd metodisk uppmätning av slottets alla delar verkställdes av framlidne intendenten i byggnadsstyrelsen Anders Roland, en uppmätning som i noggrannhet söker sin like beträffande vilken annan privat byggnad som häst snart sagt i hela världen. Dessutom har professor Lithberg under årens lopp gått igenom allt arkivaliskt material som stått att uppbirga rörande slottet, vilket inte minst i illustrationsavseende givit ett mycket rikt resultat.

Utpräglade industricentra under medeltid och renässans.

Allt vad som på dessa olika vägar kommit fram finns nu samlat i de fem delarna. Den första, som låg färdig i korrektur 1924 och var tryckt året därpå, inleddes med en orienterande översikt av slottets öden genom tiderna, alltifrån 900-talet och fram till nuvarande tid, varefter följer en utförlig redogörelse för den 1914 och 1916 utförda restaureringen och konserveringen av slottet. I andra delen, som är den digraste, följer så grävningsberättelsen över 1910, 1911 och 1912 års undersökningar, vartill även hör en med utomordentlig omsorg uppgjord förteckning över samtliga fynd, vilken bara den fyller 300 med petitstil tryckta kvartsidor. Så kommer tredje delen, som är ägnad åt beskrivning av fynden i ord och bild. Där återfinnas även vetenskapligt betydelsefulla serier av fabrikmärken från de funna föremålen, omfattande bland annat holländska kritpipor, skärar, hästskor, knivar — inte mindre än 200 stycken olika knivmärken — hänglås, ja, till och med fingerborgar. Till stora delar äro dessa serier utan motstycke och peka otvetydigt på att fabrikationen av alla dessa olika föremål under medeltiden och renässansen, till vilka tidsperioder huvudparten av fynden datera sig, varit koncentrerad till vissa utpräglade industricentra. Anmärkningsvärt är att en mängd av de vid slottet Hallwil representerade fabrikmärkena återfinnas i fynd från långt avlägsna platser i Europa, exempelvis i England och vid Lödöse. Detta tyder på att den medeltida fabriksverksamheten och handeln varit i hög grad universella. Med reformationen inträder en förändring som synes tyda på att den därmed uppkomna religionsgrupperingen även medfört en kulturgruppering. I tredje delen av "Schloss Hallwil" ingår även en bibliografisk sammanställning av all mera betydelsefull litteratur rörande de många skiftande föremålslag som förekomma i fyndmaterialet. Beträffande detta materials omfång får man en föreställning av uppgiften att cirka 100.000 krukskärvor, 2.000 à 3.000 skärvor av venetianskt glas och 225 bords-

knivar kommit i dagen endast inom det begränsade slottsområdet. Slottets byggnadshistoria, huvudsakligast byggd på arkivaliska källor, bildar fjärde delen, som låg färdig fjorton dagar före grevinnan von Hallwyls död 1930, och slutligen äro i femte delen samlade alla intendenten Rolands uppmättningsritningar jämte hela det omfångsrika historiska bildmaterialet. Denna del var klar redan 1924 till grevinnan von Hallwyls 80-årsdag.

Allt som allt omfatta de fem delarna omkring 2.000 sidor.

En dryg fjärdingsväg korrektur.

— Jag har roat mig med att räkna ut, säger professor Lithberg, att den sammanlagda längden av genomgångna korrektur uppgår till i runt tal en dryg fjärdingsväg. Näppeligen har någon grävningplats, fränsett de stora antika, givit så rikt utbyte som slottet Hallwil. Lång tid har det därför också tagit att få det väldiga materialet ordnat och framlagt i bokform. Och det var onekligen med en suck av lättnad som jag i somras kunde skriva "klart till tryckning" på sista korrekturet.

Sv.

Nils Lithbergs grav prydes med skulptur.

På den gotländska folklivsforskaren Nils Lithbergs grav i Visby skall resas en minnesvård med bilder, som utföras av skulptrisen Ellen Roosval-von Hallwyl.

En lermodell i full storlek, på vilken fru Roosval arbetat i vinter, har i dagarna blivit färdig, och meningen är att monumentet sedan skall huggas i sten och i höst uppställas på Lithbergs grav på Visby gamla kyrkogård. Centralfiguren på den 3 meter höga värden är Kristus. Nedanför, på den predellaartade underbyggnaden, äro ett 30-tal figurer, framställda i lägre relief.

Nils Lithberg, som avled på valborgsmässoafton för tre år sedan, var på sin tid förste innehavaren av den Hallwylska professuren vid Nordiska museet. Landshövding Rodhe i Visby har visat stort intresse för att en minnesvård skulle uppresas över den bortgångne Gotlandsforskaren, och det är främst tack vare landshövdingens ingripande som planen realiserats och Ellen Roosval åtagit sig uppgiften.

Monumentets modell visar en Kristusbild upptill och ett större antal figurer i relief på underbyggnaden.

SYDSVENSKA DAGBLADET

SNÄLLPOSTEN.

N:o 180. Malmö, Måndagen den 14 Juli 1919.

En hotande landtarestrejk.

Mälardalens lantarbeteorganisation manar till sabotage och strejk.

Den nya lantarbeteorganisationen i Mälardalen ha i ett ultimatum framställt så vittgående krav att jordbrukarna ej kunna tänka på att tillmötesgå dem. För den händelse enighet ej nås före den 15 dennes hota arbetarna att nedlägga allt arbete. Från organisationens ledning har utsänts cirkulär bland arbetarna, i vilket de öppet uppmana att begå sabotage och ren stöld genom att undanhålla jordägarna mjölken och dela den sinsemellan samt slå ut vad som blir över Mälardalens arbetsgivare bland jordbrukarna ha i anledning av detta ultimatum inlett förhandlingar med arbetarna under ledning av amiral W. Dyrssen. Man anser strejk oundviklig.

Idrottstävlingar. Vid söndagens roddtävlingar i Landskrona vann Vaxholmslaget mästerskapet för utr. fyror. Mästerskapet för inr. fyror vanns av Landskrona roddklubb.

I Sveriges skytteveteraners tävlingar i Stockholm deltog 59 skyttar. Första pris E. Wiklund, Avesta, andra J. Eriksson, Östersund, tredje J. G. Hagberg, Visby.

Vid söndagens Klampenborgslöpningar tog greve D. Hamiltons "Moët" första pris i femte löpningen.

Vid den svensk-danska pokalmatchen i söndags mellan Köpenhamns fotbollsklubb Borup och Lunds gymnastik- och idrottsförening segrade danskarna med 4 mål mot 1.

Vid simtävlingarna i Köpenhamn erövrade i 100 meter fritt simsätt Kaj Hansen och F. Markusson resp. andra och tredje prisen. Fröken Mi Holmström, Malmö, tog första pris i bröstsim för damer.

Tävlingarna om skärgårdskryssarepokalen började på lördagen utanför Göteborg. 13 båtar deltog i tävlingarna. Vid lördagens segling inkom som första båt "Lill-Jo", Göta S. S., Stockholm, och vid seglingen på söndagen "Getingen", Västerviks S. S.

Vid Malmö Allmänna Idrottsällskaps tävlingar på söndagen märktes bl. a. följande resultat: I stafettlöpning sattes nytt svenskt rekord av Örgryte Idrottsällskap med en tid av jämt två minuter. Likaledes noterades nytt rekord i längdhopp med 7 m. 26,5 cm. för V. Pettersson, I. F. K., Malmö.

Marathonloppet vanns av Rudolf Hansen, K. I. F., Köpenhamn med Th. Jensen, Sparta, Köpenhamn som andre man.

I 100-meterslöpningen segrade J. Jensen, Tjalve, Kristiania på en tid av 10,7 sekunder.

Vid en match i omgången för Svenska mästerskapet i fotboll segrade I. F. K., Malmö över L. B. L., Landskrona med 5 mål mot 2.

Ålandsfrågan behandlades härom dagen i Le Temps, som menar, att problemet i avvaktan på Rysslands återupprättande bäst lösas genom att åt den svenska regeringen anförtro Ålandsöarnes provisoriska förvaltning, samtidigt med att ögruppen neutraliseras.

Förarbetena för den stora tyska förbrukningskatten lära nu fortskridit så långt att lagförslaget offentliggörande omedelbart förestår. Uttaxeringen uppgår till mellan 10 och 65 procent.

Till våra läsare.

För att i möjligaste mån tillmötesgå prenumeranternas krav på nyheter ha tidningarna Dagen, Skånska Dagbladet och Sydsvenska Dagbladet beslutat att tillsvidare utkomma i detta mycket begränsade format. Efterhand som förhållandena tillåta, är meningen att övergå till mera normalt utgivnings sätt.

Vi påräkna benäget överseende för att utgivningstimmarna ej kan bli den för de resp. tidningarna vanliga.

Den nya tidtabellen vid S. J. skall troligen träda i kraft den 1 oktober. Härigenom återinsätts bl. a. dagsnälltågen Stockholm—Göteborg och Stockholm—Malmö, även Väst kustbanan erhåller ett dagsnälltågspar.

Armén. Överstelöjtnanten vid Smålands artilleriregemente G. M. Bendtz har beviljats avsked fr. o. m. den 22 dennes och utnämnts och förordnats till överste i armén.

K. m:t har beviljat avsked åt löjtnanten i I. 24:s reserv P. S. Gussarsson och löjtnanten i K. IV:s reserv Ch. O. Koch. K. m:t har tillåtit majoren i armén, kaptenen i A. III:s reserv N. P. Curtz att efter fyllda 65 år kvarstå i regementets reserv intill 14 juli 1922.

Förstakammarvalet. Från Östersund meddelas, att vid Förstakammarvalet där de moderata och liberalerna under gemensam partibeteckning avgåvo 22 röster. Alla tre mandat togos av den förenade gruppen. Om icke samverkan ägt rum hade en av liberalernas platser tagits av socialdemokraterna. Partiställningen är oförändrad.

Örebro läns landsting har även förrättat Förstakammarval. Från arbetarepartiet valdes riksdagsman Olof Olsson i Linköping och hr Anders Örne i Stockholm; från de frisinnade fattigvårdsinspektören G. H. von Koch, Djursholm, och grosshandlare Vindahl, Örebro, samt från högern vice häradshövding Hj. von Sydow, och från bondeförbundet lantbrukaren L. Pettersson i Stånge.

Donationer av grosshandlare Hagerman. Framlidne grosshandlare Hagerman har donerat vackra summor till olika institutioner i Malmö.

Till kyrkorådet i S:t Petri församling ha sålunda av hans maka överlämnats 40.500 kr. att användas till kontraman och annan kyrklig verksamhet i församlingen. Vidare har Malmö Handelsgymnasium mottagit 10.000 kr. till upprättande av en stipendiefond, Handelsklassens i Malmö understödsstiftelse har fått 10.000 kr., och Malmö barnhem, Gamla barnavsen, Föreningen Malmö barnkrubbor, Sällskapet Jultomtarna och K. F. U. M. ha mottagit 5.000 kr. vardera. Hela beloppet uppgår till 55.000 kronor.

Donationerna skola förvaltas av resp. styrelser enligt testators bestämmelser.

Nya såväl bröd- som sockerkort äro färdigtryckta och komma att utdelas i vanlig ordning. F. H. K. meddelar att ingen extra vetefördelning kommer i fråga.

Utvidgningen av Aarhus hamn har varit föremål för en tävlan, i vilken 33 förslag inkommit. Inget första pris utdelades, men två andra, varav det ena gick till den svenska ingenjörfirman Tureson & Co i Stockholm och ett tredje till ingenjör C. Semler i Stockholm.

Bogseringso yckan i Malmö hamn.

Krigsrätt har hållits i lördags ombord på "Bore."

I lördags hölls ombord å bogserbåten "Bore" krigsrätt med anledning av den förut omtalade olyckan å Malmö redd den 28 sistl. juni, då flottans bogserbåt, "Villy", under inbogsering av skeppsgossefartyget "Jarramas" förolyckades, varvid två man omkommo. Vid krigsrätten fungerade krigsdomare de Maré som rättens ordförande och hovrättsnotarien Höglund som åklagare. Det framgick att olyckan förorsakades av rådande vindförhållanden jämte stark ström. Alla åtgärder vidtogos för att rädda "Villy", men katastrofen var ett ögonblicks verk. Några av de vid krigsrätten hörda vittnena voro av den meningen att olyckan möjligen kunnat förhindrats, om nödiga medel funnits till hands ombord på "Villy" att genast kapa trossen, som kvarhöll båten vid ett av de övriga fartygen.

Äkt. hade inga yrkanden och handlingarna i målet skulle överlämnas till flottans högste befälhavare.

I lördags eftermiddag upplöt liket av maskinisten Abrahamsson, vilken var en av de två, som följde med "Villy" till botten. Abrahamsson efterlämnar moder, bosatt i Malmö.

Dödsfall. Statsfrun hos h. m:t drottningen, Charlotta Rosenblad, f. Weidenhielm avled på lördagen.

F. d. bankdirektören Ola Anderssons jordfästning äger rum i S:t Petri kyrka på onsdag kl. 3 e. m.

Mjölproduktionens ökning i fjor. Malmöhus läns hushållningssällskaps mjölkproduktionsstatistik för maj månad 1919 visar att vid 34 mejerier under nämnda månad invägs 5.117.563 kg. mjölk, tillverkats 121.751 kg. smör och försålls 138.543 kg. grädd.

I 24 mejerier, vilka lämnat uppgift både 1918 och 1919, har under maj månad 1918 invägs 2.208.385 och i maj 1919 3.665.838 kg. mjölk, vadan ökningen alltså är 66 procent.

Det tyska minevepningsarbetet i Langelandsbältet och Öresund skall vara avslutat inom 3 å 4 veckor.

Utlandsnyheter.

Järnvägstrafiken på Berlin beräknades på måndagen kunna återupptagas i fullt omfång.

Oenigheten i Weimar mellan centern och socialdemokraterna har ännu ej bilagts.

Minister Wissel har nu förklarat att han ej vill mottaga någon post i den nya regeringen.

Hamnarbetearestrejken i Hälsingfors pågår. De amerikanska livsmedlen lossas av frivilliga.

Talaat pascha, Enver pascha och Djemal pascha ha dömts till döden in contumaciam.

General Franchet har tillställt ungerska rådsregeringen ett ultimatum, vari fordras densamma omedelbara avgång för att ge plats åt en folkvald regering. I motsatt fall skall en militär aktion mot Ungern genast påbörjas.

Konflikten mellan Ungern och Österrike har efter förhandlingar i Wien bilagts.

A.-B. Lundgrens Söners Boktr., Malmö.

AFTONBLADET

Uppl. **A**, **B** och **F** Fredagen den 4, uppl. **C** Lördagen den 5 juli 1919.

Allmän typografstrejk från och med fredagen den 4 juli kl. 8 f. m.

Tillsvidare inga borgerliga tidningar.

Närmare beslut i utgivningsfrågan fattas om söndag.

De förhandlingar, som sedan den 30 juni pågått mellan Svenska typografförbundet och Svenska tidningsutgivareföreningens arbetsgivarsektion rörande kollektivavtal, ha på torsdagen strandat, sedan ett av förlikningsmannen framlagt förslag förkastats av arbetarna och ett arbetarnas sista förslag enhälligt avslagits av extra stämma med Svenska tidningsutgivareföreningens arbetsgivarsektion.

Under förhandlingarna har enighet vunnits rörande de flesta principiella frågor med undantag av föreslaget dyrtidstilläggs reglering, vilket i brist på samförstånd mellan parterna av arbetsgivarna föreslagits till avgörande av skiljemän, något som arbetarna å sin sida bestämt vägrat. Beträffande ortsindelningen och minimilönernas storlek kvarstår alltså icke oväsentliga skiljaktigheter. Enligt de förhandlingarna träffade överenskommelserna har således strejk utbrutit även vid tidningstryckerierna f. o. m. fredagen den 4 juli kl. 8 f. m.

I samband med beslut om avslag å Svenska typografförbundets förslag till kollektivavtal har Svenska tidningsutgivareföreningens arbetsgivarsektion på talrikt besökt stämma under torsdagen ansett lämpligt att med hänsyn till den förhanden varande situationen uppmana sina medlemmar att tillsvidare inställa allt tidningsutgivande i avvaktan på vidare beslut av ny extra stämma, som telegrafiskt inkallats till söndagen den 6 juli kl. 1 e. m. å Publicistklubben i Stockholm.

Med anledning av Svenska tidningsutgivareföreningens arbetsgivarsektions beslut å extra stämma på torsdagen utkomma Aftonbladet, Aftontidningen, Dagens Nyheter, Nya Dagligt Allehanda, Stockholms Dagblad, Stockholmstidningen, Svenska Dagbladet, Svenska Morgonbladet och Svensk Handelstidning icke lördag och söndag.

Middags- och aftontidningarna indragas även under fredagen.

Vidare utkommande blir beroende av beslut å den till söndagen inkallade extra stämman med Svenska tidningsutgivareföreningens arbetsgivarsektion.

* * *

Från Svenska typografförbundet utsändes på torsdagskvällen följande telegram över hela landet:

»Strejka å alla tryckerier utom hos dem, som vilja underteckna vårt tarifförslag! Arbetartidningarna fortsätta!»

* * *

Sammanhållningen mellan boktryckarna synes inför lönekonflikten ha blivit mycket stark. Ett bevis härför är att ett stort antal boktryckare ytterligare anslutit sig till den jämförelsevis unga organisationen Sveriges tryckeriers arbetsgivareförbund, som sorterar under Sveriges arbetsgivareförening. Vid Boktryckareklubbens sammanträde på torsdagen anmälde sig icke mindre än 21 nya medlemmar till Arbetsgivareförbundet, och ännu flera anmälningar väntas från andra boktryckare i Stockholm.

Då som bekant stridsfrågan gäller ett kollektivavtal mellan boktryckarna och arbetarna, kan separatavtal mellan någon firma och arbetarna ej tillåtas. Skulle någon bryta häremot, är risken för vederbörande boktryckare rätt stor, vare sig han tillhör Arbetsgivareförbundet eller ej. Avtal är nämligen träffat med samtliga leverantörer av tryckerimateriel och papper att icke leverera till firma, som bryter mot solidariteten. Leverantör, som bryter mot avtalet, blir givetvis i sin tur utsatt för bojkott.

I enlighet med ovan angivna beslut utgives intet nummer av Aftonbladet under fredag, lördag och söndag.

Nachdruck und Abdruck in Zeitungen erlaublich.

Im neuen Vaterlande!

Die Revolution hat der Sozialdemokratie zum Siege verholfen und die Wahlen zur Nationalversammlung werden diesen Sieg bestätigen. Nun haben viele von uns das Bedürfnis, sich das Leben im neuen Zukunftsstaate auszumalen. Nach dem Buche: „Sozialdemokratische Zukunftsbilder“ frei nach Bebel, spielt es sich folgendermaßen ab:

Sämtliches Privateigentum wird abgeschafft, mit Ausnahme der notwendigen Kleidung, Betten und Möbel. Ersparnisse, Sparkassenguthaben und Wertpapiere verfallen dem Staate, ebenso Fabriken, Wohnhäuser und Landgüter. Alle Menschen haben gleiche Arbeitspflicht, gleiche Arbeitszeit und gleiches Entgelt für die Arbeit. Die notwendige Ausstattung für Mann und Mädchen liefert der Staat. Die Ehe ist ein Privatvertrag mit etwa sechswöchentlicher Kündigung. Wer sich liebt, heiratet ohne jede Förmlichkeit und, wenn man einander satt hat, kündigt man und geht nach Ablauf des Vertrages wieder seinen eigenen Weg. Die Frauen haben alle einen Beruf, so gut wie die Männer und arbeiten wie diese vorläufig 8 Stunden täglich. Um das zu ermöglichen sorgt der Staat für Haushalt und Kinder. Zum Essen geht man in eine der großen staatlichen Speiseanstalten und die Frauen übergeben ihre Kinder einige Wochen nach der Geburt einer staatlichen Erziehungsanstalt, wie jetzt elternlose Kinder ins Waisenhaus gebracht werden. Sie bleiben hier bis zu ihrem 21. Lebensjahre. Also hört das Familienleben auf. Das Geld wird ganz abgeschafft. Es wird ersetzt durch zusammengeheftete Bezugsscheine für Speisen, Getränke, Kleidung und sonstige Bedürfnisse. Jeder Handwerker ist Angestellter des Staates. Er bekommt, wie jeder andere Staatsbürger, die erwähnten Bezugsscheinhefte und hat für die einzelne Arbeit kein Entgelt zu verlangen. Er arbeitet also im Staatsdienste, ähnlich wie ein Militärschuster (aber ohne Nebeneinkünfte). Die Lust zur Arbeit wird hierdurch bald nachlassen, denn der Fleißige und Sorgsame bekommt nicht mehr, als der Faule und Nachlässige. Infolgedessen müssen Vorgesetzte die Säumigen mit Strafe bedrohen, die in dem Versagen von Genüssen besteht, indem man einen Teil eines Bezugsscheines aus dem Hefte herauschneidet. Wir erhalten damit also eine Art von Militärstaat. Die persönliche Freiheit hört auf, ebenso das Familienleben. Jedes Vorkommen des Einzelnen ist ausgeschlossen. Die Dummen und Ungeübten werden genau so entlohnt, wie die Klugen und Geschickten. Also gleiche Entlohnung für ungleiche Leistung. Der Mensch sinkt herab zur Nummer, er hört auf, eine Persönlichkeit zu sein. Ein Handwerk gründlich zu erlernen ist für den Einzelnen zwecklos, denn sein Fortkommen wird dadurch nicht gefördert. So wird jeder Lerntrieb vollständig vernichtet. Eine neue Maschine zu erfinden, ist für den Erfinder ohne Wert, denn seine Erfindung wird nicht belohnt, er erhält seine Bezugsscheine nach wie vor. Damit hört jeder wirtschaftliche Fortschritt im ganzen Lande auf. Ein solcher Staat ist ein Unding.

Uebrigens hat man in Amerika nach und nach etwa ein Duzend solcher Staaten gegründet. Es ist nie etwas daraus geworden. Also hat der ausführende Versuch auch ergeben, daß ein solcher Staat ein Unding ist.

Ich bitte die Leitung der sozialdemokratischen Partei auf dieses Flugblatt zu antworten und klipp und klar zu sagen, was sie will und was sie nicht will.

Einen Militärstaat für den Iblilberuf wollen wir nicht. Es gibt andere Wege, die Lage des Arbeiters wirklich zu verbessern, ohne einen solchen Zwangsstaat.

G. Förster, Berlin SW. 11, Bernburger Straße 19.

Zuschriften in dieser Angelegenheit sind dem Unterzeichner sehr willkommen.

Bezugspreis: 100 Stück 2,— M., 500 Stück 7,50 M., 1000 Stück 13,— M., 10 000 Stück 110,— M.,
100 000 Stück 1000,— M.

GOTLANDS ALLEMANDA

TORSIDAGEN 2 OKTOBER 1924

Förnämliga kataloger för allmänheten

I Gotlands Fornsal nästa år.

Det har länge varit ett önskemål från Fornsalen, att den stora samlingen genom vetenskaplig katalogisering skulle kunna göras verkligt fruktbringande, och att även dessa kataloger genom att tryckas skulle bereda allmänheten möjlighet att under besök i Fornsalen tränga in i de gamla föremålens anda, språk och lära. För det internationella lärda arbetet skulle Fornsalen också träda in på ett helt annat sätt än tillföre, om katalogarbeten publicerades.

Dessa önskningsar stå nu inför sin fullbordan i vad som angår de kyrkliga samlingarna genom två donationer av professor och fru Roosval.

Professor Roosval har utfäst sig att författa katalogen över de medeltida föremålen, bekosta övriga förarbeten såsom fotografering, samt svara för att boken blir tryckt utan kostnad för Fornsalen. Han har under sommarens lopp med biträde av sin sekreterare kand. Hedlund redan verkställt beskrivningarna, under det att den utförligare vetenskapliga bearbetningen kommer att ske i höst i Zornska institutet.

Grevinnan Ellen Roosval har ställt en rund summa till förfogande för utgivande av en motsvarande katalog över nyare tidens kyrkliga föremål, och även denna skall tryckas utan kostnad för museet.

Fornsalen har för detta arbetes utförande förvärvat d:r Efraim Lundmark, känd för långvariga, framgångsrika, konsthistoriska studier på Gotland, där han utarbetat beskrivningar av kyrkorna i trenneting, som föreligga i tryckfärdigt manuskript, och om Tingstäde kyrka, som utkommer i höst, samt dessutom gjort förarbeten till beskrivningar av de flesta av öns kyrkor.

Man hoppas att dessa två verk skola föreligga färdiga nästa sommar till celebrerande av två jubileer — Domkyrkans 700-åriga och Föreningen Gotlands Fornvänners 50-åriga tillvaro.

För föreningen, som inte har att förfoga över mer än en summa av omkring 5,000 kr. årligen (och denna skall räcka till reparationer av byggnaden, inredningar, inköp av fornsaker, konserveringar, bevakning, städning, arvode til intendenten, vaktmästarelönen och skatter m. m., m. m.) är professor och fru Roosvals storartade gåvor det tillskott som förhjälp museet ur många brydsamma ekonomiska bekymmer. Det är inte bara ekonomisk utan även vetenskaplig hjälp som professor Roosval offerar på museet, en hjälp som är oskatbar. Förutom utarbetandet av en katalog, vilket är både arbetsamt och tidsödande, har han även lovat ordna den

kyrkliga utställningen nästa år — ett arbete som väl knappast någon kan rätt uppskatta, som ej själv varit med om dylikt.

Professor och fru Roosvals stora kärlek till Gotland och allt gotländskt gör dem till intensivare gottänningar än många infödda sådana.

Konstdonation till Visbymuseet.

Nationalmuseum anordnar ut-
ställning.

Mikael och draken, av Ellen Roosval-
v. Hallwyl.

I dag söndag, då Gotlands forn-
sal i konungens närvaro i högtidliga for-
mer firar sin 50-åriga tillvaro, öppnas
en konstavdelning inom museet. In-
tendenten Gauffin har kommit med en
mindre samling tavlor, 15- och 1800-
tals, ur Nationalmuseums förråd, bl.
a. en vacker jaktscen av Cranach d. y.
Övriga dukar höra givetvis ej till mu-
seets bästa paradsaker, vilka rimligtvis
ej kunna lånas ut, men det finns flera
gamla goda kopior och skolarbeten
från renässanstiden.

Madonna, av Sigrid Blomberg.

I den lilla taveln står även en
byst av landshövding Roos, initiativ-
tagaren till denna avdelning i Gotlands
fornsal. Denna byst liksom också en
av fornсалens skapare, P. A. Säve, har
på uppdrag av Gotlands fornvännen ut-
fört av skulptrisen Caroline Bruce.

Ett par som konstverk intressanta

seet. Det är dels skulptrisen Ellen
Roosvals reliefartade friskulptur Mi-
kaels strid med draken, gjuten i guld-
brons, dels Sigrid Blombergs Madonna,
skuren i sjödränkt ek. Den senare en
gåva av Ellen Roosval. Den sistnäm-
nda konstnärinnans Mikael är en replik
av ett nummer i den serie nischbilder
som hon utfört för Hallwylska palat-
set i Stockholm, ett arbete i en person-
lig, något ornamental stil. Sigrid
Blombergs Madonna har vissa likheter
i uppfattningen av det statuariska
med konstnärinnans bekanta Bebädel-
sen. Skulpturgåvan och låneutställ-
ningen ha gett Visby ännu en museal
attraktion.

Professor Lithberg har under de se-
naste dagarna ordnat en liten stads-
historisk avdelning i fornсалen, som
börjar med stenåldern, representerad
bl. a. av ett skelett, och slutar med
Visborgs slotts förstörelse samt en se-
rie stadskartor från 16- och 1700-ta-
len. Av största intresse är den väldi-
ga karta Lithberg låtit utarbete över
Visby, där äldre och yngre bebyggelse
inlagts och märkligare fynd markerats.

E. L-k.

A.-B. SVENSKA TELEGRAMBYRÅN
AVD. FÖR PRESSURKLIPP
STOCKHOLM I
Tel. 77 87

Sv. ARGUS
BYRÅ FÖR TIDNINGSURKLIPP

Gotlands Luchanda
27 7
1925

Ångfartygsaktie

Kallmyr
**Fornsalens
skatter.** *27*

Gotland
En värdefull samling äldre konst har till Fornsalens nu firade jubileum deponerats i densamma av Nationalmuseum, från vilket t. f. överintendenten d:r Axel Gauffin i dagarna varit nere för att ombesörja hängningen. Denne hade också haft vänligheten att innan samlingen blivit tillgänglig för allmänheten visa densamma för pressrepresentanter.

Han påpekade därvid, att Nationalmuseum nu börjat sträva efter, att kunna göra de konstskatter, som finnas gömda i Nationalmuseum, där utrymmet icke medger, att de allesammans kunna utställas, kända ute i landet. Försök ha därför gjorts att utplantera mindre konstsamlingari landsortsmuséer, en idé, som d:r Gauffin för sin del ansåg mycket beaktansvärd. En konstsamling har redan deponerats i Kristianstad och som nummer två av landsortsmuséerna kommer nu Gotlands fornosal. God konst, som på detta sätt kommer i ny miljö och når en ny publik, kan säkerligen bliva till stort gagn och glädje.

Den i Fornsalen deponerade samlingen upptar ett 20-tal nummer. Hedersplatsen intar en stor duk av Lukas Cranach d. y., en jaktscen med historiskt motiv. Tydligt är den hämtad från det tillfälle, då de båda motståndarna i schmalkaldiska kriget för sista gången kort före krigets utbrott möttes till fredligt jaktparti. Den venezianska konsten är representerad av en kopia efter Paolo Veronese, en tavla av madonnan med barnet utförd i varm och glad färgton. Den flamska konsten företrädes av Quinten Masseys, ett av de stora namn, som nu börja dragas fram ur glömskan. Hans signatur på tavlan är antagligen falsk, men arbetet kan anses betecknande för hans konst, även om det endast är en kopia. Salvator Rossa, det romantiska landskapets upptäckare, är representerad med en livfull bild av ett hav i storm, som kanske är ett original. Av Rafael finns givetvis endast en kopia, men en mycket god sådan, nämligen den s. k. Düseldorfmadonnan, en vacker representant för högrenässansen och en tavla med historiska anor. Vidare märkes en duk, som anses utgången från Rembrandts ateljé, ehuru utförd av någon mindre betydande mästare. Även de övriga dukarna ha sitt stora värde som representanter för olika epoker och skolor i konsthistorien.

Av skulpturverk märkes ett modärnt sådant av fru Ellen Roosval, utgörande en replik från ett konstverk i Hallwylska palatset i Stockholm och med grevinnan von Hallwyls medgivande nu utställt i Fornsalen. Det föreställer en kämpe i strid med en ettersprutande drake och utmärker sig för stor ornamentalkraft. Vidare har fru Roosval skänkt Fornsalen Sigrid Blombergs vackra skulptur i sjöek av madonnan och barnet. Slutligen må ännu en gång nämnas fru Carolina Benedicks-Bruces byst av P. A. Säve. Samma konstnärinna har också utfört en mycket lyckad byst av landshövding Roos, vilken byst även uppställts i Fornsalen.

Från Visby stads äldre historia

har prof. Nils Lithberg ordnat en mycket innehållsrik och vacker utställning, vilken också pressen i lördags blev i tillfälle att taga del av under prof. Lithbergs ciceronskap.

Denna utställning upptar i mitten en rekonstruktion av det stenåldersfynd, som i fjol anträffades under grävningarna på Stora torget härstädes. De därvid funna skeletten jämte övriga på platsen gjorda fynd ha nedbäddats i ett jordlager, så att deras ursprungliga läge åskådliggöres. Detta fynd härrör som bekant från den stenåldersboplats, som sträcker sig över ett område omkring Syskonkyrnan och framåt Torget. Från denna stenåldersboplats blir det emellertid en lucka i stadens historia, från vilken man saknar alla fynd. Först med vikingatiden uppträda fynden på nytt. Vikingatidsfynd ligga spridda i olika områden i staden, ofta kring de gamla kyrkoruinerna. Detta låter sig förklara på så sätt, att stormansgårdarna funnits spridda inom den nuvarande stadens område. I

dessa stormansgårdar ha sedan också kyrkorna blivit anlagda, vilket upprepar sig även på Gotlands landsbygd. Var och en hade nämligen rätt att bygga sig egen kyrka. Vikingatidsfynden i Visby, förskriva sig från 900-talet, vilket är äldre än man känner från någon annan nordisk stad.

I utställningen återfinnes också Visby stadslag av år 1360 i ett exemplar, som åtminstone står originalet nära, samt Visby sjölag, båda dessa dyrbara verk lånade från riksbiblioteket. Vidare återfinnas de olika stadssigillen, de bosatta tyskarnas och de farande tyskarnas samt den gotländska stadsbefolkningens olika sigill. De farande tyska köpmännens sigill liksom dessas övriga värdeföremål ha säkerligen förvarats i tyskarnas kyrka i Visby, St. Maria, som nu firar sitt 700-årsjubileum. Likaså återfinnes man i samlingen ett 20-tal andra sigill, enskilda personers såväl som olika gillens sigill från medeltiden, upptagande ett stort antal intressanta nummer. Slutligen upptar utställningen även en serie reproduktioner av äldre kartor över Visby stad, vars original finnas i arkiv dels i Stockholm och dels i Köpenhamn och vars äldsta nummer härleda sig från 1600-talet. Dessutom har nu utarbetats och utställts en större stadsplanekarta över Visby, å vilken utmärkts fyndplatser, medeltidshus o. s. v.

A.-B. SVENSKA TELEGRAMBYRÅN
AVD. FÖR PRESSURKLIPP SV. ARGUS
BYRÅ FÖR TIDNINGSURKLIPP
STOCKHOLM I
Tel. 77 87

Gotlands buch.

29 7 1925

Hallwyl
**Fornvännernas halv-
sekeljubileum.**

Gårdagen.

Redan kl. 10 f. m. samlades Fornvännernas gäster för att under dr. Janses sakkunniga ledning bese Visby stadsmur, företrädesvis dess östra del. Förevisningen skedde med vetenskaplig grundlighet och var utomordentligt intressant. Under den rundvandring som gjordes kring muren fingo de medföljande vetenskapsmännen utom en förträfflig allmän orientering i det förnämliga byggnadsverkets historia en aktuell inblick i den rad nya problem, som på allra sista tiden uppställt och även i stor utsträckning lösts av dr. Janse själv, vilken ju som bekant f. n. är sysselsatt med att lägga sista handen vid dr. Eckhoffs stora verk om muren. Det var bland de medföljande gästerna allmän belåtenhet med den intressanta förevisningen.

Kl. 1 e. m. for hela sällskapet i bilar ut till Brucebo, dit fru Benedicks-Bruce utbjudit jubileumsgästerna på lunch. Festligheterna där ute förflöto under den mest animerade stämning. Vårdinnans intressanta och värdefulla samlingar besågos och väckte stor beundran. Några av traktens fornlämningar demonstrerades av kand. J. Nihlén. Förevisningen gällde dels den vackert belägna s. k. Vikingaborgen, dels Brucegrottan, som nyligen varit föremål för en arkeologisk undersökning, och dels det järnåldersgravfält, som ligger omedelbart norr om Brucebo.

Vid grottan höll riksantikvarien Curman ett värtaligt och humoristiskt anförande, i vilket han, efter att ha yttrat några ord om denna bygds rika och intressanta fornminnen, särskilt vände sig till fru Bruce och uttryckte sitt tack för de ovärderliga tjänster, hon genom sitt intresse och sitt stöd gjort fornforskningen. Ett kraftigt fyrfaldigt leve höjdes för den älskvärda värdinnan.

Gästernas talan fördes av general Schmidt, som uttryckte sitt och deras varma tacksamhet för fru Bruces gästfrihet.

44.
Gotlands Fornvänner.
1925.

**Till middag å Snäckgårds-
baden**

hade senare igår afton Föreningen Gotlands Fornvänner inbjudit ett stort antal av dem, som i mera betydande grad bidragit till forn-salens utveckling, samt museivetenskapsmän. Bland de närvarande gästerna lade man i främsta rummet märke till föreningens nya hedersledamöter grevinnan von Hallwyl, riksantikvarien S. Curman, professor N. Lithberg och antikvarien dr O. Janse. Vidare amiral J. Hägg, redan förut hedersledamot, general de Champs, professor Sarnander, överintendent Gauffin, dr Ambrosiani, greven och grevinnan von Rosen, docenten friherre de Geer med fru samt de utländska gästerna professor Struck och museidirektör Heise från Lübeck. För övrigt voro närvarande representanter för det mesta och bästa av vad Gotland har att bjuda i fornvärdsvetenskapligt hänseende.

Middagen var i alla avseenden en succés, ehuru dess öppnande måste

något framflyttas på grund av konungaparets försenade avresa. Dröjsmålet hade icke satt något spår varken i middagens kvalitité eller betjäningens fermeté eller värdarnas och gästernas amitié.

Menun hade följande utseende:

Sandwiches
Sjötungsflöt Marguery
Nystekt kyckling à la bonne femme
Glacé med jordgubbar
Café avec

Vins:

Colli Orvietani
Malvoisir extra

Talens långa rad inleddes av föreningens ordförande, landshövding Roos, som bad att få föreslå en kollektivskål för en del av dem, vilka mest bidragit till, att föreningens femtioårsdag blivit så betydelsefull i dess utvecklingshistoria. Han nämde särskilt grevinnan Hallwyl, överstinnan Ella Hellgren, professor Roosval med fru, riksantikvarien Curman, överintendenten Gauffin, amiral Hägg, vilka samtliga var på sitt fält nedlagt stora förtjänster om forn-salens utveckling.

Föreningens vice ordförande rektor Steffen kompletterade i ett spirituellt anförande listan, varvid han i synnerhet hembar en eloge åt landshövding Roos för hans brinnande energi och iver att kunna uträtta det mesta möjliga.

Riksantikvarien Curman framhävde särskilt professor Roosvals insats i arbetet. Han har överallt ingripit ordnande, upplysande och rättande, och det var riksantikvariens uppriktiga mening, att åtskilligt av vad professor R. här åstadkommit bar en fläkt av verklig genialitet. Även åtfrau Hellgren hembar riksantikvariens sin hyllning. Hon var den tysta kraften bakom, som osedd av de flesta utträttade en stor del av arbetet.

Professor Roosval tackade styrelsen för det förtroende, den visat honom genom att lämna museets nybygge och nya uppställning i hans händer, och särskilt landshövdingen, styrelsens ordförande, för det uppmuntrande och sakligt djupt förstående intresse, han ständigt visat. I anslutning till riksantikvariens varma erkännande av det utomordentliga sätt, varpå fru Hellgren skött sitt stora och maktpåliggande arbete som Fornsalens intendent, ville professor Roosval särskilt understryka, vad hennes pålitliga, säkra administrering betytt för det nu avslutade, ursprungligen å hennes initiativ påbörjade nyinredningsarbetet.

Gotlands Allehanda. 29.7.

Fru Hellgren, som nu de facto snart i tolv år förestått Fornsalen, äger en överlägsen kännedom om dess mångskiftande, stora material, hon äger smak och takt i materialets anordning och en stor rutin i praktiskt museala frågor. Det var därigenom hennes delaktighet i nyinredningsverket kunde, ehuru den icke framträtt så starkt inför offentligheten, i verkligheten bli synnerligen betydelsefull. Professor Roosval önskade att med allt eftertryck framhäva detta faktum och uttrycka sitt varma tack för fru Hellgrens värdefulla medarbetarskap. Han önskade också nu uttrycka sitt tack mot de hantverkliga medhjälparne, museets egna fasta eller tillfälligt anställda personal, vilken villigt, intelligent och raskt utfört, vad som gavs dem i händer. Detsamma gäller om alla hantverkare, som utfört arbeten under inredningen. I Visby finns icke så litet kvar av den gamla andan i hantverket, och det hade varit en glädje, dess praktiga, yrkesbåda, skickliga företrädare. Det vore nu icke möjligt att nämna allas namn, men tal. kunde icke underlåta att erinra om den främste bland de medverkande av denna grupp, byggmästare Bengtson. Tal. slutade med att utbringa en skål av tacksamhet till alla dem, som genom arbete möjliggjort det avslutade verket, och riktade därvid främst sin tyllning till fru Hellgren.

Härefter talade konsul Carl E. Ekman för de närvarande tyska gästerna, museidirektör Heise och professor Stuckan Lübeck, ett uppdrag, som han nyss mottagit av Fornvännernas ordförande. Han påpekade, att den konst, som forskarne nu studera här på Gotland, möjliggjorts genom de vinster, som handel och näringar under århundraden tillfört

ön. I denna handel hade tysk företagareanda och tysk arbetslust ingalunda den minsta delen. I tillkomsten av den konst, som de tyska gästerna nu voro här för att studeera och beundra, hade alltså deras landsmän under gångna generationer tagit en verksam del. Gotlands Fornvänner glädde sig över att dessa framstående tyska forskare icke skytt en lång resas besvärligheter, och deras närvaro hade givit ökad glans åt dessa festliga dagar.

På detta svarade direktör Heise med några varmt erkännamma ord åt museiverksamheten på Gotland och i Sverige, läggande särskilt vikt vid, att om också Tysklands forskning varit av nytta för Sveriges, så hade å andra sidan den tyska vetenskapen mottagit många impulser från Sverige.

Nationalmuseichefen Gauffin höll ett längre briljant anförande, där han skärskådade museiverksamhetens betydelse ur allmänt kulturell synpunkt och som avslutning tackade professor Roosval för att denne alltid lagt sig vinnning om, att i allt sitt forskningsarbete få fram verkliga och bestående skönhetsvärden.

Till slut framförde dr Lundmark gästernas tack till Föreningen Gotlands Fornvänner och dagens värdar. Under framhållande av, att förhistorici alltid se mera optimistiskt och fördomsfritt på livets företeelser än historici, utbragte han en skål för Gotlands framtid, vilken skål dracks med jubel.

Och härmed var en synnerligen angenäm minnesfest till ända.

Idag är sista dagen för Fornvännernas jubileum. Kl. tio bjödo landshövding och fru Roos fornforskarna på frukost, varefter de på förmiddagen i en lång kavalkad av biler gjort en rundtur kring en stor del av Gotland för att bese dess gamla kyrkor och andra märkligheter, en färd, för vilken vi hoppas att i morgon kunna lämna någon redogörelse.

A.-B. SVENSKA TELEGRAMBYRÅN

AVD. FÖR PRESSURKLIPP

SV. ARGUS

BYRÅ FÖR TIDINGSURKLIPP

STOCKHOLM I

Tel. 77 87

Gotlänningen

29/4 1925

... av hans majestat, som leende och vänligt tog emot den med löfte att lämna den till sin drottning.

Fornvännernas jubileum. Föreningen Gotlands fornvänner hade i går anordnat middag på Snäckgårdsbaden i samband med sitt 50-årsjubileum. Tidigare på dagen hade en utflykt företagits till Brucebo, varest kand. John Nihlén demonstrerat där gjorda gravfynd och fru Bruce inviterat till lunch. På aftonen samlades föreningens medlemmar och dess gäster på Snäckgårdsbadens veranda, där föreningens vice ordförande, rektor R. Steffen, hälsade de närvarande välkomna. Ordföranden, landshövding Roos, talade för de mera framstående bland de närvarande gästerna och deras insatser i föreningens verksamhet och syfte och nämnde därvid grevinnan Hallwyl, intendenten fru Ella Hellgren, professor Roosval och fru Roosval, amiral Hägg, fru Bruce, riksantikvarien Curman och intendenten Gauffin. Rektor Steffen utbragte en skål för ordföranden, landshövding Roos, och betonade hans värdefulla insats i samband med jubileet, och riksantikvarien Curman utbragte en skål för föreningen med en lyckönskan till vad som åstadkommits i fornsalen. Professor Roosval talade för de krafter, som samverkat med honom i arbetet för fornsalens nydaning, och gav sitt erkännande åt de »gammaldags hantverkare» som därvid bidragit.

Tal. tackade styrelsen för det förtroende den visat honom genom att lämna museets nybygge och nya uppställning i hans händer och särskilt landshövdingen, styrelsens ordförande, för det uppmuntrande och sakligt förstående intresse han ständigt visat.

I anslutning till riksantikvariens varma erkännande av det utomordentliga sätt, varpå fru Hellgren skött sitt stora och maktpåliggande arbete som

fornsalens intendent ville professor Roosval särskilt understryka vad hennes pålitliga, säkra administrering betytt för det nu avslutade, ursprungligen å hennes initiativ påbörjade nyinredningsarbetet. Fru Hellgren, som nu de facto snart i tolv år förestått fornsalen, äger en överlägsen kännedom om dess mångskiftande stora material, smak och takt i materialets anordning och en stor rutin i praktiskt museala frågor. Det var därigenom hennes delaktighet i nyinredningsverket kunde, ehuru den icke framträtt så starkt inför offentligheten, i verkligheten bli synnerligen betydelsefull. Professor Roosval önskade att med allt eftertryck framhäva detta faktum och uttrycka sitt varma tack för fru Hellgrens värdefulla medarbetarskap.

Han önskade också nu uttrycka sitt tack till de hantverkliga medhjälparna, museets egna eller tillfälligt anställda personal, vilken villigt, intelligent och raskt utfört vad som gavs dem i händer. Detsamma gäller om alla hantverkare, som utför arbeten under inredningen. I Visby finns icke så litet kvar av den gamla andan i hantverket, och det hade varit en glädje för dess präktiga, yrkesbolda, skickliga företrädare. Det vore nu icke möjligt att nämna allas namn, men tal. kunde icke underlåta att erinra om den främste bland de medverkande av denna grupp, byggmästare Bengtsson. Tal. slutade med att utbringa en skål av tacksamhet mot alla dem, som genom arbete möjliggjort det avslutade verket, och riktade därvid främst sin hyllning till fru Hellgren.

Konsul C. E. Ekman tolkade föreningens känslor gentemot de bägge närvarande tyska gästerna museidirektörerna Heise och Struck, på vilken skål den förstnämnde svarade.

Dessutom höllos anföranden av intendenten Gauffin och pressattachén Blomqvist från Berlin, varjämte slutligen professor Sernander gav uttryck för ett erkännande åt arkivarien Wennerstens gotländska forskargärning.

I dag kl. 10 gävo landshövding och fru Roos frukost å residenset, varefter en utflykt i biler gjordes med Hablingbo som slutligt mål.

Gotlands Allehanda. 19.8.1925.

Fornvännernas tack.

protokoll 1918

Till Gotlands Fornvänner ha med anledning av den kyrkliga utställningen och 50-årsjubileet menigheter, bolag och enskilda lämnat gåvor, nämligen:

Gotlands landsting	kr. 1,500:—
Visby stad.....	> 1,500:—
följande landskommuner:	
Rute 90, Bunge 50, Fleringe 35 (Rute ting).....	> 175:—
Othem 160, Lärbro 75, Hellvi 50, Hangvar 80, Hall 20 (Forsa ting)	> 385:—
Stenkyrka 75, Tingstäde 50, Martebo 35, Lummelunda 40 (Lummelunda ting)	> 200:—
Västkinde 80, Bro 30, Lokrume 40 (Bro ting).....	> 150:—
Endre 35, Hejdeby 25, Barlingbo 45, Ekeby 30 (Endre ting)	> 135:—
Gothem 65, Norrlanda 25, Hörsne m. Bara 45 (Lina ting)	> 135:—
Follingbo 60, Akebäck 15, Roma 75, Björke 50 (Dede ting)	> 200:—
Dalhem 65, Ganthem 20, Halla 30, Sjonhem 30, Viklau 20, Vänge 60, Buttle 30 (Halla ting)	> 225:—
Östergarn 50, Gammeln 40, Ardre 50, Kräklingbo 20, Ala 30, Anga 20 (Kräklinge ting)	> 210:—
Stenkumla 35, Träkumla 15, Västerhejde 50, Vall 30, Hogrån 35, Atlingbo 25 (Stenkumla ting).....	> 190:—
Sanda (enskilda) 88, Västergarn 20, Mästerby 45, Eskelhem 70, Tofta 50 (Banda ting).....	> 273:—
Hejde 50, Väte 60, Klinte 135, Fröjel 50 (Hejde ting).....	> 295:—
Fardhem 40, Linde 40, Lojsta 25 (Fardhems ting)	> 105:—
Alskog 40, Garda 20, Etelhem 60 (Garda ting)	> 120:—
Burs 80, Stånga 75, När 20, Lau 50 (Burs ting)	> 225:—
Hablingbo 50, Silte 20 (Hablingbo ting).....	> 70:—
Alva 50, Hemse 95, Rone 95 (Hemse ting).....	> 240:—
Havdhem 75, Näs 30, Grötlingbo 60, Fide 25 (Grötlingbo ting)	> 190:—
Öja 75, Hamra 25, Vamlingbo 30, Sundre (ensk.) 5:50 (Hoburgs ting).....	> 135:50
Ångfartygsaktiebolaget Gotland	> 2,000:—
Aktiebolaget Gotlands Bank	> 1,000:—
Visby bryggeriaktiebolag	> 1,000:—
Gotlands järnvägsaktiebolag (med villkor om uppsättande i fornsalen av minnesplakett över Dr Leijer) ...	> 8,000:—
Svenska handelsbankens kontor i Visby (till istandsättande av S:t Göranskapellet)	> 1,000:—
Grevinnan W. von Hallwyl (till löneförbättring åt intendenten).....	> 1,000:—
Greve Eric von Rosen (till katalog över förhistoriska föremål).....	> 500:—
Konsul Axel Lundberg	> 300:—
> Carl E. Ekman	> 100:—
> C. G. Björkander	> 100:—
Bankdir. H. Wiman	> 100:—
Grossh. C. Degerman	> 100:—
Bokhandl. Osc. Arweson	> 25:—

S:ma kr. 21,943:50

Professor J. Roosval: kostnaden för tryckning av festskriften och den mindre katalogen över medeltida konst;

Skulptrisen fru Ellen Roosval; en statyett i ek, madonna »El fuoco», av Sigrid Blomberg, skulptur i brons av givarinna föreställande St. Mikael's strid med draken samt kostnaden för tryckning av katalogen över kyrklig konst efter reformationen;

Skulptrisen fru Caroline Benedicks-Bruce: byst av landshövding Roos samt två akvareller, utförda av givarinna;

Lantbruksingenjören Axel Palm i Örebro: skiss i olja med motiv från S:ta Karin i Visby, utförd av givarens fader professor G. W. Palm;

Intendenten fru Ella Hellgren och e. o. hovrättsnotarien J. Hellgren: myntskåp med 600 svenska mynt samt en del medaljer och utländska mynt;

Ingenjör G. Collberg: två musikinstrument samt böcker;

Herrar Sandström och Brising: en linoleummatta;

Grosshandlaren G. Löfquist: en dito, Fru A. Strömberg: en dito, Byggmästaren A. Bengtsson: en dito.

Depositioner hava gjorts i fornsalen dels för kortare tid, dels tills vidare;

av statens historiska museum: en guldrakteat samt en del fynd från Visby, däribland ett synnerligen dyrbart depåfynd;

av Riksbiblioteket: originalet till Visby stadslag och en handskrift till Visby sjörrätt;

av Nationalmuseum: 15 äldre värde

A.-B. SVENSKA TELEGRAMBYRÅN
SV. ARGUS
AVD. FÖR PRESSURKLIPP BYRÅ FÖR TIDINGSURKLIPP
STOCKHOLM I
Tel. 77 87

Gotlands Allehanda
19/8 1925

fulla målningar av Alskogs, Atlingbo, Boge, Bro, Eskelhems, Ganthems, Hamra, Lau, Levide, Linde, Løjsta, Lumme-lunda, Sjonhems, Stenkumla, Tingstäde, Tofta, Träkumla, Vallstena och Viklau församlingar samt kyrkoberden N. P. Gadd: kyrkliga föremål från medeltiden; och

av fru Antoinetta Wallin, Eriks i Bro: medeltida ljusstake med inskrift.

Utan ersättning ha flera personer utfört arbeten för fornsalen. Sälunda har

professor Roosval offrat åtskilliga månaders arbete å nydaningen inom fornsalen och ordnande av de kyrkliga föremålen samt å utarbetande av festskriften, ett arbete som givit ett glänsande resultat;

professor Nils Lithberg ordnat en ytterst värdefull och intressant utställning av föremål, belysande Visby stads historia under äldre tider.

T. f. överintendenten A. Gauffin verkställt upphängning av de tavlor, Nationalmuseum deponerat.

Målarmästarna Sigurd och Ottar Lindgren laserat trappan till expeditjonslokalen och

kaptenen Th. Norström kontrollerat byggnadsarbetet.

Till alla dem, vilka genom gåvor, depositioner och arbete gjort en insats i fornsalens utveckling och bidragit till den kyrkliga utställningen, vill styrelsen för föreningen Gotlands Fornvänner härigenom rikta ett varmt och värdsamt tack; denna insats innebär för fornsalen ett högst betydande värdetillskott och rika utvecklingsmöjligheter.

Visby den 19 augusti 1925.

För Gotlands fornvänners styrelse.

Gustaf W. Roos.

Stockholms Tidn
Storlagen gåva *27/11 1925*
**till vården av
Gotlands minnen.**

500,000 kr. överlämnade till
Gotlands fornvännen.

En särskild nämnd för fon-
dens förvaltning.

(Från vår enskilde korrespondent)

VISBY den 26 nov.

Till föreningen Gotlands fornvännen
överlämnades i går vid sammanträde
med föreningens styrelse från en gyn-
nare av gotländsk minnesvård och kul-
turforskning, vilken önskar förbli-
va okänd, en donation av 500,000 kr. i
5-proc. obligationer, vilken under namn
av "Gotlandsfonden" skall förvaltas av
föreningen Gotlands fornvänners sty-
relse. Av den årliga avkastningen
skall vid varje års slut en femtedel
överföras till kapitalet. Avkastningen
i övrigt skall användas för främjande
av föreningens ändamål, därvid dock
särskilt följande syften skola vara be-
aktade.

1) Vården av Gotlands minnesmär-
ken, särskilt sådana som icke äro i of-
fentlig ägo eller besittning, därvid i
första hand disponibel avkastning skall
användas till räddande och underhåll
av sådana kulturminnesmärken som äro
av framträdande betydelse för känne-
domen om Gotlands kulturhistoria samt
i andra hand till räddande och under-
håll av naturminnesmärken av fram-
stående värde för den gotländska na-
turen och det gotländska landskapets
egenart.

2) Förteckning, beskrivning och av-
bildning av gotländska kulturminnes-
märken.

3) Tillvaratagande av i folktraditio-
nen levande kunskap och kännedom om
gotländsk historia, sed och tro, folkets
levnadssätt och lynne, dess musik och
dess språk.

4) Insamling i original eller avskrift
av urkunder, som beröra Gotlands kul-
turhistoria, däri även innefattad poli-
tik och ekonomisk historia.

5) Bearbetning och publicering av ur-
kunder eller undersökningar rörande
Gotlands kulturhistoria.

6) Förvaltning och vård av under
föreningen Gotlands fornvänners vård
stående fastigheter och samlingar, däri
inbegripen vården av det arkivaliska
stoffet. Det närmare bestämmandet av
avkastningens användning för ovan-
nämnda syften och ändamål skall träf-
fas av en särskild nämnd, kallad Näm-
nden för Gotlandsfonden. Denna skall
bestå av ordförande och skattmästare
i föreningen Gotlands fornvänners sty-
relse samt tre andra av denna styrelse
för fem år i taget utsedda personer,
bland vilka, om möjligt, bör finnas en
framstående kännare av Gotlands min-
nesmärken, en framstående kännare
av Gotlands odlingshistoria och en er-
känd företrädare för den allmänna
hembygdsvården och dess syften. Do-
nationen är den största som någonsin
gått till Gotland.

**Gotlands fornvård
får en donation på
en halv million kr.**

**Donator önskar förbli-
va okänd.**

Avkastningen skall användas till vård
av Gotlands fornminnen.

VISBY, torsdag. (TT) Vid samman-
träde med styrelsen för Föreningen Got-
lands fornvännen överlämnades från en
gynnare av gotländsk fornminnesvård
och kulturforskning, vilken önskar för-
bli okänd, en donation på 500 000 kro-
nor i fem-procentsobligationer att un-
der namn av Gotlandsfonden förvaltas
av Föreningen Gotlands fornvänners
styrelse.

Av den årliga avkastningen skall vid
varje års slut 1/5 överföras till kapita-
let, men avkastningen i övrigt använ-
das för vården av Gotlands minnesmär-
ken, särskilt sådana som icke äro i of-
fentlig ägo eller besittning, vidare till
förteckning, beskrivning och avbildning
av gotländska kulturminnesmärken, till-
varatagande av i folktraditionen levande
kunskap till kännedomen om gotländsk
historia, insamling av urkunder, som be-
röra Gotlands kulturhistoria, bearbet-
ning och publicering av urkunder över
undersökningar rörande Gotlands kul-
turhistoria, förvaltning och vård av
föreningens fastigheter och samlingar,
däri inbegripen vården av det arkiva-
liska stoffet.

Det närmare bestämmandet av avkast-
ningens användning skall träffas av en
särskild nämnd, bestående av ordföran-
den och skattmästaren i Föreningen
Gotlands fornvänners styrelse samt tre
andra av nämnda styrelse för fem år i
sänder utsedda personer.

Stockholms Dagb
**Gotlands-fonden,
ståtlig donation
till öns fornvård.**

**En halv million
i obligationer.**

Avser särskilt vården om
ej offentliga minnes-
märken.

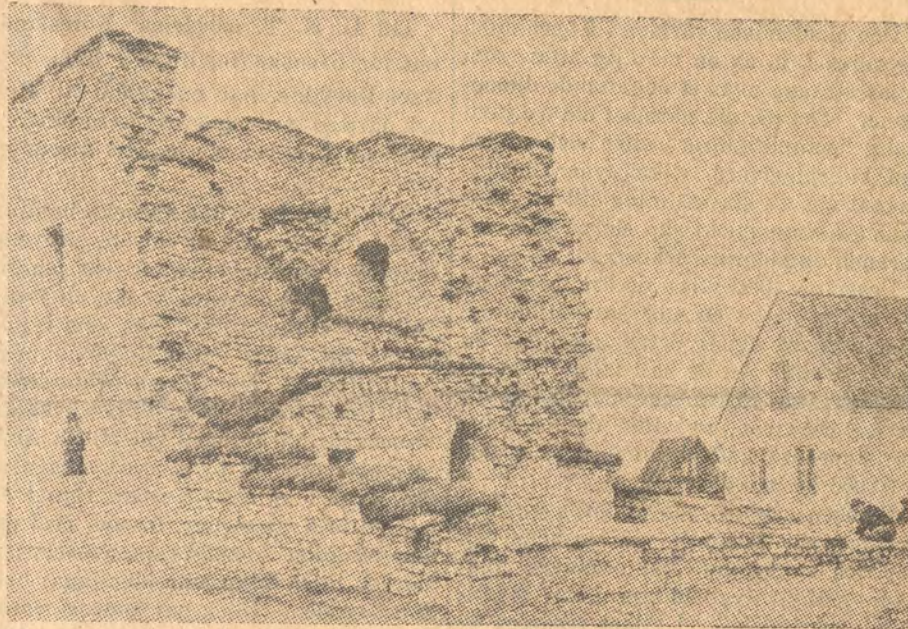
Den gotländska fornvården har
blivit föremål för en storlagen do-
nation, i det att i dagarna en gyn-
nare av gotländsk fornminnesvård
och kulturforskning, vilken önskar
förbli okänd, överlämnat en dona-
tion på 500 000 kronor i fem-pro-
centsobligationer att under namn
av Gotlands-fonden förvaltas av
Föreningen Gotlands fornvänners
styrelse.

Av den årliga avkastningen skall
vid varje års slut 1/5 överföras till
kapitalet, men avkastningen i öv-
rigt användas för vården av Got-
lands minnesmärken, särskilt så-
dana som icke äro i offentlig ägo
eller besittning. Det närmare be-
stämmandet av avkastningens an-
vändning skall träffas av en sär-
skild nämnd, bestående av ordfö-
randen och skattmästaren i För-
eningen Gotlands fornvänners sty-
relse samt tre andra av nämnda
styrelse för fem år i sänder utsedda
personer.

Norrlands Nya Tidning
8/10 1929

"Gotländska minnesmärken."

Vackert prov på den Hallwylska gotlandsfondens
värksamhet utkommet.

Bringes i Norrlanda efter konserveringen.

År 1925 gjordes för ett av vårt lands mera uppmärksammade områden ifråga om kulturminnesmärken en synnerligen anmärkningsvärd donation, i det 500,000 kr. överlämnades av grevinnan Wilhelmina von Hallwyl, f. Kempe, åt föreningen Gotlands fornvänner. Årliga avkastningen skall, sedan en femtedel lagts till kapitalet, användas till vård av Gotlands kultur- och naturminnesmärken enligt föreskrifter som fixerats i gåvbrevet. Förvaltningen skall ske av en särskild nämnd, utsedd av Gotlands fornvänners styrelse och bestående av föreningens ordförande och skattmästare samt f. n. professorerna J. Roosval, N. Lithberg och H. Munthe.

Som ett första vittnesbörd om nämndens arbete har till donators 85-årsdag 1 oktober utgivits ett häfte "Gotländska minnesmärken I" med en inledning rörande Gotlandsfondens tillkomst, syfte och hittillsvarande värksamhet.

Den synnerligen förnämt utstyrd publikationen, utgången från A.-B. Hassé W. Tullbergs boktryckeri, är ändamålsenligt och vackert illustrerad, dels med bilder i texten, dels med en serie planscher, och den kunde redan härigenom göra anspråk på ett mera ytligt intresse, men härtill kommer att den innehåller mycket nytt, som är ägnat att tilldra sig uppmärksamhet från den för kulturminnesvård intresserade allmänheten.

Huvuddelen av redogörelsen sysselsätter sig nämligen med de rika skatter av civil medeltida byggnadskonst, som den gotländska landsbygden har att uppvisa och som i främsta hand varit föremål för nämndens värksamhet, när de märkliga byggnaderna i stor utsträckning befinna sig i ruinartat tillstånd. Den ålderdomliga stadsbilden i Visby och de hundra gotländska medeltidskyrkorna torde vara tillräckligt i ropet för att den svenska allmänheten skall ha fått ordentligt korn på dem, men att den gotländska landsbygden har så många medeltida profanbyggnader är väl en överraskning för många. Genom uppgifter i littera-

turen eller genom ännu bevarade lämningar känner man f. n. 16 medeltida prästgårdar och 83 bondhus, meddelar prof. Lithberg, som utarbetat skildringen.

Intresset samlar sig kring en hustyp, som återfinnes i huset vid Bringes i Norrlanda (se bilden). Ur dessa bräckliga murar och med paralleller i andra hus har prof. Lithberg läst ut byggnadens ursprungliga form och indelning, vari han — som det förefaller med rätta — vill återfinna den svenska tvårummiga boden med trappor i en korridor längs husets ena långsida och svalgång på fasaden därovanför med ingångar till andra våningens båda rum, från vilken våning man på en centraltrappa kommit till den tredje, säkerligen den översta, bestående av en enda tunnvalvd sal. Förutsättningarna för denna hustyp söker förf. icke inom det s. k. nordiska husets område, dennas rötter måste sökas på Europas fastland, väl närmast i Rhentrakten, med vilken Gotlands kulturhistoria under 1200-talet visar så många andra anknytningar.

En sak att lägga märke till är förf:s behandling av ortnamnen, vilket är av allmänt intresse såtillvida som varje trakt har sina problem av den arten. Utan att bryskt avvika från vedertagen ortografi i mera allmänt kända ortnamn, låter förf. de egentliga namnen — traktens eget sätt att benämna platserna — komma till heders gentemot den ofta förvanskade skrivtraditionen. Frågan om ortnamnen väntar emellertid ännu en lösning i sin helhet — på Gotland som många annanstans.

Man kan icke neka sig att anteckna det nöje förf:s klara och åskådliga skildring bereder läsaren; han har en stil som genom saklighet, osmyckad enkelhet och måttfullhet gör det innehållsrika häftet till en fängslande läsning.

N. T.

Gottning
9/10 1929Gotlandsfonden.
1929.

51

Gotlandsfondens skapare hyllas.

Zetterstedt & P.

En skrift om gotländska minnesmärken
till grevinnan von Hallwyls 85-årsdag.

Den 25 november 1925 mottog Föreningen Gotlands fornvänner som bekant en av de största donationer, som någonsin kommit svensk kulturminnesvård till godo. Donationen var på jämnt en halv million kronor och skulle förvaltas under namn av Gotlandsfonden av en särskild nämnd, för vilken vissa direktiv givits. Till en början var donatorn anonym, men numera är det icke längre någon hemlighet, att grevinnan Wilhelmina von Hallwyl var den frikostiga givarinnan, och till hennes 85-årsdag sistlidne 1 oktober hade nämnden för Gotlandsfonden genom professor Nils Lithberg utgivit en skrift om Gotländska minnesmärken. Skriften är betecknad med en I:a, vilket tyder på att fortsättning följer.

I denna förteckning över gotländska minnesmärken förekomma ett stort antal uppgifter om ruiner, »slott», gårdskors och annat. Bl. a. förekommer en intressant uppsats om den byggnad, som går under namn av Mynttornet. Hur gammal byggnaden är vet man icke. Men den är omspunnen av sägner, som gå tillbaka till Gotlands olyckstid. En av sägnerna berättar, att den danske amiralen och sjörövaren Sören Norby här hade sitt myntverk. Det traditionella namnet Mynttornet skulle ge stöd för att här idkats mynttillverkning. Alldeles i närheten finnas ruiner efter ett annat gammalt byggnadsverk, som i folkmun nämnes Sören Norbys slott eller Fardume slott. Forskningen lär emellertid ha givit vid handen, att byggnaderna funnos till långt före Sören Norby. Under sekreterare Edles ledning konserverades Mynttornet 1926 och 1927. Det heter i beskrivningen bl. a. att valvet och innerväggarna buro kraftiga spår av eld, vilket möjligen får sin förklaring genom äldre personers påstående, att tornet en tid använts till kalkugn. Att byggnaden är äldre än Sören Norby, som »regerade» på Gotland 1517—1525, och att där långt senare bränts kalk, hindrar ej, att Norby kan ha haft myntprägling där. Under konserveringsarbetet påträffades i Mynttornet en förgylld silverring med tre pärlor. Ringen anses vara från yngre medeltid.

Bland andra minnesmärken, som prof. L. nämner i sin skrift, är Bringes i Norrlanda. Gotlandsfonden har förtjänsten av bevarandet av detta minnesmärke, ett av de märkligaste medeltidshusen på Gotland. Genom studier av detta hus' byggnadshistoria har en

hel del uppslag framkommit, som nog kunna bidra till att förklara sambandet mellan träbyggnads- och stenbyggnadskonsten i äldre tider. Förf. anser att detta minnesmärke är av stort intresse.

Skriften överlämnades som sagt till grevinnan Hallwyl på hennes 85-årsdag av Gotlandsnämnden in corpore, varvid landshövding A. E. Rodhe framförde hela Gotlands tack till givarinnan för hennes om stor vidsynthet vittnande donation för bevarandet av gotländska kulturminnesmärken.

För närvarande bedrivs ju på Gotland ett intensivt arbete med inventering och utforskning av dess stora mängder fornminnen. Den nu utgivna skriften vittnar om god fortsättning på de forskningsarbeten som tid efter annan och på senare tid mer än annars här satts i system.

Gott. Alleh.

1929. 9. 10.

GOTLANDS

gar för barn. Enligt den nya bestämmelsen må ej barn under 15 år lämnas tillträde till biografföreställning, där förevisning äger rum av andra bilder än sådana, som blivit godkända till förevisning jämväl för barn, ej heller, där barnen icke åtföljts av målsmän eller annan till mogen ålder kommen person, till sådan föreställning, som avslutas senare än kl. 9 e. m.

Härigenom har en viss uppmjukning av gällande bestämmelse ägt rum, i det den där angivna tiden utsträcks med ytterligare en timme. En annan nyhet innebär tillägget: »eller annan till mogen ålder kommen person».

Den nya kungörelsen träder i kraft den 1 november.

Grevinnan von Hallwyl skänkte Gotlandsfonden.

Den 1 dennes fyllde grevinnan Wilhelmina von Hallwyl i Stockholm 85 år. Med anledning därav uppvaktade, enligt vad som meddelats oss, Gotlandsfondens nämnd en corps grevinnan von Hallwyl i hennes hem i Stockholm, varvid nämndens ordförande, landshövding Rodhe & Föreningen Gotlands fornvänners samt å hela Gotlands vägnar till henne framförde ett tack för den storartade gåva, som hon för ett par år sedan skänkte Gotland, då hon instiftade den stora s. k. Gotlandsfonden och till denna donerade en halv miljon kronor. Samtidigt överlämnades till grevinnan von Hallwyl en henne tillägnad minnesskrift med titeln »Gotländska minnesmärken I», författad av prof. Nils Lithberg. Till innehållet i denna skrift torde vi framdeles bliva i tillfälle att återkomma.

Genom ovannämnda tacksamhetsbetygelse har för första gången officiellt tillkännagivits, att Gotlandsfonden skänkts av grevinnan von Hallwyl, då denna gåva som bekant ursprungligen överlämnades till Gotlands fornvänner av anonym givare.

A.-B. SVENSKA TELEGRAMBYRÅN

AVD. FÖR PRESSURKLIPP SV. ARGUS
INT. BYRÅ FÖR TIDNINGSURKLIPP

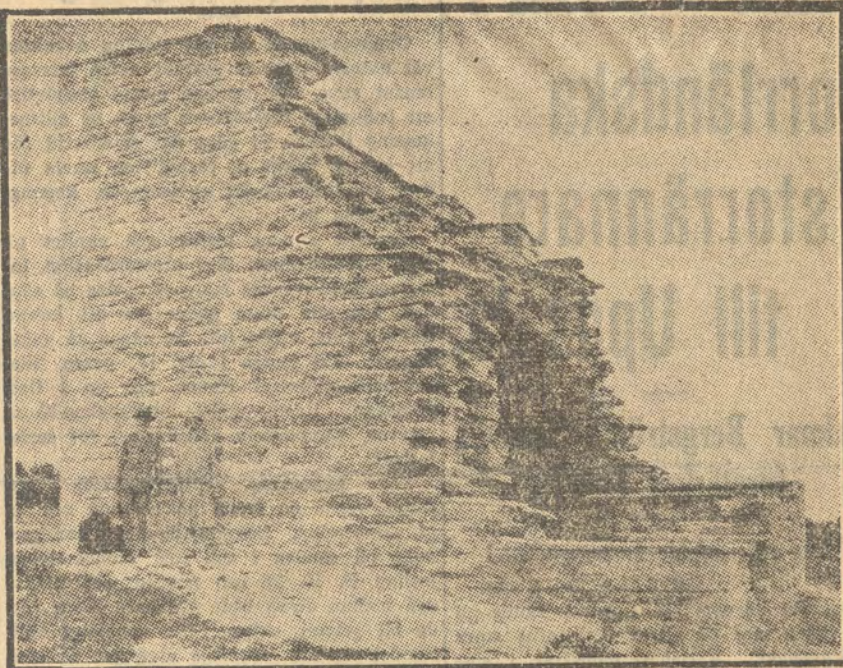
STOCKHOLM I

TEL. 7787

Stockholms-Tidningen

9/10 1927

Gotländska minnesmärken.

Det gamla byggnadsverket Mynttornet efter konserveringsarbetets fullbordande.

Den 25 november 1925 mottog föreningen Gotlands fornvänner en av de största donationer som någonsin kommit svensk kulturminnesvård till godo. Donator var grevinnan Wilhelmina v. Hallwyl, f. Kempe, Stockholm. Donationen var på 500,000 kr., d. v. s. jämnt en halv million kr. Den skall under namn av Gotlandsfonden förvaltas av en särskild nämnd, för vilken vissa direktiv äro givna.

Fonden satte Fornvännerna i tillfälle att långt mera än hittills bedriva forskning efter gotländska minnesmärken m. m. Inköp av mark med fornlämningar gjordes, och konservering av äldre minnesmärken och "slott" sattes i gång. Bland de inköpta ställena märkes den medeltida storbondgården Katlunds i Grötlingbo socken på södra delen av ön.

Till grevinnan v. Hallwyls 85-årsdag sistlidna 1 oktober har nämnden för Gotlandsfonden genom professor Nils Lithberg utgivit en liten skrift om Gotländska minnesmärken. Skriften är betecknad med en I:a, vilket tyder på att fortsättning följer.

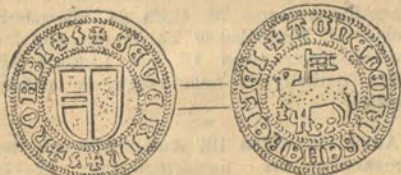
I denna förteckning över gotländska minnesmärken förekomma ett stort antal uppgifter om ruiner, "slott", gårdskors och återge vi här ovan ruinerna av en byggnad,

annat. Ur den rikligt illustrerade skriften som går under namn av Mynttornet. Hur gammal byggnaden är vet man icke. Men den är omspunnen av sägner, som gå tillbaka till Gotlands olyckstid.

En av sägnerna berättar, att den danske amiralen och sjörövaren Sören Norby här hade sitt myntverk. Det traditionella namnet Mynttornet skulle ge stöd för att här idkats mynttillverkning. Alldeles i närheten finnas ruiner efter ett annat gammalt byggnadsverk, som i folkmun nämnes Sören Norbys slott eller Fardume slott. Forskningen lär emellertid ha givit vid handen, att byggnaderna funnos till långt före Sören Norby. Under lektor Edles ledning konserverades samtliga dessa byggnader 1926 och 1927. Det heter i beskrivningen bl. a., att valvet och innerväggarna buro kraftiga spår av eld, vilket möjligen får sin förklaring genom äldre personers påstående, att tornet en tid använts till kalkugn. Att byggnaden är äldre än Sören Norby, som "regerade" på Gotland 1517-1525, och att där långt senare bränts kalk, hindrar ej, att Norby kan ha haft myntprägling där.

Under konserveringsarbetet påträffades i Mynttornet en förgylld silverring med tre pärlor. Ringen anses vara från yngre medeltid.

För närvarande bedrives på Gotland ett intensivt arbete med inventering och utforskning av dess stora mängder fornminnen. Den nu utgivna skriften vittnar om god fortsättning på de forskningsarbeten som tid efter annan och på senare tid mer än annars här satts i system.

Sören Norbys Gotlandsmynt.

Stockholms-Tidningen 18.7.

*Fornvänner gå syn**bland gutarnas
kulturskatter.**Privat donation skyddar öns
fornminnen.*

Under ett gynnsamt väder och mitt i den allra vackraste högsommaren har en delegation av fornvänner i dagarna gjort en rundresa på Gotland för att få en överblick över värden av våra kulturminnen på ön. Sedan fem år tillbaka existerar där den Hallwylska donationen, uppgående till en halv million kronor. Den utgör ett bevis på hur väl det privata initiativet förmått att skydda de oerhörda kulturhistoriska rikedomar Gotland gömmer på.

Det är en synnerligen förnämlig delegation, som under loppet av två dagar gjort besök på åtskilliga platser. Den har bestått av landshövding Rodhe, riksantikvarien Curman, professorerna Andréas Lindblom, Roosval och Lithberg, chefen för danska Nationalmuseum, dr Mackeprang, dr Nörlund, Nationalmuseum, Köpenhamn, konsulerna Ekman, Bjerkander och Lundberg samt dr Otto Janse från Visby. I går återkom man från studieresan. Professor Lindblom meddelar att man överallt mottagits med den allra största älsk-värdhet. På den gotländska landsbygden råder stort intresse för fornminnena. Delegationen besökte första dagen södra delen av Gotland, där man i synnerhet inspekterade trakten i närheten av Roma. Andra dagen gjordes en exkursion till Slite på norra delen av ön. Man tog därvid del av de nya anstalter, som gjorts för värden av gamla ting. Helhetsintrycket var, att den Hallwylska stiftelsen på ett glänsande sätt tillvaratar de kulturskatter, som sedan i fortsättningen förvaltas av Föreningen Gotlands fornvänner. Landshövding Rodhe är värd en eloge för det beundransvärda och förebildliga sätt varpå han står i spetsen för kulturarbetet.

Göteborgs Handelstidning

3/5 1929 30

GOTLAND

i »Sveriges kyrkor».

Sveriges kyrkor, konsthistoriskt inventarium med stöd av kungl. Vitt. Hist. och Ant. Akademien, utgivet av S. Curman och J. Roosval. Gotland Band I. Häfte 3. Kyrkor i Bro Ting av Efraim Lundmark.

En lång boktitel — men därför ej överflödigt lång. Den ger var och en sitt — nej, ändå har den utelämnat den till publicerandet bidragande v. Hallwylska Gotlandsfonden. Dennes roll är icke den minst betydande. Det upplyses i förordet till det 170 sidor starka häftet att manuskriptet till Beskrivning av kyrkorna i Bro, Endre och Dede ting förelåg redan 1916, men att utgivandet av ekonomiska skäl mäst anstå tills nu och att den nämnda fonden möjliggjort utgivandet i tryck. Måhända föranleder detta en och annan att tänka efter hur vi svenskar egentligen värda oss om vårt eget. Vi kunna skaffa medel till forskningar och expeditioner i östan, sunnan och västan, men det är ofta svårt att bringa till väga de blygsamma belopp, som krävas för att tillvarataga det som ligger oss närmast och som utan oss icke blir tillvarataget. Det egna har icke samma lockelse som det exotiska. Om så än är att de gamla svenska kyrkorna i stort sett icke äga samma absoluta konstnärliga värde eller erbjuda samma eggelse för den kulturhistoriska forskningen, som en del av de främmande ting vi nu efterleta och utransaka, intar i varje fall Gotlands medeltida kyrkokonst en särställning. "Sveriges kyrkor" har tills dato endast hunnit utgiva beskrivningar över åtta kyrkor i nordvästra delen av ön. Det i de utgivna häftena behandlade området upptager blott en liten fläck av översiktskartan på häftenas baksida, några få kvadratmil. Men var och en som bläddrar igenom det ännu icke avslutade bandet över kyrkorna i Bro setting får en förnimmelse av en arkitektonisk och skulptural rikedom, som vi måste gå långt söderut för att finna motstycke till. Det gäller kvantiteten, men framför allt kvaliteten. Vad beträffar arkitekturen har dess värde sedan gamle C. G. Brunius tid stått klart för den kulturminnesintresserade svensken. Johnny Roosval, som har hedern av att ha införlivat denna insulära bygdekunst — ordet utan förringande mening — med den allmänna europeiska konsthistorien, har lyft i dagen jämväl den kostbara klenod Gutaön äger i sina "stenmästares" verk. Carl

R. af Ugglas har, följande spåren av Roosval, upptäckaren av Vicklamadonnan, visat vilka dyrgripar av träskulptur Gotland ännu bevarar från sin glansfulla medeltid. Denna konstblomstring tyder på den materella rikedom, på den ärekänsla och tävlingslust, det allmänt utbredda kvalitetssinne och den inneboende kraft till skapande, som överallt varit betingelser för en monumental konst. "Vad hette dina hjältar, säg, det är om namn jag frågar" utbrister Verner von Heidenstam i sin stolta Visbydikt. Hällarne ligga utan namn, påstår han. Kanske i Visby. Men i alla fall icke på landsbygdens kyrkogårdar. Tvärtom är det påfallande så många namn på medeltida gutar hällarne bevarat. En vanlig svensk landskyrkogård bevarar sällan minnet av andra släktled än dem som vila under träkorsen, på sistone under de polerade granitmonumenten. De västgötska liljestenarna äro i de flesta fall inskriftslösa och av en rent dekorativ opersonlig hållning. Men gå in på Västkinde kyrkogård! Lundmark beskriver och avbildar huru där ligga i gräset söder och öster om kyrkan trettio gravstenar, de flesta medeltida. Några av dem äro endast prydda med ett kors, som synes avbildat det kors som reste sig på den gotländska storgårdens tomt och kring vilket allt gårdsfolket gjorde bön när det ringde

Angelus. Vid korsets fot är ett bömärke ristat — det kanske fortfar att användas ännu av dem som bruka den gravlagdes hemman. Men de flesta stenarna ha namn. Vi lära känna präster, bönder och bondhustrur från 12-, 13- och 1400-talen, och ofta nog äro de gårdsnamn utsatta, som på Gotland användas även som släktnamn. De nutida sockenborna skulle kunna lägga blommor på deras gravhällar, vilka för sjuhundra år sedan brukade de gårdar på vilka de nu själva sitta, och sannolikt skulle de i så fall hedra sina egna ättfäder. De måtte ha varit förnämliga bönder, dessa gutar, som läto avbildat sig på gravstenarne i dräkter efter senaste modet såsom en viss Jakob i Stenkyrka och som helst ville ha prästen att författa en gravskrift på rimmat latin.

Praktfulla och märkliga medeltidsstenar finna vi vid Stenkyrka, Lumelunda, Martebo, Bro, Fole, Lokrume och Tingstäde kyrkor — d. v. s. vid alla de hittills publicerade. Blott detta material är av en kulturhistorisk betydelse av i Norden enastående art. Var ha vi eljest dylika dokument rörande en medeltida allmogebefolkning? "Sveriges kyrkor" fastslår att de ännu finnas i behåll och inskräper hos dem det närmast vederbör plikten att ej låta dem förfaras. I förbigående: kan det vara lämpligt att de skola ligga oskyddade under bar himmel alltjämt; har man berett dem det skydd de kunna göra anspråk på? Är det icke fara värt att Heidenstams "alla ligga utan namn" skall bli sanning?

Göteborgs Handelstidning. 3.5.1930.

Detta är blott ett exempel på det intressanta studium Gotlandshäftena av "Sveriges kyrkor" kunna erbjuda. Deras författare låter oss i sin framställning av kyrkornas byggnadshistoria följa ett vetenskapligt pusslespel i vilket det monument vi se för oss plockas sönder, så att vi kunna tydligt skönja huru man byggt, rivit, byggt om och byggt till innan man stannade vid det till synes helgjutna resultat vi nu beundra. Ett granskande och jämförande av ornamentiken kan säkert ge lösningen till dunkla gåtor i vår medeltida konsthistoria. Växelverkan Linköping—Gotland är för den som skriver detta ett lockande problem. Avbildningsmaterialet särskilt i det senast utkomna häftet kan verkligen läggas till grund för undersökningar av detta slag, helst klicheerna här äro klara och skarpa nog för ändamålet. Det behöver ej sägas att man med otålighet väntar publicerandet av det redan i manuskript föreliggande eller under utarbetning liggande gotländska materialet, omfattande mer än halva öns kyrkor.

Om än Gotland ur rent arkitektonisk synpunkt erbjuder det största intresset, finnes det andra landskap, där kyrkornas inventarier äro vida rikare och ur olika synpunkter fängslande. Så framför allt Uppland och Södermanland, där storhetstidens ätter rett sina gravar under de sengotiska målade valven och fyllt skrudskåp och silverkistor. I själva verket har det svenska folket en av sina rikaste materiella skattkammrar i de gamla kyrkorna. Det är hög tid att dessa skattkammrar inventeras och att deras innehåll på samma gång göres känt och tillgängligt.

De båda män, som i unga år påbörjade verket och som med trohet och uppoffrande nit fört det fram genom svåra tider äro förtjänta en tacksamhet, som bör visa sig i att deras betydelsefulla företag från det allmännas sida ej mindre än från enskilt håll erhåller det understöd, som kan möjliggöra att verket utges i så snabb takt, som det med hänsyn till de tillgängliga arbetskrafterna är tänkbart. Ju förr "Sveriges kyrkor" kommer ut desto säkrare fyller det sin uppgift att trygga det minnesbestånd åt vilket verket är ägnat.

Axel L. Romdahl.

JOHANNITERORDEN ÅTERUPPRÄTTAD I SVERIGE

En af den medeltida kristenhetens vackraste och ädlaste skapelser, Johanniternas riddarorden, har nyligen åter blifvit bofast i vårt land, där den under nya former återupptaga ordens kristliga kärleksgärning i barmhärtighetens tjänst. — Under medeltiden åtnjöto Johanniterna äfven i norden ett högt anseende, och sedan orden i Sverige fallit för Gustaf Vasas hårdhändta sekularisering, fortlefde den i Danmark trots reformationen ända till 1500-talets slut.

Äfven Johanniterordens nordtyska brandenburgska gren öfverlefde reformationen, medan däremot den under medeltiden i England mycket inflytelserika orden där helt och hållet gick under vid Henrik VIII:s kyrkoreduktion. — I det Hohenzollerska Brandenburg protestantiserades den och blomstrar inympad på de nya förhållandena alltjämt kraftigt i hela sin egenart i Preussen, trots Napoleons krigens stormar, 1800-talets allt gammalt bortnivellerande moderniseringslust och vår egen tids katastrofala revolution. Det är denna preussiska ordensafdelning, som nu utgrenat sig till Sverige och här återupplifvat de äldriga, vackra ordens traditionerna. Ty en alltigenom vacker och ärofull historia har den vördnadsvärda institutionen ända från sitt ursprung under medeltidens glanstid, korstågens och riddarpoesiens guldålder. —

Då den västeuropeiska kristenheten, konsoliderad efter folkvandringarnas stormar och pånyttfödd af de lifskraftiga germanska folk-elementen med hela sin unga, uppskummande kraft såsom en väldig våg svämmade mot öster för att återeröfra de heliga orterna från de otrogna, uppstodo de andliga riddarordnarne såsom en frukt af korstågsentusiasmen. De förenade riddarens tapperhet med munkens trosglöd och lade till de tre munklöftena lydnad, fattigdom och kyskhet den heliga förbindelsen att med sitt svärd till dödsstun-

den försvara det Heliga landet och skydda de kristna pilgrimerna mot de otrognas anfall. Dessa ordnar, Johanniterna och Tempelherrarna, uppfyllde också på det ärofullaste sätt sitt ordenslöfte. Utan ordensriddarnes okufliga tapperhet och dödsförakt hade det varit omöjligt att upprätthålla de kristnas värde mot Islams ständigt ökade makt, de bildade kärnan i försvaret med råd och dåd och voro de sista, som lämnade skansen, då konungariket Jerusalem slutligen år 1291 måste uppgifvas. —

Tempelherrarna gingo kort därefter under tragiska omständigheter och delvis kanske genom egen skuld sin undergång till mötes, men Johanniterna, den äldsta af de andliga riddarordnarne, ha alltjämt genom tiderna blomstrat till våra dagar. Johanniterorden står också, trots senare efterbildningar, Tyska orden, Svärdsriddarna o. s. v., såsom prototypen för de andliga riddarordnarne och den kan med stolthet se tillbaka på sin mer än åttahundraåriga historia.

Men denna historia är ej blott krigets. Ordens viktigaste insats i mänsklighetens tjänst är den fredliga barmhärtighetsgärning, hvartill den tagit initiativet. Johanniterna ha skapat den moderna sjukvården, och hela vårt nu så högt utvecklade lasarettsväsende har sitt ursprung från dem. — Det är deras stora gåfva till mänskligheten.

Orden uppkom också såsom en ren barmhärtighetsinstitution. Vid Jerusalems eröfring år 1099 funno korsriddarne där ett kristet hospital, helgadt till den helige Johannes Döparen, för härbärgerande af pilgrimer. Under korstågsentusiasmens inflytande ingingo många af dem i detta, och hospitalet upphöjdes af påfven till en själfständig ordenskongregation under sin »mästare» Gerhard. Hans efterträdare den sydfranske riddaren Raymond de Puy omskapade i början af 1100-talet dessa Hospitaliter eller Johanniter till en riddarorden med hospitalet såsom moderhus. De fingo nu en dubbel

GREFVE WALTER VON HALLWYL
SOM KOMMENDATOR FÖR DEN SVENSKA JOHANNITERORDEN

uppgift: att vårda de sjuka och att med sina vapen beskydda de fredliga pilgrimerna och bekämpa saracenerna.

Den nya orden blef raskt utomordentligt populär i hela kristenheten. Furstar och adel täflade om att rikligen begåfva den med stora jordbesittningar, och riddarne att ikläda sig ordensmanteln med det hvita korset. — Öfverallt på sina nya besittningar i Europa inrättade Johanniterna såsom centrum i hvarje distrikt ett hospital under en Kommendator, och vid 1100-talets slut voro dessa hospital spridda till nästan alla Europas länder från Storbritannien, Irland och Skandinavien till Polen, Böhmen och Ungern, Pyreneiska halfön och Syditalien.

Moderhospitalet i Jerusalem var den stora förebilden, som ständigt förbättrades. Redan under Raymond de Puy's tid rymde det 2,000 sjuka och hade 4 läkare samt 4 kirurger. Stormästaren Roger de Moulins, som dog hjältedöden mot Saladin 1187, utfärdade en detaljerad lasaretsordning — den äldsta dylika historien känner — med utförliga bestämmelser om sjukvården. — Hospitalsriddarnes välsignelsebringande verksamhet efterbildades af nya borgerliga munkordnar och brödraskap, och snart funnos öfverallt i de talrikt uppväxande städerna »helgeandshus» och specialsjukhus för spetälska och andra smittoförande sjuka.

Denna Johanniternas utomordentligt betydelsefulla insats i kulturutvecklingen får ej förglömmas vid sidan af deras lysande krigiska bedrifter.

Ordens historia delar sig i fyra perioder.
Den första 1100—1310

är den kraftiga ungdomsperioden, då orden utför sin världshistoriska bedrift i det Heliga Landet och utbreddes sig öfver hela kristenheten.

Vid periodens slut har den, stödd på sitt stora jordförvärf, fattat fast fot i hela Europa och är därigenom och genom sin goda starkt koncentrerade organisation i många länder en politisk faktor att räkna med. Frankrike var från början och förblef till den stora revolutionen ordens hufvudland, som rekryterade nära hälften af medlemmarne, medan det efter 1789 nästan helt upphört som ordensland, men äfven i England och på den Pyreneiska halfön, där morerna under ständig strid utträngdes i Medelhafvet, hade Johanniterna en betydande ställning. Den andra perioden

den Rhodiska, 1310—1522,

är kanske dock den ärofullaste i ordens historia, dess heroiska mannaålder. Efter Jerusalems fall hade den provisoriskt residerat i Akkon — St. Jean d'Acre, såsom det därefter efter Johanniterna benämndes — och på Cypern, då stormästaren *Jean de Villiers* genom en djärf bragd förskaffade den ett nytt residens. Han eröfrade år 1310 från saracenska sjöröfvarne den välbelägna ön Rhodos, och i mera än tvåhundra år trotsade ordensriddarne från denna sin starka fästning alla sina fiender. — En stark flotta skapades med bas i Rhodos' ypperliga hamn, där äfven handeln florerade, och ordens strid mot Islam blef därefter och ända till franska revolutionen hufvudsakligen sjökrigisk. Med sina s. k. karavaner, sjötåg, utgingo riddarne för att beskydda handeln, rensa hafvet från sjöröfvarne och bekämpa de muhammedanska medelhafsstaterna Egypten och de alltmör farligt uppväxande turkarne. — Det är striden mot dessa, som utgör det ärofullaste bladet i ordens rent krigiska historia. — Den nya islamitiska stormakten tillväxte med olycksdiger snabbhet, och efter Konstantinopels fall 1453

var den lilla medelhafsön med sin tappra ridderliga besättning på alla sidor omgifven af den oerhörda öfvermakten. Men riddarne hade bevarat och bevarade äfven i framtiden hela den oförfärade, dödsföraktande tapprenheten från medeltidens hjältetid, medan hela det öfriga Europa redan ingått i kondottierernas, legosoldaternas och lansknektarnes period, som förebådade den nya tiden med dess stående härar. Johanniterna voro alltjämt så respekterade och fruktade, att de mäktiga turkarne under hela 1300-talet och större delen af 1400-talet ej vågade angripa dem, utan lämnade dem fullständigt i fred, medan riddarne, styrda af framstående stormästare, ständigt voro på sin vakt och ej försummade något tillfälle att skada sina och kristenhetens farligaste fiender.

Slutligen förmådde Turkiets dittills mäktigaste sultan, Konstantinopels eröfrare Muhammed II ej längre tygla sin otålighet att krossa de kristnas sista fäste i Orienten och beslöt att rikta ett dråpslag mot Rhodos. År 1480 utförde han sin länge närda plan och angrep med väldig öfvermakt ön. Europas egoistiska folk och furstar, en Ludvig XI af Frankrike och de italienska renässans-tyrannerna, lämnade riddarne helt i sticket. Stormästaren *Pierre d'Aubusson* försvarade sig dock med sådan klokhet och sådant hjältemod, att sultanen med oerhörda förluster efter tre månader tvangs att skummande af raseri upphäfva belägringen af den sönderskjutna fästningen. Då han några månader därefter lades på sotsängen, befallde Konstantinopels eröfrare att på hans grafsten skulle inristas: »Jag ville eröfra Rhodos».

Turkiets makt gick under hans efterträdare tillbaka, och Rhodos hade en ställning, mera respekterad än någonsin. Men det var blott en kort frist. Under det nya århundradet eröfrade turkarne äfven Egypten, och då deras störste sultan Soliman II år 1520 besteg sina faders tron, var ordensstatens öde besegladt. Rhodos, alltjämt öfvergifvet af hela Europa, hvars mäktigaste furstar Karl V och Frans I bittert bekrigade hvarandra, och alltjämt blott sin egen bundsförvant, förmådde ej denna gång ensamt motstå den unga lifskraftiga världsmakten. Men under sin berömde stormästare *Pierre d'Aubusson* försvarade sig riddarne under hela det ängsligt bidande Europas uppmärksamhet med en heroism, som gjort denna belägring världshistorisk. Den varade jämt ett halft år, tills de ändtligen på julaftonen 1522 måste kapitulera. Denna kapitulation var dock utomordentligt ärofull. Nyårsdagen 1523 uttåg riddarne fritt ur fästningen, öns kyrkor skulle ej afkristnas och invånarne fingo fritt utöfva sin religion. —

I sju år voro Johanniterna nu hemlösa, tills de år 1530 af Karl V erhöilo den ofruktbara klippön Malta, och därmed ingår den tredje perioden,

den Maltesiska 1530—1798.

Äfven under denna måste de utstå en minnesvärd turkisk belägring, lika världsberömd som de föregående. Deras oblidkelige fiende Soliman II ville, sedan han eröfrat Ungern och stått framför Wiens portar, på sin ålderdom kröna sin ärorika regering, Turkiets storhetstid, med de hatade riddarnes slutliga förgörande. — En stor flotta med en belägringshär på 40,000 man sändes i maj 1565 mot det af riddarne starkt befästa Malta. Men stormästaren *Jean de la Valette* lät sig ej förfäras. — De dödsföraktande försvararne utförde under af tapperhet, och då en länge förgäfves väntad spansk hjälp

flotta äntligen nalkades, måste turkarna med förlust af 30,000 man efter fyra månaders belägring draga sin kos. Soliman II dog följande år, och 1571 medverkade de maltesiska riddarne till den afgörande sjösegern vid Lepanto. Därmed börjar Turkiets förfallstid, och Johanniternas världshistoriska epok är ändad. — Under de bägge följande århundradena residerade Malteserna, såsom de nu vanligen benämndes, i lugn högt ansedda på sin ö, som under deras styrelse blifvit fruktbar och blomstrande. Under den nya, mera realistiska tiden kvarlefdde de såsom en relik från en heroisk tidsålder, omstrålade af glansen af sina bedrifter och sina alltjämt bevarade ridderliga dygder. De hade i hela det katolska Europa sina stora besittningar i behåll, äfvenså i det protestantiska Brandenburg-Preussen, där orden protestantiserad och oberoende af Malta regerades af sin furstlige Herrenmeister. Vid Tempelherreordens upplösning 1312 hade Johanniterna fått ärfva deras väldiga jordkomplex. Stormästaren regerade, biträdd af ordenskonventet, som bestod af åtta konventualbaillier representerande hvar sin af ordens åtta *Tungor* eller språksområden. — Men denna lugna tillvaro förintades af franska revolutionen, hvilken inleder ordens

fjärde moderna period 1798 till vår tid.

Bonaparte beslöt att bemäktiga sig den viktiga flottstödjepunkten Malta, och på vägen till Egypten satte han sig genom list och intriger utan svärdsslag i besittning af den ointagliga fästningen. Den nyvalde, oduglige sjuttionde stormästaren, tysken *Hompesch*, dagtiggade, snarlik Sveaborgs Cronstedt, efter tre dagars besättning, och därmed började ordens olyckstid. Under Napoleonskrigen förlorade den katolska grenen, Malteserna, alla sina stora besittningar, utom de österrikiska och en del af de italienska; likaså de protestantiska Johanniterna i Preussen. Kejsar Paul I af Ryssland, som proklamerade sig till stormästare, blef mördad år 1801, engelsmännen eröfrade Malta och ha sedan be-

hållit det och i Preussen indrogs och upplöstes *Bailliet Brandenburg* år 1812 efter olyckan vid Jena. — Den ånyo hemlösa orden styrdes blott af provisoriska stormästareställföreträdare, till dess småningom en renässans inträdde. Från 1834 residerade de senare i Rom, där den då fungerande trientinaren greve Ceschi a Santa Croce år 1879 af Leo XIII utnämndes till ordens 73:e stormästare. Efter hans död 1905 regerar hans landsman greve Galeazzo Thun und Hohenstein såsom den 74:e stormästaren öfver den italienska och tyska tungan jämte sju associationer utan besittningar: de rhenskvästfalska och schlesiska riddarne, de brittiska, spanska, franska, portugisiska och holländska associationerna.

Fredrik Wilhelm IV, romantikern på tronen, återupprättade med biträde af de kvarlevande riddarne år 1852 *Bailliet Brandenburg*, dock utan att återställa dess landbesittningar. Det regeras sedan 1906 af sin 32:e Herrenmeister — denna befattning upprättades i början af 1500-talet — prins Eitel Friedrich, biträdd af ordenskonventet med *Hindenburg* såsom ordens *Hauptmann*, och består af 14 »Genossenschaften» i Tyskland, det f. d. posenska i Polen, det 1909 upprättade holländska och det 1920 upprättade *svenska*, hvart och ett styrdt af en kommandator med sitt konvent. Den holländske kommandatorn är från början prinsgemålen Henrik af Nederländerna, den förste svenske kommandatorn var greve Walther von Hallwyl, som afled 1921. Hans efterträdare är öfverstekammarjunkaren greve Henning Wachtmeister.

De skandinaviska länderna utgjorde under medeltiden ett priorat, ordensprovinsen *Dacia*, som lydde under storpriorat för den tyska tungan. Provinsialpriorat residerade i Antvorskov på Själland. Under honom lydde sex danska ordenskommender, det norska, *Værne* vid Moss och det svenska i Eskilstuna med en filialstiftelse vid Kronobäck i norra Kalmar län. Alla voro förenade med hospital.

HJALMAR BERGSTRAND

Reformationens 400-årsjubileum.

- se Svenska Dagbladet. 21.10.1917.
- Aftonbladet. 28.10.1917.
- Stockholms Dagblad. 28.10.1917.
- Svenska Dagbladet. 1.11.1917.

Katolska propagandan i Sverige.

Freidagen d. 2. Dec 1921

Toå angrepp mot Rom från lekmanahäll.

I den hittills förda debatten med anledning av Roms sista maktspråk ha lekmännen lyst med sin frånvaro i betänklig grad, och det kan därför vara av intresse att få höra två vakna och ansvarskännande representanter för denna kategori uttala sin syn på saken.

Redan för ett par år sedan framhölls nedanstående synpunkter av en högt ansedd författare i den kortlivade publikationen *Idibus et Kalendis*. Av särskilt intresse är den uppmärksamhet författaren ägnar en viss del av det svenska prästerskapets *courtoisie* med Rom. De frågor, som framställas av den andre författaren — i tidningen *Östergötlands Folkblad* — och flerfaldiga gånger framställts under debatten, ha till dato icke besvarats av Roms representanter, vilka alltid förstätt att giva en besvärlig diskussion en för dem själva gynnsam riktning.

Författaren i *Idibus et Kalendis* skriver bl. a. som följer:

Här i vårt land gäller det för katolikerna att utnyttja det nuvarande förfallet i vårt politiska liv, vår andra frihetstid. Först och främst måste de få rättigheter att ha kloster i Sverige. Det finns anledning befara, att vi vid den nu stundande riksdagen skola bli utsatta för ett överrumplingsförsök i form av en väl maskerad motion att förbudet mot kloster i Sverige måtte upphöra, vilket är närmaste anledningen till dessa rader.

Samtidigt med klosterpropagandan har i dagarna nedlagts ett intensivt och smidigt arbete på att förvända synen på svenska allmänheten genom att ut-sudda gräuserna mellan katolicism och protestantism genom tidningsartiklar och föredrag. Samtidigt bedrives från åtskilliga av svenska kyrkans präster ett målmedvetet arbete att vänja den svenska allmänheten vid katolska seder och bruk, under förevändning av att många känna sig tilltalade av och behöva se kyrkoprakt... Med undantag av ytliga diskussioner har den katolska propagandan fått fortgå utan protester från något håll.

Var äro alla de som man väntat sig skulle stå upp och sjunga ut? Var äro studenterna, de bildades unga och känsliga samvete, var är ljuset riddarvakt? Var äro folkupplysningens målsmän? Finns väl just nu något viktigare att upplysa vårt folk om? Var äro våra historieforskare och populära föredragshållare? De ligga i Vatikanens arkiv och leta efter gamla förbindelselänkar mellan Sverige och Rom i stället för att åter påminna oss om vad varje folkskolebarn lär från Odnens historia, att våra förfäder hade starka och tvingande skäl att offra liv och blod för att driva papisterna ur Sverige och bekämpa dem på Tysklands jord, att katolicismen ännu i dag är vad den varit i inkvisionens och avlatskrämeriets dagar och skall så förbliva *per omnia secula seculorum*, att dess återkomst till Sverige betyder strypning av vår politiska frihet, vår tanke- och yttrandefrihet, vår existens som självständig nation. Religion bör ju vara en privatsak, men med katolicismen är det ett undantag, där är religionen blott en mask, under vilken den starkaste organisation i världen hänsynslöst fullföljer sitt urgamla program att söndra, här-ska, plundra.

Om vår kyrkas präster dels genom att aktivt deltaga i den katolska propagandan, dels genom att tiga och samtycka, göra sig medskyldiga däri, om de, efter att ha visat sig inkompetenta som våra andliga ledare, äro färdiga att överlämna oss åt katolicismen, blott för att få behålla herraväldet över massorna, då äro de och deras kyrka av ondo och böra motarbetas med all makt.

Ur artikeln i *Östergötlands Folkblad* göra vi följande utdrag:

Är det sant, att jesuitgeneralen Borkardinal H. E. Manning omkring år 1890 sade: "Jag skulle gärna se Euro-

pa vada i blod, blott påven kunde återfå sin världsliga makt"? — Europa har nu vadat i blod, men protestantismen har fått skulden, ehuru det katolska centerpartiet var "trumf" i tyska riksdagen, och var tyska — liksom österrikiska — riksledningen tillgiven påven, ty även kejsar Wilhelm II hade lovat påven återfå sin världsliga maktställning och kyrkostaten Rom, om påven med följe förhjulpte centralmakterna till seger i kriget.

Är det sant, att jesuitgeneralen Borgia sade: "Såsom menlösa lamm ha vi smugit oss in, såsom vargar regera vi, såsom hundar skall man utdriva oss, men som örnar skola vi återkomma"?

Är det sant att jesuitligan "Jesu sällskap" har på grund av diverse svåra förbrytelser, oftast med krig och oro som följd, måst utvisas från olika länder, men alltid har objuden återkommit och denna utvisning enligt följande: Från Frankrike 1594—1764 och 1908, från England 1601—1610 och 1689, från Nederländerna 1595, från Sverige 1607, från Portugal 1759 och nuvarande tid, från Neapel, Sicilien, Malta och Spanien 1767, från Ryssland 1611 och 1820, från Tyskland efter trettioåriga kriget och 1872 samt från Brasilien 1889.

Vad bevisar nu detta? — — —

Och då interparlamentariska unionens generalsekreterare dr Chr. Lange träffande säger: "För bekämpande av krigen erfordras framför allt moraliskt starka krafter", så giver detta mig osökt anledning att vädja till Nationernas förbund — Folkförbundet — Interparlamentariska fredsförbundet och den upplysta internationella arbetarrörelsen att ägna sin uppmärksamhet på saken i fråga.

Är det sant, vad den ärade tyske professorn i Jena, Ernst Häckel, säger i *Världsgåtorna*: Mönstra vi den långa raden av påvar, visar det sig, att fler-

Katolska kyrkan.

1921.

talet varit skamlösa gycklare och bedragare, t. o. m. skändliga förbrytare etc. — Skall det 20:de århundradet giva påvedömet dödsstöten — åtminstone i de verkliga kulturstaterna?

Är det sant, att kurfurst Fredrik den vise sade: Av den oförfälskade världshistorien får man den övertygelsen att papismen gjorde den kristna världen vansinnig från Konstantin den stores tid, tills reformationens segrar gjorde sig gällande?

Är det sant, att jesuiten pater Lépécier i Rom år 1910 utgivit en lärobok *De stabilitate et progressu dogmatis* (Dogmernas fasthet) gillad av Pius X och avsedd för den yttre missionen, vari säges i förkortning: "Liksom det icke är synd att döda vilda djur, så kan det vara till och med en god gärning att beröva en kättare bruket av hans skändliga liv. Den motsatta åsikten är farlig" etc. — Och ha icke liknande läroböcker utgivits i Bajern?

L. S.

Egendomliga katolska rättsbegrepp.

Kan påvestolen annektera Mariakyrkan i Helsingborg?

De gamla katolska helgedomarna
kunna återtagas!

Kardinal Rossum, som anländt till Stockholm, har för Dagens Nyheter uttalat sig angående Jacobikyrkans i Riga öfverlämnande till katolikerna.

Kardinalen yttrade bl. a.:

Jag har just erfarit, hvilken storm Jacobikyrkans öfverlämnande till katolikerna framkallat här, men jag måste tillstå, att jag har litet svårt att förstå det. Det är så, att denna kyrka är en gammal katolsk helgedom, byggd af rättrogna katoliker. Hade det gällt en kyrka, byggd af protestanter, skulle jag ha varit den förste mot att opponera mig mot ett öfverförande af den till oss. Är det då underligt, att den öfverföres i vår kyrkas hand? Är det icke snarare historien, som rättat sig själf?

*

Kardinalens tankegång är i sanning egendomlig. Det behöfs ju endast ett ögonblicks eftertanke för att hvar och en skall förstå, till hvilka konsekvenser en sådan åsikt skulle kunna leda.

En stor mängd af våra svenska kyrkor, bl. a. Mariakyrkan i Helsingborg, äro byggda af katoliker under den katolska tiden. Påvestolen skulle då enligt kardinalens mening kunna annektera dem på samma sätt som skett med Jacobikyrkan i Riga. Skulle då en klick katoliker i Helsingborg under skydd af påvestolen utan vidare kunna göra anspråk på Mariakyrkan och lägga sig till med denna samt förbjuda evangelisk gudstjänst där? Frågan ligger nära till hands inför detta uttalande af den katolske prelaten.

Historien har "rättat sig själf", heter det i kardinalens försvar för kyrkorofvet i Riga. Det förefaller både osannolikt och orimligt, om kristenhetens historia verkligen skulle "rätta sig" i sådan riktning, att den lutherska reformationen kunde helt och hållet negligeras.

Helsingborgs Dagblad. 9.8.1923.

Religionsfrihetskam- pen i Lettland.

Romerskt-katolskt våldsdåd mot Lett- lands evangeliska folkkyrka.

**Rigas centrala evangeliska helgedom, Jacobikyrkan,
annekteras jämte andra byggnader.**

För att fastare knyta till fosterlandet ett gränsområde med romersk-katolsk befolkning har regeringen i den unga, till öfvervägande delen evangeliskt-lutherska republiken Lettland nödgats träffa öfverenskommelse med påfvestolen om upprättande af en katolsk ärkebiskopsstol i Riga. Rom har som villkor fordrat för sig och sitt prästerskap vidsträcktare rättigheter än i någon annan modern stat samt att till den nye biskopen öfverlämnas Rigas centrala evangeliska helgedom, Jacobikyrkan, dessutom en grekisk-katolsk kyrka och en rad byggnader för biskopens hof, samt att sedan åt den romerska kyrkan garanteras all dess egendom för evärdlig tid.

Kriget har skadat eller förstört en mängd af Lettlands evangeliska församlingskyrkor, och de evangeliska församlingarna i Riga äro mycket trångbodda. Jacobikyrkan användes af tvänne församlingar, en lettisk och en tysktalande. Den lilla katolska befolkningsgruppen har i förhållande till sitt antal mer än dubbelt så stort kyrkoutrymme som de evangeliska. Det oerhörda, hvarje rättsgrund saknande öfvervåldet, som gör tvänne församlingar hemlösa, begäres af Rom icke för att skaffa den katolska befolkningen nödig plats för dess gudstjänst utan för den romerske kyrkofurstens "representation"!

Genom en rad af intriger lyckades katolikerna den 23 mars detta år i parlamentet genomdrifva beslutet att tillmötesgå Roms upprörande anspråk. Den 10 juni stängdes kyrkan med våld, de bägge församlingarna vägrades följande söndag brutalt af beväpnade polismän tillträde till den kyrka, som lagligen tillkom dem, och nödgades förätta sin gudstjänst på kyrkogården under bar himmel.

Saken har i landet väckt en storm af ovilja, och en begäran om folkomröstning, för hvilken enligt lag behöfdes omkring 96,000 namn, samlade hastigt 142,000. Omröstningen skall gälla ett förslag, att åt alla kyrkosamfund tillförsäkras samma rätt och trygghet, som redan tillförsäkrats katolikerna, nämligen att deras helgedomar icke utan deras eget medgifvande kunna exproprieras eller öfverlämnas till annat samfund. Detta förslag lyckades, när det framfördes i parlamentet, ej vinna tillräcklig anslutning. I debatten om detsamma förklarade sig katolikerna rösta mot detsamma därför att dess antagande skulle hindra den katolska kyrkans utvidning på den evangeliska kyrkans bekostnad; offentligen ha också redan flera liknande kyrkorof ställts i utsikt. Omröstning skall emellertid nu äga rum den 1 och 2 september. Segrar det framställda förslaget, förbli kyrkor och bönhus i de samfunds ägo, som med laglig rätt brukade dem den 1 augusti 1914.

Den strid, hvares afgörande sålunda står för dörren, gäller icke blott eller ens främst evangeliskt-lutherskt själf försvar mot det nutida påfvedömets jesuitiska våldsmetoder. Utan den gäller de elementäraste rättsbud och enklaste religionsfrihetskraf, den gäller principer och värden, som af kristna i alla samfund och tänkande människor i alla läger erkännas lika nödvändiga och oförytterliga. Hvad som skett är ett slag i ansiktet icke blott på

Helsingborgs Dagblad. 9.8.1923.

alla icke-romerska kyrkor i hela världen utan på allt hvad nutida rättsmedvetande och kultur heter, liksom på de sträfvanden, som i denna tid med sådan ifver söka skapa mera förståelse, aktning och samverkan mellan kristna i skilda länder och mellan de olika kyrkosamfundet i kristenheten, ett våldsdåd, som borde fylla äfven hvarje själfständig och tänkande katolik med oro och sorg. I hela den kristna världen, i Amerika lika väl som i Europa, följes också, såsom mångahanda vittnesbörd ge vid handen, i dessa dagar den lettiska kyrkans kamp med deltagande och sympati.

För Sverige har Jacobikyrkan ett särskildt intresse. Där ljud år 1522 den första evangeliska predikan på lettiskt språk. Under det polska herreväldet lyckades jesuiterna för kortare tid erhålla kyrkan, trots motstånd af Rigas befolkning. Men Gustaf II Adolf återgaf enligt befolkningens önskan kyrkan åt evangelisk förkunnelse år 1621. Två hundra år senare bekräftades i freden i Nystad den evangeliska kyrkans fri- och rättigheter, och ända tills nu har evangelisk gudstjänst på lettiska och tyska, tidtals äfven på estniska och svenska firats i Jacobikyrkan. År 1922 invigde ärkebiskop Söderblom i denna helgedom Lettlands förste evangeliske biskop, sedan den lettlandska kyrkan efter revolutionen och skilsmässan mellan stat och kyrka beslutat införa biskopsämbetet. I Jacobikyrkan ha både på Gustaf Adolfs tid och in i dessa dagar äfven Rigas svenskar firat gudstjänst. Ärkebiskopen

skänkte vid sitt besök från onämnd svensk gifvare till kyrkan ett porträtt af Gustaf Adolf, hvars namn liksom hela svensktiden i Lettland lefver i godt minne, och gemenskapen med Sverige har efter landets befrielse från det ryska oket på många sätt varmt betygats. För denna gemenskap är Jacobikyrkan en symbol, och det våld som skett berör Sverige kännbarare än hvarje annat evangeliskt land med undantag för det, där våldet begås. Det är af vikt, att äfven vi svenskar bringa till uttryck vårt medvetande om och vårt deltagande i den sannskyldiga mänsklighetsstrid, som i dessa dagar utkämpas därborta på andra sidan Östersjön.

Det enda de nu husvilliga evangeliska församlingarna begära är att få behålla sin helgedom.

En meningsyttring från Sverige.

Diakonistyrelsen i Stockholm har till alla Sveriges pastorsämbeten utsändt ett förslag, att församlingarna om möjligt söndagen den 12 augusti måtte erhålla meddelanden om kyrkoröfvet i Riga.

Därjämte har Diakonistyrelsen föreslagit en samfärd meningsyttring i saken, hvori församlingar, föreningar, korporationer och enskilda kunna deltaga, i följande form:

Svenska män och kvinnor, som tagit kännedom om det öfvervåld, som begåtts mot Lettlands evangeliska folkkyrka och mot dess grekisk-ortodoxa religionssamfund, följa med deltagande och djup sympati den kamp, som i dessa dagar utkämpas för religionsfrihet och rättfärdighet och mot användning af moraliskt förkastliga metoder i de kristna kyrkornas inbördes förhållande.

Sympatiuttalanden för denna meningsyttring kunna sändas till Diakonistyrelsens Byrå, Stockholm C.

Stockholms Tidningen

Katolska tendense bland präster?

Rom en modesak för den öfverkul-
terade öfverklassen?

I senaste numret af den af d:r Edv. Leufvén redigerade Svensk kyrkotidning offentliggöres under rubriken "Videant consules" en artikel af kyrkoherden Otto Ahlquist i Tegneby i Göteborgs stift "med anledning af den katolska propagandan i vårt land", såsom det heter i underrubriken.

Han utgår ifrån att det är en känd sanning, att det inom vår kyrkias ramar hemligen och uppenbarligen bedrifves en ifrig propaganda för den romerska kyrkans lära och kult, hvarvid den romerska missionen huvudsakligen arbetar bland vårt prästerskap och den bildade ungdomen. Lutherdomen ligger vårt folk i blodet och hos allmogen. Hos vår stora medelklass, våra bönder och arbetare, har vår kyrka sin lifskraft och sina stora reserver, om de mobiliseras till kamp mot Rom, framhåller författaren, men tillägger på tal om "svarta faran", att hvad som nu är den öfverkulterade öfverklassens modesak, kan bli en folkmening; jesuiterna äro ihärdiga.

Bland våra studenter pågår för närvarande en liflig katolsk propaganda, och än den ene än den andre öfvergår, förklarar han. Vid en af våra högskolor har bildats en katolsk studentförening, hvartill många anslutit sig utan att ännu ha offentlig öfvergått och blifvit renegater. De bli det nog senare, då modet vuxit. Det mest betänkliga är, fortsätter han, att jesuitmoralen mer och mer tar öfverhanden. Vi ha präster, som i hjärtat öfvergått till katolicismen, men likväl kvarstå på sina aflönade platser och äta den kyrkas bröd, hvilkens lära och kult de förneka och bekämpa. Hvad säga deras samveten? Hvad skulle dessa präster säga, om deras organister boge sig för att i stället för kyrkans koraler vid gudstjänsten spela kadriljer och polskor? Frågan är framställd för 80 år sedan af den geniale domprosten Per Wieselgren och väntar ännu på svar från dem, som glömt satsen: "underkasta sig eller afgå".

Härefter drar kyrkoherde Ahlquist fram en rad exempel:

— Under rådande prästbrist och tyngande arbetsbörda sökte och erhöill en kyrkoherde i Lunds stift någon veckas tjänstledighet för att, som orden föllo, "fira sin påskhögtid i Rom".

— En kyrkoherde i Göteborgs stift har offentlig och enskilt för en af mina forna konfirmander, säger förf. rekommenderat för läsning renegaten Assarsons bok om fädernas kyrka. Han har också öppet förklarat, att det endast är hänsynen för modern, som gör, att han ännu icke öppet afsvurit sin barndoms tro och öfvergått till påfveläran och jesuitmoralen.

— Vid en resa i Norrland förleden vår fick jag från det mest tillförlitliga håll höra något mycket bedröfligt om en kyrkoherde, som, ehuru ännu aflönad präst i vår kyrka, öppet bekände sig till påfvekyrkan.

— Bland de yngre prästerna i Lunds stift har bildats en förening, naturligtvis med ett latinskt namn, jag tror det är sodalitiium fratrum credentium, eller något dylikt. Den föreningen går mot Rom.

I själfva Göteborg, "det kyrkliga Göteborg", har påfven sina uteliggare, anhängare och värfvare, äfven bland prästerna. De kalla sig själfva "ritualister" och mena därmed, att de endast låna vissa kyrkliga bruk från Rom, såsom korstecken, rökelse och ljus, mäskrudar och kåpor, vissa ceremonier med nattvardskalken. Där om vore ju intet att säga, då vår beaktelse räknar allt sådant till adiaföra, framhåller författaren, men ger följande exempel på att det enskilda godtycket kan väcka anstöt. Vid en nattvardsgång i en af Göteborgs kyrkor såg man kyrkoherden, nuvarande biskopen Rundgren i en enkel prästrock och prästkappa, såsom seden är, går före och utdela brödet, efter kom med kalken en komminister, iförd en lysande mäskrud. Det hela verkade

pinsamt och väckte förargelse. Många medförde från den nattvardsgången ett obehagligt intryck.

— Men det har icke stannat med blott ritualism. Man får från en och annan predikstol, fortsätter förf., höra katolska lärosatser öppet förkunnas. Så talade en Göteborgspräst på Marie bebådelsedag om "den heliga jungfrun", "den heliga Guds modern" med mera sådant i högstämda ordalag. Det hela mynnade ut i en varm och innerlig bön till den "heliga jungfrun", någonting à la "ora pro nobis", så vidt min sagesman, en feol. studerande, rätt uppfattat innehållet i den lästa bönen.

— Ännu farligare än katoliserande präster torde katolska läroverkslärare vara, heter det vidare i artikeln. Så vidt jag efter ingående forskningar kunnat utröna, äro ännu våra akademiska lärostolar förskönade från Loyolas lärjungar, om man frånräknar en docent i Lund, som uppges vara ritualist. Men vid läroverken är det annorlunda. Jag vet en lärare i historia vid en af våra realskolor, hvilkens namn man ibland får se under mörkartiklar i jesuitbladet Credo. Vi känna ju litet var den katolska historieförfalskningen, säger förf. och tillägger: Den har i den nämnde unge läkaren en lysande adept. Han vanställer reformationshistorien, sätter Luther i skuggan, försvarar Tezel. aflaten, jesuiterna m. m. Hvad ett sådant utsäde i längden skall verka på 15-åringens hjärtan, är lätt att förutse.

— Allt som allt: Rom arbetar under högtryck för att återvinna svenska kyrkan, är den konklusion författaren kommer till i den långa artikeln, af hvilken ofvanstående endast utgör några brottstycken. — Jesuiterna hafva hemsökt oss, säger han. Här rinner mig i hågen, de bekanta orden: "Si cum jesuitis itis, non cum Jesu itis".

En intervju med kardinal van Rossum.

Kardinal van Rossum, som f. n. befinner sig i Stockholm, har för en medarbetare i Stockholms-Tidningen gjort en del uttalanden i diverse frågor. Intervjuaren skriver:

Djupt inne i kvarteret bredvid den katolska S:t Erikskyrkan nere vid Södra Bantorget ligger den katolska biskopsgården, helt avskild från storstadens larm runt omkring och idylliskt skuggad på alla håll av höga, lummiga träd. Medan det i våningen en trappa upp redes till välkomstmiddag, har kardinalen dragit sig tillbaka till de rum två trappor upp, vilka under hans vistelse här stå till hans disposition.

Kardinal van Rossum är synnerligen älskvärd, med ett vinnande leende och största tillmötesgående. Men hans ögon förråda också en ovanligt energisk man. Kardinalen svarar icke omedelbart på en fråga, utan söker alltid att överväga sitt svar noga, och under samtalets gång får man mera intryck av en klok och beräkande diplomat än en av kyrkans tjänare. Intervjuaren finner sig därför föranlåten att påpeka, att man i en del svenska tidningar betecknat kardinal van Rossum som den romerska kyrkans propagandachef.

— Ja, svarar hans eminens energiskt, det är jag också! Jag är den romersk-katolska kyrkans propagandachef!

Men ordet propaganda har en dålig klang i våra dagar, och kardinal van Rossum är också fullt på det klara med den saken.

— Katolska kyrkans propaganda är dock icke vad man vanligen förstår med det ordet, tillägger kardinalen därför. Den gör ingenting annat än omtalar vad den tror. Den utlägger dogmerna. Den som sedan vill komma till henne och tro, får göra det. Så är det hela! Det är den propaganda, som romerska kyrkan gör!

— Menar ers eminens alltså, att katolska kyrkan icke gör annat än predikar sin tro?

— Nej, intet annat. Den predikar evangelium.

— Men predikar sin tro gör ju också varje annan kyrka, vår protestantiska, den grekisk-katolska, den presbyterianska...

— Så, svarar kardinalen, det vet jag inte.

Det intressanta ämnet får övergivas och kardinalen får i stället tillfälle att berätta sina intryck från Vadstena, som han funnit storartat. Han uttalar sig i synnerligen berömmande ord om restaureringsarbetet såväl i Vadstena som av Linköpings domkyrka, vilken senare han förklarar vara "en härlig katolsk domkyrka". Men altarprydnaderna vill han gärna ha bort. De störa hela intrycket.

— Vilken skatt har icke Sverige i Vadstena, fortsätter kardinalen och tala rom Birgittaminnet. Han berättar, att han knäböjt i klosterkyrkan och bätt för Sveriges folk. Det är bara en sak, som fattas där, tillägger han, och det är den heliga Birgittas mässor...

Intervjuaren för nu talet på det mycket uppmärksammade katolska kyrkorovet i Riga, där som bekant den stora protestantiska Jakobikyrkan frånrövats den protestantiska församlingen för att som paradkyrka ställas till katolske biskopens förfogande. Kardinal van Rossum vet intet därom.

— Men vad menar ers eminens om detta? Äro vi inte här inne på helt andra områden av katolska kyrkans verksamhet än blott ordets predikande?

— Jakobikyrkan är ju mycket gammal, säger kardinal Rossum. Protestanterna ha själva tagit den från katolikerna. Det är sålunda blott fråga om en restitution av kyrkan, och däri kan jag icke se något orätt. Den har varit katolsk och återgår till att bli det. Rätt skall vara rätt!

Då kardinalen får veta, att meningen om kyrkorovet här är en helt annan, varom han naturligtvis icke svävar i okunnighet, samt att för den kommande söndagen stora opinionsyttringar förberedas bland församlingarna ute i landet, blir han betänksam. Ett påpekande av att även den svenska pressen tagit bestämd ställning mot vad som förefallit, kommer honom att omedelbart söka något mjuka upp sitt omdöme.

— Om det vore fråga om en kyrka, som protestanterna hade byggt, skulle jag vara den förste att opponera mig mot att den frånrövades dem, försäkrar han. Men här kan jag icke se att någon orätt begås.

Kardinalen skyndar sig i samma andedrag berömma det svenska folkets upplysthet och höga kultur, och uttrycker en förhoppning, att det alldeles säkert skall förstå hans synpunkt på denna fråga.

— För resten, tillägger han, bör pressen se en hög uppgift i att upplysa allmänheten om det verkliga sammanhanget, om att det icke är något orätt, som sker...

Ämnet får därmed anses vara uttömt, och i stället föres de icke-katolska kyrkornas ekumeniska rörelse på tal. Men här ställer kardinalen sig fullkomligt oförstående. Vad är det man vill? frågar han, varom vill man ena sig? Är det läroarna man vill ena sig om? Det finns icke en enda lärosats, där man skulle kunna enas. Vad är det då man vill? Jag kan icke se annat än att man vill bekämpa den romersk-katolska kyrkan.

En antydning om att man snarare tänker på ett försvar mot än ett angrepp på den allena saliggörande kyrkan besvaras synnerligen energiskt av kardinalen:

— Den katolska kyrkan hotar ingen, säger han. Den vill blott leva i fred, den som de andra kyrkorna. Den vill ha sin frihet, samma frihet som er kyrka. Men det förmäna ni den. Protestanternas frihet betyder blott en frihet för dem själva, men slaveri för den katolska kyrkan.

Och kardinalen tillägger, att Gustav II Adolf i hans ögon är något förfärligt, så som han förföljde de arma katolikerna...

Den stackars katolska kyrkan måtte vara förfärligt beträngd, att döma av kardinal van Rossums beskärnelser. Intervjuaren ber därför få erinra om att den dock icke är värre därän här i Norden, än att den de senare åren kunnat konstateras ha vunnit avgjord terräng.

— Har den? säger kardinalen och sätter upp den mest förvånande uppsyn. Det gläder mig mycket, det gläder mig.

Som om kardinal van Rossum icke skulle veta ~~det~~ Han, som just har de nordiska ~~kyrkornas~~ angelägenheter på sin lott i Rom!

Romersk katolicism.

Ur den katolska kyrkans tankevärld.

En klagörande framställning.

Många olika företeelser ha aktualiserat frågan om den romersk-katolska propagandan i vårt land. Nu senast behöfver man ju endast peka på det celebra kardinalsbesök, som äfven Olaus Petri och Gustaf Adolfs land haft den äran att få mottaga. Det är i detta sammanhang underligt att se huru lätt man låter dupera sig äfven på sådant håll, där man annars är så mån om att framhålla sin frigjordhet och frisinthet. Att Rom ännu i dag väl förstär konsterna att låta "ändamålet helga medlen" visar ju den omständigheten att det tager såväl Dagens Nyheter som Socialdemokraten i sin tjänst för att slå blå dunster i svensk allmänhets ögon. Man tycker ju dock att dessa organ, som väl annars bruka föra den religiösa toleransens talan, borde bli något betänksamma inför sådana saker som t. ex. de romersk-katolska kyrkorofven i Riga, mot hvilka ju en svensk opinionsyttring förberedes.

Alla, som mer eller mindre klart svärma för Rom, böra också ha nytta af att läsa och begrunda ett i dagarna utkommet verk af docenten Sigfrid von Engeström: "Romersk katolicism, ur den katolska kyrkans tankevärld". Särskildt vore denna bok en nyttig och upplysande läsning för en hel del ytliga turister, som råka i extas vid besök i katolska kyrkor i främmande land, särskildt öfver musiken, sången o. dyl. och som, i okunnighet om, hvad de i sin egen kyrka äga, strax äro redo att högt beprisa den romerska kyrkans härlighet. De glömma att Rom är icke blott musik, blommor, rökelse, stillhet, med ett ord stämning. Utan Rom är ett inveckladt och kräfvande dogmatiskt kyrkosystem, som man måste sluka med hull och hår för att vara en den allena saliggörande kyrkans son och dotter. Rom nöjer sig sannerligen icke med några halfheter. Och Rom tål inga protester mot "kyrka" och "dogmer" och allt hvad det nu bland "protestanter" bruka heta, utan förelägger blott helt enkelt, hvad som måste antagas och tros. Att man kan svärma för Rom, måste väl i många fall bero på, att man icke vet hvad Rom är, vill och lär.

Docenten von Engeström kan tala om detta för den ovetande. Och hans framställning är grundad på källforskningar, därom vittnar den litteraturförteckning, till hvilken han ständigt vid sina citat hänvisar läsaren.

Förf. har uppdelat sin synnerligen intressanta framställning i fyra afdelningar: "Kyrkans auktoritet, Tron, Sakramenten och Bönen". Gång på gång under framställningens lopp studsar man tillbaka inför de påståenden, som från romerskt håll göras. Att märka är att det är den nutida katolicismens tankebyggnad, förf. gjort till föremål för sin undersökning. Låt oss blott peka på t. ex. dogmen om påfvens ofelbarhet. "Hvarje människa måste vid salighetens förlust vara påfven underdånig", denna tes är nu gällande dogm. Enligt Vatikankoneiliets beslut 1870 är påfven ofelbar i de formuleringar, han som kyrkans öfverhufvud gifver af trosläran, de dogmer, han fastslår, äro ovillkorligt förbindande för tider. Förf. behandlar ock frågorna om aflaten, skärselden, mässoffret, bönen m. m., allt på ett sakligt och vederhäftigt sätt.

Det är af stort värde, att en sådan skrift i serien "religionsvetenskapliga skrifter" sett dagen, så att de många, som nu stå frågande inför Rom, må kunna få veta, hvad saken verkligen gäller. Den, som nu talar och skrifver i okunnighet i dessa ting, är utan ursäkt. Docent von Engeströms bok bör kunna verka rätt så afkylande för dem, som okritiskt låtit dupera sig af Roms stämningssmättade tempel. Här räcker det icke med lite stämning. Här gäller det dogmer, dogmer och åter dogmer, dogmer hårdare än sten. Och Rom kräfver: "Allt eller inget!"

När skall Lutherska rationalismen vika för den katolska religionen?

Kristendomens framtid vilar trots allt i Roms händer.

Synpunkter med anledning av den vatikanska propagandachefens nyliga besök i Stockholm av **Erik Norling.**

Kardinla van Rossums missionsfärd till de nordiska länderna och det s. k. kyrkorovet i Lettland äro märkliga händelser som ånyo riktat det allmänna medvetandet mot Rom och kommit känslor av ovilja och fruktan eller av glädje och hopp att samla sig kring den katolska kyrkan. Man kan inte tvivla på att de ledande katolikerna kraftigare än på länge förbereda ett allvarligt försök att återlösa de protestantiska folken ur deras 400-åriga lutherska villfarelse. Lika visst synes det, att påvekyrkan har valt en i hög grad gynnsam tidpunkt för sin aktion. Världskriget och tilldragelser efter detta ha med skrämmande skärpa blottat den lutherska och reformerta kyrkans märglöshet och vanmakt. Människornas tilltagande grova materialism och hänsynslösa lystnad efter jordiska förmåner kan utan tvekan skrivas på lutheranismens syndaregister — den lära som fiskat själar genom att vilja vara en arbetets och alltagslivets religion utan krav på lyftning och innerlighet, på en allt genom-

rängande rent religiös känsla. Lutheranismen är karriärmänniskornas och de sociala lycksökarnas bekvämaste religionsform; i dess in-

differentia hägn frodas de i samhället »duktiga», alltifrån småhandlaren och adjunkten till storjobbaren och den lagerkrönte lärde. Lutheranismen är en religion, som respektabla medborgare pliktskyldigast ägna sig åt vid julotta och långfredagshögmässa eller kanske bara vid en och annan begravning — med sinnet nätt och jämt lösgjort från affärerna och de tusen nervretande tankarna på jagets fördelar. Lutheranismen lånar sig som en sannskyldig idélivets sköka åt de olika nationalistiska intressena, även de mest brutala — under kriget hade som bekant varje stat sin speciella Herre Gud. I lutherska länder har det moderna judiska parasitfolket fritt spelrum för sin giftiga verksamhet. Och sist men icke minst: hela det flacka och vulgära nöjesliv, som nu omger oss, vore knappast tänkbart utan en mycket världslig och slapp och förment levnadsglad religion.

Se vi till själva gudstjänstformen i en luthersk kyrka, gripas vi av ängestblandad leda. Man behöver sannerligen inte vara esteticist för att må illa av psalmerna, bland vilka flera — i synnerhet i Nya psalmboken — äro pekoral och som »sjungas» av mer eller mindre skrovliga stämmor på nästan samma jämrande eller bölande melodi. Den minst sagt profana lukten i tempel, där protestanter samlas,

Lutheranismen har alltmer blivit

stå vi inför den sanna djupa humanismens vårgryning, som varken sociala reformer och revolter med sina ensidigt ekonomisk-materialistiska »livebejakande» författare av handböcker i lycksökeri kunnat föra oss ett enda ljät närmare.

Eric Norling.

1

2
9 (vänd)

3
7 (vänd)

Katolicismens spöke

av Erik Norling

Den betydelsefulla striden mellan Rom och det lutheranska Sverige har nu blivit allt påtagligare och mera spännande. Flertalet svenska tidningars förut fattade partiskhet i skolboksfejden härom året och dess hätska angrepp mot katolsk världsåskådning i samband med kardinal van Rossums besök i augusti ha katolikerna bemött med förnäm saklighet och lugn värdighet. Ett starkt svar utgjorde domprosten Wansbachs från Münster föredragsserie, där bl. a. den populära grova missuppfattningen av jesuiterna gendrevs med klarsakskäl och fin ironi. Beklagligtvis nådde dessa föredrag en försvinnande liten krets; majoriteten av vårt

folk, även "bildade", sitter alltjämt kvar i sina raa vanföreställningar och tänker sig i regeln en jesuit i pater Hieronymus' skepnad, den barnsligt hoptotade karrikatyren i Fältskärens berättelser. De svenska prästerna och kristendomsläraryrarna uppmuntra naturligtvis folkets groteska okunnighet och fördomar. Knappt har herr Wansbach lämnat vårt land, förrän lutheranerna avge sin dråpliga replik: en luthersk missionscentral skall grundas i själva Rom(!) och från prästmötet i det gråa, lutherskt beklämande Norrköping ljuder som ur ett gravvalv försäkran om att den svenska kyrkan står starkare än någonsin. "Den svenska kyrkan" — denna skugglika och

urvattnade företeelse, som endast är en av statsegoismen, beskyddad social företeelse utan religiös kärna, utan grepp kring folkets känsla och tro! Vi veta, att katolicismen för varje dag vinner nya varma bekännare i Tyskland, och en djupare eftertanke säger oss, att blott en religiös pånyttfödelse från Rom har makt att ena och styrka det olyckliga splittrade landet, vars nödläge härrör från de två tredjedelarnas lutheranism — d. v. s. brist på religion — minst lika mycket som av politiska och ekonomiska orsaker. Katolicismen medför politisk reaktion och obskurantism säger förtalet. De romerska katolikerna
(Forts. å sid. 2.)

FRUKTEN SOM HÄR PÅ WAXER

är lustigt at se på, skön at smaka på, ljuflig och skön at lukta på, ja förunderlig at handtera, ty dess färg kan ingen måla eftergöra, dess smak har ingen like i sötna, dess lukt kan bringa en död människja lif igen.

(Carl v. Linné)

Katolicismens spöke.

(Forts. fr. sid. 1.)

kernas obenägenhet att samarbeta med socialdemokratiska eller kommunistiska experiment, som ödelägga land och folk, utom ett litet antal partiherrar och jobbarjudar, utgör inget bevis för social frihetsfientlighet — tvärtom.

Tyskland lider och ångrar, försonar nu genom sitt lidande den olycka det tillfogade mänskligheten i början av 1500-talet, då liderlig förlupen munk i Wittenberg byggde upp en ny kyrka på sina personliga tycken och galna hugskott. Sverige å andra sidan rustar sig att bli det religiösa barbariets fasta borg i den stundande kampen. Tidningarna driva lögnkampanj mot katolicismen, vägra oftast katolikerna att ingå i svaromål eller förvanska citat ur deras apologetik. Alltså preludierna till ett litet religionskrig mitt i vår nyktra tid. Lutheranerna synas vilja inrikta sig på tämligen "bolsjevikiska" stridsmetoder. Vår flacka och torra lutherska statskyrka, som ger den religiöst hungrande gråstenar i stället för bröd, torde i hemlighet vara medveten om sin svaghet, sin impopularitet och har därför ingenting emot ett vapenförbund med de frireligiösa, hela denna väldiga armé av andens krymplingar, och perversa. Den renläriga lutherska biskopen räcker sin kalla ämbetsmannahand åt pingströrelsens border Johansson, då det gäller att bekämpa den fruktade yttre fienden, den enda verkliga religionen: romersk-katolska kyrkan.

Under de senaste presspolemikerna i Sverige apropå förment katolsk propaganda ha så gott som alla de rationalistiska grobianerna med "namn" inom vår journalistik varit i elden och bl. a. för femtioelfte gången kritiserat den katolska kyrkans fasta och stränga formväsen, som genom vissa bestämda åtbörder och ceremonier *tvingar* till andakt och tillbedjan. Man inser icke, att just i denna ovillkorliga *gestaltning*, denna intensivt uttrycksbundna sköna form (t. ex. korstecken, knäfall, vigvattenbestänkning, prästens kyssande av evangelieboken etc.) ligger under alla omständigheter *ett religiöst innehåll*. Katoliken säger: gör tecknet, gör det automatiskt eller ej, och i nio fall av tio följer hjärtat med. Enligt lutheranismen däremot skall och bör hela det religiösa händelseförloppet avspelas invärtes och osynligt; man liksom skäms för att visa det (tänk bara på alla slarvigt hånkastade bordsböner i lutherska hem!). Vad blir i de flesta fall följden att detta i vår jäktande tid? Följden blir, att ingenting alls försiggår i religiöst hänsende, att själarna avkristnas och förvärldsligas. När man ingenting behöver utföra i syn och hörbar mätto, behöver man ju heller ingenting tänka eller känna! Människan är sådan av naturen, svag och lättsinnig. Människan tål icke vid en så slapp religionsart som den lutherska, vars ödesdigra grundfel just är frånvaron av säregna, utpräglade men allmängiltiga former, som även påverka vardagslivet.

Den protestantiska lärans subjektivism förutsätter en menighet av idel religiösa karaktärer, idel fromma eller åtminstone kyrkligt intresserade. Men verkligheten är annorlunda beskaffad. Flertalet människor, förstörda och materialistiskt sinnade, har behov av religiös disciplin, traditionens hela formtakt, för att så småningom kunna ändras till sitt väsen. Felaktig är vidare den lutherska didaktiska idé, som gör predikan till den torftiga gudstjänstens huvudsak. Där lägges alltså det stora religiösa uppdraget i händerna på den lilla personliga talangen, de gynnsamma omständigheterna, medan katolikerna missa solemnis är en av tillfälligheter oberoende överpersonlig funktion, var till det latinska språket i sin mån bidrar. Protestantismens tanklösa fras om "personligt gudsumgänge" har mer än något annat främjat vår tids religiösa anarki och naturenligt lett majoriteten till den mest festliga, frodiga gudlöshet, i vars tecken bankpalats och danspalats och lutherska tempel — eller snarare möteslokaler — hastigt rests mot skyn. Att göra religionen till en från nästan alla formband lösgjord privatsak är precis detsamma som att göra det sociala umgängets gängse uttryck beroende blott av "stämningen". Exempel: en herre underlåter en dag att hälsa på en bekant, och tillfrågad om orsaken svarar han: "Nej, jag var inte i 'stämning' att hälsa i dag." Ett sådant umgänge är i sanning personligt, subjektivt färgat!

De flesta katolska ceremonierna äro icke endast sinnligt sköna utan rymma en meningsfull och innerlig symbolik. Vilken djup och enkel innebörd i vigvattnet och rökelsen, de två från lutherskt håll särskilt smädade handlingarna av gudsvörndad och renhetslängtan! Men också utanför det specifikt kyrkliga området har den katolska människan åtbörder av religiös plikt. Vi påminna bara om det gripande vackra, sällan underlåtna bruket att stanna, om ock mitt i gatvimlet, och blotta huvudet inför ett liktåg, som skrider förbi. Denna vörndad för dödsmysteriet, denna fridshälsning åt en okänd, karaktäriserar med ens, på vilket gammaldags, högt plan katolikens känsla och reflexion befinna sig i jämförelse med de lutherska moderna barbarerna, som ute under sina affärs-, mat- och kärleksjakter ägna liktåget en flyktig blick av nyfikenhet eller skrämnd ovilja.

Lutherska skriftställare angripa med förkärlek den katolska prästerliga makten över sinnena och håna den utomordentliga vörndad alla samhällsklasser a priori ägna kyrkans män av olika arter och grader. Man glömmar härvidlag, att den katolska prästen och munken strävar efter att vara gudomens och kyrkans tjänare i ordets egentliga bemärkelse och i nio fall av tio också är vad han vill vara. I honom vördar församlingen Guds

utvalda representant, icke den begärvade, den lärda eller den i rang framstående sociala individen som sådan. Men lutheranen betraktar sin präst socialt, i vissa fall med ett mycket lätt, halvt generat religiöst inslag, och högaktar i honom en ämbetsman och karriärfigur, som tagit vissa föreskrivna examina, kanske rent av är hovpredikant (för lutheranen betyder kunglighet mera än gudomlighet!) och som man kan ha vid ett fint middagsbord och sedan spela kort med. Har lutheranen prästskräck — och det har han ju ofta, naturligt nog — blir för honom begreppet präst bara någonting svart och dystert och förmanande, som har med klockringning och granrislukt att göra och lömskt söker hindra en i ens nöjen.

Det kan knappast vara annorlunda. Den lutherska prästen är i sin levnadstil ytterst allmänmänsklig och trivial, fullt enligt sin läras anda. Givetvis

beror denna profana slätstrukenhet framför allt på prästmännens rätt att gifta sig. Det av Kyrkan oryggligt fasthållna celibatet förlänar värdighet, ädel avskildhet, en viss övermänsklighet åt de katolska andliga. Men våra evangeliska prästgårdar ("herdetjällen") med sin äckliga germanska barnrikedom stämma svärigen till andakt och lyftning över de materiella tingen, över den nivå av små intressen, bekymmer och glädjämnen, som enligt Luthers platta, stundom grisiga åskådning utgör "livet".

Om det allt kännbarare kravet på en klostrens renässans i Sverige har jag tidigare yttrat mig i Figaro (nr 25). Här vill jag endast tillägga, att den lutherska statens nervösa fientlighet mot klosteridén, som ju är en ganska väsentlig punkt i den katolska kulturen, är en negativ brutalitet, jämförlig med den positiva allmän värnplikt. Att förbjuda och håna klosterlivet som en fanflykt från samhälls-tillvaron, som i modern tid gjorts till oanfäktligt självändamål, att påtvinga alla människor banal och rå "livsduglighet" eller ock låta dem krossas i grottekvarnen, att sätta "kampen för tillvaron" moraliskt nogre än religionsutövningen, uppgåendet i Gud under andakt och fromma, osjälviskt nyttiga gärningar, det är ingenting annat än en s. k. civiliserad, indirekt form av slaveri. Jag hoppas, att ka-

förrättades mässan uppe vid korset med fältaltare, tända vaxljus, korgos-sar och pater Meyer iklädd mässkrud. Kl. 12 mottogo de församlade hostian (de flesta fastande), sedan klockan ringt efter Domine, non sum dignus och den djupaste, mest energimättade tystnad inträtt. Återfärden skedde även den under böner och sång, under den förnäma *religiösa glädje*, som hör organiskt samman med katolicismen, och i kyrkan sjöngs sedermera Te Deum landamus. Det var en äkta pilgrimsfärd med gammal vallfartsstämning, till vilken deltagare kommit från alla samhällsklasser (även 6 danska gäster) och där en sann kristligt demokratisk anda härskade, just den jämlikhetsprincip, den *katolicitet*, som numera besjälar Rom, trots allt vad det lika klichémässiga som lömska lutherska förtalet påstår i motsatt riktning.

Jag frågar: kan lutherska kyrkan utlösa någon liknande religiös hänryckning och bekännelsekraft, lutheranismen som blivit den industriella, kommersiella och förlusteshungriga tidsandans ödmjuka tjänare?

En var ärlig lutheran måste med blygsel svara nej. I detta sammanhang bör skarpt påpekas, att den antikatolska polemiken hos oss gör sig skyldig till en grov förfalskning när den söker utmåla katolicismen som billig mystik och grumligt känslorus. Varje fördomsfritt studium av katolicismens dogmbyggnad uppenbarar, vilken intellektuell följdriktighet, fasthet och klarhet den besitter. Katolicismen förenar oskiljaktigt känslans innerlighet med tankeskärpa.

*

Det pinade och utmattade Europa stönar efter befrielse. En hel tidsålder av mänskligt övermod, skarpast märkbart på teknikens område, har löpt linan ut och gjort bankrutt ur själslig synpunkt. Välmenande religiösa kvacksalvare, mest engelska och amerikanska, ha sökt råda bot mot materialismens och intellektualismens onda. Varje sådant försök som envisas att stå kvar på protestantisk eller reformert grund, är emellertid dömt att misslyckas och bli en mer eller mindre "själfull" privatreligion, en otillfredsställande halvmesyr. Detsam-

Se föregående sida.

Allt tydligare skönja vi, hur den härjade och vanhelgade marken sakta beredes för katolicismens världsmission, en pånyttfödd men traditions-trogen Kyrkas segertåg. Det blir nog inte i morgon en ny tid gryr över människornas oro och längtan. Men Rom kan sedan gammalt den svåra konsten att vänta.

Erik Norling.

SVENSKA TELEGRAMBYRÅN

AVD. FÖR PRESSURKLIPP

SV ARGUS
BYRÅ FÖR TIDNINGSURKLIPP

STOCKHOLM I

Tel. 77 87

Dagens Nyheter

14/1/24 5

Hainsteinmännen på Drottningholm.

Hainsteindelegationen gjorde under tisdagen åtskilliga uppvaktningar i Stockholm hos en del personer som på ett aktivt sätt visat sitt intresse för de uppgifter som äro avsedda att förverkligas genom inköpet av Hainstein. På förmiddagen avlades sålunda besök hos grevinnan von Hallwyl, därefter var delegationen inbjuden till lunch hos tyska ministern och på e. m. reste delegationen till Drottningholm, där drottningen personligen mottog uppvaktning av såväl de tyska som de svenska ombuden för Hainsteinstiftelsens Aufsichtsrat. De delegerade voro därefter inbjudna på te, varpå även konungen uppvaktades.

Ett flertal av de delegerade avreste på tisdagskvällen till Tyskland. En del av dem kvarstanna emellertid några dagar här.

SVENSKA TELEGRAMBYRÅN

AVD. FÖR PRESSURKLIPP

SV ARGUS
BYRÅ FÖR TIDNINGSURKLIPP

STOCKHOLM I

Tel. 77 87

Stockholms Dagblad

14/1/24 5

Hainsteinmännen
på uppvaktning
hos drottningen.

En mängd uppvaktningar på
onsdagen. Delegationen
hemrest.

Hainsteindelegationen gjorde under tisdagen åtskilliga uppvaktningar i Stockholm hos en del personer, som på ett aktivt sätt visat sitt intresse för de uppgifter, som äro avsedda att förverkligas genom inköpet av Hainstein. På förmiddagen avlades sålunda besök i Hallwylska palatset, där grevinnan von Hallwyl på ett synnerligen älskvärdt sätt mottog delegationen. Presidenten Kapler och oberbörgermeister Jansen framförde tyskarnes tacksamhet för grevinnans stora intresse för Hainsteins uppgifter. Därefter förevisade grevinnan von Hallwyl samlingarna i palatset, vilka väckte de besökandes stora beundran.

Till friherrinnan Louise Falkenberg, som på grund av opasslighet var förhindrad att personligen mottaga uppvaktning, framfördes skriftligen delegationens tacksamhet.

Kl. 1 var delegationen inbjuden till lunch hos tyske ministern, varvid även en del svenska representanter inbjudits, bland dem pastor primarius dr Widner och ärkebiskop Söderblom.

Kl. 3 e. m. reste delegationen till Drottningholm, där drottningen personligen mottog uppvaktningen av såväl de tyska som de svenska ombuden för Hainsteinstiftelsens Aufsichtsrat. Drottningen uppehöll sig rätt länge med var och en av deltagarna och uttalade sitt varma intresse för att Hainstein måtte bli sätte för en stiftelse till förbrödring mellan nationerna. De delegerade voro därefter inbjudna på té, varpå även konungen mottog uppvaktning av dem.

Ett flertal av de delegerade avreste på tisdagskvällen till Tyskland. En del av dem kvarstanna emellertid några dagar här.

SVENSKA TELEGRAMBYRÅN

AVD. FÖR PRESSURKLIPP

SV ARGUS
BYRÅ FÖR TIDNINGSURKLIPP

STOCKHOLM I

Tel. 77 87

Nya Dagligt Allehanda

14/1 1924 5

Hainsteindelegationen hos
konungaparet.

Hainsteindelegationen gjorde under tisdagen åtskilliga uppvaktningar i Stockholm hos en del personer, som visat intresse för Hainsteins uppgifter. På förmiddagen avlades sålunda besök hos grevinnan von Hallwyl. Till friherrinnan Louise Falkenberg, som var förhindrad att personligen mottaga uppvaktning, framfördes skriftligen delegationens tacksamhet. Kl. 1 var delegationen inbjuden till lunch hos tyske ministern, varvid även en del svenska representanter inbjudits, bland dem pastor primarius dr Widner och ärkebiskopinnan Söderblom. Kl. 3 e. m. reste delegationen till Drottningholm, där drottningen mottog uppvaktning av såväl de tyska som de svenska ombuden för Hainsteinstiftelsens Aufsichtsrat. Drottningen underhöll sig med var och en av deltagarna och uttalade sitt varma intresse för att Hainstein måtte bli säte för en stiftelse till förbrödring mellan nationerna. De delegerade voro därefter inbjudna på té, varpå även konungen mottog uppvaktning av dem. Ett flertal av de delegerade avreste på tisdagskvällen till Tyskland.

SVENSKA TELEGRAMBYRÅN

AVD. FÖR PRESSURKLIPP

SV ARGUS
BYRÅ FÖR TIDNINGSURKLIPP

STOCKHOLM I

Tel. 77 87

Stockholms-Tidningen

14/1 1924 5

Hainsteindelegationen
hos kungaparet.Besök i Hallwylska palatset och
• hos tyske ministern.

Hainsteindelegationen gjorde under tisdagen åtskilliga uppvaktningar i Stockholm hos en del personer, som på ett aktivt sätt visat sitt intresse för de uppgifter, som äro avsedda att förverkligas genom inköpet av Hainstein. På förmiddagen avlades sålunda besök i Hallwylska palatset, där grevinnan von Hallwyl på ett synnerligen älskvärdt sätt mottog delegationen. Presidenten Kapler och oberbörgermeister Janson framförde tyskarnas tacksamhet för grevinnans stora intresse för Hainsteins uppgifter. Därefter förevisade grevinnan von Hallwyl samlingarna i palatset, vilka väckte de besökandes stora beundran.

Till friherrinnan Louise Falkenberg, som på grund av opasslighet var förhindrad att personligen mottaga uppvaktning, framfördes skriftligen delegationens tacksamhet.

Kl. 1 var delegationen inbjuden till lunch hos tyske ministern, varvid även en del svenska representanter inbjudits, bland dem pastor primarius dr Widner och ärkebiskopinnan Söderblom.

Kl. 3 e. m. reste delegationen till Drottningholm, där drottningen personligen mottog uppvaktningen av såväl de tyska som de svenska ombuden för Hainsteinstiftelsens Aufsichtsrat. Drottningen uppehöll sig rätt länge med var och en av deltagarna och uttalade sitt varma intresse för att Hainstein måtte bli säte för en stiftelse till förbrödring mellan nationerna. De delegerade voro därefter inbjudna på te, varpå även konungen mottog uppvaktning av dem.

Ett flertal av de delegerade avreste på tisdagskvällen till Tyskland. En del av dem kvarstannar emellertid några dagar här.

1925.

Lutheraner kontra jesuiter.

En intressant strid om ett tyskt furstepalats.

Jesuiternas planer korsades med ärkebiskop Söderbloms hjälp.

STOCKHOLM, tisdag. (TT.)

I Tyskland har på senaste tiden utspelats en intressant strid mellan å ena sidan representanter för evangeliska intressen och å andra jesuiterna rörande besittningen av kurhotellet Heinstein invid Wartburg, som jesuiterna planerat inköpa för att inrätta en skola för den katolska propagandan. Planerna ha emellertid förhindrats genom ingripande från evangeliskt håll, bl. a. av ärkebiskop Söderblom, och en stiftelse i stil med Sigtunastiftelsen har bildats. En insamling har företagits, som inbringat 1 miljon guldmärk.

I styrelsen för det nya företaget märkes ärkebiskop Söderblom och svenske konsulin i Halle d:r Lehmen med domprost Pfannenstill och rektor M. Björkquist som suppleanter samt Hugo Stinnes äldste son Edmund Stinnes. Samtidigt meddelas, att ärkebiskop Söderblom invalts till hedersledamot i Wartburg-stiftelsen.

Den påvliga encyklikan mot ekumenerna.

"De dödliges sinnen."

Av ärkebiskop NATHAN SÖDERBLOM.

I.

"De dödliges sinnen" kallas efter begynnelseorden *Mortalium animos* den påvliga encyklikan mot ekumenerna. Den har i sin form inte samma elegans och smidighet som utmärkte påvestolens förmästa uttalanden under Leo XIII:s tid. Den uppvisar heller inte samma kraft och fyndighet och skicklighet som till exempel den stora antimodernistbulan av 1907, *Pascendi dominici gregis*, "Värden om Herrens hjord", vilken från den romerska institutionen skilde dess ypperste exeget Alfred Loisy, dess främste uppbyggelseförfattare, George Tyrrell och många andra. Den samtida romerska kyrkans främsta religiösa personlighet så långt människors ögon kunna se och döma, baron Friederich von Hügel i London, som avled 1926, räddades från samma öde av den omständig-

heten, att han var lekman, ej prästvigd. Inom alla kyrkosamfund gäller i högre eller ringare grad vad som sades om Julius Wellhausen, då han flyttade från den teologiska till den filosofiska fakulteten i Göttingen: "En otrogen teolog mindre och en troende lekman mer". Eljest är den nu efter långa och grundliga förberedelser publicerade encyklikan närmast jämförlig med 1907 års bannbulla. Tillhörde "ekumenerna", såsom svenska språkbruket kallar oss, den romerska kyrkan, så skulle inte våra förmenta, i flera fall oriktigt återgivna villfarelser anonymt och i en som det kan tyckas stundom godtycklig ordning uppräknas och fördömas, såsom fallet är i *Mortalium animos*. Utan då skulle satserna citeras och fördömas den ena efter den andra. Och vi, deras upphovsmän,

skulle ställas inför valet att antingen återtaga och avsvärja dessa meningar eller också skiljas från den romerska kyrkans gemenskap.

Encyklikans titel lyder: "Om sättet att gagna religionens sanna enhet".

Den börjar med att konstatera vår tids kanske aldrig förr i samma utsträckning framträdande iver att förena folk och klasser till släktets gemensamma välfärd. "Några söka åstadkomma något liknande i det som har avseende på den av Herren Jesus Kristus stiftade nya lagen. Eftersom de veta att människor ytterst sällan sakna varje religiöst begrepp, så tyckas de hysa förhoppningen att utan större svårighet människor, i trots av olika meningar om de gudomliga ting, dock kunna broderligen överensstämna i bekännelsen av åtskilliga läror, betraktade som gemensam grundval för det andliga livet. Därför pläga de hålla möten och sammankomster och kongresser med ett icke obetydligt antal åhörare. Till dylika utredningar inbjudas utan åtskillnad alla, såväl alla slags hedningar."

Jag tilltror mig icke att här fullt rättvist återgiva det påvliga dokumentets mening, utan sätter därför originalets ord: *ethnici*, som kristtrogna, men även sådana "som olycksaligt avfallit från Kristus eller som med oböjlig hårdnackethet bekämpa hans gudomliga natur

och sändning". Efter en sådan karakteristik av hithörande möten och samverkan, vartill aldrig andra än Kristi bekännare inbjudits, är det lätt för påvestolen att fortsätta: "Dylika anstängningar kunna på intet vis gillas av katoliker, eftersom de vila på den falska meningen att alla religioner äro mer eller mindre goda och prisvärda", vittnande om den inneboende mänskliga driften som driver människor till Gud och Hans väld. "De som hysa en dylik mening fara själva vill och bedraga sig, och eftersom de förneka den sanna religionen genom att förvida dess begrepp, så förfalla de så småningom till så kallad naturalism och ateism."

Tydligen avses härmed det evangelisk-ortodoxa begynnande samarbetet i gemenskap. Om, såsom vi skola se, bullan i sin fortsättning ägnar största uppmärksamheten åt vad som plägar kallas den ekumeniska väckelsen, det vill säga allmänkyrkliga sammanslutningen för Liv och Arbete, som fått sitt största uttryck hittills i Stockholmsmötet, så avses med denna allmänna karakteristik även Faith and Order som sammanträdde i somras i Lausanne och den äldre, vid krigsutbrottet bildade sammanslutningen som kallas "Världsförbundet för Mellanfolkligt Samförstånd genom Kyrkosamfundet". Jag behöver icke påpeka hur grym karikatyren är. Grundsatsen om att alla reli-

gioner äro mer eller mindre goda och prisvärda, är lika obefintlig i den ekumeniska förnyelsen som den trefald Vatikankyrkan finner på våra möten, nämligen, jämte de kristtrogna, *ethnici*, hedniskt sinnade eller okristna, och sådana som avfallit från Kristus och förneka Hans gudomliga sändning. En var som genomläser Stockholmsmötets eller Lausanne-mötets förhandlingar eller det som förrehafts på Internationella kommitténs och Ekumeniska nämndens sammankomster sedan tio år tillbaka eller den omfattande litteratur som föregått och efterföljt dessa möten, måste finna, att det påvliga dokumentet här förmodligen *ad majorem Romæ gloriam* kostat på sig en osanning som är så uppenbar som möjligt. Skulle hela dokumentet röra sig med en så orimlig karikatyr kunde man utan vidare lägga det på hyllan. Men i fortsättningen finnes mer tänkvärda ting. Och redan i vad jag ansett mig böra översätta förtjåna två saker uppmärksamhet. Redan här finna vi en antydning om det *kvantitativa* trosbegrepp som skiljer Rom och romersk och över huvud lagreligionens intellektualistiska uppfattning från den evangeliska och bibliska åskådningen. Det talas om gemensam bekännelse av åtskilliga läror till skillnad från andra. Men ett sanningskorn kommer i dagen, då i förbigående denna överensstämmelse, på vil-

ken det allmänkyrkliga samrådet och samarbetet vilar, betecknas såsom "en gemensam grundval för det andliga livet."

Nästa avdelning riktar sig direkt emot Liv och Arbete och den motivering av andlig gemenskap som legat till grund för Stockholmsmötet.

Det heter här att man icke får låta sig bedragas av ett sken av sanning, när det gäller de kristnes enhet. Det plägar nämligen enligt encyklikan påstås, att "alla de som åkalla Kristi namn böra avhålla sig från inbördes beskyllningar och förbindas med varandra av kärleken". "Ty vem vågar påstå att han älskar Kristus om han icke efter måttet av sina krafter söker förverkliga Kristi bön att hans lärjungar måtte vara ett. (Joh. 17.21.) Ville icke Kristus att Hans lärjungar skulle skiljas från andra genom det kännemärket att de älskade varandra inbördes? (Joh. 13.35.)"

Här vågar jag påstå, att de ekumeniska grundsatserna äro riktigt framställda. När påven icke vill erkänna gemenskapen mellan dem som åkalla Kristi namn, tyckes han hava glömt Andra Timoteusbrevets andra kapitel, där det heter: "Var och en som åkallar Herrens namn, han vände sig bort ifrån orättfärdighet." "Far efter rättfärdighet, tro och kärlek, och frid med dem som av rent hjärtan åkalla Herren!" För aposteln

är det tydligen huvudsaken att av rent hjärta åkalla Herrens namn. Ty med hjärtats rena håg följa de andra kännetecknen på enhet som här åberopas för att sedan av encyklikan fördömas, nämligen den inbördes kärleken och enheten.

Till dessa två kännetecken lägges ett tredje. Vi ekumener tillägga, heter det, att alla kristna borde vara ett "för att kunna desto verksammare motverka ogudaktighetens fördärv". Om vi så säga, och om påven fördömer det, måste jag hänvisa de lärda herrarna i Vatikanen till ord som jag ofta haft anledning att i detta sammanhang åberopa. Tillerkänner man det fjärde evangeliet något värde och någon myndighet, så kan man icke komma ifrån, att de kristnas förening till ett (17.23) där betecknas såsom nödvändig "så att världen kan förstå att du har sänt mig, och att du har älskat dem, såsom du har älskat mig".

Encyklikan fortsätter: "Detta och annat sådant påstås och utbasunas av dem som kallas *panchristiani*; och dessa äro visserligen icke få och sällsynta, utan hava tvärtom växt till att bli hela grupper (*ordines*) och ha sammanslutit sig i vida omkring utbredda förbund, vilka merendels styras av icke katolska män, änskönt de icke överensstämna med varandra i trosläran." Det heter vidare, att detta företag framföres med sådan

tillförne stötas bort av slika anspråk och av denna skolastiska, man frestas säga, nästan materialistiska trosuppfattning och kultiska hedendom. Tydligare än någonsin märkes omotvarigheten mellan detta system och de Kristusälskande, hängivna själar som inom den romerska kyrkan fördjupar sig i Guds uppenbarelse och vilja lyda sanningen och samvetet.

Vi befinna oss långt ifrån den tid, då Leibniz arbetade för ett i sanning ekumeniskt koncilium, där evangeliska och romerska teologer och lekmän skulle mötas. Praktiska förslag voro förebragta till någon form av inbördes erkännande. Påven Innocentius XI lade fram den tydligen likställda dessa förslag med den union som Rom beviljat grekerna på konciliet i Florens. Politiken spelade med. När luften klarnade, upplöste sig planen på en förening med Rom. Fråga är om Leibniz till sist stannade vid Gustav Adolfs och Cromwells tanke på ett förbund mellan alla evangeliska kristna. Vi förstå de långtansfulla blickar, som Roms modernister kasta tillbaka till medeltiden med dess frihet och relativa obestämthet och mer vidhjärtade kyrkotanke. Men allt mänskligt har en gräns. Den väg som Rom fortsatt efter Tridentinum upp till Vatikankonciliet och den i våra dagar ytterligt skärpta avgränsningen från den allmänliga (= katolska) kristenheten, kan icke i det oändliga löpa nedåt, utan måste en gång åter leda uppåt mot ljusare höjder. Vi skola icke uppleva den dagen.

Det är beklämmande att se, hur horisonten inom romerska kyrkan blivit trängre. Ännu för några årtionden se-

den verkade sådana kyrkofurstar i bästa mening som en ärkebiskop Mignot i Albi i Frankrike, en biskop Bonomelli av Cremona, och i Nordamerika ärkebiskop Spalding, John Ireland, ärkebiskop av St:t Paul, kardinal Gibbons och det romersk-katolska universitetets rektor i Washington Keane. Mer kan läsas här om i mitt arbete "Religionsproblemet" (1910). Deras släkte är utdött. De hava efterträttas av habila tjänare åt kyrkans makt. Finnas även inom hierarkiens höga grader själsfränder till dem, så hålla de sig tysta under tidens arghet.

Roma locuta, causa finita. Så har det hetat: "När Rom har talat är saken avgjord". Efter encyklikan *Mortalium animos* vore det en dårskap och en barnslighet att hoppas på samråd och någon form av samförstånd med det officiella Rom. Men det hindrar inte, att evangeliska och romerska prästers och hjälparers samarbete pågå i tysthet framför allt i reformationens moderland, men även annorstädes med en högre rätt än påven kan giva, nämligen enligt Frälsarens ofränkliga kärleksbud. Och när Rom har talat, har det enligt kyrkohistoriens vittnesbörd betyit att saken icke är avgjord. År 1228 fördömdes i en bulla dåtidens modernism. "Några bland eder", heter det, "ompassa den himmelska skriftens mening efter den rationella filosofin." Deras kätteri bestod i att de läste och använde Aristoteles för att bevisa religionens sanningar. Var därmed aristotelismen slut inom den romerska kyrkan? Tvärtom. Den store ordnaren av universum lästes allt flitigare. Han blev för kyrkan "filosofen" utan vidare, tänkaren som visar hur förnuftet bevisar Gud och sätter tillvaron i system. Ari-

stoteles blev nästan jämbördig med den kristna uppenbarelsen såsom grund för kyrkans lära. På Aristoteles filosofi uppbyggde den store Thomas sin svindlande lärobyggnad, som i tidens fullbord i förra seklets slut av Leo XIII upphöjdes till förbindande troslag för den romerska kyrkan. När en företeelse nått den betydenhet att den icke kan förbigås eller nedstytas, tager Rom långsamt och högtidligt till orda. Lika redo som Rom är att upptaga allehanda nyheter, som höja påvens och kyrkans makt och tillförsäkra åt kyrkan de mångguddyrkande och primitivt religiösa massornas gunst, lika angeläget är Rom att avvisa allt som kan vara ägnat att vidga synkretsen, öka den personliga självständigheten och försvaga kyrkans grepp på människosjälarna. Denna metod har tiderna igenom haft sina martyrer. Gudsmännen, på vilkas andliga liv och produktion kyrkan i stor utsträckning lever, och som utgöra hennes ovansliga ära, hava i regel antingen blivit fördömda och utvisade av Vatikanen eller levat fördömda på kätteriets gräns, där ett frimodigt och oförsiktigt ord av dem eller en energisk åtbörd av "brödernas åklagare" vilket ögonblick som helst kunde störta dem i fördärvet. Sådana äro dernas villkor än i dag.

Men tankar äro tullfria. Hos många romerska kristna väcker denna encyklika ytterligare intresse för enhetsverket. Tankarna skola gro. Vi skola på vår sida oförtrutet fortsätta att fullgöra vår kristna plikt såsom Anden manar oss. Den av encyklikan tecknade brokiga samlingen av kristtrogna och otrogna och hedningar är ett inbillningsfoster. Enheten förlägga vi djupare än vad Rom

gör. Anden leder in i sanningen. De när icke. Förvisso en avgränsning. trängre än vi nu att läsa i vår tal. Men så mycket som tillmåter Fr avgörande myndighet och avgränsning tagandet och för ofelbarhet och Marias obefläckade dogmer som påved kan fastslå, utan oändligt mycket personliga ställningens lydande. Ofrivilligt har framtidens bild. Dess "all-kristna" som Ena Heliga, Allmän Apostoliska Kyrkan borde vara vad påven betyda, "helkristna förverkliga och ett sätt, som vi nu ske kommer då Rom med.

Nathan

Vat f

Engelholms Tidning 14 Jan. 1925

energi, att det vinner mycket bifall och söker locka även ett flertal romerska katoliker. "Men under dylika lockande och smekande ord döljer sig en mycket svår villfarelse."

Av de två namn som encyklikan redan här ger åt enhetsverkets tillskyndare måste det ena, *acatholic*, av den historiska sanningen avvisas. Ty katolsk, ekumenisk, betyder allomfattande, universell, allmänlig. Vi bekänna i Tredje artikeln vår tro på denna allmänliga eller katolska kyrka. Vi tillhöra densamma. Är det någon del av kristenheten som i denna tid avsäger sig namnet katolsk och allmänlig, så är det med alla förtjänster den för övrigt mände ha, den romerska hierarkien med dess alltjämt ökade och skärpta sekteriska avgränsning från alla övriga kristna, enkannerligen såväl från den äldre grekiska redan i Nya Testamentets språk förefintliga församlingen i öster, som mot den av 1500-talets kyrkoförnyelse gripna evangeliska delen av kristenheten. Det andra ordet har jag icke förr sett i officiellt kyrkligt språkbruk. Encyklikan har här, såvitt jag vet, skapat en ny kyrkohistorisk benämning. Det spontana svenska namnet ekumener har fått ett oväntat tillskott i den påvliga urkundens namn *panchristiani*. Kärt barn har många namn. "Allkristna" är säkerligen menat såsom ett vedernamn. Den

rätta motsatsen är Rom-kristna. Jag har redan annorstädes påpekat, att *panchristiani* såsom påven kallar oss, även kan översättas med "helkristna", ett förnämligt namn om någon hade tagit det för egen del, ett alltför stort och skönt namn för den enskilde, men sant så till vida, att den ekumeniska rörelsen vill göra allvar av hittills samvetslöst bortglömda eller försummade delar av vår Frälsares budskap och den bibliska uppenbarelsen, nämligen icke blott de kristnes för tron och den inre erfarenheten befintliga övernaturliga enhet i Gud och Kristus i himmel och på jord, utan även denna enhets uppbyggande i inbördes kärlek och i gemensam efterföljelse av Frälsaren enligt Nya Testamentets oförtydbara ord. Vare sig *panchristiani* således översättes med allkristna, kristna som bekänna sig till den allmänliga katolska kyrkan, eller det översättes med helkristna, så har det påvliga dokumentet ofrivilligt skänkt ett hedersnamn åt dem, vilka här fördömas.

Innan jag övergår till encyklikans tredje avdelning, så vitt jag förstär analysera densamma, griper jag ur början av dess senare hälft ett viktigt stycke som börjar med "*videantur quidem panchristiani isti*" och som fortsätter den här nyss återgivna tankegången. "Låt vara att dessa allkristna, som söka förena kyrkosamfunden, tyckas fullfölja det äldste

syfte att främja kärleken mellan alla kristna, så kan dock kärleken aldrig lända till trons skada". Var inte just Johannes, kärlekens apostel, sträng mot villolärer? (2 Joh. 10.) "Därför måste kärleken grundas på en hel och uppriktig tro såsom grundval, och Kristi lärjungar måste förenas genom enheten i tron, som är det väsentliga enhetsbandet." "Hur skulle människor kunna bilda ett förbund (*foedus*) av troende, om de ha motsatta meningar? Till exempel de som påstå och de som förneka att den heliga traditionen är en äkta källa för den gudomliga uppenbarelsen? Eller de som mena att den kyrkliga hierarkien... är gudomligt instiftad och de som mena, att den nya småningom uppstått efter förhållandenas och tidernas behov?" Vidare "de som antaga den underbara bröd- och vinförvandlingen, transsubstantiationen, och tillbedja den genom densamma närvarande Kristus, och de som mena att Kristi lekamen är närvarande endast genom tron eller genom sakramentets tecken och verkan, de som betrakta sakramentet såsom ett offer och de som betrakta det endast såsom en åminnelse av Herrens måltid, de som anse det vara gott och nyttigt att åkalla och med bilder hylla de heliga som regera med Kristus, i första rummet Gudaföderskan Maria, och de som bestrida denna kult såsom inkräktande på Jesu Kristi ära, den ende medlaren mellan

Gud och människa." De som icke erkänna ett läroämbete och en tros lag för alla kristna förfalla lätt till försummelse av religionen och indifferentism och modernism. De anse att den dogmatiska sanningen icke är absolut utan relativ. De skilja bland trossatserna (*capita fidei*) mellan sådana som äro fundamentala och sådana som icke äro fundamentala, av vilka endast de förstnämnda äro obligatoriska för alla kristna. Här tillfogas: "Alla som i sanning tillhöra Kristus och, till exempel, tro på den höga Treenighetens mysterium, omfatta med samma tro dogmen om gudaföderskans oöfläckade avlelse; med samma tro som de ägna åt Herrens människoblivande omfatta de även den romerske påvens ofelbara överhöghet (eller läroämbete, magisterium), såsom det har blivit bestämt av det ekumeniska Vatikankonciliet". Längre fram påstås att med dylika nya dogmer ingenting nytt har blivit infört, utan att de från början legat i den gudomliga åtkyrkan anförtrödda uppenbarelsen.

Det nu anförda stycket innehåller strängt taget ingenting som man icke på förhand kunde vänta sig. Vatikanens avgränsning och dess tills vidare allt starkare betoning av de allra nyaste romerska, obibliska läroarna är sådan, att en skicklig evangelisk kyrkohistoriker och dogmatiker utan synnerligen stora

svårigheter skulle ha kunnat förutställa denna encyklika. I förbigående kan påpekas, att Vatikankonciliet av 1870 här likasom i de dätida officiella dokumenten kallas "ekumeniskt", fastän de två andra stora avdelningarna av kyrkan, den grekisk-rysk-orthodoxa och den evangeliska icke ens voro inbjudna att delta i Vatikankonciliet. Men det egentligen anmärkningsvärda och betänkliga i denna tankegång ligger dels i den massiva kvantitativa betraktelsen av tron, dels i den för den kristna läran och för det kristna livet och sanningkärleken ytterst vådliga dubbelmeningen av ordet tro.

Encyklikan har alldeles rätt i att tro och kärlek höra tillsammans. Måhända är det icke överflödigt att ändå påminna om vad Jesus säger i liknelsen om den yttersta dagen, som den påvliga myndigheten med all sin uppskattning av den "heliga traditionen" såsom den gudomliga uppenbarelsens likvärdiga källa, icke torde vilja förneka. De som stå inför domaren på den fruktansvärda dagen, vredens dag, bliva icke tillfrågade om transsubstantiationen och jungfru Marias oöfläckade avlelse i hennes moders liv och påvens ofelbarhet, överhuvud tillspröjas de icke om sin lära, sin dogmatik och sin katekes, hur utomordentligt viktiga tros läran och katekesen än äro. Många

av oss skulle känna det lugnare och lättare om vi på den dagen finge redogöra för vår tro, vare sig den fattas i evangelisk mening eller den sammanfaller med det vidlyftiga romerska systemet. Det skulle göra hela saken oändligt mycket lättare. Men, samme Herre som sade: "Icke kommer var och en till mig som ropar Herre, Herre, utan den som gör min Faders vilja", dömer efter den grundsatsen: "Vad I icke haven gjort en av dessa minsta, haven I icke gjort mig".

Dock, tron och kärleken höra oupplösligt tillsammans. Evangeliets förnyare på 1500-talet kunde med rätta säga, att endast de med sina evangeliska grundsatser voro i stånd att förklara, hur kärleken och de goda gärningarna framgå ur tron. Det är över huvud icke bibliskt och riktigt att skilja och koordinera tro och kärlek, såsom det påvliga dokumentet och alltför många i den evangeliska kristenheten göra.

"Sann tro ej utan kärlek är." Endast genom förtröstan på Gud och Hans miskund vinner en människa upprättelse och frimodighet och glädje, nödvändiga förutsättningar för kärlekens nya liv.

Notman Peter Blom

avslutas vecka. gånst. d. Trots d. Hansons som e. Oscarst. komma

Den påvliga encyklikan mot ekumenerna.

II.

Tro och tro.

Av ärkebiskop NATHAN SÖDERBLOM.

Är det icke en hädelse att ens upprepa den påvliga encyklikans förvrängning av trosbegreppet? Med den frälsande och nytt liv alstrande tro, som förtörstar på Gud för Kristi skull, sammanställs, såsom likvärdig och lika nödvändig tron på den romerska och påvliga hierarkien, utmynnande i påvens år 1870 proklamerade ofelbarhet, den i medeltiden med dess skolastiska metoder uppställda förvandlingsläran och gudamoderns dyrkan, (enligt vad Heiler och andra påvisat en fortsättning av den förkristna medeltidskulten av gudarnas mäktiga moder), bilddyrkan, läran om Marias obefläckade födelse av modern Anna, en lära, som ju icke har den ringaste antydning i skriften och som, om tankegången utföres, väl också borde leda till och kanske kommer i framtiden att leda till en dogm om Marias moders obefläckade födelse av

Marias mormoder o. s. v. Här uppdukas den kvantitativa trosuppfattningen och intellektualismens anspråk att i ett förment logiskt förnufts-system fatta Gud med en brutal uppriktighet, som åtminstone har den förtjänsten att vara belysande och klargörande.

Tre anmärkningar måste göras till det påvliga sändebrevets trosbegrepp.

a: Hur kan den kristna enheten och över huvud tron grundas på romerska läror, om vilka inom den romerska kyrkan själv striden stått het ända till förra århundradets slut, då de annorlunda tänkande med våld undertrycktes och den dåtida romerska kristenhetens största kyrkohistoriker Döllinger och flera ädla andar offrades på den konsekventa romerska maktsträvans altare. Om jungfru Marias obefläckade avlelse stod i medeltiden skarpa strider. Dominikanerna och

tomisterna, så kallade efter den omsider av Leo XIII till kanonisk normalteolog upphöjde Thomas ab Aquino, bekämpade denna lära som scotister och franciskaner hyllade. Betyder detta således, att de teologer och ordensmän och troende som förnekade läran ända till dess den äntligen fastställdes av påven Pius IX den 10 december 1854 genom bullan Ineffabilis Deus, icke tillhörde kyrkans sanna gemenskap och enhet under alla de århundraden som föregingo den dagen? Eller skall den Helige Andes verk och de kristnas tro vara blint beroende av vad den romerska curian tid efter annan fastslår och bestämmer?

b: Vilket ord skall användas på en trosuppfattning som jämställer trösten av Guds försyn och frälsningen och försoningen genom Jesu Kristi kors med Påvens ofelbarhet, jungfru Marias obefläckade tillkomst till världen och transubstantiationsläran? Denna trosuppfattning är merkantil snarare än andlig. Den uppställer i kyrkans förrådsrum de olika varorna med samma rätt bredvid varandra. Roms nyaste uppfinningar värderas lika högt och fordras av de troende lika ovillkorligt som frälsningens hemlighet och tilliten på Gud i liv och död för Kristi skull.

c: Det viktigaste är ännu icke sagt. Tro brukas här i två meningar. Inte ett enda ord antyder åtskillnaden mellan

fides qua creditur, tros läran, dogmerna å ena sidan, och fides qua creditur, förtröstan som omfattar Kristus och för hans skull vågar tro på den himmelske Fadren å andra sidan. "När människosonen kommer måste han skall finna tro på jorden?" Vem kan undgå att bäva inför allvaret i denna Frälsarens fråga? Och vem kan våga att med encyklikan neddraga detta allvar och tolka Frälsarens fråga så här: När människosonen kommer, skall han då finna att människorna tro på påvens ofelbarhet, på Marias obefläckade avlelse, på förvandlingsundret med brödet och vinet och allt dylikt? Förtröstan på Gud för Kristi skull, det är den tro som försätter berg.

Den tro, varom vår Frälsare och Paulus tala, måste söka sig uttryck icke endast i bön och ett liv i sanning och kärlek, vilket är huvudsaken, utan även i människans tanke. Därför är teologiens forskningsarbete för mig heligt. Ett sammanhang måste finnas mellan den förtröstan, som håller själen vid liv, och kyrkans lära och teologiens forskning i hela dess utsträckning. De kunna icke sammanfalla. I de teoretiska uttrycken blandar sig på denna jord något av mänsklig ofullkomlighet. Människan vore mer än människa, om hon kunde fullt fatta och återgiva den gudomliga sanningen. Och den tro som frälsar är icke en tros lag, ett påbud att hålla ett större

eller mindre antal dogmatiska satser för sanna. Då skulle det för var och en som räknar det mindre noga med sanningen och samvetet vara mycket lätt att vara en kristen. Utan den tro som frälsar är ett gudomligt verk, en Guds skapelse i människan, hennes förvandling från den självtillräckliga fräckheten eller det bävande och sökande eller kanske självförlöjliga tvivlet till en tro som kanske säger: Herre, jag tror, hjälp min otro, men som mätes av Herren icke efter mängden av de satser den bejakar, utan efter dess uppriktighet och sanning i människans hjärta och liv. Beklagligen måste inför det påvliga dokumentet denna självklara insikt återigen upprepas. Tro måhända påven och kardinalerna att det är lätt att tro på Gud, men svårt att tro på alla de här uppräknade nya dogmerna? Då misstaga de sig grundligt. Det svåra, det stora, det avgörande är icke vad människor säga och icke säga och tänka och icke tänka om allehanda romerska eller icke-romerska dogmer och kultbruk. Utan det svåra och det enkla och det avgörande, det är, att en stackars syndig människa vågar tro att Gud bekymrar sig om henne och att Jesus Kristus har dött för hennes skull.

Vad jag senast påpekat om frälsande förtröstan och om tros läran är så mycket nödvändigare att uttala, som oklarhet därom vållade svårigheter även vid Lau-

sannemötet i somras. Över huvud finnes det för den kristna enhetens teoretiska klarhet intet angelägnare ärende än att utreda trosbegreppet, hävda trons kvalitet gentemot grövre eller finare åsikter om dess kvantitet såsom det förtjänstfulla, och vidare skilja mellan en tros lag, det är: ett kyrkligt åläggande att hålla det ena och det andra för sant och hjärtats fria förtröstan. Trots den innerliga samhörigheten mellan tro och lära, måste vi ändå i princip fasthålla skillnaden mellan hjärtats tro och tankens försök att tolka densamma.

Trosbegreppet fick en bländande belysning genom den ortodoxa delegationens förklaring i Lausanne. Våra grekisk-ortodoxa bröder konstaterade de viktiga och väsentliga olikheter i lära och författning som skilja den ortodoxa kyrkan från den evangeliska kyrkan. De ortodoxa ombuden ville därför, i överensstämmelse med deras 1920 i Genève avgivna förklaring, för närvarande innan frågorna om tron och kyrkoförfattningen blivit närmare utredda och överensstämelsen där ökats, inskränka sig till "samarbeten med de andra kyrkosamfundet inom det sociala och etiska området på den kristna kärlekens grundval". Men denna på Stockholmsmötet ordnade samverkan har sin utgångspunkt i trosgemenskap. Med omisskännelig hjärtlighet och kraft betygas av de grekisk-ortodoxa er-

farenheten, att "ehuru vi åtskiljas av dogmatiska olikheter, vi dock äro ett med våra (evangeliska) bröder i tron på vår Herre och Frälsare Jesus Kristus". Tack vare denna övernaturliga och andliga gemenskap i tron föreligger hopp och förvisning att Anden skall leda oss till den enhet, för vilken Kristus bad: "att de alla må vara ett, såsom vi äro ett". Föreligger icke en flagrant motsägelse? Den dogmatiska olikheten understrykes. Samtidigt betygas av fullaste hjärta en andlig och kristen trosenhet av övermänsklig och gudomlig art. Klarare kan icke bevisas att å ena sidan en överensstämmelse i aldrig så många trossatser icke är en garanti för en verklig andlig gemenskap och att å andra sidan en dylik innerlig och övermänsklig gemenskap i tro och kärlek kan finnas, utan full överensstämmelse i lärosatser och kyrkbruk, en sådan som den romerska encyklikan fordrar för enheten. När denna fordran framställs så massiv som i Mortalium animos, framtingas eftertanke och klarhet. Från romerskt håll menar man, att den ena trossatsen tar den andra, så att det hela bildar en oupplöslig enhet, där man icke kan rubba någonting utan att alltsammans faller sönder. Stackars Frälsare, stackars apostlar, stackars martyrer, stackars helgon, som icke hade någon föreställning om de nya dogmerna eller om

Den påvliga mot eku

Tro o
Av ärkebiskop NA

Är det icke en hädelse att ens uppre-
den påvliga encyklikans förvrängning
trosbegreppet? Med den frälsande o
nytt liv alstrande tro, som förtörstar
Gud för Kristi skull, sammanställs,
som likvärdig och lika nödvändig tr
på den romerska och påvliga hierarki
utmynnande i påvens år 1870 proklan
rade ofelbarhet, den i medeltiden med d
skolastiska metoder uppställda förvar
lingsläran och gudamoderns dyrkan, (o
ligt vad Heiler och andra påvisat
fortsättning av den förkristna medelti
kulden av gudarnas mäktiga mode
bilddyrkan, läran om Marias obeff
kade födelse av modern Anna, en li
som ju icke har den ringaste antyda
skriften och som, om tankegången utfö
väl också borde leda till och kanske k
mer i framtiden att leda till en dogm
Marias moders obeffläckade födelse

gen innehåller ett moment av följdriktig-
het, som på mången verkar imponerande.
Men tager man till utgångspunkt evange-
liet, verka Roms dogmer såsom ett järn-
hårt godtycke. När systemet i alla dess
detaljer och dogmer kräves så klart och
oförmedlat som i denna encyklika, förstår
man hur det skall verka på människor
som inom Roms rämärken känna sin ande
förkvävas under denna tunga, för evan-
geliet och kristendomen främmande rust-
ning av ett intellektualistiskt dogmsystem
och en jordisk maktfullkomlighet och så-
dana kultformer som förbjudas i Första
Budet och i dess tillägg mot bilddyrkan.
En av romerska kyrkans yppersta och
mest anlitade själasörjare och andliga
skribenter i vår tid utvecklade för mig
systemets tryckande och för hans känsla
profana intellektualism och tillade: "Jag
är icke protestant, men jag är ännu min-
dre romersk." Jag tillade: "Jag hoppas
ni är katolsk."

Nödvändighet har därför, heter det vi-
dare, uppstått för påvestolen att fram-
lägga grundsatser av vilka de romerska
katolikerna kunna veta vad de skola
tänka och handla i fråga om strävan att
till ett förena alla dem som kallas krist-
na. Värmening och verklighetssinne i det
kyrkliga enhetsverket.

Yt gå nu tillbaka till den påvliga en-

nar rätt, dess tredje huvuddel. Sedan
dess avsikt tillkännagivits att föreskriva
vad de romerska katolikerna skola tänka
och handla i fråga om det kristna enhets-
verket, skildras kortfattat och riktigt den
kristna gudstron, Kristi tillkommelse och
kyrkans grundande. Dock torde icke alla
bejaka satsen, att Sonen formigen grun-
dat sin kyrka på jorden. Men därvidlag
gäller det snarast en olikhet i uttrycks-
sättet. Påven har också rätt i att kyrkan
allt ifrån början är icke blott osynlig,
utan även synlig. Att den synliga kyrkan
skulle bestå av "ett förbund, foedus, av
åtskilliga kristna samfund med olikheter
i lärouppfattningen" är en åskådning
som aldrig erkänts av enhetsverkets män,
vare sig i Life and Work eller i Faith
and Order. Tvärtom klargjorde den sju-
nde sektionen på Lausannemötet skillna-
den mellan å ena sidan tanken på ett
kyrkoförbund, som förvisso är en efter-
strävansvärd och för kristendomens be-
tygande i livet värdefull vinst, och å an-
dra sidan det egentliga, yttersta målet,
som vi icke få lämna ur sikte, och
som icke får sättas lägre än en
verklig kyrkoenhet, vartill Lausanne-
mötet syftade. Sedan framställes den
välkända romerska läran om att kyrkans
synlighet består i att den har ett enda
jordiskt överhuvud, en regering o. s. v.
Icke med ett ord antydes den evangeliska

läran om kyrkans synlighet, nämligen att
Kristi kyrka och församling är synlig
och uppenbar genom frälsningens bud-
skap, Ordet, och sakramenten samt ge-
nom trons tillämplighet i kärlek och rätt-
färdighet. För denna synliga enhet krä-
ves enligt vår bekännelse och historiens
vittnesbörd ingalunda enhet i allt vad
yttre ting och läroformuleringar heter.
När encyklikan bekämpar den meningen,
att fullständig överensstämmelse i kyr-
kans lära och regemente aldrig funnits,
så glömmen den, att redan Nya Testa-
mentet giver oss nyanserade och karak-
teristiskt utpräglade, icke sammanfallan-
de former och uttryck för samma liv i
Gud och samma tro på Kristus, Herren.
Encyklikan antyder, att det av oss åsyf-
tade broderskapet skulle snarare ligga i
känslan än i kunskapen: "omnes non tam
norint quam sentiant se fratres esse".
Denna sats bevisar ytterligare oförmågan
att skilja mellan "fides quæ creditur"
och "fides qua creditur", mellan dogm-
system och hjärtats förtröstan, och måste
därför av enhetsverket avvisas.

Walter P. ...

Här nalkas något fasansfullt, här hotar ett kaos...

Katolska kyrkan är räddaren, säger biskop Müller.

Katolsk framstöt vid "det heliga jubileumsåret 1925".

Biskop Johannes E. Müller.

Biskop Johannes E. Müller, apostolisk vikarie för Sverige, har, enligt vad N. D. A. erfarit, till de katolska församlingarna i riket utsänt ett brev, vari det bland annat heter:

Det heliga jubileumsåret 1925, som vi nu fira, manar de troende på det allvarligaste att gå in i sig själva och göra bot. Detta heliga år skall bidra till att stärka den sedliga världsordningen genom sanning och bot, genom ökad intensitet i bönelivet och genom tillväxt i goda gärningar.

I den kristliga rättfärdighetens och kärlekens, den utjämnande solidaritetens ställe, träder, heter det vidare i brevet, den krassaste egoism, den hänsynslösaste klasskamp. Gudomlig och mänsklig auktoritet trampas under fötterna. Rätt och rättfärdighet få ofta vika för våld. Uppstudsighet, ohörsamhet, ofördragsamhet tilltaga och driva folk och stater mot förintelse. Tusenden förkunna den oinskränkta och tygellösa livsnjutningens evangelium. I litteratur, på teatrar och biografier, i sällskapslivet läras och spridas de mest okristliga grundsatser, de friaste levnadsvanor. Var finnes då en plats i Kristus! Den sedliga renheten förhånas och förklaras omöjlig, äktenskapets band, som Kristus så tydligt förklarade opplösliga, slappas mer och mer och brytas allt mer lättvindigt. I äktenskap och familjeliv införes sådant, som en gång fört stora tolk i fördärvet. Här nalkas något fasansfullt, här hotar ett kaos. Skall Västerlandet, skall vår kultur gå sin undergång till mötes?

Naturligtvis är den katolska kyrkan enligt biskop Müllers mening räddaren från allt detta onda. Nu som förr, skriver han i sitt brev, står den katolska kyrkan orubblig i alla dessa tidens stormar, den är som en klippa i ett stormfyllt hav...

Svenska Morgonbladet.

Katolska planer och framtidsvyer inom vårt land.

TVÅ BELYSANDE IN- TERVJUUTTALANDEN.

Mgr. Assarssons glädes över "den
religiösa frihetens framsteg".

En av de katolska prästerna i Stockholm pastor A. Meyer har intervjuats av Svenska Morgonbladet med anledning av i olika former pågående katolska insamlingar.

I dessa intervjuuttalanden synes pastor Meyer ha ställt sig något frågande till lämpligheten av tillställningen på Grand. I intervjuen står nämligen, att "han medger, att saken inte är riktigt trevlig, och antyder, att initiativet inte utgått från högre ort", varmed han tydligen menar, att biskop Müller inte kommit på idén". Då det nu förklarats, att inkomsterna av soarén på Grand skola gå till beklädnad och vård av fattiga katolska barn, tillfrågades pastor Meyer, om det verkligen finnes så många fattiga katolska barn här i Sverige, att en så stor apparat behöves sättas i gång för att få dem beklädda. "Pastor Meyer svarar inte direkt på frågan men upplyser, att enligt en vag beräkning finns det för närvarande 3 000 katoliker i Sverige. Då det katolska prästerskapet inte har rätt att föra kyrkoböcker, blir inte beräkningen exakt." Det förefaller egendomligt, att pastor Meyer anser sig böra svara så osäkert, då en fullkomligt preciserad siffra nyligen angivits av en hans kollega.

I våras innehöll "Credo" följande notis: "Fader Berndt Assarsson har efter nio års verksamhet i S:t Eriks församling lämnat Stockholm för att efter en kortare vistelse utomlands tillträda sin nya befattning i Hälsingborg. Före sin avresa utnämndes fader Assarsson av den Helige Fadern till påvlig kammarherre av det andliga ståndet med titeln Monsignore." Under denna utrikesvistelse före påbörjandet av propagandaverksamheten i Skåne har Monsignore Assarsson blivit föremål för en intervju i Le Figaro. Han visade sig, trots det att "katolska prästerskapet inte har rätt att föra kyrkoböcker" vara i tillfälle att angiva, att Sverige på sex millioner invånare icke räknar mer än 3 404 katoliker, men däremot fem kyrkor, sexton kapell och sexton präster, varav emellertid icke mer än tre äro svenskar, medan de andra äro tyskar eller holländare. Huvuddelen av sina uttalanden ägnade emellertid Monsignore Assarsson åt det bedrövliga tillståndet i Sverige och det svåra betryck katolikerna där lida, men också åt förklaringen att den "religiösa frihetens principer" göra stora framsteg, d. v. s. att det ter sig lovande för den romeräk-katolska propagandan. "Ett gott verk försiggår långsamt men säkert i andarna och man kan hoppas, att det om femton eller tjugu år skall bära rika frukter. Monsignore Assarsson skall grunda ett arbetscentrum i Skåne där det kanske för närvarande ej ännu finnes mer än ett fyrtiotal katoliker, spridda över ett stort landskap." Men där skall nu tydligen Roms sädd börja sås.

Svenska Dagbladet. 22.2.

LANDLIGA TIDSFRÅGOR:

DE "KATOLICERANDE TENDENSERNA" INOM SVENSKA KYRKAN.

AV ERIC VON ROSEN.

För åtskilliga år sedan framträdde mera märkbart i vårt land en högkyrklig rörelse, som av de reformert betona- de omväxlande kallats ritualistisk och katolsk. Den sista benämningen, som lätt kan missförstås, är dock fullt riktig, om ordet katolsk toges i sin ursprungliga bemärkelse och således blott får betyda allmänkyrklig. Denna rörelse, vars namn bör rätt och slätt vara högkyrklig, har år från år vuxit sig allt starkare, och jag tror jag ej misstager mig, när jag säger, att för närvarande ett mycket stort antal svenska präster och lekmän omfattat dess grundsatser.

Vad vilja då de högkyrkliga och vari består det enande och förenande bandet mellan dem? Vilka ledande principer utgöra rörelsens innersta kraftkällor? Svar: kärleken till Kristi kyrka, sådana den gestaltat sig ända från apostlatiden intill våra dagar, vissheten om att vår kyrka i likhet med den romerska utgör en levande gren av det vinträd, som skall överskygga jorden, känslan av den styrka och livgivande kraft, som icke blott genom ordet och de heliga sakramenten, utan även genom den apostoliska successionens och den kyrkliga traditionens rötter tillföras vår kyrka. På grund därav vilja de högkyrkliga bevara och värda allt det värdefulla vi ärvt

från förkyrkan, bland vilket arvegods under 1700 och 1800-talen mycket blivit tanklöst bortkastat, som under Sveriges storhetstid, den evangeliska kyrkans glansperiod, räknades till vår kyrkas skatter. Som ett exempel på vad som under senare tider ratats, förkastats eller rent av "bortslarvats" vill jag nämna de kristnas urgamla symbol och igenkänningstecken, korstecknet. Ännu på 1600-talet utgjorde denna djupt betydelsefulla, från den första kristna tiden stammande symbol ett så uppskattat element bland de då påbjudna kyrkliga bruk, att borgerskapet i Stockholm anförde besvär, då några yngre präster, följande en finsk f. d. biskops exempel, uraktlätto att göra korsets tecken under gudstjänsten. De goda, men med rätta upprägliga borgarna undanbådo sig dylika "nymodigheter". I vår svenska kyrkohandbok hade vi korstecknet kvar till 1811. Nu har det emellertid gått så långt, att korstecknet, som ju blott borde kunna tänkas väcka anstöt hos hejringar, gudsförsmädare, fanen och hånans anhang, faktiskt är till förgäves för många, som kalla sig kristna, ja t. o. m. för åtskilliga präster i svenska kyrkan. Korsets tecken har i dessa yttersta tider blivit räknat till "de katolska missbruket".

Införandet av korstecknet i gudstjän-

sten tillhör naturligtvis ingalunda de centrala eller ens mera allmänt omratade centrala högkyrkliga strävandena. Men jag har velat framhålla, att oviljan mot detta vackra gamla kyrkbruk är ett synnerligen betecknande exempel på de om rätt stor okunnighet vittnade misstolkningar och vrångföreställningar, som under senaste tider uppstått och som säkerligen i stor utsträckning bidragit till de ofta förekommande anslagen och resolutionerna mot den s. k. katolska propagandan, vilken tydligen göres ansvarig för den livaktighet och framåtanda, som nu äro utmärkande för de högkyrkliga.

Många strävanden att försköna våra kyrkor eller att berika gudstjänsten genom att söka för den gudstjänstfirande delen av våra församlingar återlevandegöra de härliga skatter av materiell eller andlig art, som trots århundradens förstöringsarbete i vårt land dock finnas bevarade från förkyrkan, ha även betecknats som otillständiga utslag av katolsk propaganda. Det finnes radikalt reformerta element inom vår kyrka, som hava gått så långt, att de utdöma all skönhet ur våra tempel, ja t. o. m. sätta "tråkigheten" som ett mål vid kyrkornas inredning. På en dylik uppfattning är det onödigt att vidare spilla ord, då den i vår skönhetslängtan de och för kulturella värden ganska vakna tid knappast kan åstadkomma någon nämnvärd skada. Jag vill dock i detta sammanhang framhålla, att templet, kyrkomusikens och gudstjänsthandlingarnas yttre skönhet är medel, varigenom ett oetiskt sinne kan stämmas i ett mera harmoniskt förhållande till det godas värld och därigenom lättare påverkas av det levande ordet och av gudstjänsthandlingarnas djupa innebörd. Vad ett skönt, av religiös och historisk tradition mättat tempel kan hava för betydelse såsom andaktsväckare, har den

sköna prinsessan, som jag avskydde och hatade den lede draken. Vid mina första besök trodde jag, att gruppens figurer voro livs levande, och jag hade även fått för mig, att riddaren och den lilla prinsessan blevo mycket bedrövade, men draken däremot övermåttan glad, när jag "var stygg". Denna framställning samverkade med mina skäligen enkla religiösa begrepp och bidrog därigenom till att i någon mån hämma utbrotten av mitt ej alltid så fogliga sinne.

Men så kom en dag, då jag upptäckte, att såväl riddaren som draken blott voro träbeläten. Detta förminskade emellertid ingalunda den betydelse, gruppen fått för mitt inre liv, ty min småländska barjungfru, som från sin egen barndom kände nästan alla gamla sägner, berättade nu hela den vackra legenden, och bilderna blevo för mig än mer levande, fast på ett annat sätt än jag förut tänkt mig. Åren gingo och vid något tillfälle fick jag höra, att berättelsen om S:t Göran ej var "sann", och snart insåg jag, att den välvillige upplysaren på sätt och vis hade rätt. Men det dröjde ej länge, förrän tankarna mognade och jag fattade symbolernas mening. För mig blevo bilderna i samma stund än mer levande, än då jag som litet barn trodde, att de ägde animaliskt liv eller att berättelsen om riddarens strid med draken var sann i bokstavlig bemärkelse. Och så har det förblivit. Då jag nu betraktar det till Storkyrkan återbördade konstverket, sker det med ännu större kärlek och värnadsfullhet än någonsin under min barnhet. Ty nu vet jag, att bilderna verkligen äro besjälade, att legenden om S:t Göran och draken besitter en högre sanning än den, som kallas historisk, samt att såväl ljusets riddare och bödens kraftgivande jungfru som syndens odjur med de kringspridda hemska lämningarna av vad som en gång varit skönt danade

Men hur ställer sig saken, då det blir fråga om bilder av legendarisk art? Kan t. ex. en framställning av S:t Göran och draken också verka uppbygglig ur etiskt och för estetisk synpunkt? Ha inte de moderna människorna, när det gäller andlig förkovning, vuxit ifrån dylika "barnsliga sagor"? För att besvara den frågan nödgas jag illgräpa en episod ur mitt eget liv. Då jag som mycket litet barn såg Bernt Notkes S:t Göransgrupp i Nationalmuseum, hyste jag lika stor beundran för den tappra riddaren och den

sköna prinsessan, som jag avskydde och hatade den lede draken. Vid mina första besök trodde jag, att gruppens figurer voro livs levande, och jag hade även fått för mig, att riddaren och den lilla prinsessan blevo mycket bedrövade, men draken däremot övermåttan glad, när jag "var stygg". Denna framställning samverkade med mina skäligen enkla religiösa begrepp och bidrog därigenom till att i någon mån hämma utbrotten av mitt ej alltid så fogliga sinne.

Men så kom en dag, då jag upptäckte, att såväl riddaren som draken blott voro träbeläten. Detta förminskade emellertid ingalunda den betydelse, gruppen fått för mitt inre liv, ty min småländska barjungfru, som från sin egen barndom kände nästan alla gamla sägner, berättade nu hela den vackra legenden, och bilderna blevo för mig än mer levande, fast på ett annat sätt än jag förut tänkt mig. Åren gingo och vid något tillfälle fick jag höra, att berättelsen om S:t Göran ej var "sann", och snart insåg jag, att den välvillige upplysaren på sätt och vis hade rätt. Men det dröjde ej länge, förrän tankarna mognade och jag fattade symbolernas mening. För mig blevo bilderna i samma stund än mer levande, än då jag som litet barn trodde, att de ägde animaliskt liv eller att berättelsen om riddarens strid med draken var sann i bokstavlig bemärkelse. Och så har det förblivit. Då jag nu betraktar det till Storkyrkan återbördade konstverket, sker det med ännu större kärlek och värnadsfullhet än någonsin under min barnhet. Ty nu vet jag, att bilderna verkligen äro besjälade, att legenden om S:t Göran och draken besitter en högre sanning än den, som kallas historisk, samt att såväl ljusets riddare och bödens kraftgivande jungfru som syndens odjur med de kringspridda hemska lämningarna av vad som en gång varit skönt danade

människor kunna tala även till oss nutidsmänniskor på ett sätt, som ställer mängden predikant i skuggan. Till min glädje har jag under senaste år också erfarit, att S:t Göransbilden i Stockholm blivit särskilt kär för svensk ungdom och att helgonets kamp mot draken nu utgör en av de ledande symbolerna för en av Sveriges löftrikaste ungdomssammanslutningar, nämligen scoutrörelsen.

Ett önskemål, kring vilket alla högkyrkliga stå samlade, är "att ått det objektiva och sakramentala i gudstjänsten, framför allt ått nattvardens, återvinna en centralare plats". De djupt betydelsefulla frågor, som stå i samband med detta mål, belystes vid det kyrkliga mötet förliden höst på ett så utomordentligt sätt i ett föredrag av docenten Yngve Brilioth, att jag i detta sammanhang blott ber få hänvisa till hans uttalande (publicerat i Församlingsbladet nr 40, 1924).

Vårt kyrkoår, dess indelning och högtider samt de olika periodernas innebörd ha under de senaste 50 åren bland vår kyrkas medlemmar mist mycket av sin forna betydelse. Och dock besitta ej blott kyrkoåret i och för sig utan även de kyrkliga seder och bruk, som även inom svenska kyrkan alltifrån reformationstiden och till våra dagar varit förknippade med de olika tiderna, stor skönhet och erbjuda ofantligt mycket av uppbyggelse.

Det är emellertid förbluffande, hur okunniga och likgiltiga många av vår kyrkas medlemmar nu för tiden äro, när det gäller dessa ting. Ända fram till 1850-talet ägde vårt folk vida mera förståelse för kyrkoårets indelning och betydelse, än vad nu är fallet. Trots att vår kultur i kyrkligt hänseende otvivelaktigt har passerat vågdalen och nu är

i stigande, får man varje år under stilla veckan i tidningarna se annonser om "skärtorsdagsbaler". Jag har svårt att förstå, att personer, vilka vilja kallas kristna, ej känna en fruktansvärd disharmoni, då de på kvällen och natten till stilla veckans mest passionsbetonade dagar äro med på en uppsluppen danstillställning. Och dock kan det nog hända, att många av dessa skärtorsdagsdansare äro praktiga, goda och kanske även religiöst anlagda människor, fast de genom att mista sin kyrkliga kultur fått sin religiösa anständighetskänsla fruktansvärt avtrubbad.

Dans hör ungdomen till. "Ungdom är berusning utan vin", sade Goethe, och vi böra ej uppstamma några jeremiader, även om ungdomen då och då dricker väl djupt ur glädjens och livsnjutningens bägere. Men vi måste giva vårt liv struktur, en fast och skön form, även om vi blott vilja njuta den jordiska glädjen i rikare mått.

Kravet på form kunna vi ej heller uppge, när det gäller andligt innehåll. Kyrkoåret, med sina rytmiska pendlingar mellan allvar och jubel, mellan självoffringens djupa, livsrenande symboler och uppståndelsens, pånyttfödelsens glädjefyllda mystik, kan skänka vårt liv så ofantligt mycket renande, lärorikt, uppbyggligt och lyckobringande, att jag med vemod tänker på, hur jämförelsevis fåtaliga de äro, som inom vår kyrka veta att tillgodogöra sig dessa kyrkoårets skatter. Albert Engström

lät visst en gång en av sina Strixböcker göra följande reflexion: "När en lever utan almanacka och utan relanjon, lå lever en allt liksom på en slump". Om vårt folk i större utsträckning förstode, vilken förnämlig levnadskonst som uttryckts genom Strixgubbens ord, så skulle ej blott de etiska principerna gagna, utan mycket av "tråkigheten" så-

Svenska Dagbladet. 22.2.

I AN
DE "K
SE

För åtkill
mera märkbar
lig rörelse, sor
de omväxlan
katolsk. Den
lätt kan missf
om ordet kat
liga bemärkels
tyda allmänky
namn bör rätt
lig, har år f
kare, och jag
när jag säger
mycket stort
lekmän omfatta
Vad vilja de
består det enar
mellan dem?
utgöra rörelse
Svar: kärleken
den gest
från apos
våra dagar
kyrka i likhet
en levande gren
överskygga jord
ka och livgivan
genom ordet oc
atan även gen
essionens och
rötter tillföras
närav vilja de
rårda allt det

er, som vananserades torst för några
totalt år sedan. Ägde ej nästan varje
lag i året ett namn, med vilket minnen
av väckande och uppfostrande betydelse
oro förknippade! Blott för dem, som
ej ville lära, saknade vår gamla namn
längd innehåll. Glädjande nog har vår
gamla kyrkokalender genom Svenska
kyrkans årsbok återuppstätt på ett syn-
nerligen tilltalande sätt.
Att prästerskapet t. ex. ej längre ford-
rar, att allmänheten skall följa vår än-
nu gällande kyrkolags föreskrift om att
bröllopsfestligheter, "brudebäng", ej må
äga rum vid vigsel under fastetidens sju
veckor, är nog mycket förklarligt, ty
bland de flesta nutida protestanter vo-
re det otänkbart att i detta fall vinna
förståelse för det betraktelsesätt, som
ligger till grund för denna föreskrift.
Men nog gå de bland våra nutida präster
väl långt, som godtaga att bröllopsfester
firas t. o. m. i själva stilla veckan! Un-
der en enda vecka på året, den vecka
som ägnats minnet av Frälsarens väg
mot korset samt Hans lidande och död,
borde väl även vi nutida protestanter
kunna avhålla oss ifrån att fira bröllops-
festligheter. Att t. ex. utan trängande
skäl anordna en bröllopsfest samma af-
ton stilla veckan ingår, det vill säga på
aftonen före palmsöndagen, har emeller-
tid av en med förhållandena väl förtro-
gen prästman förklarats ej strida mot
nutida sed inom vår kyrka!
Palmsöndagen, den första av stilla
veckans dagar, är ju ägnad minnet
av folkets hyllning av Frälsaren, då Han
intågade i Jerusalem för att där lida och
dö, och den dagens kyrkliga innehåll be-
tecknas i vår nuvarande evangeliebok
med det enda vemodsfyllda ordet "Av-
sked". Att anordna bröllopsfest på af-
tonen till denna minnesdag eller på nå-
gon annan av stilla veckans dagar eller
de närmast föregående skulle ej varit
änkbart under vår evangeliska storhets-

denna dag till allmänheten utelämnade nog-
tidligen invigda palmkvistarna (i vårt
land representerade av videkvistar) er-
hållit en ur kyrklig synpunkt festlig
prägel. Nu tror många som ej kän-
ner till gammal kyrklig svensk kultur,
att man måste gå tillbaka till tiden före
reformationen för att finna en allmän
uppfattning om att god kyrklig sed
kränkes genom bröllopsfester under stil-
la veckan. Och även många bildade pro-
testanter äro t. ex. okunniga om att en
helg enligt svensk kyrklig sed börjar
kvällen före sönd- och högtidsdagen, eller
att dymmelveckan, d. v. s. stilla veckan,
under hela den protestantiska tiden i
Sverige och således enligt nutida svensk
kyrklig sed innefattar påskveckans da-
gar från och med palmsöndag (vars helg
ingår lördagsafton) till kvällen före
påskdagen (påskafton), då den glädje-
fyllda högtiden ingår. Jag har särskild
anledning att anföra dessa exempel på
gammal svensk kyrkosed, då jag nyligen
av några varmt religiösa personer ansågs
göra propaganda för uteslutande romersk-
katolska sedvänjor, då jag sökte vinna
förståelse för ovanstående synpunkter
beträffande stilla veckan och dess helgd.
Jag vill betona, att hållandet av kyrklig
sed naturligtvis ej tillhör det absolut
nödvändiga i en kristens liv. Säkerligen
finnes det religiösa och ur etisk syn-
punkt utomordentliga människor, som ej
intressera sig för vår gamla kyrkliga
kultur; å andra sidan gives det sanno-
likt många, som mycket intressera sig
för kyrklig kultur, men som dock äro
ganska dåliga kristna. Men jag häller
före, att kändedomen om vår gamla
kyrkliga kultur och iakttagandet av vissa
kyrkliga bruk i hög grad underlättar
livet och att utbredandet och återuppli-
vandet av de värdefullaste bland våra
gamla kyrkliga seder därför må av vår
egen kyrkas medlemmar, lekt som lärd,

form utan inbunden, men vi må
också komma ihåg, att in-
nehållet lättare förspil-
les, när den omslutande
formen vittrat sönder.
Vad beträffar de högkyrkliga inom
svenska kyrkan, tror jag ej det är san-
nolikt, att dragningen mot Rom för när-
varande av flertalet bland dem kännes
särskilt stark. Vår egen kyrkas präster-
skap med undantag för de reformerta
elementen har under senare år visat stor
förståelse för de alltmera framträdande
önskemål, som gå ut på tillvaratagandet
av vår kyrkas särskilt under 1800-talet i
många hänseenden förbisedda värden av
skilda slag. Och beträffande försöken
att förverkliga de bland dess medlemmar
utbredda allmänkyrkliga (= katolska)
strävandena hava väl även de längst gåen-
de alla skäl att vara tacksamma mot vår
kyrkas ledning, ty vår egen ärkebiskop
och flera av våra mest framsynta prä-
ster hava under de senaste åren på ett
utomordentligt sätt medverkat till beslu-
tet om det allmänkyrkliga mötets hål-
lande i Stockholm i augusti detta år.
Tanken på och planläggandet av detta
möte, till vilket alla kristna kyrkor och
sektor i världen erhållit inbjudning, ut-
göra enligt min mening ett av de vack-
raste och mest storslagna uttrycken av
verklig katolsk anda sedan apostlakyr-
kans tid. Jag undrar, om det ej bland
Sveriges romerska katoliker finnes nå-
gra, som känna det en smula vemodigt,
att påven i Rom beträffande detta för-
sta allmänkyrkliga möte ej visat ett lika
katolskt sinne som patriarken i Konstan-
tinopel och ärkebiskopen i Uppsala!

Arvo Tuomi

Lulgni: Sc
Frühlingsraus
Sverige. — 9
9,15 Forts.
9,45 Väderlek
Falun
redrag om

Från Dagens Nyheter's utsände
medarbetare.

UPPSALA, måndag.

Norrlands nations stora sal i Uppsala, där Fabian Månsson på måndagskvällen slog ett av sina stora slag mot den katolska propagandan, bemött i första rummet av pastor Assarsson, var redan en kvart före det beramade diskussionsmötets början fylld av en så stor massa spant väntande åhörare att även tränade studentpolitiker på platsen knappast tyckte sig minnas maken till frekvens vid någon av lärdomsstadens tankefaktningar. Antingen det nu var de religiösa frågorna eller rent personalintresse eller dunkelt inflytande av den vaknande april — de stora Uppsaladiskussionernas månad sedan gammalt — det låg både oro och förhoppningar i luften. En publik, som till stor del och utan knot måste nöja sig med ståplatser, gav vid Fabians inträde i lokalen utlopp åt sina känslor i en demonstrativ applåd. Det vill säga, man får väl tro att det var de protestantiskt mest övertygade i den i ganska hög grad akademiskt betonade församlingen. Det fanns även ett motsatt parti.

Trygg och energisk satte sig riksdagsmannen omedelbart ned och ordnade sina böcker och papper, som delvis placerades på estradens golv, och sedan han hjärtligt välkomnats i ett anförande av akademiska diskussionsföreningens vice ordförande, docenten Lundmark, vilken beklagade att man icke kunnat få aulan upplåten vid detta tillfälle — ämnet var inte nog neutralt — började hr Månsson sitt inledningsföredrag med en ganska intressant skissering av den för honom aktuella frågeställningen.

Det var inte så mycket den katolska propagandan i vårt land han ville tala om, ty den kände han inte till. Han ville i stället klargöra varför han inte med jämnmod kunde finna sig i att den romerska kyrkorätten vunne utbredning. Hans tal, i vilket varken fattades prov på den bibelsprängdhet som man känner till från Rättfärdiggörelsen genom tron eller drastiska citat ur medeltida urkunder eller anspelningar på moderna politiska förhållanden, blev väsentligen en kritik av katolska kyrkan med hänsyn till dess rättsliga sida. Müllers Kirchenrecht i två starka band, som talaren hade bredvid sig på golvet, fick bl. a. lämna bevismaterial för hans anklagelser.

Redan kyrkans anspråk på att vara en direkt stiftelse av Kristus själv måste, enligt hr Månssons mening, vara farlig för det civila samhället. Talaren hade mycket att säga om slitningarna mellan den andliga och världsliga makten ända från den tid då "kejsarna voro så förtjusta i Kristi brud att de ville krama ihjäl henne". Med färska exempel från Herriots Frankrike, ett Elsass-Lothringen och från Belgien illustrerade han vidare sina åsikter om den ormtungans dubbelhet, som karaktäriserar den romerska kyrkopolitiken ("ormen har ätit upp duvan"), och uppehöll sig slutligen utförligt vid skälen till jesuitordens lätthet att erövra borgarklassen, dock icke dess själar, ty de tillhöra Mammon, utan dess portmonnäer. Borgarklassen förstär nämligen att jesuiterna bäst kan hjälpa till att hålla de fattiga nere.

Pastorerna Assarsson och Meyer på defensiven.

Efter applåder, som också ibland av-

brutit det livliga anförandet, bestogs katedern av pastor Assarsson, den andra inbjudna talaren. Han ville för sin del hålla sig till det annonserade ämnet, Den katolska propagandan i Sverige — han tyckte inte om hr Månssons sätt att ge sig in på andra katolska problem. Pastorn erkände att romerska kyrkan bedriver propaganda, liksom de protestantiska kyrkorna. Han vände sig mot den föreställning som fann stöd i de svenska skolböckernas skildring av jesuiterna, och enligt vilka denna propaganda skulle vara av någon "kriminell" art. Den är inte heller så sensationell, sade hr Assarsson, som vissa protestantiska sekters. Den är inte påträngande, försiggår inte på gator och torg och drömmer ej om några överväldigande resultat.

I en kritik av hr Månssons framställning hävdade pastorn bland annat att de katolska prästerna inte alls hade så stor makt som det påstås och vände sig särskilt mot en av den föregående talaren gjord skildring av de ekonomiska villkoren för prästvigning.

Pastor Assarsson, som med sin milda duvoröst i allt var en kontrast till hr Månsson, fick också applåder, tackades av ordföranden och blev omedelbart därpå replikerad i några punkter av den förste inledaren. I diskussionen, vars fortsättning under oförminskat intresse från publikens sida drogs ut ett gott stycke över midnatt, uppträdde närmast därefter pastor Meyer från Stockholm och förklarade att han också var en katolsk präst, som vid sin prästvigning lika litet som hr Assarsson fått avgiva någon ekonomisk garanti av den art som hr Månsson skildrat såsom obligatorisk. Hr Månsson måtte i det stycket ha missförstått sin kyrkorättsliga auktoritet.

Det är ej ens rätt, som hr Månsson påstod, att den katolska kyrkan framsprungit fix och färdig från begynnelsen, det har den aldrig själv påstått, inpassade konstnären Nyblom. Må det vara mig tillåtet att här anför en allegori från mitt eget område, sade han. Det färdiga konstverket, såsom det från början tänkts av konstnären, uppstår inte förrän efter mycket arbete och genom skiftande skepnader. Det är den första skissen, det är gipsmodellen och det är till sist arbetet i det hårda marmorblocket, ett arbete som kräver passare och måttstock, en punktering som, så att säga, inskriver hela konstverket från den första skisseringen. Så har det också gått med kyrkan: först småningom har den tagit sig fastare former, fått sin punktering i dogmer och framstätt i den starka organisation, i den maktställning som den nu har. Det är en orättvisa för övrigt att här komma fram med lösa påståenden, uttryckta ur sitt sammanhang, så som inledaren gjort.

"Ni äro inte lätta att tas med", svarar hr Månsson.

— Ni äro inte lätta att tas med, replikerade hr Månsson. Hos edra dogmatiker och läromästare, där äro ni fasta i anden och sky inte de fördömande orden. Men här, inför en vidare publik, äro ni lena i munnen. Ni begär att jag skall bevisa att det funnits påvar som inte varit troende. Det är väl ändå bra mycket begärt; lika litet som andra människor kan jag rannsaka hjärtan och njurar, alltså minst när det gäller medeltidspåvar. Men det vill jag säga,

Katolikdespyten en tankefäktning med rekordpublik.

Fabian Månsson dundrar mot katolska kyrkorätt. Katolikerna gå i borgen för påvarnas rätta tro.

Från vänster pastor B. D. Assarsson och riksdagsman Fabian Månsson.

Dagens Nyheter. 7.4.1925.

att om herrarna mena att en påve som Sixtus IV skall höra till de troendes skara, då ha ni sannerligen inga högre pretentioner på tron. Så hoppade djävulen upp på Petri stol, säger kardinal Hergenröther, när denne påve valdes av kardinalerna. Och själv är han en påvens arkivarie, så man bör väl kunna tro honom på hans ord. Eller vad säga herrarna om Pius II eller om Alexander VI? Mena ni verkligen att denne sistnämnde skulle representera trons fulländning? Då vill jag säga med Kierkegaard: Det var mig en satans kristendom! Och jag tycker då inte det var bättre ställt med Pius II, som föll venetierna i ryggen när de kämpade mot turkarna — men från katolikkbanken hördes ett ja i korus: påven var troende!

En bro mellan frikyrklig fromhet och katolicismen.

Hr David Hultgren, tydligen en av de troende i någon av stadens frikyrkoförsamlingar, hade känt sig en smula illa berörd av skrattsalvorna i salen. Han var också mycket illa berörd av den moderna teologin. Den har ju fört in tvivlet om hela vår bibel, om varje bok, om snart sagt varje kapitel. Allting flyter hos oss. Då var det något tilltalande i pastor Assarssons förklaring att katolicismen fattar bibeln helt och hållet såsom inspirerad. Men varför har man då fört detta utrotningskrig mot bibeln? Det var en fråga som hr Hultgren ville ställa.

Pastor Assarsson försäkrade att katolicismen visst inte fördömer allt slags bibelkritik. Den vill bara inte vara med om en kritik som förminskar bibelns auktoritet. Bibelspridningen är inte häller i och för sig någonting skadligt, det gäller blott att den företas med urskillning och en viss försiktighet. Just på grund av katolicismens höga uppskattning av bibelordet måste det vara så. Innan skriften lämnas till en troende, skall han också besitta den rätta kunskapen och den sanna fromheten. Och för övrigt måste boken läggas i hans hand i gillad översättning. Med denna metod har katolicismen fått sin starka ställning i skarpaste kontrast till det flytande tillståndet inom protestantiska länder.

Alla påvar ha varit troende — men de ha inte levat efter sin tro!

Påvarna voro alla troende, tillade pastor Assarsson. De behöva visserligen inte vara det i den meningen att de levat efter sin tro, även de voro underkastade alla mänskliga skröpligheter, men de voro övertygade i princip om kyrkans sanning, och det är det väsentliga.

Pastor Meyer, som nu uppträdde för

(Forts. å sid. elva.)

andra gången, ville ta fasta på att inledaren underlätit att inför detta upplysta auditorium styrka sina påståenden genom att uppläsa de texter som utgjorde underlaget för hans kritik. För övrigt menade han att om av 260 påvar tre eller fyra hade svikit i tron, så behövde inte detta betyda så mycket.

Det enda kvinnliga inslaget i diskussionen följde därefter, då fru Adams-Ray talade om att hon hade fyra katolska barn. De hade konfirmerats av katolsk präst, och när de kommit till hemmet hade de alla haft med sig var sin bibel. De påståenden som förut hörts, att bibeln skulle undanhållas folket, vore alltså felaktiga.

Sverige alltjämt bannlyst?

Folkskollärare Åsblom riktade en direkt fråga till katolikerna om påven verkligen ansågs ofelbar, varpå svaret omedelbart följde: Ex katedra, fast inte privatim. Men konsekvenserna av en sådan uppfattning skulle bli fullständigt ohållbart för svenska lärare, svarade han då. Vi skulle inte här i landet kunna ge undervisning om att skapelseberättelsen är sann i varje punkt. Därtill är vår folkbildning alltför hög. Till sist en liten fråga som inte är alldeles utan sitt intresse: Äro vi fortfarande bannlysta här i landet?

Dr Linders lämnade en del exakta uppgifter som han ansåg reducera katolikkfaran till mera måttliga proportioner. Enligt Sveriges officiella statistik hade vi 1920 endast 3,425 katoliker här i landet och av dem voro omkring hälften svenskar. Inför sådana uppgifter frågar man sig varför man från motsatta sidan kunnat behöva inleda detta korståg och bygga upp hela denna apparat mot en rörelse som arbetar med lojala medel. Till sist ville hr Linders rikta en särskild maning till riksdagen att med det snaraste ta upp frågan om rätt till utträde ur statskyrkan så att de religiösa samfundet kunna göra sig gällande i fri tävlan.

Docenten von Engeström påpekade att det på senaste tiden kommit in en bestämmelse i den katolska rätten som kan bli av ganska stor praktiskt betydelse i detta sammanhang. Numera fordras vid äktenskap mellan olika troende att den katolska kontrahenten skall förbinda sig att fostra sina barn i den katolska tron. Någon sådan bestämmelse har tidigare icke funnits. Men blir den rigoröst tillämpad, så kan den få rätt stora verkningar med sig.

Till sist ville docenten von Engeström befråga att auktoriteterna inte äro så ofelbara i den katolska kyrkan som en ofta hörd uppfattning gör gällande. Det är nämligen inte så, upplyste han, att till exempel bibeln anses ofelbar i varje mening eller i varje kapitel. Det är endast såsom helhetsverk som den anses absolut normgivande, men var rätten går mellan de mera lösa allegorierna, de historiska reminiscenserna och de formella bindande styckena är flytande. På motsvarande sätt med påvemakten. Det finns åtskilliga dekret som visa en ganska skiftande uppfattning, och vad skall man exempelvis säga om fallet Jeanne d'Arc, kättare på sin tid, helgon efter några hundra år. Det är en ofelbarhet som finns i princip, men som icke ger motsvarande trygghet i varje enskilt ögonblick.

Medeltidens djävulsväsen mitt uppe i nutiden.

Till sist ett litet exempel på vad som ännu kan tolereras inom den katolska kyrkan. Det utgavs 1921 ett arbete, Safans Macht und Wirken in zwei Kinder. Där får man veta hur två djävlar förkroppsligats i tvenne barn. Man får en beskrivning i detalj, vilken verkar som en ren reflex från medeltidens djävulsväsende. Sådant kan i vår tid ges ut med kyrkligt inprimatur och recenseras med rekommendation i en katolsk kulturtidskrift som Germania. Man begär att denna kyrka skall betraktas såsom osviklig i alla sina göranden. För oss kan en sådan fordran inte annat än te sig orimlig.

Debatten pågick till närmare kl. 1. Sammanlagt 26 inlägg gjordes i diskussionen.

I ANDLIGA TIDSFRÅGOR:

JESUITERNAS FÖRFÖLJELSE AV SUNDAR SINGH,

Av professor F. HEILER, Marburg.

Vi katoliker glädja oss över det goda, var det än finnes." Så förklarar med stolthet jesuiten Sierp i januari-häftet av "Stimmen der Zeit". I verkligheten slår yttrandet in på det omdöme som många vidhäftade katoliker ha fällt om den indiske Kristus-lärlingen Sundar Singh. Icke få ansedda katolska lärde (bland dem teol. professorerna Adam i Tübingen och Meinertz i Münster liksom och den store romerske lekmannteologen Friedrich von Hügel) ha uttalat sitt erkännande av och sin beundran för den kristne Sadhuns enkla fromhet och heroiska missionsarbete. Ja, vida katolska kretsar började hänföjas för hans medryckande personlighet. Vissligen beredde detta katolska erkännande av ett "helgon" utanför den romerska kyrkan det största obehag för de stränga försvararna av satsen "extra ecclesiam Romanam nulla salus". En del katoliker började nämligen tvivla på värdet av den romerska exklusivitets princip och inse, att underbara blommor av kristen fromhet och helighet kunde slå ut också utanför den "allenasaliggörande" kyrkans omhändertagande. Den lärde franciskanern Erhard Schlund bekänner offentligt i "Allgemeine Rundschau", att många katolska präster och lekmän vänt sig till honom för att få de "trostgivande" lösta, vilka Sadhun berett dem. Jesuiten Sierp tillstår med förbluffande öppenhet, att frågan om den allenasaliggörande kyrkan avgöres med frågan om

Sadhuns trovärdighet; vore det sant, som berättas om Sadhun, så hade protestantismen bevisat, att också den "kunde bringa den högsta mystik till mognad", så vore män sådana som Frans av Assisi "icke längre en rent katolsk företeelse, utan produkter av det som är gemensamt för båda konfessionerna". Det gällde därför att rädda den romerska grundprincipen och stötta Petri vacklande klippa. Men blott genom ett radikalmedel var det möjligt; skulle den romerska kyrkan också i framtiden få anses som helighetens enda hemvist, så måste det otillförlitliga hos Sadhun påvisas.

För att skaffa ett sådant bevis har den indiske jesuitmissionären Hosten arbetat redan sedan två år tillbaka. Även i Indien och dess grannländer hade Sadhun gjort djupt intryck på romersk-katolska kretsar och därigenom framkallat en motaktion från deras ledare. Då de försök, som katolska patres i Indien gjorde att omvända Sadhun till den romerska kyrkan, misslyckades, måste man gripa till andra medel. Redan 1918 förbjödo de romerska prästerna på Ceylon sina församlingsmedlemmar, som i stora skaror följde efter Sadhun, att besöka hans möten. Då emellertid förbud ensamt icke hade åsattad verkan, borde helst den farlige konkurrenten helt oskadliggöras. Redan för längre tid sedan anförtrödde mig en vän, som är benediktinerpater, att enligt meddelande han fått jesuiterna "vo-

ro Sadhun skarpt i hämlarna för att avslöja honom som svindlare". Jesuiten Hosten förklarar den 5 okt. 1923 i ett brev till Sadhuns biograf, missionären fru Parker i Trivandram med överraskande öppenhet att han "sedan 1923 tagit i sin hand att påvisa, att Sadhun var opålitlig". Sedan november 1923 offentliggör han i nästan vart nummer av den indiska missionstidskriften The Catholic Herald of India en uppsats, där han söker föra det "historiska" beviset för att Sadhun är en gemen "charlatan" och "bedragare" (impostor), "från ungdomen bevandrad i alla möjliga fiffiga knep", och att många av hans berättelser äro ren svindel (hoax). Framför allt förebrår han honom, att hans berättelse om en 40 dagars fasta vore en fri uppfinning, att han själv för att göra denna uppfinning trovärdig hade avskickat telegram med underrättelse om sin död och betecknat en fingerad romersk-katolsk munk som avsändare, att han vidare för att upprätthålla denna fiktion senare lancerat en fingerad förklaring av denne fingerade man i en tidskrift. Dessutom stämplar han Sadhuns berättelse om en kristen eremit, Maharishi, som lögn, likaså påståendet om befintligheten av en hemlig kristen sekt i Indien, den s. k. Sannyasimissionen. Slutligen vill han påstå, att Sadhun aldrig varit i Tibet, utan bara vart är föregycklade världen en Tibetfärd.

Hosten skriver i en så giftig, hånande och hatfull ton, att varje fördomsfrälsare genast måste studsas. Jag har aldrig i mitt liv fått i min hand ett dokument från romerskt håll, vilket till den grad fyllt mig med äckel som denna uppsats. För den tyske jesuiten Sierp — redaktör av Stimmen der Zeit och förut missionär i Indien — vore dessa Hostens "bevis" högst välkomna. Om han också inte vågade att som Hosten utan vidare brännamärka Sadhun som "fräck svindlare", framställer han

honom dock för sin tyska läsekrets som en slug bedragare, vilken genom sitt orientaliska psyke och sin sjukliga läggning i viss mån kunde ursäktas. Med livlig skadeglädje förkunnar Sierp, att den evangeliska kristenheten låtit sig duperas av denna "Sadhusvindel", till och med den överallt ansedde svenske ärkebiskopen Söderblom och den för jesuiterna så förhatlige företrädaren av en "evangelisk katolicitet", författaren av dessa rader. Hela den in- och utländska centrumpressen har återgivit de Sierpska beskyllningarna, mestadels med bitande och hånfulla kommentarer. Medan de katolska tidningskrivarna icke skarpt nog kunde gissla protestanternas kritiklöshet, tuggade de själva i kritiklös lättrogenhet om de jesuitiska anklagelserna. "Den, som gräver en grop för andra, faller själv däri" — lyder ett gammalt ordspråk. Hat och fiendskap göra alltid blind, också när de gå till verket med kall beräkning. Hosten har snabbt nog blivit insnärjd i ett nät av osanna och osäkra påståenden och i denna dag står icke Sadhun utan han med skammen inför världen.

Noggranna efterforskningar som jag anställt och om vilka jag utförligt redogör i en just nu offentliggjord artikelserie i Christliche Welt (Perthes, Gotha) ha icke blott påvisat ohållbarheten av de flesta av hans beskyllningar utan också ådagalagt, att han överhuvud icke företagit några grundliga undersökningar, att han helt enkelt icke ville tränga fram till den fulla, rena sanningen. Varje undersökningsdomare förhör den anklagade. Hosten har, trots att han är bosatt i Indien och där företar studieresor i historiskt syfte, icke ansett det nödvändigt att uppsöka den man, som han förklarar vara en svindlare; han medger själv, att han varken sett eller hört honom. Han har icke heller skaffat sig upplysning hos personer, som känna Sadhun från hans ungdom, missionären Wherry, som var Sundar Singhs lärare i dennes hemort, Rev.

Redman, som döpt honom, Mr Stokes, som under lång tid vandrade omkring med honom såsom sadhu. Hosten tillbragte en månad på samma ort som fru Parker, men höll det icke för mödan värt att uppsöka henne. Hur ytligt han arbetade, visar sig redan däri, att han icke ens noggrant läst fru Parkers grundläggande biografi. Han påstår t. ex. på grund av ett citat, att Sadhun döpt sin fader, medan det anförda stället anger, att och varför han icke gjort det. Att Hosten och Sierp fullständigt brista i sakkunskap, bevisa de med att påstå, att fru Parkers biografi skulle vila på Zahirs lilla bok. Fru Parker har dock skrivit sin bok för att korrigeras detta av fel vinnande arbete; hon hade för det ändamålet icke blott upptecknat Sadhuns egna berättelser, utan också anställt omfattande efterforskningar hos vänner och fiender till Sadhun. Därvid understöddes hon av Rev. Popley, som på sina resor genom Indien överallt gjorde undersökningar för att nå den största möjliga historiska säkerhet.

Att Hosten således rakt icke förtjänar något förtroende, bevisar han genom sitt brev av 5 okt. 1923, där han uttalar sig på helt annat sätt än i sina offentliga artiklar. Så förklarar han i Catholic Herald, att han i nämnda brev låtit fru Parker förstå, "att hennes bok borde dragas in från bokmarknaden och restupplagan brännas"; i brevet, varav jag äger en kopia, står däremot icke ett ord därom. Han påstår här vidare, att han innehar en "nitryckig dementi" från brittiska sändebudet i Nepa av innehåll, att Sadhuns berättelse om sin tortyr i Bom vore osann. Fyra månader senare vet han vid behandling av denna sak i Catholic Herald ingenting härom, utan förklarar blott, att han "skrivit till sändebudet och väntade på vidare meddelanden". Lika opålitliga äro Hostens vittnen. Canon Sandys i Kalkutta, som han återoppar, vände sig redan för flera år sedan till en

av Sadhuns vänner med en anhållan om närmare underrättelse om Sadhuns fasta och telegramhistorien; detta därför att han i tro att saken vore klar icke bevarat sin hithörande korrespondens. Nu skall denne gamle man lämna noggranna data om en händelse som redan ligger 12 år tillbaka i tiden!

Ännu otillförlitligare är den kanadiske missionsläkaren Nugent i Ujjain. Han var alltifrån sitt första möte med Sadhun dennes bittraste fiende, emedan han i en kristen sadhu munkartat asketiska liv såg en fara för de protestantiska missionärerna. Redan för år tillbaka har han i en indisk missionstidskrift fört polemik mot Sadhuns trovärdighet. I hög grad märkvärdig är den omständigheten, att han nu tror sig kunna ge noggrannare tidsuppgifter angående händelserna i januari 1913 än förut. Påfallande är också, att han helt pessimistiskt förklarade för mig, att "varje försök att upklara sanningen här gjorde saken än mer invecklad". Hur man bör bedöma dr Nugents pålitlighet, framgår tydligast av hans missionslednings hållning. Den kanadiska presbyterianermissionen, i vars tjänst han arbetar, har för kort tid sedan inbjudit Sadhun till deltagande i deras nästa årsmöte, som hålles i närheten av där Nugent bor; denne har därmed offentligen desavuerats av sin egen missionsledning. Den opålitligaste av alla vittnena är indiern Alfred Zahir, som skrivit flera fantastiska böcker om Sundar Singh. Dessa böcker sakna varje autenticitet. De ha utkommit utan Sadhuns tillåtelse, ja emot hans vilja, försävt som Zahir aldrig efterkommit Sundar Singhs begäran, att manuskriptet skulle föreläggas honom. Sundar Singh förklarar dessa böcker som icke noggranna och som felaktiga. Ja, Zahir tillstår i företalet till andra upplagan av sitt huvudverk, att han i första upplagan givit fantasien fritt spelrum och berättat åtskilligt osant om Sadhun. Hosten själv förklarar Zahir som en

charlatan och övar bitande kritik mot honom. Men där dennes utsagor låta sig utmyntas emot Sadhun, begagnar han sig av dem med glädje. Så tar han Zahirs påstående för gott, att Sadhun sagt sig ha genomgått en fulla fyrtio dagars fasta, för att därmed vederlägga Sadhuns enhälliga egna uppgifter, att han bara börjat fastan, men icke fullbordat den!

Otillförlitligheten, som kännetecknar Hosten och hans vittnen, framträder också i deras påståenden och beskyllningar. Att Sadhun själv skulle ha avsänt telegrammen, vederlägges redan genom det meddelande, som Canon Sandys förklarar sig ha fått från stationsföreståndaren vid avsändningsorten. Enligt detta meddelande avsändes telegrammen av en "svartklädd gentleman". Sundar Singh har som bekant ända sedan han avlade sitt sadhulöfte (1905) alljämt burit den saffransgula asketdräkten. Orten, där telegrammen avsänts, har hittills icke kunnat enstämmigt fastställas; dr Wherry, en av telegrammottagarna, nämner Mutra, Nugent Nimoda. Hade det funnits någon anledning till misstanke mot Sadhun som avsändare, så hade icke blott dr Wherry, utan framför allt biskop Lefroy i första hand måst bli misstrogen mot Sadhun. Den senare hade (enligt uppgift den 22 jan.) mottagit det telegrafiska dödsbudet och efter tre veckor Sadhuns meddelande i brev (enligt uppgift av den 13 febr.) att han hade fastat, insjuknat och blivit återställt. Lefroy förblev emellertid liksom dr Wherry livet igenom en trogen vän till Sadhun. Att den "romersk-katolske munk", vilken Sadhun tillskriver avsändandet av telegrammen, nu icke anmäler sig och genomkorsar de jesuitiska intrigerna, kan icke förväna någon. För övrigt erkänner Hosten själv i det nämnda brevet, att en katolsk präst vid namn Smith, vilken ville bli franciskan, under ifrågavarande tid vistades i Indien, något som fullkomligt överensstämmer med

Sadhuns uppgifter. Förklaringen, som en viss "Swift" avgav till utgivaren av en indisk tidskrift, att han vore telegramavsändaren, befinner sig nu i fru Parkers händer; funnes i den någon likhet med Sadhuns stil, så måste hon i första rummet ha fastställt detta.

Ett huvudargument mot verkligheten av fastan är för jesuiterna den omständigheten, att de vänner, som vårdade Sadhun efter fastan, icke någonstades kunnat uppsåras. Trots det att jag vistas fjärran från Indien, har jag likväl rasht hittat dessa vänner. Rev. Dharmjit i Gorakhpur betygar uttryckligen — jag äger t. o. m. en telegrafisk bekräftelse från honom — att hans tjänare Bansi i Annfield vårdat Sadhun, när denne 1913 efter sin fasta fördes dit i oxkärra av kristna tillhörande hans församling i ett mycket svagt tillstånd. Han förklarar, att alla indiska kristna i hans förra församling voro vittnen till denna händelse. Påståendet, att minnesgudstjänsten efter den förment döde liksom eftermälet i tidningar vore produkter av Sadhuns eller Zahirs fantasi, har visat sig vara ren osanning. Vittnen till minnesgudstjänsten äro Rev. Redman (Almora i Himalaya) och Mr Stokes (Kotgardh); eftermälet har utkommit i Church Missionary Calendar och har till författare ett av Hostens huvudvittnen, canon Sandys! Här visar sig med vilket oförläpligt lättsmne — uttrycket är alldeles för mildt — Hosten gått till väga vid sina efterforskningar och kommit fram med sina anklagelser.

För det påståendet, att Maharishi från Kailas vore en fiktion av Sadhun, kunde Hosten helt enkelt icke bringa något bevis. De fantastiska berättelserna av Zahir och Liebler äro på intet vis autentiska; de ha sett dagen utan hans medgivande och av honom själv avvisats som felaktiga. Mot Zahirs påstående, att Maharishi vore 318 år gammal, står Sadhuns, att han är omkring hundra år.

Fru Parkers autentiska berättelse är fri från otillförlitliga drag. Det innebär alls icke något osannolikt, att även en kristen eremit skulle befinna sig bland de talrika eremiter, som befolka Himalaya och särskilt det heliga berget Kailas. Den jesuitiska beskyllningen, att den hemliga Sannyasimissionen vore en uppfinning av Sadhun, genom vilken mystifikationen om Maharishi skulle stödjas, har visat sig vara osanning. Fru Parker betygar uttryckligen, att en dylik hemlig kristen församling befinner sig i närheten av den ort i Sydindien, där hon bor: hon känner flera personer, vilka av hemliga Sannyasi uppmanats att inträda i deras samfund; hon känner t. o. m. en medlem, som för henne bekräftade den fullständiga riktigheten av de uppgifter Sadhun lämnat om dessa 24 000 indiska hemliga kristna.

Fullkomligt lösliga äro de grunder, med vilka Hosten söker bevisa, att Sundar Singh aldrig varit i Tibet. Så säger han t. ex., att Sadhun skrivit av berättelserna om Tibetresorna 1919 och 1921 mestadels ur resebeskrivningar; men han har icke ens förmått stödja detta genom att nämna titeln på dessa verk. Han kan blott stödja sig på ett brev "från Ujjain" (från Nugent), vari påstås, att herrnhutiska missionärer vid tibetanska gränsen betvivlat att Sadhun uppehållit sig i Tibet. Märkvärdigt nog ha två av dessa missionärer för mig intygat raka motsatsen. Så förklarar missionär Ribbach, att han personligen känner den tibetanske evangelisten vid stationen Poo, en man vid namn Ali, vilken 1908 följt Sadhun till Tibet. Missionär Peter, som sedan kort tid åter vistas i Kyelang nära den tibetanska gränsen, bekräftar på förfrågan av en tysk herrnhutisk missionär, att Sadhun varit i Tibet och förklarar, att han icke kunde anse honom för en svindlare (brevet befinner sig numera i mina händer).

Så har då detta sedan länge förberedda jesuitiska fälttåg mot Sadhun all-

igenom misslyckats. För dem, som personligen kände Sundar Singh eller också bara sysselsatt sig på allvar med hans fromhetsliv, voro dessa beskyllningar från början absurda. Men Hosten och Sierp hade aldrig tänkt på, att det för bedömandet av en sådan man också finnes inre kriterier. De ignorera Sadhuns enkla evangeliska predikan och gräva därmed sin egen grav. De tänkte icke heller på, att Sadhun noga prövades av allvarliga och kritiska västerländska forskare av de mest olika kristna bekännelser och det under personlig samvaro med honom. Jag avser här sådana som den store katolske religionsfilosofen Friedrich von Hügel, den mest betydande kännaren av den kristna mystiken, den Roms kyrka närstående englikanska fru Evelyn Underhill, den frisinna engelske teologen canon Streeter och den lutherske ärkebiskopen Söderblom, som med rätta allmänt gäller som samtidens mest framstående religionshistoriker. I sin blinda iver observera inte ens jesuiterna, att de med sina angrepp på Söderbloms, Streeters och författarens "kritiklöshet" och "lättrogenhet" på det allra kännbaraste träffa sina egna lärda ordensbröder. L. de Grandmaison och H. Dehaye ha icke blott yttrat sig mycket erkännande om Sadhun, utan också "kritiklöst" upptagit Parkers och Streeters berättelser; Dehaye, nutidens mest berömde legendforskare, har uttryckligen i Analecta Bollandiäna förklarat dessa berättelser för "trovärdiga" och antagit omvändelsevisionen, 40-dagarsfastan, ja t. o. m. brunnsundet i Tibet som historiska. Vilken grym ironi ligger icke i det faktum, att jesuiterna beskylla mig, som på grund av litterärkritiska iakttagelser framställt legendbildningen i Sadhuns liv som sannolik, för ytlighet, lättrogenhet och oärlighet, medan deras mest framstående hagiograf, som studerat legendbildning i hela sitt liv, anser Sadhuns berättelser som historiska. Vil-

ken karaktärisering förtjänar han i Sierps och Hostens ögon?

Den romerska pressens hets mot Sadhun är ett ledsamt tecken på dennas, religiöst och sedligt sett, låga nivå. Denne man, som i sitt liv verkat endast gott, som aldrig förkunnat något annat än den korsfäste och uppståndne Kristus, som öppnat den kristna trons källor för tusenden och åter tusenden i öster och väster, som aldrig tillfogat den romerska kyrkan något annat ont än att han icke erkände hennes ofelbarhet, han smädas som svindlare och bedragare. Och till på köpet indiska jesuitmissionärer är det som sitta till doms över hans sannfärdighet, efterföljare till de jesuitmissionärer, som med lock och pock, våld och list sökte "kristianisera" Indien. "Den som sitter i glashus, skall inte basta sten på andra." Veta Hosten och Sierp ingenting om, hur deras föregångare sökte infånga indierna med fiktionen "romerska brahmaner" (De Nobili) eller med jätteförfälskningen av en "femte Veda", hur de ställde den ena fällan efter den andra för de indiska Thomas-kristnas biskopar, vilka icke ville bli den romerska hierarkiens underlydande, och bragte dem i fångenskap eller på hålet? Veta de icke, att de till blods pinade syrokaldäiska kristna en gång församlade sig i tusental och svuro varandra att aldrig mer släppa in en jesuit i sitt land? (Närmare hos Julius Richter, Den indiska missionens historia, 2. uppl. 1924.) Vad betyder det gentemot dessa jesuitiska attentat på sanningen och kärleken om en barnslig man som Sadhun berättar några harmlösa underhistorier, som kanske ha legendens art? "Hur kommer det till, att du ser grandet i din broders öga, men icke bliver varse bjälken i ditt eget öga? — — — Tag först ut bjälken ur ditt eget öga; därefter må du se till, att du kan taga ut grandet ur din broders öga." (Matt. 7:3 f.)

Sundar Singh förkunnar sedan 19 år tillbaka outtröttligen med insats av sitt

liv Kristi glada budskap, och det ofta nog i länder, vilka knappt någonsin beträttas av en kristen missionärs fot. Att han förföljes för sitt storartade evangelisationsverks skull av kristna "bröder", är för varje uppriktigt kristen djupt smärtsamt. Dock, Sundar Singh vore icke den sanne Kristusefterföljaren, om han icke också hade del i Kristi kors' smälek. Men en tragisk ironi ligger däri, att fienderna till denne sannskuldige vicarius Christi, den romerske påvens drabant, göra anspråk för sig på ärenamnet "Jesu sällskaps" lärjungar, medan de i verkligheten härunder dölja en antikristlig ande. Sundar Singh har icke alldeles orätt i omdömet om sina jesuitiska motståndare, när han säger: "de äro icke blott mina fiender, de ha alltid varit fiender till alla sanna gudstjänare". Men han tillägger: "vi måste bedja för dem". "Må Herren välsigna dem, det är min uppriktiga bön." Mätte hans förebedjande kärlek triumfera över all orättfärdighet, bitterhet och kärlekslöshet och sända även i hans fienders hjärtan ett skimmer av Kristi kärleks hemlighet.

Friedrich Heiler.

Stockholms kvinnors landstormsförening höll styrelsesammanträde 1 maj. Fru Anna Broms, som sedan föreningens stiftande 1914 varit dess ordförande, avsåg sig återval som sådan på grund av bristande tid, men biföll allas önskan att kvarstå som medlem i styrelsen. V. ordf. fru Julia af Burén valdes enhälligt till ordf., fröken Cicilia Milow till v. ordf. Övriga styrelsemedlemmar friherrinnan Wilhelmina Rehbinder, fröknarna Ellen Peyron, Ellen Ulrich och Astrid Andersson återvaldes.

Diener am Volk

Beilage der Täglichen Rundschau

Mittwoch, 1. Juli 1925

erwähnten Geschichtslüge entgegenzutreten uns genötigt sehen, wir sind darüber hinaus von ernstesten Besorgnissen um den Bestand der gegenwärtigen Reichseinheit erfüllt. Mag die Gefahr im gegenwärtigen Augenblick auch nicht unmittelbar drohend erscheinen, mittelbar ist sie deutlich im Anzuge. So sehr wir von der Reichstreue der Rheinländer, der evangelischen sowohl wie der katholischen, überzeugt sind, so gefährlich muß es uns dünken mit dem Autonomiegedanken der Rheinlande gegenüber Preußen, vorsichtig ausgedrückt, gespielt wird. Daß diese Idee nicht aus den dortigen evangelischen Kreisen stammt, darf mit Sicherheit behauptet werden. Wenn aber katholische sie, zunächst theoretisch, erwägen, so ist nicht nur die Endabsicht, sondern auch das Motiv keineswegs unklar: Preußen gilt als die wesentlichste Vormacht des deutschen Protestantismus — sie numerisch zu schwächen, bedeutet daher einen unzweifelhaften Fortschritt Roms auf seinem Wege, das evangelische Norddeutschland zu isolieren. Daß damit der Stabilität des Reiches gefährlicher Schade zugefügt werden müßte, dürfte keinem halbwegs Einsichtigen verborgen sein. In diesem Zusammenhang verdient eine Äußerung des Reichskanzlers a. D. Marx besondere Beachtung. Er sagt wörtlich: „Wenden Sie sich nicht, daß die Rheinländer ihre Geschichte jetzt selbst in die Hand nehmen. Jahrzehntelang hat Preußen die Rechte des Rheinlandes mit Füßen getreten.“ Dies Wort spricht Bände! —

Indessen nicht nur das sein staatliches Gefüge angeht, sind wir um die Einheit unseres deutschen Vaterlandes besorgt. Wir haben leider auch Grund, für die Einheitlichkeit seines inneren Lebens, wie es sich beispielsweise in dem Universalismus des geltenden Rechts darstellt, Befürchtungen zu hegen. Man mag alle dialektischen Künste spielen lassen, die Tatsache ist nicht aus der Welt zu schaffen, daß durch das bayerische Konkordat außer deutsches Recht innerhalb der Sphäre der deutschen Rechtsinhaber eingensistet hat. Auch dies wieder ein Beweis dafür, daß Rom durchaus nicht gewillt ist, mit der Selbständigkeit der reichs- und volkstümlichen Gegebenheiten einer Nation sich abzufinden, vielmehr die einzelnen Länder bzw. Nationen unter seine Nichtslehre, in diesem Fall das kanonische Recht, zu beugen versucht. Ich muß wiederholen: wie angesichts derartiger völlig unbestreitbarer Sachverhalte die romergerbene Presse und dort ihre parlamentarischen Mitglieder eine so wutentbrannte Geschrei erheben können, wenn unsererseits die Tatsache, die doch vor aller Augen liegt, lediglich konstatiert wird, daß an Rom die Völker sterben, indem sie ihres innersten Eigenlebens beraubt werden, ist völlig unerfindlich.

Ober ist es schon so weit, daß Rom es als Beleidigung auffaßt, wenn in Deutschland die Dinge beim rechten Namen genannt werden? — Nun, man halte sich jenseits der Berge voll auf dessen versichert, daß es noch sehr, sehr weite Wege hat, bis der evangelische Volksteil Deutschlands sich von dort her den Mund eröfnet läßt. Wir werden vielmehr unsere Stimme recht kräftig erheben, wenn eines Tages dem Deutschen Reichstag ein Konkordat vorgelegt werden. Und wenn man nun gar noch auf den Gedanken käme, uns über der darin enthaltenen Gefährdung die Augen dadurch zu blenden, daß man etwa in einem Mantelgesetz die Sicherung der evangelischen Belange mit einbezöge, so warnen wir hiermit die deutschen evangelischen Kirchenregierungen und den Kirchenbund, in dem sie zusammengeschlossen sind, aufs nachdrücklichste, sich durch irgendwelche Verhandlungen in dieser Richtung festzulegen: der deutsche Protestantismus hat es nicht nötig, sich von Rom ins Schlepptau nehmen zu lassen. Sollte sich aber eine Reichstagsmehrheit finden, die ein Konkordat mit Rom allein gutheißt, in dem auch nur ein Satz mehr sich findet, als die Reichsverfassung allen Religionsgesellschaften gleichmäßig ohnehin gewährt, so lehnen wir hiermit bereits die Verantwortung für die Stürme, die dann losbrechen, feierlich ab. Welches Interesse schließlich Rom an einem Konkordat haben sollte, das lediglich die Bestimmungen der Reichsverfassung wiederholt, ist schwer zu begreifen.

Wer sehen will, kann sehen: daß die evangelische Christenheit Deutschlands bis auf ihrer Seele Grund friedliebend ist, daß sie von nichts weiter entfernt ist als von dem Schüren konfessionellen Haders, beweist allein schon der Umstand, daß sie die römische Invasión, die seit der Verstärkung des Jesuitengebietes im Jahre 1917, in vielfach verstärktem Maße aber seit der Revolution, eingeseht hat, bisher mit einer wahren Dammsgeduld ertragen hat. So heiß lieben wir unser Vaterland, daß wir trotz allem, was geschehen — und das ist wahrlich nicht wenig — immer noch hoffen, ihm Schwierigkeiten von der konfessionellen Seite her so weit als irgend möglich zu ersparen. Allein es wäre unehrlich, es in dieser Stunde zu verschweigen: unsere Hoffnung ist im Sinken begriffen. Es fehlt nicht mehr viel — und Rom hat den Bogen überspannt. Wenn das Zentrum zumal in Preußen fortfährt, die Atmosphäre mit Konfliktsstoff zu überladen, wozu es zurzeit — ich greife nur einen Punkt heraus: die rücksichtslose Personalpolitik — auf dem besten Wege ist, so soll es sich nicht wundern, wenn ihm alle seine jesuitischen Verschleierungskünste eines Tages in Fetzen zerrissen werden. Wir Protestanten sind nicht Staatsbürger zweiter Klasse, so daß bei Besetzung von Beamtenstellen, zumal höheren Grades, der Katholik vor dem Evangelischen den Vorzug haben müßte. Wir sind uns im Gegenteil durchaus bewußt, daß die hohe deutsche Berufsauffassung, der unser Vaterland seine einstige Größe verdankte, lutherisches Erbgut und daß die altpreussische unbedingte Pflichterfüllung, die Welttruf genöth, bis die satanischen Schatten der Revolutionäre und ihrer Helfershelfer sie in Rebel hüllten, an dem Protestanten Immanuel Kant orientiert war. Will man also aus den eitelsten Zerkleinerungen unserer Tage wieder in reinere Luft sich erheben, so sei man um unseres Volkes willen nicht so aberwitzig, den Geist Luthers und Kants auszuschalten.

*) Mitteilungen des Reichs- und Heimatbundes deutscher Katholiken. Erster Jahrgang 1925. S. 31.

Ober meint man in Rom, daß Ignatius von Loyola, daß der Geist der Jesuitenkollegs der gegebene Ersatz dafür sei? Daß die Jesuiten den gemessenen Auftrag haben, die Wesensart Luthers und Kants zu ersticken, liegt in der Natur ihrer Aufgabe überhaupt. Sie sollen das Volk, dem sie imputiert werden, sich selbst und seinen heiligsten Gütern entfremden, um es dem Papst gefügig zu machen. Und da wagt man es noch — ich frage zum drittenmal — einen Höllenlärm zu schlagen, wenn nichts weiter als die offenkundige Tatsache konstatiert wird: „An Rom sterben die Völker!“ Da beschuldigt man den Evangelischen Bund Kulturkämpfer Reigen, wenn er in der Notwehr der deutschen Volksseele beispringt, um sie vor dem schleichenden Tode infolge allmählicher, aber sicher wirkender Zermürbung ihres innersten Gehaltes zu bewahren. Ob man wie denkt man sich in Rom die Sache eigentlich, wenn man uns mit dem billigen Schlagwort Kulturkämpfer im eigenen Vaterlande zu verdächtigen sucht? Wähnt man, daß das gequälte deutsche Volk sich bereits in einem Zustand derartiger seelischer Erschlaffung befindet, daß es ihm schon gleichgültig ist, was man mit ihm macht? Oder hält man uns für derart heillos oberflächlich, daß wir uns dadurch einbüßern können, wenn man uns das durch und durch unheimliche „Kulturkämpfer“ anhängt? Es mag immerhin zugegeben werden, daß es in deutschen Landen zurzeit Erschlaffung und Oberflächlichkeit genug gibt, aber damit begründet der Evangelische Bund ja gerade seine Existenzberechtigung, daß sich in seinem Lager alle diejenigen sammeln sollen, die ebenso deutsch wie evangelisch genug sind, um sich weder durch Schlagworte einschüchtern noch durch die innere und äußere Not der Zeit an ihrem Lebenswillen sich Kleinmütig machen zu lassen. Will es Rom aber durchaus so haben, daß vom Kulturkampf geredet werden soll, so wollen wir ihm die Antwort nicht schuldig bleiben. Sie lautet: was die Kurie seit Jahr und Tag treibt, ist der ausgesprochene Kampf gegen die deutsche Kultur, die aus den frommen Quellen der Reformation sich herleitet. Wenn wir demgegenüber nicht zur Notwehr griffen, wären wir Verräter gleichemmaßen am Evangelium wie am Deutschtum.

Überdies weiß der deutsche Katholik, sofern er sich selbständiges Sehen und Denken bewahrt hat, ganz genau, nicht nur, was er selbst der Reformation verdankt, deren Licht- und Lebensstrahlen ihn auf deutschem Boden umfassen wie der leuchtende und wärmende Schein der Sonne, sondern er weiß auch aus Erfahrung, daß es evangelischer Lebensgrundsatz ist: „Soviel an euch ist, so habt mit allen Menschen Frieden.“ Wir müssen deshalb Verständnis von ihm erwarten für die Notwehr, in der wir uns befinden: wir haben Heiligstes, Allerheiligstes zu verteidigen. Und in dieser Verteidigungszone befindet er sich selbst. Mag er aus Tradition oder Überzeugung religiös der Papstkirche anhängen, von dem deutschen Recht, der deutschen Wissenschaft, was schwerer als das alles, von der durch Martin Luther aufs tiefste innerwertigen deutschen Treue lebt auch er. Im übrigen wird er ja wohl selbst, sonderlich in diesen Zeitläuften, in denen Rom in fieberhafter Weise rings über den ganzen Erdball politisch tätig ist, den fürchterlichen Konflikt empfinden, in den ihn sein zweiseitiges Verpflichtetsein bringt: er soll dem Papst zu Willen sein und soll auch seines Vaterlandes Gerechtfame wahrnehmen. Wie soll er sich nun entscheiden, wenn die Interessen des Papstes mit denjenigen des Vaterlandes in seinem Gewissen zu konkurrieren beginnen? — Die Entscheidung wird ihm nicht erleichtert, sondern im Gegenteil ungeheuer erschwert dadurch, daß in der unmittelbaren Umgebung des Papstes, in der Kurie, religiöse und politische Momente in unheilvollster Weise durcheinandergeworfen werden, so daß der katholische Laie gar nicht mehr zu unterscheiden in der Lage ist, ob das jeweilige Verhalten seiner höchsten religiösen Autorität geistlich oder weltlich orientiert ist. Bleibt ihm also gar nichts anderes übrig, wenn er sicher gehen und seine Seelenheil nicht gefährden will, die in Rom vertretene Tendenz auch zu der seinen zu machen. Mit anderen Worten: der wirklich romergebene Katholik ist ein willfähriges Werkzeug in den Händen der Hierarchie. Es soll gar nicht nur ein Drittel, daß es nationalgeschichtlich stammrechtlich Katholiken hat, neulich dem Zentrum seine Stimme gegeben! — aber diese nationale Gesinnung hat immer eine Einschränkung. Sie lautet dem Sinne nach: soweit die Interessen Roms gewahrt bleiben.

Man sieht, hier taucht schon wieder ein Beweismoment für meine These „An Rom sterben die Völker“ in die Höhe. Denn auch im Leben der Völker gilt das Gesetz: „Niemand kann zweien Herren dienen.“ Eine Nation, die unter römischen Einfluß gerät, ist als Nation ein für allemal erledigt. Sie kann selbstverständlich physisch und geographisch noch lange existieren, eine Nation im ethischen Sinne des Wortes aber ist sie nicht mehr. Des von Gott ihr gegebenen Eigenlebens ihrer Seele ist sie beraubt. Ihr Ethos, das sich auf die Selbstverantwortlichkeit vor dem Willen des Herrn der Geschichte gründet und in einem an ihm und nur und unmittelbar an ihm normierten Gewissen sich auslebt, ist zerbrochen. Eine menschliche Institution, mag sie sich ihr gegenüber Gottesrecht auf Erden an und schlug sie an Seele und Gewissen in ihre Bande. Dann sterben die Völker, wenn das, was Gottes ist, eines Menschen wird. Und dieser Mensch heißt Papst. Was Wunder, wenn für ihn und seine Kurie die Völker nur Figuren auf dem Schachbrett sind, mit denen man — die Geschichte bezeugt das — ein grausames Spiel spielt: sie werden behandelt, je nachdem man sie für seine hierarchischen Zwecke gerade gebrauchen kann. Den deutschen Katholiken muß es überlassen bleiben, sich dieser Einsicht zu öffnen, nur dürfen sie es uns nicht verargen, wenn

wir Rom unbefangener beurteilen als sie selbst, und auf Grund dessen, was wir sehen, aus ehrlicher Beforgnis für unser Vaterland und aus heiliger Liebe zu ihm unsere Stimme erheben.

Daß uns derartige Winkeltzüge nicht einschüchtern können, wie sie etwa mir gegenüber versucht sind, wenn man mir anhängen wollte, ich hätte mit meinem Satz „Au Rom sterben die Völker“ die ruhmreiche Flagge des Grafen Spee beleidigt, ist kaum nötig, ausdrücklich hervorgehoben zu werden. „Niedriger hängen“ ist demgegenüber die einzig in Frage kommende Methode. In dessen, derlei böswillige Unterstellungen beweisen deutlich, zu welsch verzweifeln Mittel die Zentrumsprelle ihre Zuflucht hat nehmen müssen, um die wahrheitshaltige Wucht jener meiner Äußerung so gut es eben ging, zu übertäuben. Nur in Parenthese sei bemerkt: wenn ich alles das berichtigen wollte, was seit unserer Münchener Tagung an Verdrehung und Entstellung meiner Äußerungen in der gegnerischen Literatur geleistet worden ist, so müßte ich mir fast ein besonderes Büro eigens zu diesem Zwecke halten. Ganz abgesehen davon, daß es zu meinen Grundsätzen gehört, der Unwahrheit Gelegenheit zu geben, ihre kurzen Beine sich selbst abzulaufen. Die Wahrheit des reinen Evangeliums, das uns Martin Luther wieder geschickt hat, müßte all ihren Konsequenzen, steht zu hoch und zu fest, als daß die Anhänger Roms mit ihren Uttaden gegen sie und ihre Diener etwas ausrichten könnten.

Freilich, der Protestantismus als der Verfechter dieser Wahrheit ist ja, so belehrte am 30. April d. J. der Zentrumsabgeordnete Wildermann, Prälat und Unterstaatssekretär, den Preussischen Landtag, von den Päpsten wiederholt als Irrlehre bezeichnet. Eine floride Festsetzung, die uns weder neu noch überraschend ist, und kaum besondere Beachtung verdient, wenn sie nicht seitens des parlamentarischen Sprechers in demselben Atemzug vollzogen wäre, in dem er auch den Sozialismus als Irrlehre verdammt. Diese Gruppierung, die keineswegs irgendwelcher Reuehaft auf Rechnung gesetzt werden darf, und auch dadurch nicht an Bedeutung verliert, daß der Prälat hinzufügte: „Und es gibt eine Fülle von Irrlehren,“ ist höchst bezeichnend für die Einschätzung, deren wir uns in romergebenen Kreisen zu erfreuen haben. Man hält es nicht für nötig, den durch und durch gottlosen, materialistischen Sozialismus und die Reformation wenigstens so weit zu differenzieren, daß man es vermiede, sie in einer offiziellen Äußerung hart nebeneinander zu stellen. Und das just zu derselben Zeit, in der man nicht laut genug vom konfessionellen Frieden und der Volksgemeinschaft reden konnte! Aber freilich die Reichspräsidentenwahl war ja an dem Tage, als Herr Wildermann diese Rede hielt, soeben vorbei und — Marx war nicht gewählt!

Zwei Überlegungen drängen sich unwillkürlich auf. Die eine geht dahin: was ist von der Volksgemeinschaft zu halten, die man vor der Wahl so eifrig propagierte, um nach derselben dem ziffernmäßig größeren Volksteil einen derartig verkehrenden Schlag zu verfehen, wie es der römische geistliche Würdenträger und Abgeordnete mit seinen Worten getan hat? Zweitens: was hätten wir Protestanten zu erwarten gehabt, wofern das Zentrum mit seinem Kandidaten in der Reichspräsidentenwahl geblieben wäre, wenn ein Zentrumsmann schon auf dem Boden der Niederlage seiner Partei derart sich zu äußern gewagt hat? — Wir Evangelische mögen schlechte Taktiker sein: wir haben es wohl von Luther geerbt, daß wir die Worte nicht anders sehen können, als wir sie meinen. Wir wollen deshalb auch jetzt aus unserm Herzen keine Würdegrube machen und es frank und frei aussprechen: von der Volksgemeinschaft, wie Herr Marx und seine Freunde sie meinen, halten wir nichts; sie ist eine diplomatisch-parlamentarische Kulisse, hinter der sich die Drahtzieher schlau verbergen, die das deutsche Schicksal in ihre Gewalt bekommen möchten. Ihr Sammelname ist Rom. Wenn es zu einer Volksgemeinschaft in Deutschland kommen soll, die diesen Namen wirklich verdient und nicht nur Propagandarequisit für Wahlzeiten, Volksversammlungen und Parlamentsreden sein soll, — zu einer Volksgemeinschaft echter, deutscher Art, die niemand sehnlischer wünschen kann als wir, müssen wir die Forderung erheben, daß Rom Deutschland den Deutschen überläßt und endlich aufhört, durch Konfords- und dergleichen Gelüste, durch Jesuiten und andere Spaltpilze Zwietracht in das deutsche Volk zu tragen. Solange das aber andauert, befinden wir uns in der Notwehr und werden selbstverständlich von ihr Gebrauch machen.

Und das um so mehr, je mehr Rom zu erkennen gibt, daß es die Stunde für gekommen erachtet, seinem infernalischen Haß gegenüber dem deutschen Luthertum die Zügel völlig schießen lassen zu können. Gelegentlich der Feiern zur Heiligensprechung des Jesuiten Petrus Canisius, die am 21. Mai dieses Jahres stattfand und nichts mehr und nichts weniger bedeutete als die päpstliche Weihe der neuen Gegenreformation in Deutschland, ist von einer offiziellen Persönlichkeit der Kurie, dem Prälaten der Ritenkongregation Monsignore Salotti, in öffentlicher amtlicher Rede folgendes verlautbart worden: „Luther war eine Ausgeburt der Hölle, ein Mönch, der sich der Sinnlichkeit prostituierte; der jungfräuliche Seelen aus dem Kloster riß, um sie zum Opfer seiner Gelüste zu machen. Luther vernichtete alle Kultur und machte die Deutschen zu einem grausamen, blutrünstigen, zerstörungswütigen Volk. Was sich ihm angeschlossen hat, watete im Sumpf der Leidenschaften und der Gottlosigkeit. In höchster Not trat ihm auf Gottes Geheiß Canisius gegenüber. Er sprang dem Ungeheuer an die Gurgel und zwang es in Banden. Er rettete die deutsche Kultur und wahrte ihren Zusammenhang mit der lateinischen, mit der katholischen, mit der menschlichen Kultur. Luther führt seine Anhänger in den Abgrund, Canisius führt seine Getreuen in den Himmel. Das Gottesgericht ist klar und deutlich. Luther und sein Werk zerfallen in Staub, Canisius wird zu neuen Ehren erhoben. Der Protestantismus sinkt herab zur Bedeutungslosigkeit, der Katholizismus ist die aufsteigende Macht in allen Völkern und Ländern usw.“

*) Zitiert nach der „Deutsch-evangelischen Korrespondenz“ 1926, Nr. 22, Seite 3.

Teure Glaubensgenossen! Deutsche Männer und Frauen! Ich behaupte: das ist die Sprache des Antichrists. Ihm gebührend zu antworten, reichen eigene Worte nicht aus. Der Herr Christus selbst möge deshalb dem römischen Prälaten und seinen Auftraggebern Beiseid erteilen. Er lautet: „Wo nun das Salz dumm wird, womit soll man's salzen? Es ist zu nichts hinfort nütze, denn daß man es hinaus schütte und lasse es die Leute zerretzen.“ So das Urteil über das Rom, das den Monsignore Salotti derart reden ließ. Es hat dadurch vor aller Welt erneut bekundet, daß es jede Reigung zum Urchristentum, sobald sie sich regt, zu ersticken gewillt ist, und hat damit zu jenem Gleichnis des Herrn den historischen Tatbestand geliefert. Der Fehler liegt im Prinzip: das Salz ward dumm, als man dem Herrn Christus einen Stellvertreter auf Erden schuf und damit die Gottesgabe des Christenglaubens ihrer Originalität beraubte. Das originale Christentum ist das Leben der Menschen und Völker, an dem gefälchten sterben sie an ihrer Seele.

Deutsches Volk, laß dich warnen: nimm die konfessionelle Frage ernst, tausendmal ernst als bisher! Bei der Entscheidung, ob Rom oder Wittenberg, gehts nicht um den Streit zweier Meinungen, Theorien, Dogmen, sondern um die allerinnerste Wesensart. Dadurch, daß Rom einen Menschen zum Hüter der Himmelstür machte, hat es Göttliches ins Menschliche gezerrt und die letzten, heiligsten Fragen der Menschen und Völker heillos verwirrt. Dadurch, daß Luther in seiner Gewissensangst jenen Türhüter überannte, von der Hand Christi sich packen und über alle menschlichen Zwischeninstanzen hinweg unmittelbar zu dem Gott aller Gnade sich führen ließ, ward der Glaube aufs neue geboren, so daß man wieder im buchstäblichsten Sinne des Wortes aus ihm leben kann.

Wenn es nicht ums Leben, um die letzten Lebensquellen ginge, wahrhaftig, der Evangelische Bund würde gern seine Segel streichen und geruhig in einem stillen Hafen vor Anker gehen, statt sein Schiff und seine aktive Mannschaft fortwährend den Stürmen von rechts und links, Gefahren von oben und unten auszusetzen.

Der grobsalächlige Politiker, dem innerste, auf die Seele gehende Fragen gleichgültig sind — der Philister, der seine Ruhe haben will —, der phantastische Ideologe —, dazu noch viele andere Spezies von Zeitgenossen, vor allem aber, und er ist der, den wir vor anderen ernst nehmen, der ehrliche Patriot, fragen uns ja tagtäglich, ob wir denn angesichts der vielen und großen Gefahren und Nöte, von denen unser deutsches Vaterland umdroht und gequält ist, nichts Besseres zu tun wüßten, als unablässig diesen von Martin Luther wiederentdeckten Lebensstyp anzupreisen und alle anderen demgegenüber abzulehnen. Ich muß antworten: — in der Tat, wir wissen nichts Besseres zu tun. Denn das Beste, was man an seinem Volk und an der Menschheit überhaupt tun kann, ist, daß man sie wieder an die unmitteldbare, gewissenmäßige Verpflichtung dem guten und gnädigen Willen Gottes gegenüber gewöhnt. Anders ausgedrückt, daß man mit Martin Luther zum Urchristentum und seiner Art, das Leben vom Innersten her und aus Ewigem hin zu gestalten, zurückkehrt. Wer das für blöden Konfessionalismus, für Intoleranz und wie die Schlagworte alle heißen, mit denen wir reichlich bedacht werden, erklärt, mit dem wollen wir nicht rechten. Aber wir werden ihm sehr deutlich vor Augen führen, daß beispielsweise seit 1918 im deutschen Vaterland noch kein einziges der brennenden, volksaufwühlenden Probleme — ich erinnere nur an die soziale Frage! — gelöst oder auch nur der Lösung näher gebracht worden ist. Und warum nicht? Weil die schuldige Rücksicht auf die letzten inneren Lebensmotive, die Luther im Urchristentum wieder fand, nicht genommen worden ist. Man macht sich die Sache zu leicht. Und Rom, das mit seinem hierarchischen Apparat den unmittelbaren Ausbruch der Lebensquelle des urchristlichen Geistes verhindert, indem es einen menschlichen Instanzenzug zwischen Gott und die Seele schaltet, ist eben dadurch eine gar nicht zu überschätzende Gefahr für das Aufkommen eines originalen Christentums. Dessen aber entbehren zu müssen, bedeutet, zu endloser Not- und Hilflosigkeit verdammt sein —, bedeutet, mit den Mitteln der Politik vergeblich etwas herbeizwingen wollen, was ganz von selbst, jedoch nur dann kommt, wenn man wieder Gott gibt, was Gottes ist. Darum unsere unablässige Mahnung: Zurück, oder soll ich sagen, vorwärts zur Reformation Martin Luthers!

Ein letztes Wort an dich selbst, du Evangelischer Bund! Sei dir völlig dessen bewußt: du machst dich nicht beliebt, wenn du auch in der Gegenwart so zäh und treu zu dem Mann von Wittenberg und Worms stehst. Man haßt dich heute und morgen wird man dich verfolgen. Allein, sei fröhlich und getrost, also haben sie die Propheten verfolgt, die vor dir gewesen sind. Nur sei jedermann gewarnt, im Ernst zu uns zu halten, der das Martyrium scheut. Rom war es, von dem Luther uns in's Gesangbuch schrieb:

Groß' Macht und viel List
Sein grausam Rüstung ist;
Auf Erd' ist nicht seinsgleichen!

Dennoch, unsere Arbeit ist nicht vergeblich. Riegt es auch wie eine Lähmung bleiern und schwer über Parlamenten und Regierungsstellen, weil sie mit ihren Mitteln den Rünsten Roms sich nicht gewachsen fühlen, im Volk beginnt es sich zu regen. Wo der Name Luthers klingt, leuchten die Augen und die Herzen schlagen. Dieses wunderbare Zueinander von Held und Kind, diese zukunftsaffende Art, deren Glaube Leben ist, dieses bedingungslose Singegeben sein an den Gott und Vater Jesu Christi, vor dem kein Ansehen der Person gilt, sie sind alle Kinder seiner Gnade und untereinander Brüder und Schwestern —, solch heilige Sehnsucht aller echten Deutschen, nenn' ihren Namen, — er heißt Luther! Nenn' ihre Erfüllung, sie heißt Reformation.

Wohlan, es naht gen den Tag! Es lohnt sich, für ihn zu arbeiten, zu kämpfen und zu leiden! Nur keine matten Herzen, nur keine müden Augen! Wer in den Morgen reiten will, darf die Nacht nicht fürchten. Deutschland ohne Luther ist kein Deutschland mehr! Wir sind unsern Nachfahren verantwortlich, daß die deutsche Reformation nicht untergehe.

Dann segnen Engel deine Gruft
Und weinen Tränen drauf;
Und Frühlingsblumen voller Duft
Blüh'n aus den Tränen auf! — —

Der deutsche Protestantismus in der Notwehr.

Rede

gelegentlich der 29. Generalversammlung des Evangelischen Bundes zur Wahrung der deutsch-protestantischen Interessen, gehalten am 29. Juni 1925 zu Königsberg, Pr., von D. Bruno Doebling, Hof- und Domprediger zu Berlin, Erstem Vorsitzenden des Evangelischen Bundes.

Teure Glaubensgenossen!
Deutsche Männer und Frauen!

Das Fundament, in dem der Evangelische Bund mit feines Wesens innerstem Kern unerschütterlich verankert ist — die Grundlage, von der aus allein er seine ebenso schwierige wie bedeutungsvolle Aufgabe zu lösen vermag, habe ich Ihnen gestern an heiliger Stätte aufzuzeigen versucht. Ich darf das also als bekannt voraussetzen und mich unmittelbar dem mir für diese Stunde obliegenden Thema, der gegenwärtigen konfessionellen Lage, zuwenden.

Es unterliegt keinem Zweifel: das konfessionelle Problem rein als solches wird in der großen Öffentlichkeit als sonderlich peinlich und störend empfunden. Zumal die vaterländisch gesinnten Kreise unserer Nation, denen es ehrlichstes Herzensanliegen ist, unserm Volk in seiner Gesamtheit den Weg aus Schmach und Knechtschaft zu Ehre und Freiheit baldmöglichst wieder geöffnet zu sehen, sind äußerst empfindlich, wenn sie vom „konfessionellen Sader“ — wie sie es nennen — hören. Nicht selten stehen sie, selbst wenn sie bewußte evangelische Christen sind, unter dem Zwange des Gedankens: so groß und gut die Reformation gewesen ist, soviel Segen auch immer von ihr die deutsche Volksseele gehabt hat, — es bleibt doch zu beklagen, daß seit den Tagen Martin Luthers die Deutschen, was das Heiligtum des Glaubens angeht, in zwei gewaltige Heerlager gespalten sind. Was von diesen Patrioten als Bedauern ausgesprochen wird, wandelt sich im Munde der Anhänger Roms in eine Anklage: der abtrünnige Augustinermönch sei es gewesen, der nicht nur der heiligen katholischen Kirche freventlichen Schaden zugefügt, sondern auch die deutsche Einheit zerissen habe. In allen nur denkbaren Variationen bis zu der brutalen, auf die größte Dummheit spekulierenden Äußerung wird diese Melodie wiederholt, Luther sei der schlimmste Revolutionär gewesen, den die deutsche Geschichte kenne.

Es ist der schlichte Dienst an der historischen Wahrheit, den wir ihr zu leisten schuldig sind, wenn wir darauf hinweisen, daß hier tatsächlich eine ungeheuerliche Geschichtsfälschung ihr ebenso unheilvolles wie unsauberes Wesen treibt. Oder man müßte es Luther gerade zum Vorwurf machen, daß er aus deutschem Ehrlichkeitsbedürfnis heraus die Grundfrage des Urchristentums, die anerkanntermaßen durch die römische Kirche erstickt war, wieder auf den Leuchter erhob. Will man aber bis zu diesem Grade von Torheit und Übelwollen nicht herabsteigen, so wird man ihn schwerlich dafür zur Rechenschaft ziehen können, daß die deutsche Nation in seinen Tagen noch so viel unverbildeten seelischen Sinn besaß, von jener seiner Fragestellung aufs nachhaltigste sich beeindruckt zu lassen. Das, was wir Reformation nennen, und mit dem Namen Luthers zu verbinden geschichtlich genötigt sind, war eine Volksbewegung ganz großen Stils, die von dem Wittenberger Professor weder „gemacht“ war, noch „gemacht“ werden konnte — solche Dinge lassen sich nicht „machen!“ — sie brach vielmehr los, nachdem es Luther gegeben war, das Wort zu sprechen, das in der römischerseits aufs ärgste mißhandelten deutschen Volksseele vieltausendfältiges Echo fand.

Derartige Bewegungen, bei denen die Volksseele ins Schwingen gerät und himmelan getragen wird — das ist der Unterschied zwischen der Reformation und jedweder Revolution —, können aber auch, wenn sie einmal da sind, nicht mehr erstickt, sie können nur noch geleitet werden. Diesem Zweck sollte nach Kants treffendem Wort die deutsche Nationalversammlung dienen, nach der man damals aus allen Gauen des Vaterlandes rief. Wäre sie nicht durch Roms Intrigenpiel, bei dem ihm sein bewährter Bundesgenosse der Mammon, erwünschte Hilfe leistete, vereitelt worden, so hätte die deutsche Nation auf Grund der Eigenbewegung ihrer Seele den Tag ihrer Einheit, einer Einheit vom Innersten heraus, erleben dürfen.

Für uns Nachgeborene ist es wahrhaft erschütternd, bei Kants die beiden Sätze lesen zu müssen: „Gewiß gab es für die Einheit der Nation, für die Fortentwicklung der Deutschen auf dem einmal eingeschlagenen Wege niemals eine großartigere Aussicht.“ Und dann: „So bedeutend und zukunftsreich die Aussicht war, welche sie*) der deutschen Nation darbot, ebenso gefährlich und verderblich mußte sie in Rom erscheinen.“ — Da haben wir den Schlußfall vor uns: ein einiges Deutschland, zumal wenn das reine Evangelium der diese Einheit beselende Geist ist, liegt nicht im Interesse Roms und seiner Kurie. Ja, Rom muß im Grunde, auch wenn es anderslautende Worte macht, nicht nur dem deutschen, sondern jedem Reiche gram sein, in dem das von seiner angemaßten Bevormundung befreite Evangelium das grundlegende Lebensprinzip ist. Man verführe uns also mit der Geschichtsfälschung, die Einheit der deutschen Nation sei durch Luther gespalten worden. Diese Lüge wird dadurch nicht zur Wahrheit, daß man sie mit dreifacher Strenge und erheblichem Stimmaufwand immer wieder in die Öffentlichkeit hinausposaunt. Man inszeniere auch nicht eine angelegentlich der Wucht der geschichtlichen Beweise nur zu leicht als künstlich gemacht zu erkennende Erregung, wenn in bedeutungsschwerer Stunde und an verantwortungsvoller Stelle etwa der Satz geprägt wird: „An Rom sterben die Völker; an Christus leben sie auf.“ Der Tod der deutschen Einheit steht seit 1524 im Schuld- buch Roms.

Wenn wir es heute wieder aufschlagen, so geschieht es lediglich aus Notwehr. Nicht nur, daß wir der sehr eifrig betriebenen Kolportage der eben

*) Die erste deutsche Nationalversammlung.

Katolska stormangrepp mot Sveriges kyrka att vänta.

84.
Katolska kyrkan.
1925.

Nya Dagligt Alle-
handa. 11. 7.

Biskop Müller samlar en stridsfond bland Tysklands katoliker.

Den socialdemokratiska regimen och sektväsendet utpekade som goda bundsförvanter åt Rom.

Nya Dagligt Allehanda är här nedan i tillfälle meddela en översättning efter föredragandens eget manuskript över det anförande som apostoliske vikarien i Sverige, biskop J. E. Müller, nyligen höll i München inför ett auktoritativt katolskt auditorium om den katolska kyrkans ställning i Sverige. Det visar sig av detta referat att biskop Müller verkligen fällt de i mångt och mycket sanningsstridiga uttalanden, som ett tidigare men kortfattat referat lade i hans mun — men därtill lät biskop M. också veta att Sverige och vår kyrka inom kort har att vänta en kraftig attack från Rom, för vilket ändamål biskopen satt igång med insamlandet av en stridsfond bland Sydtysklands katoliker.

Ur dessa och en del andra synpunkter kan det bli av värde som urkund att ha till hands biskop Müllers förkunneelse — vi införa i det syftemålet hans föredrag in extenso, så lydande:

Under medeltiden, innan reformationen, upplevde svenska kyrkan en rik blomningstid. Den helige Ansgarius med sina ledsagare hade, sända från Rom, i landet infört den katolska tron och dess välsignelse från kontinenten; den helige Sigfrid och andra missionärer hade fört kristlig kultur från England. Vid Erik den heliges död (1160) kan kristendomen anses helt genomförd. Allt skönare och rikare blomstrade det kristna livet. 1164 blev Uppsala som ärkebiskopssäte landets metropol. Åtminstone 150—200 kloster verkade som kulturella centraler, i mellersta Sverige så tätt bredvid varandra, att denna trakt bland folket kallades Klockriket, emedan klockorna ljödo från det ena klostret till det andra. Hur djupt kristendomen besjälade hjärtana, se vi av det antal helgon, som landet skänkte kyrkan — jag minnar vid sidan om apostlarna Steffan, Eskil, David blott om Birgitta och Karolina av Sverige och Ingrid och andra. Vilken djup fromhet fläktar icke emot oss ur talrika bevarade hymner, och böner, som t. ex. ur "Missale Uppsaliense". Ännu se vi underbara minnen från Sveriges katolska tid i de talrika katolska kyrkorna, som t. ex. domkyrkorna i Lund, Uppsala och Linköping, i de högt alande klosterruinerna, i museernas många enastående konstskatter och bibliotekens värdefulla böcker och handkrifter. T. o. m. talrika namn påminna ännu om det katolska livets blomningstid. Märkligt nog firas än i dag i hela Sverige den 25 mars, Maria bebålsedag, som kyrklig och världslig festlag, emedan denna dag en gång var parocinium terrae, ty landet stod under gudsmodern Marias, Nordens drottning, ärskilda beskydd.

Man blir ofta rörd, när man ser alla dessa skatter, som undandragits sitt syfte och sina fromma givares vilja, eller är man går genom kyrkorna från katolska tiden och överallt hör ropet efter allarens Gud, för vilken kyrkorna äro byggda, och vars tron reformationen verallt störtade.

Reformationen en våldshandling av kunglig maktlystnad.

Reformationen, som allt detta i grund förstörde, infördes i Sverige icke genom någon folkets önskan, ej heller som följd av någon demoralisering eller stort sedligt missförhållande. Den blev predikad genom Luthers lärjungar som en Olaus Petri, och Gustaf Wasa beagnade sig av den för att rycka till sig kyrkans och klostrens makt och ägodelar. Man gick fram med våld, falskhet och list. Folket, som hängde fast vid sin tro och liturgi, blev lurat, i det man kvarlämnade det yttre, t. ex. mässbönerna, men tog bort kärnan och väsendet. Då folket märkte, att man tog bort deras heligaste, reste det sig flera gånger, men dessa rörelser blevo uttydda som politiska och slogs ned. Från år 1595 fick under dödsstraff ingen katolsk präst längre läsa den heliga mässan eller uppehålla sig i landet; från 1617 betraktades alla, som ville hålla fast vid sina fäders religion, den katolska tron, som högförrädare, och

för högförräderi stipulerades dödsstraff. Så ledo 1624 en borgmästare och en kunglig handsekreterare martyrdöden för sin tro, därför att de genom enträgna brev inkallat en katolsk präst i landet för att bringa hjälp åt dem, som i årtal i religiös övergivenhet längtade efter den katolska kyrkans tröst. Ända till 1783 förekom icke någon offentlig katolsk gudstjänst. Blott i de katolska stormakternas legationskapell i Stockholm brann den eviga lampan. Så sent som 1858 blevo sex kvinnor utvisade ur landet, emedan de hade modet, att följande sin övertygelse, vända tillbaka till den katolska kyrkan, moderskyrkan, och förlorade sin arvsrätt.

Katolikernas ställning i Sverige skildras i mörka färger.

När världspressen enstämmigt reste sig mot denna ofördragsamhet, blevo 1860 och 1873 lagarna förmildrade och religionsfriheten teoretiskt och

(Forts. å sid. två.)

"Sverige är den tänkbarast svåraste och förskräckligaste Diaspora".

Det gäller först och främst, att förbättra och förstärka den katolska kyrkans inrättningar i Sverige och att inom själavården råda bot för de stora missförhållandena. Detta är den mest trängande uppgiften, grundvalen och förutsättningen för varje framsteg, och därför mitt stora, djupa bekymmer. Detta fordrar icke bara själavården för de katoliker, som i följd av otillräckliga inrättningar förlora sin tro, utan det måste krävas också med hänsyn till andra trosbekännare, som blott lära känna den katolska kyrkan ur det, vad de se för ögonen, och som till följd av våra tarvliga inrättningar allt för lätt kunna föras till den uppfattningen, att vi äro något mindrevärdigt, i jämförelse med statskyrkans och de många sekternas storartade inrättningar. På ett område, sex gånger så stort som Bayern, arbeta i Sverige blott 16 och av dem flera gamla präster, på åtta platser för c:a 4,000 katoliker.

Därtill äro ungefär 100 katolska systersamfund verksamma i sjukvård och skolarbete. Av Sveriges 24 landskap ha vi blott i 8 små kyrkor eller kapell, i 16 ingen själavårdande inrättning. Somliga katoliker, också familjer med barn, bo 2—300 km. långt från präst och kyrka. Hur många förlora då icke under omgivningens och förhållandenas svåra tryck sin tro, och hur många gå ej vår kyrka miste om. Dessa förluster äro kräftskadan, som anfräter kyrkan. Sverige är den tänkbarast svåraste och förskräckligaste Diaspora. Prästernas och församlingarnas antal måste ökas; särskilt bör anställas en resepräst. Vi ha va knappt den anspråkslösaste början till katolska prästskolor, uppfostrings- och kommunicantanstalter, ingen högre katolsk skola för gossar och flickor.

Också de nuvarande församlingarnas inrättningar äro oftast otillräckliga, ja ovärdiga. Så t. ex. i Göteborg, där prästgården med skola, barn- och systerhem är alldeles förfallen. I Norrköping, där vi ha en förhoppningsgivande ungdom och blott äga det enklaste kapell i ett hyrt rum, där den 87-åriga pastorn greve L. von Stollberg intill sitt insjuknande för 10 mån. sedan förde ett rörande enkelt apostoliskt liv. Här tvingade oss förhållandena att köpa ett vackert beläget litet hus med byggnadsplats för kyrka och skola, vilket lyckades oss genom Guds försyn. Men jag skall den 1 juli betala 50,000 svenska kronor, d. v. s. 56,000 riksmark. Mina katoliker äro offervilliga och offra vad som är dem möjligt. På min önskan ha de också infört katolsk kyrkskatt, men vi kunna med detta resultat knappt uppehålla det, som består, då man t. ex. — trots inställande av nödvändiga restaureringar — under de senaste åren t. o. m. i Stockholm, förhållandevis den bäst situerade församlingen, haft ett årligt underskott av 5—7,000 kr. Stora summor ha gått förlorade i tyska värdepapper.

Vi behöva framför allt krafter, som arbeta litterärt, försvara kyrkan och skaffa katolsk litteratur; i all synnerhet måste vår, väl redigerade, sedan 1920 utkommande månadskrift "Credo", vårt enda språkgorgan "zu Wehr und Lehr", åtminstone utökas till att bliva en veckotidskrift. Flera andra, stora och små uppgifter tränga på. Något har jag redan kunnat göra för att förbättra; så genom inrättandet av stående stationer i Forssa (vid Hudiksvall, 10 tim. järnvägsresa norrut från Stockholm), där sedan juni 1924 en tysk präst bor vid vår nordligaste lilla Herz-Jesu-kyrka, och i Oskarsström (vid Halmstad), där också sedan ett år tillbaka en präst är anställd och där ett prästhus och en Maria-kyrka den 13 september i år skall invigas; genom öppnandet av en kommunicantanstalt i Malmö för Sveriges Diaspora-

barn, som tills nu endast vetat, att de äro katoliker, men till följd av det långa avståndet aldrig sett en katolsk gudstjänst, och nu — vi ha hittills kunnat upptaga 15 — äro saliga; genom öppnandet av ett vilohem för kvinnor, genom döttrar av den heliga Birgitta i St. Birgitta-hemmet i Djursholm vid Stockholm; genom uttag av en kyrkohistoria.

Men för att kunna arbeta vidare, måste jag vädja till kontinentkatolikernas kärlek och bedja dem innerligt om högsint hjälp och understöd för den katolska kyrkan i den heliga Birgittas och den helige Eriks vackra land. Och till vem skulle jag vända mig med större förtroende än till mina tyska och bayerska katolska landsmän? Från Tyskland fördes den s. k. reformationen genom Luthers lärjungar till Sverige, Tyskland var de första katolska missionärernas stöd, som förde kristendomens välsignelse till landet, från Tyskland gjordes också efter reformationen, då och då rörande hjältemodiga försök att bringa själavårdande hjälp åt de övergivna och åt de svårt betryckta all den tröst, som deras tro kunde skänka dessa lidande medbröder och medsyststrar i Norden. Så genomvandrade t. ex. jesuiten Schackt under ousägliga svårigheter och faror Sverige, förklädd till mössfällhandlare, tills han blev upptäckt, utvisad ur landet, och de högt ansedda män, som genom enträgna böner hade kallat honom hit och här härbärgerat honom, blevo avrättade. Det är också oftast tyska präster, som med stora uppoffringar arbeta i Herrens vingård eller kanske bättre "stenbrott" i Sverige. Till de tyska katolikernas hjälpsamhet har också den högsta kyrkliga ledningen här visat mig, och den har tröstat mig med deras kända offersinne.

Vore det icke något stort och skönt, om just Bayern, vid vilket mitt hjärta med glödande kärlek alltjämt håller fast, skulle övertaga ett slags beskyddarställning eller patronat över den lilla svaga, kämpande katolska kyrkan, över vår heliga kyrkas förskräckliga Diaspora i Svealand och betrakta den storartade hjälpen för den svenska missionen som en heders- och hjärtesak, på samma sätt som Norge, Finland och Danmark få storartat och högsint understöd av de 2,5 milj. katolikerna i Holland?

Jag beder eder: bilda en front av varmt intresse, kärlek, offer, en front, bakom mig, mina präster och troende på den svåra, viktiga förposten i kyrkans polartrakt i höga Norden. Jag beder den bönen om och om igen. Nu, då genom världen går längtan efter återförening i tron, måste en bönstorm bli organiserad och varje katolik vilja vara ett led i denna bedjarearmé, i bön om att Guds rike må komma till alla människor och alla, bror och syster, bliva ett som utvalda, och husfolk i vår kyrkas fadershus. Skall "Credo unam sanctam catholicam et apostolicam ecclesiam", som vi katoliker, även på den nordiska pilgrimsfärden i vår lycka över att vara barn till Kristi sanna kyrka, glatt och saligt läst vid apostelfurstarnas grav, finna förståelse, anklag och eko i våra medbröders och medsyststrars själar? Skall den förste protestantiska världskongressen, det protestantiska "ekumeniska möte", som i Stockholm hålles den 19—29 augusti, bli en orientering hän till Kristus och hans kyrka eller bilda en front emot denna? "Bedjen, bröder!" "Bedjen utan återvändo!" Och skänken också genom offer och gåvor byggnadsstenar, att Guds tempel i Norden kan byggas upp igen, Guds tempel, i vilken den eviga lampan brinner och Kristus tronar, den i lära och sakrament hele Kristus, Kristus själv och personlig i sakrament; ett tempel, värdigt Sveriges höga civilisation; värdigt vår tros storhet och skönhet, en kyrka, som lik en lysande stad på berget inbjuder alla att komma för att vid Frälsarens hjärta finna trons nådeskatte, enhet och frid. Jag ropar ut åt Eder Nehemias ord: "Surgamus et aedificemus templum Domini!" Kommen,

Varifrån propogandan skall finansieras.

Sverige proklameras som katolskt missionsfält.

Från sid 2. i tidn.

trots att dessa pastorsämbeten efter myndigheternas intyg oklanderligt fört dem. På grund av denna åtgärd måste våra katoliker ofta vända sig till de protestantiska pastorsexpeditionerna t. ex. för att anmäla in- och utflyttning, eller för att få ett borgerligt intyg som de f. n. behöva för att få ett pass o. s. v. Hos dessa pastorsämbeten måste också dop, dödsfall och vigningar anmälas. Äktenskapen, även de katolska, måste lysas och kungöras i de protestantiska statskyrkorna. Det är svåra, beklagansvärda missförhållanden. Och vad som försämrar saken är, att på detta sätt frånges oss möjligheten att till sist man lära känna katolikerna, att erfara de nykomnas adresser, särskilt i den avlägsna Diaspora och vårda deras själar.

Därtill komma de stora fördomar och de ofta rent av oerhörda vanföreställningar, som merendels finnas hos folket gent emot katolikerna och den katolska kyrkan i krass motsats till dess eljest höga bildning. Man betraktar oss emellanåt som halv- eller helhedningar och stående under de lägsta sekter. Vi vilja icke därför vara gramse på svenskarna som folk, ty de kunde merendels blott hämta sin kännedom om det katolska ur den förgiftade reformationstidens litteratur, emedan Sverige århundraden igen varit nästan hermetiskt avstängt från varje katolsk fläkt och tanke. Tyvärr näres ännu dessa föreställningar om catholica alltjämt hos folket genom de talrika oriktiga, missledande, ja smädliga framställningar i de officiella läroböckerna om vår kyrka, landets moderskyrka och dess största välgörarinna och hennes inrättningar. När för fyra år sedan min företrädare, biskop Bitter, riktade en anhållan till översta skolledningen och allmänheten, att dessa uppgifter måtte korrigeras, utbröt i hela pressen en enhetlig, väldig storm av harm, spott och hån.

Så kommer det sig, att en del av katolikerna är ängslig och modlös under den offentliga meningens tryck och somliga av kyrkans sanning övertygade våga icke följa sitt hjärtas övertygelse.

Det ena med det andra gör, att Sverige tills nu måste gälla som det land, i vilket den katolska kyrkan är minst fri och i vilket hennes verksamhet mest hindras och bekämpas.

Hoppingsvande tecken till ljusning för katolska kyrkan i Sverige.

Och dock har under de senaste åren så mycket inträffat, som låter oss hoppas på en scenförändring och låter oss med

lätom oss stiga upp och bygga Herrans tempel

Ett försvar för den stridbara kyrkan.

Redaktionen har mottagit följande skrivelse:

Jag anhåller vördsamt, att Ni i eder tidning ville intaga följande.

Med smärta och djup nedslagenhet har jag för min ringa del iakttagit den hållning Ni intagit gent emot den efter mitt förmenande mycket vördnadsvärda katolska kyrkan.

Jag håller före, att denna kyrka mer än något annat samfund har gagnat vårt land. Det barbari, i vilket vårt fosterland suckade under hedendomen, när man med människooffer, även med konungaoffer, sökte blidka hedendomens grymma gudmakter, har denna kyrka med segerrik framgång bekämpat. Våra första skolor har hon grundat i klostren, som tillika voro plantskolor för jordbruk, trädgårds-skötsel och slöjd. Vårt äldsta universitet har katolska kyrkan grundat. Outtröttlig var hon under medeltiden att skapa religiositet och kultur. De påvliga bullorna synas mig vara mästerstycken i sitt slag, i sin kamp mot råheten, i sin strid för civilisationen. Man kan korteligen om den katolska kyrkans fostrande gärning i vårt land säga, att "vett blev plantat, järnhårt språk blev brutet".

Såvitt jag förstår, är vårt folks och vår kulturs tacksamhetsskuld till den katolska kyrkan omätlig, hennes välgärningar mot Sverige oräkneliga.

Småsinnade och tarvliga angrepp mot denna kyrka synas mig vara mycket omtiverade och för vårt land och dess tidningspress i hög grad komprometterande. Låt vara att den katolska kyrkan på vissa tider och under vissa förhållanden har felat. Var finna vi det fullkomliga i denna värld? "Se icke blott fel och skröpligheter hos vår avlidne konung, sade en gång en hovman till en annan hovman. När Ni så gör, gör Ni som hunden som skäller på månen. Hon har sina fläckar, men är ändå ett Guds mästerstycke".

Härom året serverade Nya Dagligt Allehanda en rent av vidunderlig artikel under rubrik "Katolskt möblemang i Hedvig Eleonora kyrka". Det "katolska möblemanget" bestod däri, att en bönepell blivit av regementspastor Schröderheim insatt i kyrkan. Många hava bedit, knäböjande vid den pallen, fick man under tidningskrivandet om denna sak veta. Kyrkoherden Källander övertog emellertid den både reformatorns roll och kastade ut pallen. Visade mannen pallens utkastande ett herostratiskt hjältemod, jämförligt med Luthers, då han spikade de 95 teserna på Wittenbergs kyrkdörr? I så fall bör den märkliga pallen förvaras i Statens historiska museum såsom ett ärofullt vittnesbörd om kyrkoh. Källanders segerrika strid mot "den katolska faran". Det synes emellertid icke uteslutet, att pallens utkastande påminner mera om Don Quijotes strid mot väderkvarnarna, än om Luthers strid mot Leo X.

Nu senast tager Nya Dagligt Allehanda biskop Müller för huvudet, för att han under ett föredrag i München vägat kritisera Gustav Vasas kyrkopolitik och därvid tala om konungens "våld, falskhet och list". Biskopen uppmanas att bekänna, att han använt dessa ord. Biskop Müller behöver icke blygas för vad han sagt. Gustav Vasa använde icke blott våld, utan lät stundom våldet övergå till grymhet. Detta var särskilt fallet, när han 1540 lät blodsdömsstolen i Örebro döma Olaus Petri och Laurentius Andrae till döden, ehuru de icke gjort det bittersta ont. Falskhet och list brukade konungen ofta. Man kan exempelvis tänka på, huru han under Dackefejden, när smålänningarna tagit en hans syster till fånga, låtsades som om han vore mycket nöjd med vad de gjort och "gunstligen tackade" dem, ehuru han i själ och hjärta måtte hava varit mycket förbittrad. Geijer fäster i sin historia uppmärksamheten vid denna för konungen karaktäristiska episod.

Våld, falskhet och list kännetecknade konungens metoder, när han beskattade förmögna storbhus och för arvs skull pretenderade en problematisk släktskap. Genom dylikt beteende anses han ock hava kommit över Gripsholms slott, där tre av hans konungliga ättlingar efter hans dagar suttit fångna. Man har i deras öde tyckt sig se en Nemesis, knuten till det sätt, varpå deras stamfader kom över Gripsholm. Eller tror Nya Dagligt Allehanda, att de gustavianska arvegodsens, 331 hemman, tillkommit på grund av besparat överskott av konungens apanage, ett på hans tid icke fixerat begrepp? Det förefaller, som om biskop Müller haft full rätt att bedöma Gustav Vasa vida strängare, än han enligt tidningsreferaten gjort. Han kunde med skärpa hava betonat hans girighet, huru han jagade efter kyrkornas och klostrens egendom, till och med mässhakarna försmäddes icke, utan man gjorde om dem till kläder åt konungens söner.

Med vemod lägger man märke till, att Olaus Petri, då han i en predikan protesterade mot det gängse svärjandet, i sinningens namn ansåg sig förpliktad att frimodigt förmana överheten att "själv avlägga sådana eder". Vilken världs-åskådning man än har, torde man böra erkänna, att ett flitigt svärjande icke är någon prydnad för en kyrkans reformator.

Den som läser Gustav Vasas historia har svårt att värja sig för den tanken, att konungen var lika främmande för lutherdom som för katolicism, och att reformationen för honom var en mask, under vilken han fick tillfälle att rikta sig på kyrkans bekostnad.

Med detta är icke sagt, att Gustav Vasa icke gjort sig förtjänt om sitt land. Genom att emancipera Sverige från Danmark i politisk mätto och från Hansestäderna i merkantil mätto, har han gjort sig förtjänt av eftervärldens tacksamhet. Konungens båda svenska gemåler voro sannolikt katoliker i själ och hjärta — att döma av deras frikostighet mot Vadstena kloster, och av de yttranden om sin moder, som Johan III haft inför den påvliga legaten Possevino. Måhända var den omständigheten, att ingen av föräldrarna på allvar hyllade den lutherska läran, anledning till, att alla deras söner voro främmande för Luthers lära. Erik var den indifferent renässansmannen, Johan hade katolska, Karl reformerta sympatier. Om alla tre gäller det, att deras ättlingar i första eller andra led återvände till katolska kyrkan.

Biskop Müller vidrörde i sitt föredrag biskop Bitters anhållan till de svenska skolornas överstyrelse, att en revision av de svenska skolböckerna måtte ske, i vad den rör dessa böckers uppgifter om den katolska läran. Denna begäran var utan tvivel fullt berättigad. Icke blott läroböckerna, utan ännu mera det sätt, varpå de vid undervisningen begagnas och muntligen kompletteras, lämna, åtminstone i våra folkskolor, mycket övrigt att önska.

I fråga om avlaten bör det fasthållas, att den katolska kyrkan aldrig lärt, att syndernas förlåtelse säljes för penningar. Alla påståenden om att så skett måste avvisas såsom osannfärdiga.

Den katolska kyrkan lär, att för erhållande av syndernas förlåtelse fordras hjärtats förkrosselse, mennens beaktelse och utövning av någon god gärning, som vittnesbörd om beaktelsens uppriktighet, contritio cordis, confessio oris, satisfactio operis — det är vad katolska kyrkan fordrar för syndernas förlåtelse. Avlatsbrevet skulle vara ett intyg om att en del av vad som sålunda fordrades, utövningen av den goda gärningen, blivit presterad. Obestriddligt är, att enskilda avlatsförsäljare på ett sorgligt och ödesdigert sätt missbrukade sitt uppdrag, och vissa påvar gävo väl ock, särskilt till förmån för dem, som voro villiga att offra livet för den kristna tron, en vidsträckt formulering åt försäkringarna om avlat. Men det är i alla fall orätt att för dylikt göra kyrkan i hennes helhet ansvarig och att påbürda henne en lära, som hon aldrig hyllat.

På protestanternas klagomål över katolikernas "helgondyrkan" svara katolikerna, att tillbedjan, adoratio, tillkommer Gud allena, men att vördnad, ungefär det samma som veneratio — om ock ett annat ord användes — tillkommer trons saliga kämpar. Genom att bibehålla allhelgonadagen synes mig vår kyrka hava erkänt, att den katolska uppfattningen har ett visst berättigande.

Skolstyrelsen remitterade biskop Bitters anhållan om revision till docenten von Engeström i Uppsala, som förklarade, att skolböckerna voro inkorrektas med avseende på "graden" av de villfarelser, som i dem påbörjades den katolska kyrkan, men de voro dock icke oriktiga i fråga om "arten" av dessa villfarelser. Man har i fyra år förgäves väntat, att skolböckernas felaktigheter skulle rättas, åtminstone i fråga om "graden" av sina misstag.

Biskop Müller yttrade i sitt föredrag, att biskop Bitters hovsamma och väl motiverade begäran om revision framkallat "en storm i den svenska pressen". Det var så. Tidningar, som omnämde denna sak, anförde med flammande indignation, att biskop Bitter i en skrift sagt om Luther, att denne var en man "av uppbrusande lynne". Det må påpekas, att Melancthon skrivit mycket värre saker om reformatorn. Under den korrespondens, som han vid förberedandet av det så kallade Leipziger-interim förde med en gunstling till Morits af Sachsen, Carlows, klagade han, att Luther varit egeninnig och stridslysten, och han låter förstå, att han även ogillat Luthers ställning till den katolska kulten. Han skriver, att han, Melancthon, satte stort värde på katolicismens sköna kyrkobruk, vid vilka han under sin barndom med glädje medverkat. Överraskande är den polemik, som Nya Dagligt Allehanda i n:r 194 (nationalupplagan) för den 20 juli 1925 utvecklar mot biskop Müller. Då tidningen i ett föregående nummer tillskrivit biskop Müller planen att göra en stor attack mot svenska kyrkan, har biskopen i värdiga och ädla ordalag förnekat en sådan plan i sitt i tidningsnumret i fråga införda svaromål. Men tidningen påstår dock, att dess angrepp "haft fog för sig" och motiverar detta bland annat med hänvisning till punkten fyra i biskopens skrift, i vilken denne säger, att det är hans enkla plikt att arbeta för en förbättring av de svenska katolikernas själavård. Är då icke detta en katolsk prästmans plikt? Fordrar Nya Dagligt Allehanda, för att tidningen skall känna sig tillfredsställd med biskop Müller, att denne skall försumma sina trosförvanters själavård? Tidningen tager desslikes fel, då den förnekar, att en svensk ämbetsman, som övergår till katolicismen, riskerar att förlora sitt ämbete. Här är i vissa fall mera än risk. Ställningen som domare kyrklig religionslärare eller statsråd förlorar en person ovillkorligen, om han blir katolik, detta enligt regeringsformens par. 4 och 28. Det vill synas som om ett statsråd kan dekretera, att han blivit hedning, och då får han stå kvar, ja då omväljes han. Men om han dekretarar, att han blivit katolik, då avsättes han.

Mest förvånande är Nya Dagligt Allehandas polemik emellertid, då den med en viss stolthet hänvisar till en med signaturen Sgn. undertecknad artikel, som den förklarar vara intressant. Till stor del består artikeln av ett mot biskop Müller riktat angrep, som måste betecknas såsom ganska klumpigt och misslyckat. Det grundar sig nämligen helt och hållet på ett falskt referat av biskopens föredrag. Hade det icke varit skäl att utesluta eller åtminstone förkorta denna insändare, då den bygger på en uppgift, som i samma tidningsnummer, i vilken den införes, bevisas vara falsk? Jag anser mig redan genom exempel hava visat, att såväl den av herr Sgn. citerade Rosenkranzkalender av år 1923, som herr Sgn. själv hava lämnat oriktiga uppgifter rörande det sätt, varpå biskop Bitters skrivelse till skolöverstyrelsen mottogs av den svenska pressen.

Är det för övrigt anledning för våra dagars protestanter att rasa mot den katolska kyrkan, sola sig i reformationens minnen och brösta sig över de protestantiska kyrkornas nuvarande positioner? Vad konfession hava protestanterna? De äro lutheraner eller reformerta, baptister eller metodister, irvingianer eller kväkare, svedenborgare eller valdenströmare eller pingstvännar om varandra. Det finnes en skara sekter, så stor, att ingen kan räkna dem. Och det lär väl icke kun-

na förnekas, att de äro frukter av det utsäde, som en gång såddes av Luther, Zwingli och Kalvin.

Och de statskyrkliga lutherska sekter, som föra ett högröstat och hänfullt språk mot den katolska kyrkan, böra komma ihåg att "de hava på ryggen den, som skrattar högt åt sig". Det går en nemisis genom all historia. Samma anklagelse för obibliskhet, vidskepelse och övertro, som från protestantismens sida har riktats mot katolska kyrkan, riktas nu mot den svenska statskyrkan av hennes otaliga belackare bland sekterna, icke minst av baptisterna. Baptistpastorn Wiberg yttrade en gång: "Lika väl som man uppmanar en ung gosse eller en ung flicka att låta konfirmera sig av en kyrkans präst, lika väl kan man uppmana dem att stjäla och mörda". Det var ord och inga visor. Likasom Luther på 1540-talet, i samband med händelser som passerade vid Spejers riksdag 1544, förklarade, att den katolska kyrkan var stiftad av djävulen, så lät en man, som en tid varit präst i Luthers kyrka, omkring 300 år efteråt förstå, att också Luthers kyrka var ett tillhåll för all djävulens ondska.

Likasom Josefs bröder funno, att de dragit skuld över sig genom att miss-handla sin broder, 1 Moseb. 42:21, så förefaller det mig, som om protestantiska statskyrkors präster, då de bliva smädade av sekterna, härutinnan uppbära följderna av att deras kyrkor, icke minst vid grundläggningen, men även under den fortsatta utvecklingen, i sina omdömen varit hårda och orättvisa mot sin moder, den katolska kyrkan, för vilken hela den europeiska civilisationen har anledning att känna den varmaste tacksamhet.

För något år sedan bildades av därtill högade svenska präster en sammanslutning för att stävja katolicismens framsteg, åtminstone utfärdades inbjudning till bildande av en dylik sammanslutning. Även om en sådan sammanslutning kommit eller kommer till stånd, synes det tvivelaktigt, att den skall kunna uträtta något.

Är det så underligt, att bildade personer — och andra än bildade gå i vårt land knappast över till katolicismen — personer som konstaterat och beklagat, att i de protestantiska kyrkorna bristen på auktoritet fört till genomgående söndering och olycksalig subjektivism, känna sig dragna till en kyrka, i vilken det finnes auktoritet, och i vilken lära, författning och kult i sina grunddrag bibehållit sig snart sagt i årtusenden, i vilken det varaktiga och hållfasta på ett ärofullt sätt skiljer sig från det flytande, i beständig upplösning, i beständig förändring stadda lärobegreppet hos otaliga, sinsemellan kivande sekter?

En sammanslutning mellan präster, syftande att motarbeta separatismen inom vår kyrka synes vara mera behöflig än den antikatska propagandan. Separatismen gör säkerligen årligen mångdubbelt större vinster än katolikerna och äro mycket bittrare mot vår kyrka än dessa.

Den katolska kyrkans beslut att avstå från deltagande i årets ekumeniska möte synes visa sig synnerligen klokt, ifall man vid mötet vill försöka draga en helgongloria över ententens och nationernas förbunds tyska politik, som förefaller att vara världshistoriens svartaste nidingsdåd. De vackra och älskvärda ord, som påven under en audiens sagt rektor Neander angående strävandet till mellanfolkliga samförstånd, äro värda allt erkännande. Det måste beklagas, att Nya Dagligt Allehand av okända skäl avtryckt påvens ord med fin stil, varigenom de måhända hava undgått somliga av tidningens läsare.

Till sist vill jag framhålla, att man kan anse, att en evangelisk kyrka och hennes tjänare hava en uppgift, utan att vilja vara med om, att den evangeliska kyrkans värnadsvärda moder, den katolska kyrkan, och hennes värdiga tjänare, i oträngda mål klandras och göras till föremål för orättvisa och småaktiga beskyllningar.

Viktor Rydberg var icke katolik och ändå skrev han om den katolska kyrkan följande sanna ord:

Hon är omstrålad av tusenåra minnen, hägnad av forna århundradens glans, buren av otaliga, kraftfulla och modiga andars modiga kamp och brinnande bön.

Sättna prästgård, Kofland, den 26 juli 1925.

Jak. Alb. Hammargren.
Kyrkoherde, fil. dr, teol. lic.

* *

*

Diskussion om katolicismen.

Insända artiklar.

Rom och vi.

Kyrkoherden dr Hammargren har i N. D. A. den 12 dennes tagit under-tecknad i upptuktelse, emedan jag anför en katolsk författares vitsord om den svenska pressens objektiva hållning, när biskop Bitters anmärkningar mot våra skolböcker diskuteras. Referatet av biskop Müllers föredrag var falskt, säger kyrkoherden; biskop M. skulle således icke ha sagt, att i pressen uppväxte en storm av förbittring o. s. v. Men kort förut skriver kyrkoherden: "Biskop Müller yttrade i sitt föredrag, att biskop B:s hovsamma begäran framkallade en storm i pressen. Det var så. Tidningarna anförde med flammande indignation" o. s. v.

Detta är ju att motsäga sig själv! I Dagens Nyheter är sådant det normala, men i dr H:s uppsats verkar det besynnerligt.

Kyrkoherdens åsikt, att Gustaf Vasa med våld och list berövat det menlösa svenska folket dess katolska tro, är mycket ensidig. Med någon eftertanke inses, att kungen, om han också velat bibehålla katolska kyrkan i Sverige, icke hade kunnat det på en tid, då hela den germanska världen och en god del av Italien och Frankrike avfallit från det av renässansför-därvet genomsyrade Rom. Romerska kyrkan rensades av Ignatius och jesuiterna på Tridentinum och sedan icke minst av det nya helgonet Peter Canisius. List och våld fattas icke på den sidan heller.

Långt ifrån att nedsätta vare sig forntidens eller nutidens Rom uttala-de undertecknad i den kritiserade uppsatsen beundran för dess geniala politik. Det står tydligen underligt till, då man här i landet icke får kritisera en katolsk biskops uppenbara ensidigheter och överdrifter i omdömen om vårt folk utan att bli anklagad för intolerans, och det av en svensk luthersk kyrkoherde! Häruti skola antagligen katolikerna själva instämma.

Nu pågående ekumeniska möte skänker någon förhoppning om att vi, som sörja över kristenhetens splittring, icke skola behöva taga vår tillflykt till Rom. Påvens böner om den kristna världens enande bliva troligen hörda; sådana böner äro så mycket ädlare som de innebära den största självför-sakelse. Ty förr eller senare måste Roms lysande isolering upphöra. Kristenheten på jorden — Luthers ord — kan omöjligen medgiva Rom monopol på den frälsande nåden eller böja sig under en italiensk kyrkostyrelse. Förr eller senare måste Rom deltaga i samlingsen, om icke dess isolering skall bli allt annat än lysande. Kanske den lutherska ortodoxien då kommer till heders! Skada, att icke kardinal Mercier, den katolska världens specialist på kyrkliga enhetssträvanden, fått som Roms representant vara med i vårt riksdagshus i dessa dagar. Då hade mötet varit verkligt ekumeniskt.

Att vi protestanter ha mycket att lära av Rom, har redan Ad. Harnack för länge sedan framhållit. Där finns tro, man lever i mysteriet, i gemenskapen med den eviga världen och dess invånare, undret har icke kastats bort som ett dogmatiskt museiföremål utan är en makt i livet, den allsmåttige, levande Gud är de troende nära, och i den tron hava de frid. Allt sådant finns också i vår lära, men har under den moderna upplysningens ökenvind vissnat bort i vårt liv.

Bland fornkristliga minnesmärken i Rom förekomma på mer än ett ställe apostlarna Petrus och Paulus huvud bredvid varandra. Vi få hoppas, att den romerska kyrkan, traditionens kyrka, skall en gång på samma sätt stå i trons och kärlekens gemenskap med den protestantiska kristenheten, frihetens kyrka. Men dessförinnan måste tydligen stora reformatoriska krafter gå rensande fram genom båda.
Sgn.

"Den stridbara kyrkan."

Blott några få anmärkningar i anledning av kyrkoherden Hammargrens minst sagt egendomliga inlägg.

Hur tror dr H. det skulle gått honom själv, ifall han såsom präst i en katolsk församling uttalat en hängivenhet för den lutherska kyrkan, motsvarande den han nu uttalat för den katolska? Han skulle ofördröjligen blivit bortkörd från sin befattning och bestraffad såsom kättrare. Ty den katolska kyrkan vet ej av tolerans.

Det kanske har sina fördelar ändå att vara lutheran?

Men vad skall man då säga om biskop Müllers tillvitelser mot svenska kyrkan för ofördragsamhet? Är icke dr Hammargrens fall, honom själv visserligen ovetande, en kraftig dementi på biskopens oriktiga beskyllningar?

Dr H. framhåller vår tacksamhetsskuld till k a t o l i c i s m e n för hedendomens övervinnande i vårt land. Men det var k r i s t e n d o m e n, som bekämpade hedendomen, Kristus själv som vann över asarna. 700 år före Luther kunde självklart ingen luthersk kyrka missionera. Och på Ansgars tid var kyrkan ännu en annan än den förfallna påvekyrkan på Luthers tid. Reformatorns uppgift var ju ej att förkunna en ny lära, endast att frigöra kristendomen från förfalskningar.

Den katolska kyrkans förföljelser mot dem som satte in sina liv för sanningen kunna våra historieböcker självklart ej sympatisera med. Men i vår historia stå de stora männen av Vasasläkten, Gustav Vasa och Gustav II Adolf som den svenska politiska, religiösa och kulturella frihetens stora förkämpar. Då dr Hammargren, fastän svensk präst, skönmålar den huvudmakt de kämpade emot och svartmålar dem själva, så må den herostratiska berömmelse, han därmed kan skörda, vara honom väl unnad.

E. R.

Se framåt!

Herr Redaktör!

Kyrkoherde Hammargrens artikel den 11 d:s till försvar för katolicismen i Eder ärade tidning tål helt visst mera granskning, än vad som presterats. Ty den är ytterst beklaglig och farlig i all sin — vad skola vi säga — egendomlighet.

Mången modern människa har fått för sig, att religionen är en övervunnen inbillningssjuka. Detta är ett halvbildningens kännetecken. Vår kritiska fördomsfria forskning på alla områden skulle ha trasat sönder religionen och satt något vida bättre i högsätet. Det kommer väl alltid att finnas terra, anspråkslösa själar, vilka nöja sig med dessa läror och tro på dem lika säkert som förr på kyrkans väl-signelser; men den stora massan har dock en mer eller mindre medveten känsla av att den räkat ut på ett gungfly. Undra då på, att katolicismens till synes fasta klippa lockar vacklande varelser, medan andra värma sin själ vid sekternas livaktigare lågor.

Var och en som trängt djupare in i den exakta forskningens mysterium och skådat över gränsen till det evigt okända, förstår däremot, att vetenskapen endast trasat sönder skalet, allt falskt och främmande, att den alltså i stället främjat den verkliga religionen, som är oberoende av alla mänskliga härklyverier.

I stället för att blicka tillbaka på ett visserligen ståtligt och imponerande gammalt museum och nedsätta vår egen reformerade byggnad, borde en svensk präst blicka framåt mot något starkare, sannare och mera levande än den kyrka han nu tjänar, något så sant och levande, att det gamla romerska museet icke kunde utav någon misstydas i det nya ljusets glans.

Oavsett om katolicismen mera gagnat än skadat vår andes fria segertåg — den är icke framtidens religion. Men har väl någon makt på jorden — ty Rom var och är framförallt en världslig och därtill internationell makt — så hämmat den fria sanningforskningen som denna intoleranta, kättarbrännande, härsklystna romerska kyrka. (Vad människooffer beträffar, så har säkerligen jesuitismen icke stått någon hedendom efter för övrigt). Det fordrades både hjärta och huvud att bryta den sekelgamla isen, men för kunde vår kultur ej börja andas fritt, än några djärva andar utfört detta herculesarbete, ofta med insats av sina liv. Och ännu återstår ofantligt mycket att befria oss, Västerlandets kulturbärare, ifrån, innan vi verkligen funnit oss själva i alla avseenden, icke minst i religiöst.

Vi kunna finna minst lika mycket av värde för oss i vår gamla "hedendom" som i katolicismen. Detta översitteri gentemot och förkättrande av "hedendomen", av våra präktiga förfäder, luktar också museum. Kristus har gjort deras avkomlingar annorlunda, men hur mycket ännu, det undrar jag just! Nej, vi ha ej klart för oss, vad den sanna kristendomen är. Långt djupare måste vi ösa ur den klara, oändligt djupa källan, innan vi bli bättre än "hedningarna". Ett par årtusenden förslå ej mycket, när det gäller att göra människor av primitiva varelsers avkomlingar.

Se framåt, Herr Kyrkoherde, icke bakåt! Låt katolicismen somna i ro. Den har gjort sin tjänst och kan gå, tillsammans med mycket annat, som senare fötts på vår försmäktande jord.

Bernhard.

Romerska kyrkan och samtiden.

För Stockholms-Tidningen av hovrättsrådet
V. PETRÉN.

Den då och då omdiskuterade frågan om katolicismen i Sverige var på sin tid föremål för behandling inom den första s. k. religionsfrihetskommittén, i vilken den store ideologen prof. Knut Kjellberg var ordförande och bl. a. den som skriver dessa rader var ledamot. Kommitténs mål var full religionsfrihet, så att bl. a. envar skulle äga utträda ur statskyrkan utan att behöva uppgiva något trossamfund, i vilket han ämnade inträda. Enligt kommitténs förslag till ändring av regeringsformen skulle vidare religions-tvånget för statsråd upphöra, så att även katolik eller jude kunde bekläda statsrådsämbete, dock icke vara ekle-siastikminister, vilket ju är otänkbart, så länge en statskyrka finnes. Kommittén hade ock utarbetat preliminärt utkast till ny dissenterlag, därvid bl. a. frågan om katolicismen kom under be-handling.

Den nu gällande dissenterlagen av år 1873 innehåller i 12 par. följande: "Munk- eller nunneorden eller kloster må ej i riket inrättas." Fråga uppsod nu inom kommittén, huruvida en liknande bestämmelse borde få kvarstå i den nya lagen eller ej. Jag anser mig icke röja någon hemlighet genom att nämna, att meningarna på denna punkt starkt gingo i sär. För kommittén genomnämnda principen var fullständig tolerans i

religiösa ting. Skulle nu toleransens prin-cip i allo följas, skulle givetvis katolicis-men liksom alla andra religionsformer fritt få utbredas, såsom redan nu är fallet. Å ena sidan syntes detta då böra få ske även genom upprättande av munk- och nunneordnar och katolska kloster, vilket som sagt nu är förbjudet. Å andra sidan har det framhållits, att i sistnämnda hänseende starka lämplig-hetsskäl tala för ett undantag från prin-cipen härninnan i form av förbudets fortsatta uppehållande.

Vad är det då som gör, att man på många håll ställer sig mer avvisande el-ler åtminstone skeptisk mot katolicismen än mot andra kyrkosamfund eller sek-ter? Den romersk-katolska kyrkan — och det är endast om den jag talar här, då frågan om den grekisk-katolska kyrkan saknar praktisk betydelse för vårt lands vidkommande — har utan tvivel under tidigare skede nedlagt ovanskliga förtjänster om både den andliga och den materiella odlingen. Katolicismens för-tjänster om mänsklighetens utveckling äro ovedersägliga, men de tillhöra en se-dan länge förgången tid, och lika obe-stridligt är, att romerska kyrkan under senare delen av medeltiden råkade på förfall.

Emellertid, katolicismens nu nämnda förtjänster och avvisningar hava numera

endast historiskt intresse, och tvister där-om synas mig alldeles ändamålslösa och tjäna till intet. Vad det nu gäller är ka-tolicismens framträdande i våra dagar. Vilka äro dess resp. förtjänster och fel i vår tid?

De mest framträdande egenskaperna hos romersk-katolska kyrkan synas mig vara dess kulturfiendlighet och dess makt-lystnad. Vetenskapens frihet existerar icke inom denna kyrkas murar; veten-skapen har där existensberättigande alle-nast såsom *ancilla ecclesiae*, såsom kyr-kans slavinna. Den katolska kyrkan för-kväver tankens frihet; genom ofelbarhets-dogmen och läran om katolicismen så-som allena saliggörande är den intoleran-sen personifierad, all opposition och alla avvikande meningar i religiösa ting äro kort och godt kätteri, djävulens bländ-verk till de rättrognas förvillelse. Tack vare denna intolerans, denna förhåvelse att ömse sig ensam inneha patent på san-ningen med uteslutande av alla andra re-ligiösa former är det, som den romersk-katolska kyrkan ensam av alla varit för-hindrad att delta i det nyligen avslu-tade världskyrkomötet, där eljest repre-sentanter för jordens nästan alla kristna samfund mött och sökt samverka i män-niskokärlekens och humanitetens tecken. Är icke detta faktum belysande? En kyr-ka, som av andligt högmod och av teo-logiska dogmer finner sig förhindrad samverka med andra kristna kyrkor i det godas tjänst till människosläktets förbättring och lyckliggörande, en sådan kyrka finner jag ur moralisk synpunkt icke mycket värd. Bokstaven dödar, an-den gör levande, den satsen torde fram-för allt äga sin giltighet på det religiösa området.

Den katolska kyrkan är maktlysten och tål ingen annan vid sin sida, den vill ensam härska över själarne. Den driver mera propaganda för sina läror än någon annan kyrka; dess präster och lärare äro pliktiga att genom lämplig

propaganda söka värva proselyter för den katolska tron. Jesuitismens ande är därtill icke död, utan fortlever alltjämt inom katolicismen.

På grund av mitt arbete inom religions-frihetskommittén sökte jag under en läng-re vistelse i katolska länder, huvudsakli-gast i det ärkekattolska Sydbayern, ge-nom beröring med katolska andliga både i högre och lägre ställning, genom delta-gande i gudstjänstlivet, få ett person-ligt intryck av katolicismen. Bland pre-laternerna fann jag högststående personli-gheter, som i anseende till både inre och yttre egenskaper skulle vara en pryd-nad för vilken kyrka som helst, och som man måste skänka sin fulla aktning; jag fann dock även typiska representanter för *ecclesia militans*, maktlystna andli-ga, som verkade minst lika mycket po-litici som kyrkliga befattningshavare. Bland det lägre prästerskapet fann jag många pliktrogna och självupoffrande präster, som gjorde godt bland de fat-tiga, levde som de lärde och voro verk-liga själaherdar, men det fanns också motsatta typer, som mera tycktes tänka på denna världens goda. Inom alla kyr-kor torde emellertid finnas såväl goda som dåliga präster, och i det fallet tor-de romersk-katolska kyrkan, så vidt jag fick tillfälle att inhämta, knappast stå efter andra kyrkor, ehuru väl enligt min tanke den katolske landtprästen står på en vida lägre kulturnivå än prästerna i de protestantiska länderna, bl. a. beroen-de därpå att hans utbildning torde vara mera ensidig och mindre allmänbildande än prästernas här i Norden.

Beträffande kulten inom den katolska kyrkan äger denna utan tvivel i vissa hänseenden stora skönhetsvärden, som den protestantiska gudstjänsten saknar. Men den katolska kulten har också en annan och för den mera kritiske iaktta-garen viktigare sida. Frånsett själva predikan läses mässan och det övriga rö-

re och efter predikan i huvudsak på la-tin. Därav förstår ju den stora mängd-en av de kyrkobesökande icke ett ord, men det hindrar icke, att de efter psalm-boken högt rabbla upp syndabekännelse och andra kultformulär på latin. Även om dessa formulär finnas översatta i psalmboken, förstår publiken i varje fall icke allt det andra latinet, som den får till livs av prästen. Jag har i Altötting, den förnämsta vallfartsorten i det katolska Tyskland, hört en munk inför fromt knäböjande pilgrimskaror läsa upp la-tinska böner (icke ett ord tyska) med en monoton själlöshet, som särskilt i en dylik berömd vallfartskyrka var oväntad. Det huvudintryck, man närmast får av dessa latinska mässor och böner, som ofta mekaniskt och utan känsla rabblas upp av prästerna inför en publik, som icke förstår vad som läses, är en beklämnande känsla av medeltid, andligt mörker och okunnighet. Den katolska kyrkan vill genom sin gudstjänstkult, genom bik-ten och hela sin verksamhet hålla folket nere på en andligt låg kulturnivå, män-niskorna få själva icke tänka i religiösa ting, utan skola i blind lydnad och un-derkastelse anamma vad kyrkan bjuder dem av andlig spis.

Belysande härvid är också, att inom katolska kyrkan råder förbud för lek-män att läsa bibeln, för de troende käl-lan för allt andligt liv, ett förbud som i våra ögon ju ter sig nära nog otroligt, men som kyrkan ansett nödvändigt för att behålla sitt tvångsgrepp över själar-na. Betecknande för den katolska landt-befolkningens och för övrigt också stads-befolkningens upplysningsnivå är också den intensiva helgondyrkan, som äger rum inom katolska kyrkan med dess go-da minne och gillande. För snart sagt varje sjukdom finnes ett särskilt helgon, som skall anropas för sjukdomens botan-de. Detta gäller också beträffande krea-turens sjukdomar, för vilka — åtminstone är det så i Bayern och Tyrolen — ett

speciellt helgon åkallas. Nu förmäna de katolska teologerna och deras eftersä-gare här hemma, att dessa böner till hel-gonen icke innebära någon "tillbedjan", av dem, ty tillbedjan tillkommer Gud al-lena; detta blir emellertid endast en tvist om ord, rena härklyverier, ty det faktum kvarstår lika fullt, att katolikerna an-ro-pa, åkalla och uppsända böner till helgo-nen, d. v. s. bilder och beläten. Från den obildade massans sida blir detta i sak faktiskt bild- och helgondyrkan, hur my-cket teologerna än må söka bortförklara det.

För den, som studerat katolicismen på nära håll, står det alldeles klart, att den-na religionsform i stort sett är möjlig och passad för endast folk på en lägre kulturnivå, något, som i stort sett väl torde passa in på befolkningen i de ro-manska länderna. Den fiendlighet till verklig allmänbildning och till andlig fri-het, som utmärker den katolska kyrkan, gör den omöjlig i länder med hög andlig kultur. Att katolicismen genom vissa si-na yttringar, t. ex. genom en estetiskt till-talande gudstjänstkult, kan draga till sig och förvärva enstaka proselyter bland de bildade klasserna, även bland oss, jävar icke denna regel; dylikt torde i regel fin-na sin förklaring i rent individuella om-ständigheter.

Det är också att märka, att katolska kyrkan politiskt sett utgör en reaktionär makt, fiende till allt framåtskridande och upplysning. Genom sin aldrig vilande propagandaverksamhet söker den utbre-da sin makt så vidsträckt som möjligt och verkar därvid alltid i reaktionens tjänst. I alla länder, där katolicismen råder, kommer det förr eller senare till en kulturkamp, en strid för frigörelse från kyrkans makt. I Frankrike har den redan en gång genomkämpats, ehuru striden sedermera hotat blossa upp igen. I Tyskland, där efter världskriget full-ständig religionsfrihet genomfördes, vill katolicismen uppenbarligen åter göra sin

makt gällande, vilket framgår av de nya förslagen till skollagar rörande religions-undervisningen i skolorna. I Bayern för katolicismen sedan motrevolutionen en målmedveten kamp mot protestantismen bl. a. genom att söka genomsyra admi-nistrationen. I stort sett är Donau un-gefär gräns mellan protestantismen och katolicismen och ända till de sista fem åren hava de ämbetsmän, som äro statio-nerade norr om Donau, i regel varit pro-terstanter; på senare tid har emellertid re-geringen, som i Bayern även numera är ärkekattolsk, systematiskt placerat katoli-ker på ämbets- och tjänstemannabefatt-ningar jämväl i norra Bayern. Sålunda blev för några år sedan i det gamla Rothenburg, där befolkningen är huvudsak-ligen protestantisk och där domaren all-tid brukade vara en protestant, en rätt-trogen katolik utnämnd till domare, till befolkningens stora indignation. Liknan-de sker systematiskt överallt och regerin-gen arbetar sålunda hand i hand med ka-tolska kyrkan. Denna har också en oer-hörd styrka i sin fasta organisation, som gör sig gällande t. ex. vid alla val; i detta hänseende torde endast socialdemokratien kunna upptaga en tävlan med densamma.

Såsom en sammanfattning skulle jag vilja säga, att katolicismen är intoleran-sens och den politiska reaktionens reli-gion; den representerar i våra dagar me-deltidens kulturståndpunkt; maktlysten som den är vill den dock härska över fol-ken icke blott i religiöst utan även i po-litiskt hänseende.

I Sverige torde den katolska faran va-ra ringa eller ingen; vårt folk torde vara för upplyst och stå på för hög kultu-rnivå för att falla i katolska kyrkans ar-mar. Även om katolicismen hos oss har enstaka förespråkare, torde den mänsk-ligt att döma aldrig ha någon framtid i vårt land. Det är renare och ljusare luft och större andlig frihet inom den evangeliska kyrkan.

“Tänker man bli katolik, skall man inte fara till Rom.”

Några reflektioner om den moderna katolska propagandan.

Heiliger Vater:

H. A. H. H.

hinc demitig zu den Füssen Ew. Heiligkeit und bitte um den Apostolischen Segen und um einen vollkommenen Ablass in der Todesstunde auch wenn ich ohne noch beichten und kommunizieren zu können wenigstens den hl. Namen Jesu rühmend mit dem Munde oder im Herze ausspreche.

Avlatsbrev.

När jag nu efter hemkomsten söker klargöra för mig, i vad mån den andra katolska pilgrimsresan — eller rättare det lilla jag såg av den — kan anses ha utgjort ett effektivt led i den moderna katolska propagandan, kommer mig ovillkorligen ett kategoriskt uttalande av en av mina danska kupékamrater i minnet: "Tänker man bli katolik, skall man inte fara till Rom".

Jag anför yttrandet redan av den orsak, att den dam, som fällde det, med större sakkunskap än jag själv kan uttala sig om det rent katolska momentet i pilgrimsfärden. Hon var nämligen densamma, som vid vårt första sammanträffande uttryckte sitt förakt för den danska statskyrkan och som med det snaraste tänkte övergå till katolicismen. Hon var bekant med de katolska prästerna och blev på så sätt en av de få protestanter, som fingo följa det egentliga vallfärsprogrammet i Rom. Det var alltså resultatet av denna sin romerska vallfärd under de katolska prästers ledning, som hon nedlade i orden: "Tänker man bli katolik, skall man inte fara till Rom".

Jag har sedan vid närmare eftertanke icke kunnat undgå att finna, hur utomordentligt träffande yttrandet är, även om det hänföres till hela den moderna katolska propagandan. I själva verket är det den allra största skillnad mellan katolicismen i Sverige och dess andliga moder i Rom. Här i Sverige de vackraste skönmålningar av katolsk gudstjänst —

och kyrkoliv och i Rom den grövsta vidskepelse, den mest materialistiska bildtyrkan, den oblygaste avlatshandel. Nej tänker man bli katolik, skall man inte fara till Rom. Det finns ingenting som mer radikalt kan omvända människor från allt vad katolicismen heter än ett besök i Rom. Det kunna både Luther och Zwingli intyga.

Det är verkligen lockande att ge sig in på en jämförelse mellan katolsk propaganda i Sverige och katolicismen i Rom. Den propaganda, man här i Sverige möter från katolska kyrkans sida, framträder ofta i form av små notiser om invigningar av katolska kyrkor, särskilda högtidligheter etc. Senast såg jag för några veckor sedan en liten beskrivning på en prästvigning i S:t Eriks kapell i Stockholm. Det verkade ju litet egendomligt, sade förf., men det var en säregen stark slämning, som inte kunde undgå att göra intryck. Just genom sådana små, till det yttre alldeles ofarliga notiser öppnas en förnämlig kanal för det papistiska gifvet.

I detta sammanhang kan även påminnas om en del storstadfamiljers snobberi med katolska Elisabethssystrar. Katolsk propagandalitteratur ha vi vidare i romaner sådana som Marika Stjernstedts von Sneckenströms av fjolåret, som trots den annars intelligenta författarinnaus bestämnda förnekande särskilt i bokens början har det omisekänligaste propagandasyfte. Ännu mera obeslöjad är propa-

gandan i pastor B. D. Assarssons "Fädernas Kyrka". Det är visserligen ytterst motbjudande att sysselsätta sig med denna senare skrift, både på grund av dess smutskastande av våra nationella minnen och den i många fall utomordentliga felaktiga bild förl. ger såväl av Sveriges historia som av den romerska katolicismen. Då den emellertid utger sig för att vara en "programskrift" (det får väl antagas för katolska kyrkan i Sverige?), må den här kunna upptagas till behandling.

Det utmärkande för denna skrift är en verkligt långt gånge ackommodationsförmåga. Ibland kan man nästan taga förf. för lutheran, såsom när han (sid. 39) med en djup suck av tillfredsställelse på tal om att all katolicism icke försvann vid reformationen utbrister: "Man hyste alljämt stor vördnad för bibeln". Detta låter ju mycket godt för svenska öron men hur hr Assarssons högste förman, påven, skall taga det, vet man knappast, när man finner (L. Bergmann: Kirkehistorie II, sid 163) att en av högstedens företredare, Pius VII fördömt bibelsällskapet som en "pest". "en avskryvård uppfinning, genom vilken själva religionens grundpelare undergräves". Herr Assarssons ställning synes alltså vara ganska prekär, då han som katolik är skyldig "fullkomlig underkastelse och lydighet för kyrkan och den romerska påven som för Gud" (påven Leo XIII). Det finns alltså all anledning för katolska kyrkan att öppna en bättre kättrarprocess här i landet. Därvid bör man inte glömma att göra av med hela katolska kyrkan i Sverige, då den genom att utgiva Vulgata på svenska är att jämsätta med vanliga bibelsällskap och då den sålunda bör falla under samma dom som denna och fördömas av sin högste styresman som en "pest", "en avskryvård uppfinning" etc.

Likasa visar herr Assarsson den största försiktighet, när han kommer till det ännu mera delikata kapitlet om helgönnen. Om dem talar han på ett sätt, som ingen protestant kan ha det ringaste emot. Då ger hans rättmätige lärofader påven Leo XIII klarare besked: "Liksom ingen kan komma till fadern utom genom Sonen, kan ingen komma till Sonen utan genom Modern." Och samme påve talar om jungfru Maria, "som förmedlar vår frid med Gud och förvaltar den himmelska nåden." (Bergmann: a. a. sid. 170). Att dessa citat icke äro hämtade ur den mörkaste medeltiden utan äro verkliga uttryck för modern katolicism, framgår därav, att Leo XIII dog 1903. F. ö. kan tilläggas, att ännu så sent som 1914 blev en Mariabild i Saragossa av spanska kungen utnämnd till generalfältmarskalk över spanska hären! Lönen utbetalades till bilden av statskassan! (Bergmann: anförda arbete sid. 18).

Detta är ett nytt sätt att lösa försvarsfrågan, och uppslaget ställes med varm hand till vederbörandes förfogande. Det kan väl dock ifrågasättas, om detta billiga universalmedel blir mera lyckosamt för nationen och kulturen än katolicismens övriga politiska engagement. Hur Rom genom det hänsynlösaste utnyttjande av ett lands politiska nödläge kan skaffa sig fördelar på andra trossamfunds bekostnad, visar kyrkorovet i Riga 1923 — ett av de mest upprörande övergrepp, historien känner. De beklagansvärda länder, som fått sin politiska och nationella enhet sönderbruten av påvedömet, veta nog, vilka konflikter de kunna invecklas i, när det gäller att lyda påven såsom Gud även i rent politiska frågor. Kommunisterna klandras, därför att de ta befallningar från Moskva, men katolikerna äro ej bättre. De ha sin suverän i Rom.

Det talas i herr Assarssons bok mycket om den ljuvliga enhet, som var katolicismens gåva till medeltidens Skandinavien, men det står inte ett ord om med vilka offer enheten vanns. Det kan i detta sammanhang verkligen vara på sin plats att påminna om katolska kyrkans ställning till samvetsfriheten, som fått sitt klassiska utbyte i orden: "Där vi äro i minoritet, kräva vi frihet efter edra (d.

v s. de liberalas) grundsatser; när vi komma i majoritet neka vi eder frihet efter våra grundsatser." (Bergmann: a. a. sid. 170). Att moderna katolska författare kunna lovprisa inkquisitionen som "en välsignelserik institution", pekar i samma riktning. Det är alltså icke ägnat att förvåna, att katolska kyrkan med dess monopolistiska tendenser — vilka viss' icke inskränka sig till det religiösa området — befinner sig i absolut motsattställning till allt vad modern kultur heter. Redan 1864 ut'älde också Pius IX en encyklika med därtill fogad förteckning över de viktigaste av tidens villfarelser, däribland även protestantismen, socialismen, kommunismen, samvetsfrihet, pressfrihet o. s. v. I överensstämmelse härmed är även påvens ställning till de kyrkliga enhetssträvandena, som klart kommer till uttryck i Benedikt XV:es svar på en inbjudan till en kyrklig världskongress 1920: "Vatikanen har den känslan, att alla andra kristna samfund ha skilt sig från den romerska kyrkan, medan denna direkt stammar från Kristus. Därför kan Rom icke gå till dem; däremot må de vända tillbaka till den romerska kyrkans eköte". Man förstår ju lätt, att påven med en sådan uppfattning kan lämna vanlig anständighet å sido och beteckna 1500-årsreformatörerna som "högmodiga och upproriska människor, fiender till Kristi kors, vilkas sinne är vänt mot denna jordens ting och vilkas gud är buken". De protestantiska missionärerna äro inte populärare i Vatikanen: om dem uttalar den ofelbare, att de "trakta efter att utbreda mörksens furstes herradöme" (!).

Emellertid kan det ifrågasättas, om ord sådana som dessa endast bära prägeln av en genom mäktkänsla och övermod till det olidliga stegrad brutalitet. Det är inte omöjligt, att tonen tvärtom är nervös och irriterad. Ätminstone är det mitt bestämda intryck från Rom detta år, att det låg åtskilligt av nervositet i luften. Att detta icke till ringa del beror på årets ekumeniska möte i Stockholm, är otvivelaktigt. Vilket resultatet av detta än kan bli, har dock Rom svarare för att uppträda med sina höga later som "den allena saliggörande kyrkan", sedan nu till stor del genom Sverige och ärkebiskop Söderblom en kyrkounion med betydligt större medlemsantal än katolska kyrkan faktiskt existerar. I själva verket torde detta innebära en utomordentlig prestige-förlust för Rom: den är dock nu på väg att nedsjunka till en kyrka bland kyrkorna, en sekt bland sekterna — med sektens hela ofördragsamhet. Och vad som kan vara imponerande hos världens största kyrka blir löjligt hos sekten. Stora later kunna vara på sin plats hos en stor man men hos vanliga människor bli de uteslutande löjlga.

Även bortsett från prestigeförlusten bör det vara ett kännbart slag för Rom, att dess nära tusenåriga planer på återförening med de orientaliska kyrkorna — som vi hoppas för alltid — måste uppgivas. I de katolska länderna torde icke heller katolicismens ställning vara den bästa. Jag behöver endast erinra om, att i själva Italien den obligatoriska religionsundervisningen är avskaffad i skolorna, att staten varit ganska hårtänt fram med kyrkoegendomen samt att slutligen protestanterna, även om de endast äro ett försvinnande fåtal, äro procentuellt flera där än katolikerna i Sverige. Påvestolen torde därtill ha ganska stor anledning till oro för såväl Frankrike som Böhmen. Huruvida läget i de s. k. missionsländerna är, torde vara svårt att säga. Att katolska kyrkan i Norden i varje fall icke har något starkare grepp om sina anhängare, framgår därav att det andra nordiska pilgrimsståget, som jag medföljde, endast fick 24 katolska deltagare.

Att det dock f. n. i Europa pågår en välorganiserad och intensiv katolsk motreformation, vars like icke förekommit sedan 30-åriga krigets dagar, torde vara otvivelaktigt. Därom bära bl. a. de senaste årens händelser i Tyskland och Polen vittnesbörd. Även i Skandinavien har Roms aktivitet på senare tid påtagligt ökat. Ett utslag härav ha årets nordiska pilgrimsresor varit. I det fallet har dock ett obeskrifligt felgrepp begåtts. "Tänker man bli katolik, skall man inte fara till Rom."

Ove Hassler.

9-10-27
**Fromma alternativ:
böner och tårar
eller supé dansant.**

**BÅDA SÄTTEN BRA FÖR
KATOLSK PROPAGANDA.**

**Ett dubbeltungat upprop för kyrko-
bygget i Norrköping.**

I gårdagens nummer av Svenska Dagbladet återgavs ett av de senaste dokument, som belyser beskaffenheten av den romersk-katolska propagandan i Sverige och dess arbetsmetoder. De med dokumentet förknippade omständigheterna äro emellertid ännu mer komprometterande än som kunde synas vid första ögonkastet.

Dokumentet ifråga var adresserat till "eliten av Nederländernas katolska söner". Det uppmanade till sammanbringandet av bidrag till de 30 000 kr., som närmast äro behöfliga för en planerad katolsk kyrka i Norrköping. En sådan, förklarades i det holländska uppropet, krävdes av "de alltmer trängande bönerna och tårarna av den hoppgivande katolska ungdomen i Norrköping", och kyrkans åstadkommande ingår i "den apostoliske vikarien Johannes Erik Müllers med hjältemod och apostolisk iver" bedrivna katoliseringsarbete i Sverige. Dokumentets avfattning och icke minst dess ogenerade hänvisning till "alla nederländska katolikens stolthet, kardinal van Rossums" beryktade propagandapamflett mot Sverige gav anledning till den i Svenska Dagbladet uttalade misstanken, att dokumentet, ehuru ytterst härrörande från propagandacentralen Götgatan 46 i Stockholm, dock ingalunda var avsett att komma svenska läsare under ögonen.

Detta visade sig också genast vara förhållandet vid jämförelse med det upprop i samma syfte, som utskickats från samma håll här i Sverige och som ävenledes avser de 30 000 kronorna men däremot är avfattat i helt andra och försiktigare ordalag. Där har man lika nog aktat sig för någon hänvisning till "de nederländska katolikernas stolthet".

som härvarande katolska myndigheter aktade sig för att omtala kardinal van Rossums chefskap för propagandakongregationen, när de på sin tid utsände till svenska pressen en för övrigt ganska detaljerad förhandsnotis om det notabla besöket. Lika litet förekom i det svenska uppropet någon antydning av samma art som själva slutklämmen i det holländska, nämligen en hänvisning till att "den heliga Birgitta har sin blick fäst på eder och väntar på ett bevis på edert ädelmod för att å sin sida över eder och de edra nedkalla den himmelske konungens och brudgummens milda välsignelse" samt att pengarna framför allt behöfdes för de förtappade och kätterska svenskarnas omvändelse. "Haven medlidande med skarorna av dem, som irrat bort från sanningens fulla ljus och som så otåligt längta därefter."

Högst betecknande är, att denna sista klagörande motivering undvikits i det svenska dokumentet! Lika betecknande och särdeles intressant är att finna, att det tydligen ej ansetts lämpligt att inför svensk publik, i c k e e n s k a t o l s k s å d a n, komma med en sådan hänvisning till helgonens direkta och påtagliga erkänsla för i pekuniär form ådagalagt "ädelmod".

Men det är icke nog härmed. Något än betänkligare återstår. Det svenskspråkiga uppropet avser bidrags åstadkommande genom en Birgittabasar, som skall hållas i Stockholm på restaurang Gillet den 20 d:s. Och — "dessförinnan kommer en större soaré att anordnas på Grand hotell lördagen den 15 oktober". Dessa tillställningar anordnas av "Elisabethföreningen, Kvinnliga Mariakongregationen, Sursum Corda och Birgittineroblaterna i Stockholm". På Gillet blir det mera enkelt med "bl. a. ett stånd med föremål från Algier, ett arabiskt kafé, tombola och fiskdamm". Soarén på Grand hotell den 15 oktober blir desto finare med "prolog, konsertavdelning, ett kortare skådespel samt uppträdande av Kungl. operans allra yngsta elever" m. m., m. m., supé och tombola, "vars högsta vinst utgöres av ett skrin, innehållande äkta matsilver för 12 personer" — allt enligt notifikation i härvarande katolska propagandatidning.

Detta tillkännagivande var i sin tur endast avsett för katolska ögon. När däremot reklamnotisen om soarén på Grand hotell utsändes till Stockholmspressen, undveks i densamma med största omsorg varje hänsyftning på det verkliga ändamålet, vilket kort och gott maskerades bakom inledningsorden: "Säsongens första stora soaré går av stapeln den 15 oktober i Grand hotells festväning och är anordnad för välgörande ändamål. Den bjuder på ett rikhaltigt och synnerligen omväxlande program och lovar bli ett av årets förnämligare evenemang". Programuppräknningen utmynnar i följande eleganta fras: "Det hela avslutas med supé i Grand hotells stora matsal och dans i spegelsalen till Dick de Pauws urstyva orkester". Därpå fortsatte den jesuitiskt avfattade notisen: "Bland inbjudarna märkas italienska ministerparet, Don Ascanio Colonna med gemål, belgiska och polska mi-

Katolska kyrkan.
1927.

Svenska Dagbladet.
9. 10. 1927.

nistrarna med fru, Österrikes chérgé d'affaires dr Carl Buchberger med fru, grevinna Brita Bielke, grevinnan Norah Gyldenstolpe, författarinnan Marika Stjernstedt, grevinnan Alexandra Sparre m. fl. De som vilja deltaga i denna förnämliga tillställning, torde vända sig till" etc.

Erkännas måste, att en lika grundlig som målmedveten omkostymering skett, beräknad efter olika publiks smak. Medan den hoppgivande katolska Norrköpingsungdomens snyftningar ljuda i Holland och härvarande vicarius apostolicus "med hjältemod och apostolisk iver" verkar bland "skarorna av dem som irrat bort från sanningens fulla ljus" utmynnar det hela inför societeten som skall avluras bidragen till Roms propaganda, i tonerna av en förstklassig jazzorkester. Säkerligen äro flertalet av de personer, katoliker eller icke, som lockats att medverka och vilkas namn återopas, fullkomligt omedvetna om det lurandrejeri, som de dragits in i.

Svenska Dagbladet. 10.10.1927.

Jazz-soaréns inkomster helt till kyrkobygget.

FINURLIGT NYANSERADE
MEDDELANDEN.

"Välgörande ändamål" — medel
till katolsk kyrka.

"Kommittén för katolska festerna i Stockholm den 15 och 20 okt. 1927" har funnit sig föranlåten att avge en förklaring med anledning av de avslöjanden, som de senaste dagarna medfört beträffande den katolska propagandans arbetsmetoder. Innan dessa blottades genom de besvärande dokument, som framdrogos i förgårdagens och gårdagens nummer av Svenska Dagbladet, hade vederbörande manifesterat sig anonymt och med omsorgsfullt undvikande av beteckningen *k a t o l s k*. "Säsongens första stora soaré går av stapeln den 15 oktober i Grand Hotels festvåning och är anordnad för välgörande ändamål". Det var allt kommittén i fråga ansåg lämpligt att erkänna beträffande syftet när den utsände sin i övrigt mycket utförliga notis till stockholmstidningarna. Där dolde sig kommittén bakom "inbjudarna", och

främst bland dem uppräknades flera utländska beskickningschefer, vilka säkerligen voro fullkomligt okunniga om de illegitima förehavanden, för vilka de fingo skylta.

Förklaringen lyder:

Med anledning av Svenska Dagbladets artikel i gårdagens nummer om "Fromma alternativ" etc. anhålles om plats i eder tidning för följande upplysningar.

Nedannämnda kommitté fick på sin tid i uppdrag att anordna de i ifrågavarande svenskspråkiga upprop omnämnda tillställningarna den 15 och 20 dennes, i vilket upprop det bl. a. heter: "I enlighet med biskopens önskan kommer en femtedel av inkomsterna att användas till hjälp till katolska barns uppfostran".

Efter överläggningar fann kommittén det enda rätta vara att helt hålla i sär uppropets båda syftemål: kyrkobygget i Norrköping och välgörenhetssyftet. I enlighet härmed beslöts, att tillställningen den 15 dennes skulle helt ägnas åt välgörenhetssaken och tillställningen den 20 dennes helt åt kyrkobyggnadssaken. På alla biljetter och alla program till festen den 15 dennes finnes tryckt som rubrik: *Katolsk välgörenhetsfest*. I det meddelande angående denna fest, som Svenska Dagbladet innehöll den 6 dennes, säges också, att densamma "är anordnad för välgörande ändamål".

Ända till den 8 dennes, då vi upplystes om saken i Svenska Dagbladet, har kommittén saknat kännedom om det holländska uppropets existens.

Stockholm den 9 oktober 1927.
Kommittén för katolska festerna i Stockholm den 15 och 20 okt. 1927.

Edvin Sandqvist.

Av särskilt intresse är den passus i
(Forts. på sista sidan.)

DORG, 000 D.

10-10 1927 Jazz-soaréns inkomster.

(Forts. från sid. tre.)

ovanstående dokument som skall utgöra den behövliga länken mellan det "välgörande ändamålet", med vilket kommittén lockade publiken i stockholmstidningarna, och de sålunda erhållna medlens avsedda, verkliga användning.

Denna belyses av fyra dokument av olika uppriktighetsgrader: det holländska uppropet med dess öppna propagandaprogram, ett meddelande om "Basaren för Birgittakyrkan i Norrköping m. m." i härvarande katolska tidning "Hemmet och helgedomen", det svenska uppropet i samma syfte och till sist det finurliga meddelandet om societetstillställningen "för välgörande ändamål", som på känt sätt insmugglades i stockholmsspressen. Tydligen har vicarius apostolicus Müller ansett det lämpligast att giva insamlingens motivering en viss elasticitet. Medan dokumentet, n:o 1, det holländska, om vilket hr Edvin Sandqvist men säkerligen icke högre instanser saknar kännedom, ordar om behovet av en kyrka i Norrköping och dess betydelse för omvändelsearbetet, säges i dokumentet n:o 2 om basaren och soaréen att biskopens önskan är, "att en del av inkomsterna skola användas till välgörande ändamål (understöd till katolska institutioner)". I dokumentet n:o 3 fogas också vid hänvisningen till kyrkobygget formeln att "i enlighet med Biskopens önskan kommer en femtedel av inkomsterna att användas till hjälp för katolska barns uppfostran". Detta är basar- och soaréinkomsternas syfte enligt det officiella uppropet — det syfte som i den pressen tillställda reklamnotisen lakoniskt sammanfattades som "välgörande ändamål". Anordningen med dessa sinnrikt nyanserade, dubbeltydiga definitioner på medelinsamlingens syfte vittnar om stor förtänksamhet från vicarius apostolicus Müllers och andra medverkandes sida, liksom bortfallandet av det lilla ordet *k a t o l s k* i tidningsnotisen, medan det läses på program och biljetter, vittnar om beprövad psykologisk taktik. Men på svensk uppfattning gör det hela ett intryck, motsatt det avsedda. Det är en god lektion om Rom, som här oavsiktligt givits. Därjämte har man nu fått fram vederbörandes erkännande av att inkomsterna från Grandsoaréen, "anordnad för välgörande ändamål", enligt vad som tillkännagavs för några dagar sedan, i själva verket skall gå "helt åt kyrkobyggnadssaken".

Detta ej frivilligt framkomna vittnesbörd om arten av vederbörandes "med hjältomod och apostolisk iver" bedrivna förehavanden i Sverige är onekligen värt de tior, som på sådant sätt kunnat avlockas omisetänkamma svenskar. Huruvida dessa äro belättna med en tylik fördomsfrihet är en annan fråga, liksom även den: när höllo de "överläggningar", som ledde till beslut om annat användande av de åtkomna medlen än det, vilket vederbörande ännu för ett par dagar sedan offentligen utlovade?

Rom och tole- ransen.

I "Kölnische Volkszeitung", en av Tysklands inflytelserikaste katolska tidningar, har en stor artikel offentliggjorts om "toleransen i Sverige, den ekumeniska rörelsens land". Det är icke några vackra saker, som tidningens läsare här få veta om Sverige. I hela den kristna världen är Sverige det mest intoleranta landet, förkunnas här sålunda. Ännu i tjugonde århundradet härskas här sådana förhållanden, att man väl aldrig kunnat tänka sig värre. Det är bekant, heter det vidare, huru de svenska katolikerna ännu i denna stund äro tvungna att betala skatt till underhåll av den protestantiska kyrkan, att även två katoliker, som ingå äkten-skap, måste gå till den protestantiske kyrkoherden för att anmäla sin avsikt och att även helt katolska äktenskap måste lysas i den protestantiska kyrkan. Mindre bekant, fortsätter artikelförfattaren, är däremot, att katoliker i sin egen-skap av katoliker äro uteslutna från vissa yrken, respektive ämbeten. Vissa ämbets-män kunna vara hedningar, fanatiska pingstväänner eller baptister, blott icke katoliker.

Det är som synes en ganska grov karrikatyr av sanningen, som den ansedda tyska tidning här låtit komma under sina läsares ögon. Vad den påtalade skatteskyldigheten beträffar vet var och en, att densamma icke utkräves av landets katolska medborgare som något "underhåll av den protestantiska kyrkan". I Sverige råder ju det rätt sär-egna förhållandet, att statskyrkans prästerskap fått på sin lott ett mycket drygt ansvar för folkbokföringen och sålunda vid sitt arbete med denna äro att betrakta som andra civila statstjänstemän ungefär som härads-skrivare eller rote-män i världen. Något skäl, varför en romersk-katolsk trosbekännare skulle befrias från att deltaga i underhållet av den svenska folkbokföringen finnes givetvis icke, lika litet som den saken över huvud taget har något med begreppet religiös tolerans att göra. Samma sak gäller även om uppgiften, att två katoliker, som ämna ingå äktenskap, måste anmäla sin avsikt hos den protestantiske kyrkoherden. Det är här fråga om uttagandet av lysningen, vilket som bekant icke har ett spår med religiösa förhållanden att göra, utan är en föreskrift av offentlig-rättslig art i syfte att utröna den eventuella förekomsten av äkten-skapshinder. Lysningens betydelse ligger ävenledes icke minst däri, att den konstituerar vissa civilrättsliga påföljder för kontrahenterna. Med religiös tolerans har naturligtvis lysningsproceduren ingenting att göra. Vad slutligen jämförel-

sen mellan katoliker, hedningar och pingstväänner beträffar med avseende på vissa ämbeten, så stå icke exempelvis pingstväännerna i någon mera gynnad ställning än katolikerna därför att de äro pingstväänner, utan helt enkelt därför att de tillhöra den svenska statskyrkan. De ämbeten, som skillnaden gäller, utgöra för övrigt ett så försvinnande fåtal, att de ur den religiösa toleransens synpunkt äro ganska betydelse-lösa.

Vad som närmast tyckes ha föranlett den häftiga artikeln i Kölnische Volkszeitung är emellertid den bedrövlige Ramstadaffären i Rom. Med anledning av attentatet, påstår nämligen den tyska tidningen, "uppförde Sveriges ledande press den renaste helvetesdans". Och vidare heter det: "det var som fjorton dagars trumeld mot den katolska kyrkan och hennes inrättningar. I tidningarnas feta rubriker och på alla affischtavlor kunde man dagligen läsa de grövsta förolämpningar och lögnar mot den katolska kyrkan".

Den ärade tyska tidningen har tydligen råkat ut för mindre nogräknade informationer. Att attentatet i Peterskyrkan skulle åstadkommit en sådan fruktansvärd "trumeld mot katolska kyrkan och hennes inrättningar", är oss åtminstone i Sverige obekant. De exempel på förolämpningar mot katolska kyrkan, som skulle ha förekommit i pressen och som anföras av Kölnische Volkszeitung, äro följande: "den biskoplige skurken", "den biskoplige förföraren", "den biskoplige Josef". Att alla tre uttrycken ligga på andra sidan om den goda smaken är visst, men någon som helst spets emot vare sig den romerska kyrkan eller den romersk-katolska tron som sådana innebära de ju alls icke.

Ehuru ingenting i den här berörda artikeln nämnes därom är det eljest det i Sverige rådande förbudet mot klosterns upprättande, som brukar från romersk sida främst anföras som bevis för den svenska religiösa intoleransen. Skall man över huvud beröra frågan om toleransen mot Rom, får man inte gå förbi den saken. Det förhåller sig emellertid så, att motståndet mot upprättandet av munk- och nunnekloster i Sverige icke i första hand kommer från svenskt högkyrkligt håll, utan från en mycket bred och stark allmän opinion, som är byggd icke blott på religiösa motiv utan också på sociala och allmänt mänskliga. Det är väl bekant, att det romerska klosterväsendet i protestantiska länder framförallt är att betrakta som ett propagandamedel och ett sådant av verkligt frihetsfientlig art, stridande mot gammal svensk rättsuppfattning om den enskildes föfoganderätt över sin egen person. Må vara att klosterförbudet är en inskränkning i den romerska kyrkans *handlingsfrihet* inom våra gränser, så är det kanske på samma gång ett värn för den personliga friheten, där denna eljest i realiteten, om än icke formellt, skulle kunna sättas i fara. Man kan emellertid icke säga, att detta förbud är en inskränkning i den romerska kyrkans *religionsfrihet* här. Så torde den stora massan av svenska folket se på denna sak, vilket i varje fall torde vara avgörande för dess läge, även om frågan rent teoretiskt skulle kunna diskuteras.

Det är nu en gång så, att Sverige bland alla protestantiska länder torde vara den otacksammaste jordmånen för romersk kyrkopropaganda. Vetskapen härom framkallar då och då mycket obehärskade utbrott från personer, som uppträda å den romerska kyrkans vägnar. Detta må ju vara psykologiskt förklarligt. Emellertid bör det icke förbises, att det i verkligheten också inom den romerska kyrkan finnes mycket mera av mänsklig

och upplyst tolerans, än man på grund av sådana utfall kunde få anledning föreställa sig. Officiellt är ju den romerska kyrkan med nödvändighet för egen del ingen vän av religionsfrihet, varav vi ju även här i landet ha en viss erfarenhet. Det förhåller sig naturligtvis så, att av alla på vår jord existerande samfund och institutioner den romerska kyrkan allra minst har någon rätt att av andra kräva tolerans. Men våra utgångspunkter äro icke Roms, och principiellt bör påvekyrkan icke blott i lagar och författningar åtnjuta samma religionsfrihet som andra främmande samfund, utan också i det rent mänskliga och personliga mötas med hela den vidhjärtenhet, som väl bör finnas hos ett frihetsälskande folk.

Sovjet säljer konstskatter ur museerna.

Föremålen föras i smyg till
Finland och avyttras.

Värdefull kollektion till
svensk antikvitetshandlare.

(Från vår Berlinkorrespondent.)

BERLIN den 27 mars.

I konstintresserade kretsar här berättas, att sovjetregeringen för närvarande håller på att i smyg sälja konstskatter från museerna i Leningrad och Moskva. Rariteter därifrån ha sändts till Finland, dels som kurir-, dels som smuggelgods.

Några kända svenska antikvitetshandlare och kolleger till dem från andra länder uppehålla sig för närvarande i Hälsingfors och Viborg, där stora affärer göras. Bland annat förljudes

det, att en känd antikvitetshandlare från Sverige uppköpt den berömda kollektion av kinesiskt och sachsiskt porslin, som en gång tillhört furst Jussupov, samt en enastående samling av gamla ikoner (helgonbilder).

Magaleff
Reseringsgata
25, 48.

**DE GAMLA MÄSTARNAS TAVLOR
PÅ VÄG ATT FÖRSTÖRAS.** I det
världsberömda Louvremuseet i Paris har
man gjort den för övrigt icke alldeles
nya upptäckten, att en mängd gamla
målningar, varibland enastående mäster-
verk av konstens stormän, äro på väg
att förstöras. De färger, som använts,
ha icke varit tillräckligt hållbara utan
mörknat så småningom eller spricka sön-
der. Detta öde hotar exempelvis Millets
världsberömda "L'Angelus", i det mål-
ningen rämnat på flera ställen. I andra
museer är det lika illa ställt. Tavlor
mörkna mer och mer, och det är verk
till ett värde av hundratusentals kronor,
som hotas av undergång.

Med anledning härav erinrar Paris-
tidningarna om, att den italienske mäs-
taren Leonardo da Vinci själv rev sina
färger och höll sin ateljé grund-
ligt fri från damm, under det han
arbetade vid paletten. De färger
nutidens konstnärer använda äro för
det mesta fabriksvaror, och de herrar
och damer, som använda dem, kunna
redan av detta skäl icke räkna på nå-
gon odödlighet.

*

Die Vergänglichkeit der neuen Kunst. „Wenn nicht eine große Reform in der Zusammensetzung der von den Künstlern gebrauchten Maljarben eintritt, so wird in hundert Jahren von den Meisterwerken der neuen Kunst nichts mehr übrig sein, als schmutzige, dunkle Leinwand.“ Diesen Cassandraruf über die Vergänglichkeit der neuen Kunst stimmt der „Matin“ an, indem er aufsehenerregende Mitteilungen über den Zustand von Werken der modernen Malerei im Louvre veröffentlicht. Danach sind die Bilder des großen Landschafters von Barbizon, Theodore Rousseau, bereits so stark nachgedunkelt, daß man auf ihnen nicht mehr viel erkennen kann. Millets Werke zeigen die Spuren eines rasch fortschreitenden Verfalls. Der berühmte „Angelus“ ist mit Rissen und Brüchen übersät. Die „Seuernte“ Millets hat völlig ihren Farbton verloren, und so verhält es sich auch mit vielen anderen Bildern. Die modernen Meister müssen der technischen Herstellung ihrer Bilder wieder jene Sorgfalt zuwenden, durch die die Alten aus ihren Gemälden Werke von unvergänglicher Feiliche machten. Wie haben viele der klassischen Meister um die Erlangung eines soliden Malgrundes gerungen! Leonardo ließ in seinem Atelier kein Fenster öffnen und betrat es selbst durch eine Falltür, aus Furcht vor Staub, der seinen Bildern während ihrer Entstehung schaden könnte.

Die große Versteigerung sächsischer Staatsammlungen begann Dienstag im Dresdner sächsischen Kunstverein. Unter den Hammer kommen Gemälde, Porzellan, Elfenbeinskulpturen und Waffen. Zunächst wurden einige Gemälde, meist aus dem 17. Jahrhundert, versteigert, von denen drei Bilder des Dresdner Hofmalers Dietrich zusammen 89 500 M. erzielten. Für eine Landschaft des Marco Ricci wurden 900 000 M. gezahlt. Einige Pastelle der Rosalba Carriera brachten 233 000 M. Für italienische Majoliken wurden durchschnittlich je 1000—3000 M. gezahlt. Die Baireuther rotglasierten Tonvasen brachten weniger. Das weiße Böttgerporzellan erzielte sehr gute Preise, so zwei schöne Flaschenpaare je 20 000 M. und 38 000 M., 2 Dedelvasen 90 000 M.; 2 Teller mit dem berühmten gelben Drachennmuster aus dem Jagdservice August des Starken 23 000 M. Plastische Arbeiten der Altmeißner Frühzeit erreichten hohe Preise; so zwei schöne chinesische Stangenvasen 105 000 M. und ein großer Affe 360 000 M. Die zweite Million ist bereits überschritten. Die Versteigerung wird fortgesetzt, und da die wertvollen Stücke erst noch zur Versteigerung kommen, wird das Gesamtergebnis auf 5—6 Millionen geschätzt.

1918.

Berliner Illustrierte Zeitung.

Nr. 21

DAS KUNSTWERK UND SEIN PREIS

Ein Wort zur kommenden Luxussteuer.

Es ist in diesen Kriegsjahren ganz außerordentlich viel von der Steigerung der Kunstpreise erzählt worden. Auch der Luxussteuerentwurf, der, an sich durchaus berechtigt, unser Kunst sammeln viel höher belasten will, als es dies ohne Schaden vertragen kann, hat sich auf diese Steigerung berufen und sich gegen das Kunstspekulantentum erklärt. Und in der Tat, wenn man die Bilder, die unseren Aufsatz begleiten, und ihre Unterschriften betrachtet, fühlt man sich ein wenig in ein Reich sehr materieller Wunder versetzt. Außerordentliche Summen sind verdient worden, dazu noch von Leuten, die eigentlich zunächst gar nicht an das Verdienen dachten, sondern zu ihrem höheren Vergnügen kauften und damit gegen alle Theorie zu reichen Leuten wurden. Nur eines bleibt verwunderlich: warum einigermaßen intelligente Privatleute überhaupt noch einen anderen Beruf haben als das Kunst sammeln. Die Sache erscheint ja so überaus einfach: man kauft ein Kunstwerk, läßt es ein paar Jahre stehen oder hängen, und inzwischen ist sein Wert so gestiegen, daß man daran beträchtlich verdient. Zum mindesten werden einem die Dinge ja immer so dargestellt. Warum ist denn aber das Kunst sammeln in Deutschland noch immer so wenig verbreitet, daß sich von 60 Millionen Deutschen keine 6000 ernsthafter damit beschäftigen? Die Sache muß doch wohl ihren Haken haben! Und den hat sie denn auch.

Ein Beispiel der Preissteigerung der Kunstwerke: Die Preise für Gemälde von Frans Hals. Bildnis eines jungen Mannes im Kaiser-Friedrich-Museum in Berlin, das das Museum seinerzeit für 50 Taler erworben hat.

schließlich von der Sache etwas verstand, 1884 an einen jungen Freund schrieb, der ihm aus Paris über eine Versteigerung bei Drouot berichtet hatte. Burckhardt erklärt in diesem Briefe die damaligen Preise für unwahrscheinlich hoch und fügt die falsche Prophezeiung hinzu, die Erwerber würden in kurzem eine ernste Reaktion erleben und Riesensummen verlieren. Seitdem sind die Preise unverhältnismäßig höher geworden. Wo ist also der Kern dieses Problems zu suchen, mit dem sich jetzt sogar die Steuern in nicht ganz richtiger Verallgemeinerung beschäftigen?

Da fällt uns vor allem eines auf: wir hören immer nur von den Bildern, die im Preise gestiegen, aber nie von denen, die im Preise gesunken sind. Und doch wäre das höchst wichtig zur gerechten Beurteilung der Sachlage. Von alten Meistern hat z. B. Murillo einen riesenhaften Preisturz erlebt, nicht anders ist es gewissen italienischen Malern der Raffaelschule wie Domenichino ergangen, die früher einmal als große Meister enorm bezahlt wurden und heute als kleine Kirchenlichter ganz billig zu haben sind. Wer hat an diesen Bildern sein Geld verloren? Doch genau dieselbe Art Leute, von deren Riesengewinnen wir heute immer hören. Für Burckhardt, der wie gesagt, etwas verstand, waren Baudry und Bougerrau große Maler, während er Delacroix scheuflüch und Manet geringfügig fand. Er sprach die Meinung der gebildeten Schicht seiner Zeit aus. Welche Summen

Kleines Bildnis von Frans Hals, das den Berliner Sammler Gumprecht etwa 4000 Mark gekostet hatte und in diesem Jahre bei der Versteigerung 310,000 Mark einbrachte.

Kinderbildnis von Frans Hals, das der Maler Knaut für 2300 Mark erworben hatte. Das Bildchen erzielte 1917 bei der Versteigerung der Knaut-Sammlung 115,000 Mark.

Sehen wir uns die Dinge einmal an, die so überraschend hohe Preise erzielt haben, die Bilder und Plastiken, die Porzellane und Metallgefäße, so muß es uns eigentlich verwundern, warum diese Gegenstände früher so billig waren. Geklagt ist nämlich über die hohen Preise schon immer worden. Bezeichnend dafür ist ein Brief, den Jacob Burckhardt, der ja doch

„Die Raucher“, Gemälde von Adrian Brouwer, das 1918 bei der Auktion Gumprecht 26,000 Mark brachte. Gumprecht selbst hatte für das 21×15½ cm große Bildchen 1885 auf einer Auktion in Berlin 50 M. bezahlt.

sind an Baudry und Bougerrau oder, um deutsche Namen zu nennen, etwa an den Nazarenern und an Mackart verloren worden? Riesensummen, von denen man nie ein Wort hört. Ein typisches Beispiel hierfür war etwa die Versteigerung der Miniaturen des bekannten Hamburger Sammlers Emden im Jahre 1911 bei Lepke in Berlin. Da gingen Miniaturen, die den Sammler 20 und 30 000 Mark gekostet hatten, für 500 Mark weg, weil die Versteigerung in einer Zeit der Entwertung der Miniatur fiel. Heute werden an diesen Miniaturen wieder entsprechende Summen verdient.

Die scharfe Stimmung gegen die großen Geldverdienste einzelner Kunstsammler und Händler berücksichtigt also die Rehrseite nicht und ist auch sonst ungerecht. Wir ärgern uns gar nicht, wenn jemand mit der Erfindung eines neuen Knopfes Millionen verdient, aber wir scheinen nicht zu begreifen, daß zur Erkenntnis, welches gerade jetzt gering geachtete Kunstwerk eine die Modeströmungen überdauernden und überwindenden Wert hat, mindestens ebenso viel

Kopf gehört wie zur Austüftung irgendeines kleinen Patentes, dafür aber auch noch viel mehr innere Kultur. Alle die großen Sammler, deren Anteil an der Preissteigerung der Kunstwerke wir bewundern und oft auch beneiden, haben ihren so hoch gestiegenen Besitz von den Verkäufern keineswegs aus Menschenliebe so billig erhalten. Sie könnten wohlfeil erwerben, weil

Die Preissteigerung der Kunstwerke:
„Die schöne Elsäfferin“ des Berliner Kaiser-Friedrich-Museums, eine Holzmadonna um 1500, die das Museum auf einer Berliner Auktion 1913 für 54,000 Mark sehr billig erwarb. Der Vorbesitzer hatte etwa 500 Mark dafür bezahlt.

Der Rekordpreis.
Bildnis von Roger van der Weyden, das R. v. Kaufmann für 1400 Mark erworben hatte. 1918 bei der Auktion Kaufmann wurde dafür ein Preis von 340,000 Mark erzielt.

Eine kleine, aber teure Frau:
Wiener Porzellanwergerin, 12 cm hoch, für die der Berliner Sammler Gumprecht 25 Mark gezahlt hatte und die 1918 bei der Auktion seiner Hinterlassenschaft 10,000 M. einbrachte.

die Werke, die sie auf diese Weise in ihren Besitz brachten, von den übrigen Zeitgenossen verhältnismäßig gering geschätzt wurden. Gumprechts kleines Porzellanungeheuer wollte kein Mensch vor ihm haben, die Händler waren froh, daß sich ein Sonderling fand, der sich für dergleichen interessierte. Als Bode das Rembrandtbild der Saskia nach Deutschland brachte, konnte er den Grafen Luckner nur mühsam dazu bewegen, 5000 Mark dafür anzulegen. Der Graf hätte wahrscheinlich gelacht, wenn ihm jemand gesagt hätte, er würde gerade an dieser Erwerbung einmal eine Viertelmillion Mark verdienen. Die ersten Versteigerungen der Impressionisten in Paris brachten, wie uns Duret erzählt, 100 und 200 Francs für Bilder, die heute 30,000 Mark und mehr wert sind. Wenn wir uns all das vergegenwärtigen, so werden wir vielleicht von unserer, auch geschlechterlich unrichtigen Anschauung, daß Kunstsammler und hohe Kunstpreise ein Snobismus der Kriegsgewinnler wären, ein gutes Teil wegstreichen. Und wir sollten doch nicht vergessen, daß es auch andere, unkultiviertere Arten gibt, sein

überflüssiges Geld unter die Leute zu bringen, als den Kauf eines Rembrandt oder Hals. Denn eigentlich müßten wir auf diesen Kauf, zu dem immerhin eine gute Dosis Selbstüberwindung und Kunstleidenschaft gehören, eher eine Prämie setzen, als es durch übermäßige Steuern zu verhindern suchen.

Lothar Brieger

Große Zinnkanne aus dem Jahre 1506, die Baurat Oppler von dem Hamburger Händler Fröschels im billigen Stat gewann und die 1913 bei der Berliner Auktion Oppler für 23,500 Mark verkauft wurde.

Neue Preussische Zeitung 20.3.1918.

weiter gehen.

Die Versteigerung Oppenheim. Die Versteigerung der Sammlung der 44 Gemälde des Kölner Barons Albert v. Oppenheim, die bei Lepke stattfand, bedeutete ein Ereignis, wie es auf dem Kunstmarkt nur selten ist. Die Museumsleiter, die großen Sammler, die Kunsthändler waren vollständig vertreten. Man bemerkte u. a. Geheimrat Bode, den Verfasser des Versteigerungskataloges; die Berliner Museen sind weiter vertreten durch Geheimrat Friedländer, Geheimrat v. Falke und Professor Kern. Von auswärtigen Museumsleitern seien die Direktoren Pauli, Gronau und Koetschau genannt, von namhaften Sammlern die Herren James und Eduard Simon, Dr. v. Hannover, Kappel, v. Hollitscher, Dir. v. Wassermann, Guldschinsky, v. Daniel, Graf Limburg-Stirum, v. Remeß aus Den-Beß und aus Wien Generaldirektor v. Castiglione. Die Versteigerung wurde von Kommerzienrat Helbing geleitet. Das Hauptstück der Sammlung, die „Darstellung aus der Legende des St. Eligius“ von Petrus Christus wurde mit 800 000 M. von Herrn Schwarz erstanden. Nur die höchsten Preise seien aus dem übrigen Ergebnis herausgegriffen: Gerard Davids „St. Jungfrau mit dem Kinde“ bringt es auf 82 500 M., die Dr. Güttler anlegte. Für 186 000 M. ersteigert Herr Köhler ein „Lachendes Kind“ von Frans Hals; derselbe Käufer zahlt 171 000 M. für ein Dorfbild Meindert Hobbemas, dessen „Wassermühle“ es auf 150 000 M. bringt. Ein weibliches Bildnis von Thacoor de Keyser ging für 206 000 M. nach Dänemark. Quentin Massys „Ruhe auf der Flucht“ erzielte 92 000 M., Art van der Neers „Winter“ 102 000 M. Ein weiblicher Studienkopf Rembrandts wird für 193 000 M. von Herrn v. Remeß gekauft. Eine allegorische Darstellung von Rubens brachte 162 000 M., die „Mutter mit ihren Kindern“ von Pieter de Hooch 450 000 M. Die meisten Bilder wurden von Kunsthändlern und Kommissären im Auftrage von Sammlern gekauft. Das Gesamtergebnis betrug 4 150 000 M.

Neue Preussische Zeitung
20. März 1918

Neue Preussische Zeitung. 8.10.1919.

Die Versteigerung sächsischen Porzellans bei Leipzig. Unter regster Beteiligung aller maßgebenden deutschen Kreise sowie des neutralen Auslandes fand gestern und heute bei Leipzig eine Versteigerung von Stücken und Doubletten aus der ehemaligen Königlich sächsischen Porzellansammlung und dem historischen Museum in Dresden statt. Es waren u. a. anwesend Direktor Friedländer, Rothschild, Geheimrat Falck, Lippmann, Haberstock. Die Nachfrage wurde bald sehr lebhaft und brachte bei einzelnen Stücken bemerkenswerte Preise. So erzielte ein Kinderkopf aus Böttger-Porzellan in früher Bemalung 36 500 M. Ein 1734 modellierter bemalter Kronengeier aus der Sammlung großer Figuren brachte es auf 178 000 M., ein Marder auf 161 000 M. Von dem weißen Porzellan und dem Serold-Porzellan ging ein Ziegenpaar für 131 000 M. fort. Zwei schöne, bunte Papageien brachten 126 000 Mark. Es besteht kein Zweifel, daß auch hier wieder manches hervorragende Stück ins Ausland abwandern wird. Doch ist auch das deutsche Kapital erfreulicherweise sehr stark vertreten und sorgt dafür daß wenigstens ein großer Teil dieser hervorragenden Erzeugnisse deutschen Kunstfleißes und einheimischen Geschmacks Deutschland erhalten bleiben wird, was außerordentlich zu wünschen wäre, zumal das sächsische Porzellan einen Höhepunkt deutscher Kunstgewerblicher Arbeit darstellt.

Neue Preussische Zeitung, 8. Okt. 1919.

Svenska Dagbladet. 12.5.1924.

PROF. SIRÉNS KINESISKA SAMLINGAR EXPONERAS I MUSÉE CERNUSCHI I PARIS.

En exposition av stensulpturer, den mångsidigaste som någonsin visats i Västerlandet. — Beundrande omdömen av franska kännare. — Stort arbete på engelska och franska av prof. Sirén om den buddhistiska skulpturen i Kina.

(Från vår korrespondent.)

PARIS i maj.

I Musée Cernuschi har öppnats en synnerligen intressant, enligt franska kännares omdöme enastående samling av gammal kinesisk konst. Det förnämsta intresset vid utställningen ha professor Siréns nya samlingar väckt, av vilka visserligen några nummer 1918 utställdes i Stockholm, men varav det allra mesta och väsentligaste hemförts under hans senare resor i Kina och aldrig förut exponerats.

Vid utställningens invigning hade ett stort antal framstående personligheter huvudsakligen ur den vetenskapliga världen infunnit sig. Vår minister greve Ehrensvärd, som alltid intresserar sig för konst och vetenskap, direktören för Louvrens ostasiatiska samling Migeon, som anmodat professor Sirén biträda vid redigeringen av ett arbete över Louvrens kinesiska och japanska antikviteter, märktes bland publiken. Särskilt tyktes samlingen av ornamentala och rituella jadearbeten, som innefattar specimen från början av vår tidräkning, intressera, vidare samlingen av bronser, som belyser den kinesiska konstens olika epoker, samt slutligen skulptursamlingen, som ehuru fragmentarisk dock ger en föreställning om den kinesiska konstens bästa perioder. Allt är utvalt med sträng urskillning för att ge en vetenskaplig och konstnärlig spegelbild av den kinesiska kulturens olika stadier.

Professor Sirén, som jag träffade på utställningen, säger själv under vårt samtal:

— Ju längre jag lever ju mer känner jag mig övertygad om att studiet av den kinesiska konsten för närvarande är av större betydelse än studiet av den euro-

Marmorstatyett. Weidynastien, 500-talet.

peiska. Dels emedan den är mindre känd och genomförd än exempelvis den italienska — professor Sirén har varit vår främste kännare av den primitiva italienska konsten — men i synnerhet därför, att den kinesiska konsten är inspirerad och buren av en större och vidare uppfattning av konstens inre betydelse och andliga uttrycksvärde än den europeiska. Det sammanhänger med den civilisation, som existerat i Asien och i Europa. Den kinesiska har ej varit så

intellektuellt betonad som vår, men den har kanske gått mera på djupet och genomträngts av känslan av ett andligt sammanhang i livet och i universum. Den kinesiska konsten är mera frigjord från den materiella tillvarons nyckfulla begränsningar än den europeiska, utan att dock offra den formella skönheten och harmonien för någon abstrakt symbolik. Det är framför allt skönheten som en reflex från en djup och harmonisk konstnärssjäl som adlar de bästa verken av buddhistisk skulptur i Kina. I avseende på konstnärligt uttrycksvärde kunna dessa verk väl jämföras med de bästa alstren av arkaisk grekisk skulptur.

Den utställda samlingen omfattar mellan fem- och sexhundra nummer, och det är knappast möjligt att ge någon riktig föreställning om dess betydelse inom ramen av en kort artikel. Här ingå föremål av mycket olika art, utförda i brons, jade, ben, trä, marmor, sten, keramik, samt några få målningar. Den allra tidigaste gruppen består av ornamentala ben- och elfenbensskulpturer samt fragment av en vit keramik, som hittills förblivit alldeles okänd i Europa. Dessa saker ha uppgrävt på den plats, där det kinesiska rikets huvudstad var belägen vid slutet av Shangdynastien (omkring 1700 år före Kristus). De belysa ursprunget till den ornamentik, som sedan utvecklades i en mängd bronsföremål under Chowdynastien.

I den rikhaltiga jadesamlingen ingå även flera nummer, som torde få dateras före vår tidräknings början. Synnerligen intressanta och belysande för kinesernas religiösa föreställningar äro de mer eller mindre konstrukt arbetade jadeföremål, som nedsattes med den döde i graven, dels såsom symboler för andliga krafter (exempelvis solringen),

Svenska Dagbladet. 12.5.1924.

tre vackra montrar, som äro fyllda med små bronsarbeten. De innehålla vapen av olika typer, beslag från kärror och hästmunderingar, speglar, dräkthakar, spännen och till och med en hel uppsättning silversmycken från en kvinnograv. Många av dessa äro arbetade med utsökt konstnärlig smak och återspegla, trots sitt mer eller mindre fragmentariska tillstånd, de ledande stilströmningarna från tredje århundradet före Kr. till åttonde århundradet av vår tidräkning. Bronssamlingen kompletteras av två mindre montrar, som äro fyllda med små buddistiska figurer, av vilka somliga äro förgyllda och rikt patinerade av tiden.

En del små statyetter i terrakotta erinra osökt om Tanagrafiguriner. Man lägger särskilt märke till två små damer, som äro sysselsatta med att mata höns. Bland andra terrakottaföremål, som upptagits ur gravar, märkas ett par modeller till brunnar (den ena t. o. m. med tak och ämbar) samt en rikt dekorerad större modell till en gravkammare, på vilken även de målade ornamenten äro bibehållna. Varje föremål har utvalts med hänsyn till att belysa någon viss sida i de gamla kinesiska sedvänjorna eller på grund av dess konstnärliga egenart. Och flertalet av dessa föremål datera sig från de första århundradena av vår tidräkning. Den senare keramiken, som redan förut är jämförelsevis väl känd i Europa, har icke intresserat prof. Sirén i samma grad som de tidigare föremålen.

Den största konstjutningen bereder väl dock samlingen av tidig kinesisk skulptur i sten och trä. Den innehåller knappast mer än ett trettiotal nummer, men flera av dessa äro präglade av en skönhet, som är svår att beskriva. En prägel av harmonisk stillhet vilar över rummet, där dessa skulpturer äro utställda. Ungdomligt sköna, leende Bodhistatyer och kraftfulla buddahuvuden

Lejon i marmor. Tschangepoken.

dels för att tilltäppa alla kroppens öppningar och sålunda hindra de onda krafternas inträngande. Utom gravjade och rituella föremål av samma material, vilka alla äro av hög ålder, innehåller samlingen en mängd dekorativa jadearbeten, som använts såsom smycken och prydnader. De äro ofta skulpterade i fantastiska djurformer eller i konstrika geometriska mönster. Materialets skönhet gör dessa arbeten ovanligt tilldragande även för dem som icke ha någon närmare kännedom om den gamla kinesiska konsten.

En annan art av tidig ornamentalkonst har man tillfälle att studera i de

blicka emot oss från två stora montrar och ge oss en aning om en tillvaro, till vilken vi västerlänningar ännu icke nått fram. Dessa skulpturer ha förvärvats på olika platser i Kina. De äro utförda

Svenska Dagbladet. 12.5.1924.

dels i marmor och dels i mörkare stenarter, somliga även försedda med målade ornament. Det torde vara första gången en så mångsidig och utvald samling stensulpturer förevisats i Västerlandet. Den har sammanbragts av en specialist, som genomrest flera av Kinas provinser i den särskilda avsikten att närmare lära känna den buddistiska skulpturen. Även om denna del av samlingen gäller det, att föremålen äro fragmentariska, men vart och ett har sin speciella betydelse såsom ett historiskt dokument och ett konstnärligt vittnesbörd. Det är en samling, som öppnar dörren till en värld av konstnärlig skönhet, som hittills varit föga känd i Europa.

Sina studier över den buddistiska skulpturen i Kina håller prof. Sirén på att sammanfatta i ett större arbete, som utgives på engelska och franska i "Les Annales de Musée Guimet" och vilket kommer att innehålla över niohundra avbildningar i ljustryck. Materialet till detta har han samlat icke blott under sina resor i Kina, utan även i Japan och Amerika, där man finner mera kinesisk skulptur än i Europa. De amerikanska museerna ha visat sig långt påpassligare i fråga om den kinesiska konsten än de europeiska.

På min fråga om samlingarna komma till Sverige eller vad prof. Siréns avsikt med dem vore, svarar han:

— Det står för mig som ett önskemål, att min samling skall gå till en offentlig institution och bilda grundstommen till en orientalisk avdelning, som jag kan få tillfälle att vidare utveckla.

Han tillägger dock, att han icke kunde taga något initiativ därtill, synnerligast sedan saken visat sig omöjlig att genomföra vid Stockholm högskola.

Tillsvidare stannar samlingen i Musée Cernuschi, där den är mycket vackert och trevligt installerad. Här i Paris är den ju också lätt tillgänglig för hela världen, och den kommer säkerligen att bliva allt mera uppskattad ju längre den stannar. Prof. Sirén är ock bunden här för den närmaste framtiden i och för utgivandet av sina stora nya arbeten över kinesisk konst.

Volmar.

Modell av en brunn i bränd lera, som insattes i gravkammarna.

Bonniers Vecko-tidning. 3.1.1925.

FRANS HALS'

„Skålande lutspelare“

En fordom svensk tavla som nyligen sålts för över en million kronor.

Av Olof Granberg.

I början av 1892 innehöll den engelska veckotidningen »The Graphic» på sin första sida en avbildning av en tavla av Frans Hals' »Skålande lutspelare», som då nyligen förvärvats av diamantgruvägaren M. Jules Porgès i Paris, en bekant tavelamlare. Det märkvärdiga med denna målning var att den helt och hållet stämde överens med en av pärlorna i det berömda, av greve Gustav Trolle Bonde, »den blinde excellensen», i århundradets början grundade Sävstaholmgalleriet. Och då det icke var känt att någon replik av Sävstaholmtavlan existerade, låg det nära nära hands att misstänka att samlingens dåvarande ägare, greve Fredrik Bonde, brutit ut denna klenod ur kollektionen och i allsköns tystnad till utlandet försålt det utomordentliga konstverket. Jag antydde då detta i Ny Illustrerad Tidning. Men först ett år senare sipprade det ut, att greve Bonde verkligen för lumpna 1,000 pund avhänt sig målningen i fråga. Jag skrev då en rätt amper artikel, vari jag framhöll det bedrövliga i att den rike arvingen till »blinde excellensens» konstskatter för ett lappripris av 18,000 kronor till utlandet avyttrat ett av samlingens allra yppersta nummer, utan att först ha vänt sig vare sig till Nationalmuseum eller någon svensk privatman och framhöll att vårt land gjort en oersättlig förlust. Sedan dess har den utsökta målningen gått genom många konsthandlare- och samlarehänder, beständigt, om än långsamt, stigande i värde, till dess den nyligen hamnat i Amerika för en rekordartad summa.

Tavlan, som jag såg på Sävstaholm för fyrtio år sedan, framställer, såsom av bilden framgår, en yngling — troligen en av Frans Hals' söner —, med långt, fladdrande hår, klädd i en mörk, blåfodrad dräkt, med mössan kokett på sned, ett halvfyllt vinglas i den uppsträckta högra handen och med den vänstra om halsen på den upp- och nedvända, på ett bord liggande lutan. Han betraktar med leende min glaset. Målningen, på trä och mätande 90×75 cm. bredd och tydligen prima vista utförd, bär vittne om mästarens sällsynta förmåga att fånga leendet.

Tavlans historia går tillbaka till mitten av 1700-talet. Den tillhörde då en viss Capellos samling i Amsterdam och gick på auktion där 1767 för 58 gulden, till okänd köpare. I början av 1800-talet tillhör den porträttmålaren prof. Karl Fredrik von Breda. Hos honom ser Kr. Molbeck 1812 Frans Hals' sons porträtt »i ett halvt berusat tillstånd, med ett glas i handen». Hur den kostbara pannåen kommit till Bredas samling kan icke exakt uppvisas, men då man vet att Breda till största delen ärvt sin samling efter sin far, dispachören Lukas von Breda, som till porträttmålaren med samma namn, och då man dessutom känner att dispachören Lukas 1766 från Holland inköpte Rembrandts »Anastasi», nu i Nationalmuseum, är det mer än sannolikt att just han å Capelloauktionen 1767 lät inropa »Skålande lutspelare».

Från Karl Fredrik von Bredas samling kom tavlan till landskapsmålaren prof. Karl Johan Fahlerantz, av honom såldes den 1826 jämte en annan Frans Hals tillskriven talva, »Rommelpotspelare», som dock endast var en kopia, till greve Gustav Trolle Bonde för tillsammans 1,200 riksdaler riksmünt — d. v. s. vardera kostade i runt tal blott 600 rdr(!). Därmed införlivades den med Sävstaholmgalleriet, där den, allmänt beundrad, fick stanna till dess att greve Fredrik Bonde vid ett besök av konsthandlare Colnaghi från London föll för frestelsen att utbyta den märkliga tavlan mot en tusenpundnot.

Mr Colnaghi säljer till obekant pris målningen till diamantgruvägaren M. Jules Porgès i Paris. Snart vandrar den emellertid tillbaka till London, till konsthandlare Wertheimer. Denne avyttrar den

Frans Hals: Skålande lutspelare.
Gravyrsamling, Nationalmuseum.

till samlaren Ferdinand Rothschild på Waddeston Manor. Kort därpå befinner den sig åter i konsthandlarhänder, först hos mr Gooden i London, som kort därpå säljer den tillbaka till mr Colnaghi, vilken i sin tur avstår den till M. Sedelmeyer i Paris — varje gång naturligtvis till höjt pris. Detta fick förmodligen M. A. V. Picard i Paris erfara, då han strax därefter i sin ordning tillhandlade sig tavlan. Ännu hade målningen dock icke uppnått något remarkabelt pris. Konsthandlare H. Streletskie härstades, som för omkring sex år sedan från firman J. Goudstikker i Amsterdam inköpte tavlan (det var andra gången den befann sig i vårt land, fastän köparen knappt visste det), sökte förgäves att i Sverige finna en avnämare och sålde till sist pr telegram målningen till utlandet för 150,000 kronor, d. v. s. omkring åtta gånger den summa som greve Fredrik Bonde erhållit för densamma. Men sedan dess har »Skålande lutspelare» stigit hejdlöst i värde. Man kan vara övertygad om att konsthandlarna Agnew & Sons i London hade all anledning att gnugga händerna, då de i sin tur sålt dyrgripen till Sir Edgar Vincent i Esher, och deras landsman sir Joseph Duveen inhöstade helt säkert en högst avsevärd vinst, då han helt nyligen avyttrade mästerverket till den nyordne samlaren mr John R. Thompson i Chicago för 5,500,000 francs, d. v. s. ungefär en million etthundra tusen kronor!

Till denna oerhörda summa har tavlans pris alltså stigit från de anspråkslösa 58 gulden 1767, 600 riksdaler 1826 och 18,000 kronor 1891. Och orsaken till denna våldsamma värdestegring är att söka i den omständigheten att Frans Hals' arbeten allt mer uppskattas, på samma gång som de med varje år bli allt sällsyntare på konstmarknaden. Den ena efter den andra av mästarens målningar går till amerikanska samlare, som i regel donera sina kollektioner till amerikanska museer. I Europa äro Frans Hals' dukar snart räknade — utanför de offentliga samlingarna, där de ju äro fastlåsta. De betalas därför för närvarande högre än till och med Rembrandts. Men priset för »Skålande lutspelare», den forna Sävstaholmtavlan slår dock tills vidare alla rekord

5 HEURES DU MATIN

LE JOURNAL

100, RUE DE RICHELIEU
20 C (N° 12276)

VENDREDI 28 MAI 1926

**

Tl. Gut. 61-65, 61-66, 61-67, 2
A. T. : NALJOUR-PARIS

L'Enfant rieur, le tableau de F. HALS
vendu 312.000 francs, hier, à
l'Hôtel des ventes. A la même
vacation, un portrait d'homme de
Dirk Bouts a été adjugé 900.000
francs à M. Kleinberger, de New-
York.

Svenska Dagbladet 1.11.1927.

**Ståtlig katalog
över Gripsholms
konstsamlingar.**

**600 NYA FOTOGRAFIER
AV TAVLOR.**

**Ett värdefullt tillskott till uppslags-
litteraturen om Gripsholm.**

I dagarna föreligger den första officiella, fullständiga katalogen över Gripsholms porträttsamlingar. Den har på Nationalmuseichefens uppdrag utarbetats av intendenten dr S. Ström-bom och amanuensen Ewald E:son Ugglå och är ett av de ståtligaste katalogverk, som på länge sett dagen i vårt land. Förteckningen är den första katalog i nummerföljd, som Nationalmuseum utgivit, och den ansluter sig i formen till den tradition, vilken skapats av föregående gripsholmshandböcker. Den utgör ett alldeles utmärkt komplement till Georg Göthes förträffliga vägledning genom porträttsamlingen och blir med sina minutiösa konstnär- och personregister ett ytterst värdefullt uppslagsverk inte bara för Gripsholmsintresserade. Som alla Nationalmusei publikationer framträder även den nu föreliggande i ett synnerligen tilltalande vttre och med ett utökt bildmaterial, vilket för övrigt omfattar icke mindre än 25 reproduktioner av mästerverk i det gamla Vasaslottets samlingar.

I detta sammanhang kan nämnas att genom Nationalmuseums försorg en ny stor förstklassig vykortsserie över Gripsholm utarbetats. Den omfattar 60 reproduktioner och blir tillgänglig i vår. Dessutom har genomfotograferingen av samlingarna fortsatts och inom kort föreligger en uppsättning på icke mindre än 600 nya fotografier tillgängliga för allmänheten.

SVENSKA TELEGRAMBYRÅN

AVD. FÖR PRESSURKLIPP
STOCKHOLM I
Telefon 7787

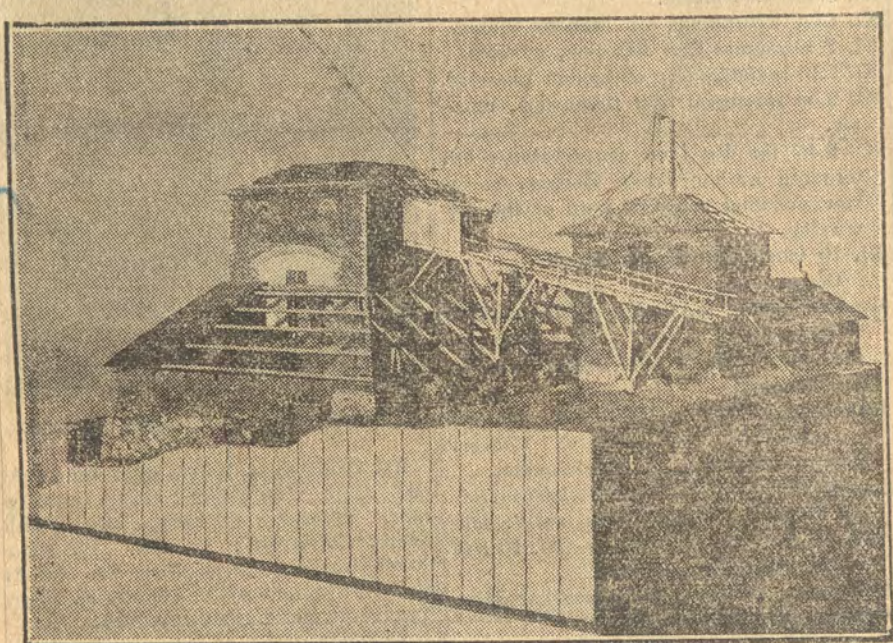
Sv. ARGUS
BYRÅ FÖR TIDNINGSURKLIPP

Dagens Nyheter

15/7 1923

Ett mästerverk av modellkonst.

Söderljusne masugn i 25-dels skala
av konstnären David Ljungdahl.

En bild av modellen som skänkts till Nordiska museet av grevinnan von Hallwyl.

Nordiska museet har i dagarna utställt en gåva av mindre vanligt slag. Grevinnan Wilhelmina von Hallwyl har åter ihågkommit museet, och denna gång överlämnat en stor modell av Söderljusne gamla masugn uppe vid Ljusneverken, avbildad och rekonstruerad i 25-dels skala av konstnären David Ljungdahl.

Hr Ljungdahl har förut arbetat för museet och gjort sig ett namn som den förste, vilken på ett fullt vetenskapligt sätt utfört modeller av byggnadsanläggningar. Många av hans tidigare arbeten finnas exponerade, små minutiöst utförda eldstadsmodeller, bastugor m. m. Det kan i detta sammanhang nämnas att Göteborgsutställningens så beundrade kulturhistoriska modeller voro utförda efter hr Ljungdahls recept.

Denna gång gäller det emellertid inte blott ett enstaka hus. En hel masugn med rostugn och alla tillbehör har byggts upp på ett sådant sätt att varje detalj fungerar. Varje maskinell anordning står redo att användas och domenstretas om så önskas.

Söderljusne masugn är en gammal anläggning, som i dagarna fyllt 100 år. På de senaste 40 åren har den dock ej

varit i bruk och då den lämnades blev den, i enlighet med gällande skatteföreskrifter, demolerad. Naturligtvis har det varit ett svårt arbete att rekonstruera de delvis förstörda maskinerna, och i två års tid ha också hr Ljungdahl och f. d. jägmästaren Olof Edström, vilken utfört maskindelarna, fått hålla på innan det hela fullbordats. Men i gengäld har det blivit en modell som söker sin like. Man har strävat efter att göra allt i det naturliga materialet. Sålunda har man slagit särskilt miniatyrtegel, låtit tillverka slaggsten, virke och gråsten i lämpligt format, och varje maskindel fungerar som den en gång gjort i verkligheten. Till och med den kätting som användes för vindspel och dylikt har smitts för hand, liksom stångjärnstakstolarna på masugnen.

Ett tålmodsprövande arbete måste det ha varit, men det bör samtidigt ha berett sin mästare ett synnerligen intressant studium, liksom det väl nu kommer att tilldraga sig en hel del intresse från fackmän och andra. Ett önskemål vore dock att modellen fick en bättre belyst plats än den nuvarande i museets bottenvåning, så att de många smådetaljerna verkligen kunde komma till sin rätt.

SVENSKA TELEGRAMBYRÅN

AVD. FÖR PRESSURKLIPP Sv. ARGUS
BYRÅ FÖR TIDNINGSURKLIPP
STOCKHOLM I
Telefon 7787

Nya Dagligt Allehanda

1574 1923

I Nordiska Museets bottenvåning utställes fr. o. m. i dag en modell av Söder-Ljusne gamla masugn vid Ljusneverken i Hälsingland. Modellen, som man får anse vara den dyrbaraste och utförligast detaljarbetade modell som över huvud taget finnes i något kulturhistoriskt museum i Sverige, är under åren 1921—23 utförd av artisten David Ljungdahl. Arbetet har bekostats av grevinnan Wilhelmina Hallwyl.
Söder-Ljusne masugn anlades till största delen under åren 1822—23. En del detaljer, t. ex. hyttans eller rådstugans murar, vittna dock om äldre anor.

*

SVENSKA TELEGRAMBYRÅN

AVD. FÖR PRESSURKLIPP

Sv. ARGUS
BYRÅ FÖR TIDNINGSKLIPP

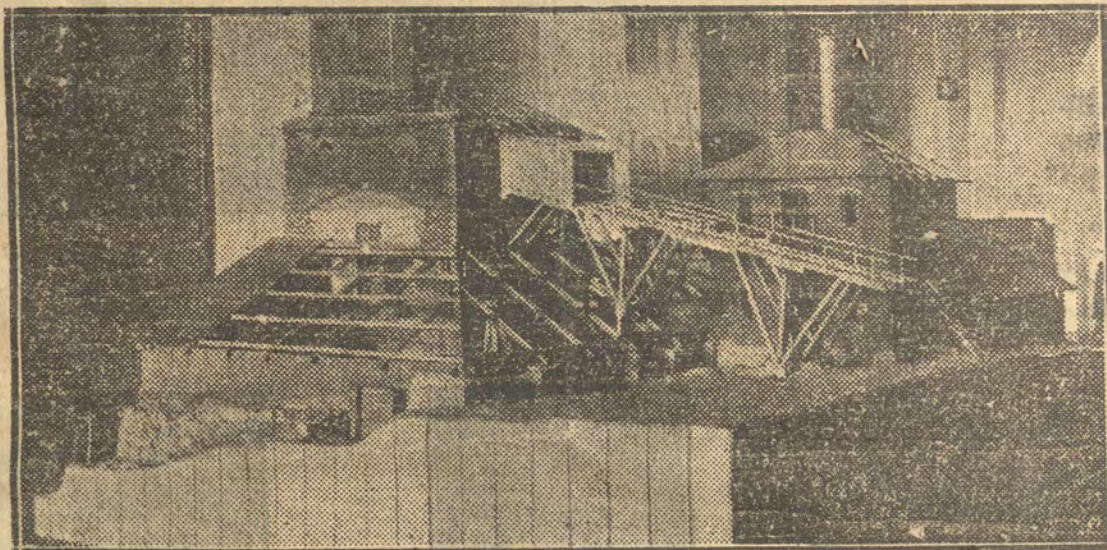
STOCKHOLM I
Telefon 7787

Stockholms-Tidningen

1544
1923

Ljusne gamla masugnar i Nordiska museet.

En i detalj genomförd modell, utarbetad av artisten D. Ljungdahl.

Modell av Söder-Ljusne gamla masugn vid Ljusneverken.

I Nordiska museets hottenvåning utställes från och med i dag en modell av Söder-Ljusne gamla masugn vid Ljusneverken i Hälsingland. Modellen, som man får anse vara den dyrbaraste och utförligast detaljarbetade modell som över huvud taget finnes i något kulturhistoriskt museum i Sverige, är under åren 1921—23 utförd av artisten David Ljungdahl. Arbetet har bekostats av grevinnan Wilhelmina Hallwyl.

När det gäller att i större utsträckning och mera ingående belysa t. ex. ett flertal frågor ur byggnads- eller industrihistorisk synpunkt har just denna art av naturtrogna modeller ofta visat sig vara bättre som åskådningmaterial än de lösryckta delarna av ett originalföremål. I Nordiska museet finns ju redan förut ett flertal modeller av olika hustyper, vilka samtliga äro utförda av

hr Ljungdahl. På Göteborgsutställningen utställdes närmare ett 30-tal modeller, utförda efter hr Ljungdahls metoder.

Söder-Ljusne masugn anlades till största delen under åren 1822—23. En del detaljer, t. ex. hyttans eller rådstugans murar, vittna dock om äldre anor.

Vid modellens utförande har största vikt lagts vid att, så långt möjligheterna medgivit, använda det naturliga materialet, gråsten, järn, tegel och trä; teglet har måst formas och brännas. Byggnadernas murar äro i verkligheten framställda av s. k. slaggsänder, långsträckt kakor, som den uttrinnande slaggen får bilda, och som efter kallandet styckas i lämpliga bitar. Brottytorna äro till en början järngrå, men bliva under årens lopp anlupna av rost på grund av luf-

tens fuktighet och den i slaggen kvarvarande järnprocenten, och få därigenom sin karakteristiska färg. Hörnstensmurerket är ävenledes av slag, som gjutits i form och därvid erhåller en glasartad yta, skiftande från grått till grönt.

Att få maskindelarna förfärdigade mötte svårighet, emedan ingen gärna ville arbeta sådana småsaker i järn. Slutligen åtog sig f. d. jägmästaren och konstsvarearen Olof Edström, bekant från utställningen i Stockholm 1897, att göra ett försök, som utföll med det goda resultat, som modellen visar. Kätting fanns icke att köpa i den behöfliga dimensionen, utan har även denna måst göras för hand. För åskådighetens skull har i stor utsträckning själva taktäckningen ej medtagits, ävenså ha ett par träväggar genombrutits.

Svenska Telegrambyran.
Afdelning för Pressurklipp.

Greve Torshu

16/4 - 24

En vacker helsingegäva till Nordiska museet.

Nordiska museet har i dagarna utställt en gåva av mindre vanligt slag. Grevinnan Wilhelmina von Hallwyl har nämligen åter ihågkommit museet, och denna gång överlämnat en stor modell av Söderljusne gamla masugn uppe vid Ljusneverken, utbildad och rekonstruerad i 25-dels skala av konstnären David Ljungdahl.

Hr Ljungdahl har förut arbetat för museet och gjort sig ett namn som den förste, vilken på ett fullt vetenskapligt sätt utfört modeller av byggnadsanläggningar. Många av hans tidigare arbeten finnas exponerade, små minutiöst utförda eldstadsmodeller, bastugor m. m. Det kan i detta sammanhang nämnas att Göteborgsutställningens så beundrade kulturhistoriska modeller voro utförda efter hr Ljungdahls recept.

Denna gång gäller det emellertid inte blott ett enstaka hus. En hel masugn med rostugn och alla tillbehör har byggts upp på ett sådant sätt att varje detalj fungerar. Varje maskinell anordning står redo att användas och demonstreras om så önskas.

Söderljusne masugn är en gammal anläggning, som i dagarna fyllt 100 år. På de senaste 40 åren har den dock ej varit i bruk och då den lämnades blev den, i enlighet med gällande skatteföreskrifter, demolerad. Naturligtvis har det varit ett svårt arbete att rekonstruera de delvis förstörda maskinerna, och i två års tid ha också hr Ljungdahl och f. d. jägmästare Olof Edström, vilken utfört maskindelarna, fått hålla på innan det hela fullbordats. Men i gengäld har det blivit en modell som söker sin like. Man har strävat efter att göra allt i det naturliga materialet. Sålunda har man slagit särskilt miniatyrtegel, tillverkat slaggsten, virke och gräs i lämpligt format, och varje maskindel fungerar som den en gång gjort i verkligheten. Till och med den kätting, som användes för vindspel och dylikt, har smidts för hand, liksom stångjärnstakstolarna på masugnen.

SVENSKA TELEGRAMBYRÅN

AVD. FÖR PRESSURKLIPP

Sy ARGUS
BYRÅ FÖR TIDNINGURKLIPP

STOCKHOLM I

Tel. 77 87

Faderhamns Tidning

17/4 1924

En gåva till Nordiska muséet.

Rekonstruerad modell till Sör-Ljusne
masugn överlämnad till
muséet.

Nordiska muséet har i dagarna utställt en gåva av mindre vanligt slag. Huvudpersonen är grevinnan Wilhelmina von ~~Horn~~ ^{Horn} här åter ihågkommit muséet, och denna gång överlämnat en stor modell av Sör-Ljusne gamla masugn vid Ljusneverken, avbildad och rekonstruerad i 25-dels skala av konstnären David Ljungdahl.

Hr Ljungdahl har förut arbetat för muséet och gjort sig ett namn som den förste, vilken på ett fullt vetenskapligt sätt utfört modeller av byggnadsanläggningar. Många av hans tidigare arbeten finnas exponerade, små mestadels utförda eldstadsmodeller, badstugor m. m. Det kan i detta sammanhang nämnas att Göteborgsutställningens så beundrade kulturhistoriska modeller voro utförda efter hr Ljungdahls recept.

Denna gång gäller det emellertid inte blott ett enstaka hus. En hel masugn med rostugn och alla tillbehör har byggts upp på ett sådant sätt att varje detalj fungerar. Varje maskinell anordning står reda att användas och demonstreras om så önskas.

Sör-Ljusne masugn är en gammal anläggning, som i dagarna fyllt 100 år. På de senaste 40 åren har den dock ej varit i bruk och då den lämnades blev den, i enlighet med gällande skatteföreskrifter, demolerad. Naturligtvis har det varit ett svårt arbete att rekonstruera de delvis förstörda maskinerna, och i två års tid ha också hr Ljungdahl och f. d. jägmästaren Olof Edström, vilken utfört maskindelarna, fått hålla på innan det hela fullbordats. Men i gengäld har det blivit en modell som söker sin like. Man har strävat efter att göra allt i det naturliga materialet. Sålunda har man slagit särskilt miniatyrtegel, låtit verka slaggsten, virke och gråsten i lämpligt format, och varje maskindel fungerar som den en gång gjort i verkligheten. Till och med den kätting som användes för vindspel och dylikt har smitts för hand, liksom stångjärnstakarna på masugnen.

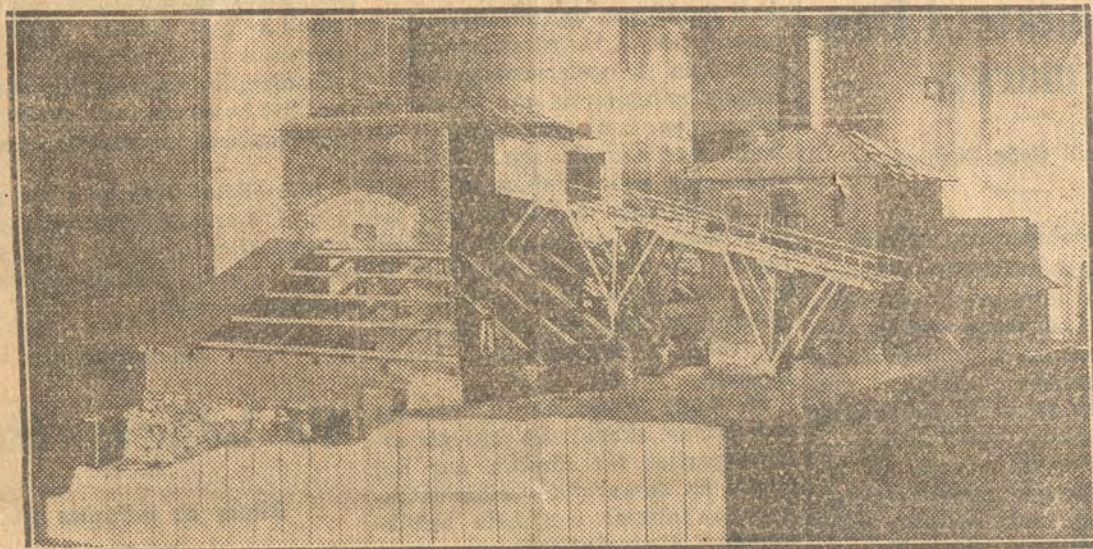
Ett tålamsprövande arbete måste det ha varit, men det bör samtidigt ha berett sin mästare ett synnerligen intressant studium, liksom det väl nu kommer att tilldraga sig en hel del intresse från fackmän och andra. Ett önskemål vore dock att modellen fick en bättre belyst plats än den nuvarande i muséets bottenvåning, så att de många smådetaljerna verkligen kunde komma till sin rätt, skriver D. N.

SVENSKA TELEGRAMBYRÅN
AVD. FÖR PRESSURKLIPP
STOCKHOLM I
Tel. 77 87
Sy. ARGUS
BYRÅ FÖR TIDINGSURKLIPP

Georg Dagbl.
1924

Ett mästerverk av modellkonst.

Söderljusne masugn i 25-dels skala av konstnären David Ljungdahl.

En bild av modellen, skänkt till Nordiska museet av grevinnan von Hallwyl.

Nordiska museet har i dagarna utställt en gåva av mindre vanligt slag. Grevinnan Wilhelmina von Hallwyl har åter ihågkommit museet, och denna gång överlämnat en stor modell av Söderljusne gamla masugn uppe vid Ljusneverken, avbildad och rekonstruerad i 25-dels skala av konstnären David Ljungdahl.

Hr Ljungdahl har förut arbetat för museet och gjort sig ett namn som den förste, vilken på ett fullt vetenskapligt sätt utfört modeller av byggnadsanläggningar. Många av hans tidigare arbeten finnas exponerade, små minutiöst utförda eldstadsmodeller, bastugor m. m. Det kan i detta sammanhang nämnas att göteborgsutställningen så beundrade kulturhistoriska modeller voro utförda efter hr Ljungdahls recept. *Georg Dagbl.*

Denna gång gäller det emellertid inte blott ett enstaka hus. En hel masugn med rostugn och alla tillbehör har byggts upp på ett sådant sätt att varje detalj fungerar. Varje maskinell anordning står redo att användas och demonstreras om så önskas.

Söderljusne masugn är en gammal anläggning, som i dagarna fyllt 100 år. På de senaste 40 åren har den dock ej varit i bruk och då den lämnades blev den, i enlighet med gällande skatteföreskrifter, demolerad. Naturligtvis har det varit ett svårt arbete att rekonstruera de delvis förstörda maskinerna, och i två års tid ha också hr Ljungdahl och f. d. jägmästaren Olof Edström, vilken utfört maskindelarna, fått hålla på innan det hela fullbordats. Men i gengäld har det blivit en modell som söker sin like.

Man har strävat efter att göra allt i det naturliga materialet. Sålunda har man slagit särskilt miniatyrtegel, lätt tillverka slaggsten, virke och gråsten i lämpligt format, och varje maskindel fungerar som den en gång gjort i verkligheten. Till och med den kätting som användes för vindspel och dylikt har smitts för hand, liksom stångjärnstakstolarna på masugnen.

Ett tålmodsprövande arbete måste det ha varit, men det bör samtidigt ha berett sin mästare ett synnerligen intressant studium, liksom det väl nu kommer att tilldraga sig en hel del intresse från fackmän och andra. Ett önskemål vore dock att modellen fick en bättre belyst plats än den nuvarande i museets bottenvåning, så att de många smådetaljerna verkligen kunde komma till sin rätt.

Dagens Nyheter

101 / 19 1927
Nordiska museets
vänner 10 år.

PARAGON.

Broderade brudlakan från 1588 på skulpterad och förgylld barocksäng.

Det är gott för våra fattiga svenska museer att de äga rika vänner — oräkneliga historiska och konstnärliga värden skulle gått förlorade för landet under de senast förflutna åren, om icke Nationalmusei och Nordiska museets vänner arbetat var på sitt håll för att inköpa salubjudna och icke minst för utlandet begärliga kulturskatter till föremålen för sin vänskap. Samfundet Nordiska museets vänner har i år fått sin tioåriga födelsedag firad på det rättaste och värdigaste sättet — med en utställning av samtliga de 275 dyrgripar som samfundet under den gångna perioden skänkt museet.

Man visste att det var mycket, men inte att det var så mycket. Prins Carl, som alltsedan stiftandet varit samfundets intresserade ordförande, berättade i sitt öppningsanförande att summan av vad som inköpts och skänkts uppgår till 167,000 kr., däri ej inberäknade direkta gåvor av enskilda medlemmar. Till dessa enskilda gåvor höra många föremål i rang med den lapska trolltrumman, som för 20 år sedan erbjöds museet för 10,000 kr., men som det naturligtvis inte då kunde förvärva.

Nordiska museets ganska svärmöblerade utställningssal har för detta jubileumsevenemang uppdelats i fyra rum, en skattkammare för de utomordentliga samlingarna av svenskt silver och högre ståndsdräkter, ett allmogrum, en hall och ett rum där den allra unikaste dyrbarheten ligger utbredd på Carl Carlsson Gyllenhielms förgyllda prakt-säng. Det är de enda i all världens museer kända 1500-talslakanen, Erik Stakes och Ingeborg Thotts brudlakan från anno 1588, rikt broderade med rött silke, som än i dag behållit sin klara färg. De ha ända tills nu ägts av släkten Thott, ehuru skiftade, så att ett lakan måst förvärfvas från ett håll, ett örngätt från ett annat. Samma herrskaps silverkista förvaras för resten också på Nordiska museet.

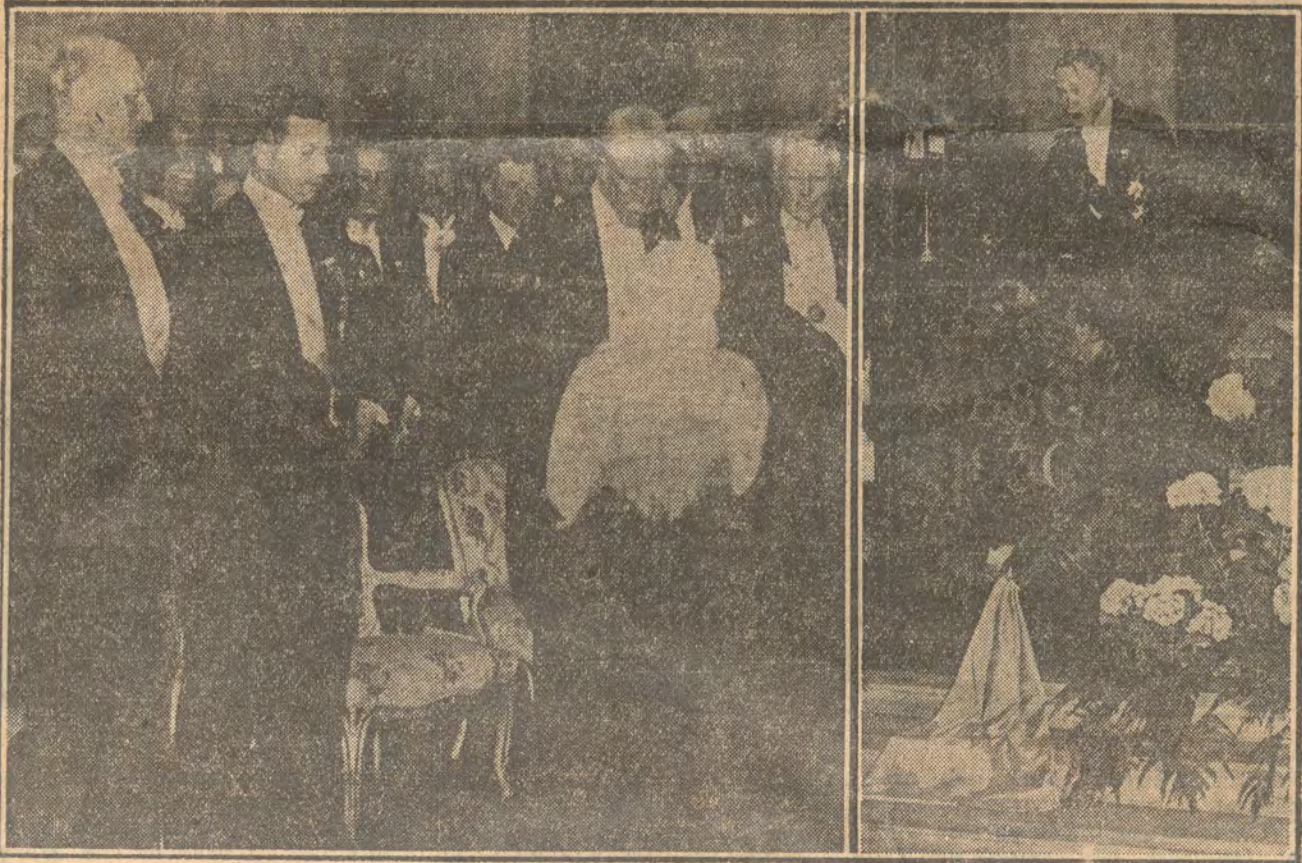
Går man vidare och i tur och ordning betraktar rokokosilvret, Linnings och Iwerssons praktmöbler, de tidiga Rörstrands- och Mariebergspjäserna eller det senaste förvärvet, ett utsökt vitt allmogeskåp från Hälsingland, snidat och skuret som av självaste rokokosiratlige snickar Westman, kan man inte tycka annat än att museet — och svenska folket — har en snäll gudmor i Vännerna, en sagans gudmor som ger allt det man själv inte med bästa vilja i världen kan skaffa.

Det var också en mycket fin och konstförständig publik som trots det dåliga vädret infunnit sig för att ta den unika utställningen i beskådande — kungahuset var representerat av både kronprinsen och prins Carl med gemåler samt prins Eugen. Museets styresman, professor Lindblom, högst elegant

i mörkgrå diplomatfrack, underhöll med samma brio grevinnan Wilhelmina von Hallwyl som statsrådinnan Trygger, herrskapet Ferdinand Boberg saknades lika litet som ecklesiastikministern, och även Saxon, som på det livligaste tillhör Vännernas samfund så snart det gäller Närke, spankulerade intresserad omkring bland broderade rokokofracker.
Col.

Halvsekelminnet hugfäst i Nordiska museet.

En stämningsfull högtidlighet inför kunglighet och regering. — Ståtliga donationer; belöningar i guld och silver.

T. v. utdelar konungen medaljbelöning till en av Skansens trotjänarinnor. Prins Carl, kronprinsen, prins Wilhelm och prins Eugen synliga på bilden. T. h. professor Claesson i talarstolen.

Knappt har Vegajubileet under vederbörlig pomp och ståt begåtts förrän vi äro beredda att fira ett annat celebrert halvsekelminne, nämligen Nordiska museets femtioårsjubileum som svensk nationalegendom. Jubileet hugfästes på måndagsaftonen med en högtidlighet i museets stora hall, där ej mindre än fem manliga representanter för kungahuset, med hans majestät själv och kronprinsen i spetsen, tagit plats framför den stol, vari rikshyttmästaren Gustav Vasa i den mäktiga gestalt av grant bemälad ek, som Milles skänkt honom, med myndig min tronar. De övriga kungligheterna utgjordes av prinsarna Wilhelm, Carl och Eugen, och runt dessa hade en ytterst representativ församling bänkat sig på de i en hast anskaffade lösa stolarna. Av regeringen märktes statsråden Beskow och Lübeck, båda med statsrådinnor, statsrådsdinnan Bissmark, utan statsråd, eklestistikminister Lindskog och jordbruksminister Johansson. Riksdagen representerades av grängesbergaren Bernhard Eriksson, talman i andra kammaren, och stadsfullmäktige av dess förste talman, Knut Tengdahl. Vidare såg man alla ledamöterna i Nordiska museets nämnd, preses i Vetenskapsakademien, professor Alfred Pettersson, professor Yngve Sjöstedt med fru, professor Elias Wisén, professor I. Bendixson, chefen för Livrustkammaren, intendent Rudolf Cederström, docent C. W. von Sydow, Lund, grevinnan Wilhelmina von Hallwyl, löjtnant Arthur Bäckström på Julita, tisdagsman Nilsson i Gränebo samt dr Carl Sahlén.

Det hela var alltså så fint det kunde vara. Fint var det också utanför. På stenbarriärerna framför entrén brunno facklor, vilka kämpade en förtvivlad kamp mot det fallande regnet, och dubbla led av drabanter, sådana de togo sig ut under 30-åriga krigets händelserika dagar, sträckte lans, eller vad det heter, för varje celebritet, som skred uppför den med elegant matta klädda trappan.

När auditoriet var samlat och kungligheterna gjorde sin entré spelades på orgel Offertorium av Gustaf Hägg, och de högtidligt ålderdomliga tonerna gjorde sig briljant under det väldiga valv, som utgör förgården till våra minnens tempel, där krönte kalesscher och gamla sönderblåsta och delvis genomskjutna fanor från europeiska slagfält bildade en

historisk ram till det sentida manliga och kvinnliga Sverige i frack och högtidsklänningar — plus den av Nordiska kompaniet skänkta och uppmonterade grönskan.

Aftonens stora evenemang var meddelandet om att museet erhållit markisen Lagergrens Tyresö slott ute i skärgården med inventarier och tillhörande trädgårdar, vad man nu skall göra av det. Vidare var det en hel del annat minnesgott folk, som till jubileet bidragit med hävor för museets fortbestånd och utveckling. Men därom längre ned. Till att börja med är att konstatera, att när orgeltonerna tystnat och de obligatoriska nysningarna och hostningarna vederbörligen exekverats, talarstolen bestogs av museistyrelsens ordförande, som också är den, vilken gjort upp ritningarna till den monumentala byggnaden, arkitektprofessor I. G. Clason, som höll hälsningstalet och i detta citerade en vers av gamle hovskalden C. D. af Wirsén, första gången framfört år 1879 på Operan vid ett "sällskapsspektakel" till förmån för den av Hazelius grundade Skandinavisk-etnografiska samlingen.

Så nystes och hostades det igen — aftonen var ruggig — varpå museets styresman, professor Andreas Lindblom, elegant och spänstig, avlöste hr Clason och höll ett tal, lika elegant som han själv i frack på smärt figur, vari han till att börja med kastade en återblick på det gångna halvseket. Han karakteriserade de olika decennierna och gav vederbörlig salut åt museets olika ledare, från Artur Hazelius fram till Gustaf Upmark, understrykande deras betydelse för museets verksamhet och vetenskapliga prestationer. Därefter tittade han framåt, betonande två riktlinjer för museets kommande verksamhet. Den ena

Stockholms-Tidningen. 29.4.

var den rent jämförande etnologiska forskningen, som han hoppades skulle sträcka sig långt över landets gränser för att slutligen omfatta hela Europa. Den andra vore att skänka museets samlingar till hela svenska folket, genom föredrag och andra populära anordningar för föremålets levandegörande. Nästa årtionde borde heta undervisningens skede. Särskilt värt att notera är den eloge, han skänkte museets tjänstemän och i alldeles hög grad professor Clason, museets grand old man. Dessutom var han i någon mån ute med häven — museet behöver pengar — och för att råda bot på dess nästan konstanta ekonomiska svårigheter satte han sitt hopp till lotterimedlen, vilket var en avis åt de av de närvarande, som ville och kunde taga åt sig. Han slutade med ett tack för vad man under tidernas lopp fått av såväl stat som stad och enskilda.

Så blev det sång av hovsångerskan Marianne Mörner, varefter ordens- och medaljutdelning förrättades av hans majestät med professor Lindblom som konferencier.

Han meddelade först att konungen utnämnt intendenten och föreståndaren för museets högre ståndsavdelning Sigurd Wollin till riddare av Vasaorden, 1 klass, samt tilldelat fogden å Skansen Andreas Eklund och kamreraren vid Nordiska museets räkenskapskontor Harald Engwall Vasamedaljen av guld 5:te storleken. Var och en av de sålunda utmärkta erhålla i tur och ordning sina tecken av konungens hand.

Patriotiska sällskapets medalj tilldelades följande personer: kassörskan å Skansen fröken FRrida Säfbom och rustmästaren vid Nordiska museet Gustaf Persson guldmedal av 3:e storleken, stugvakten fru Katarina Johannisson, textilvårdarinnan fru Signe Wennerlund, kanslivakten fru Maria Fransson, avdelningsvakten fru Brita Westerberg, avdelningsvakten fru Kerstin Nylén, kanslivakterna fröknarna Daniels Brita Persdotter och Anna Sjöblom, stugvakten fröken Smids Anna Andersdotter, postvaktmästaren Baltzar Bekkewold, parkarbetaren Erik Öhman, expeditionsvakten Karl Eriksson, eldaren Karl Lundström, expeditionsvakten Carl Höglund och smidesarbetaren Gustaf Bohman, samtliga silvermedalj av 3:e storleken.

Storartade donationer.

Efter nya musiknummer upplästes så donatorernas rad. Den förnämligaste markisen Lagergrens, har redan berörts och behandlas för övrigt på annan plats i dagens tidning. Men där var också en hel del andra. Sålunda kungjorde professor Lindblom att en givare förklarar sig ännu överlämna hela sin förmögen-

het, minst 100,000 kr. till museet. Grosshandlare Gustaf Carlberg hade överlämnat 20,000 kr. och två anonyma givare hade skänkt 20,000 resp. 15,000 kr. Alla dessa belopp skola tillföras arbetet med det blivande Stockholmskvarteret på Skansen.

Nästa år, då man hoppas att invigningen av kvarteret kan äga rum, skola donatorernas namn i den mån de själva medgiva detta, offentliggöras.

Stockholmskvarterets tillblivelse å Skansen, till vilket jämväl Stockholms stad lämnat bidrag, har därigenom bragts ett stort steg framåt.

I samband härmed meddelade hr Lindblom att Typografiska föreningen i Stockholm överlämnat 500 kr. som grundplåt till ett blivande hus inom Stockholmskvarteret, ägnat åt boktryckeri och grafiska yrken.

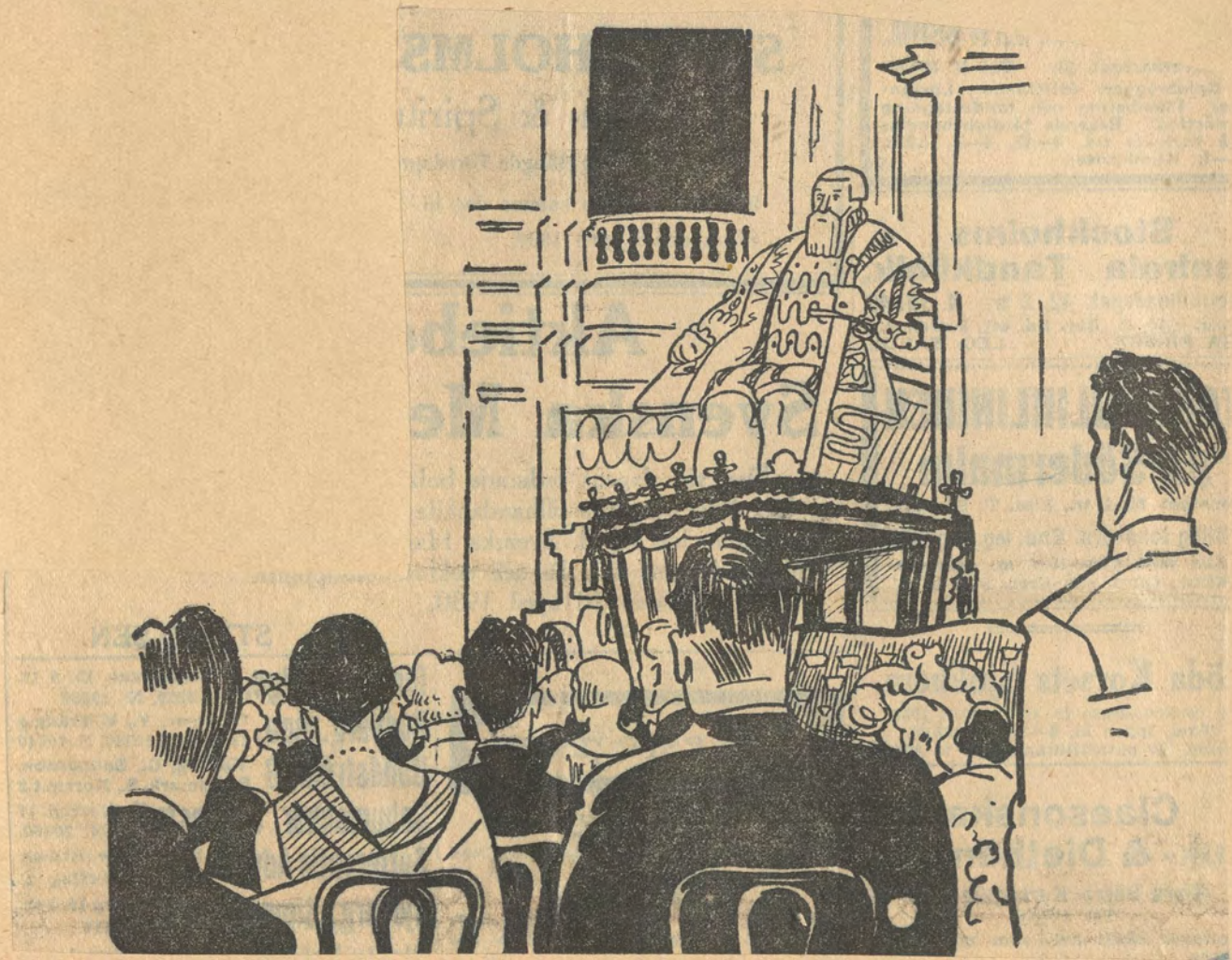
Efter allt detta var styrelsemannen påtagligen lika rörd som glad, auditoriet intresserat och tacksamt över vad det fått till livs under den regniga våraftonen och efter ytterligare någon musikunderhållning var jubileet till ända.

A/.

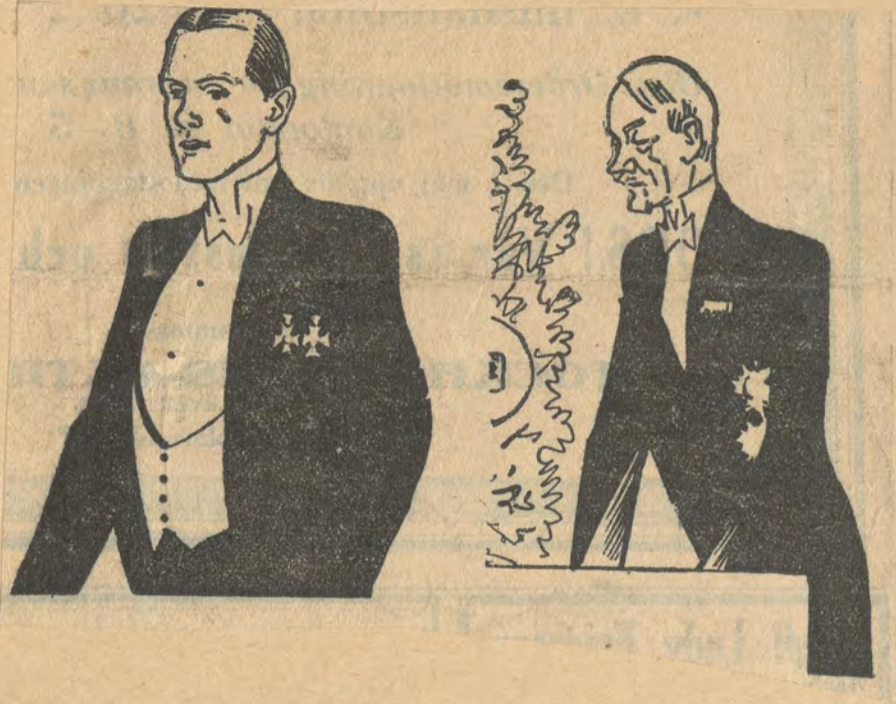
Tyresö slott till Nordiska museet.

*Storståtlig gåva av markisen och markisinnan
Lagergren till museets halvsekeljubileum.*

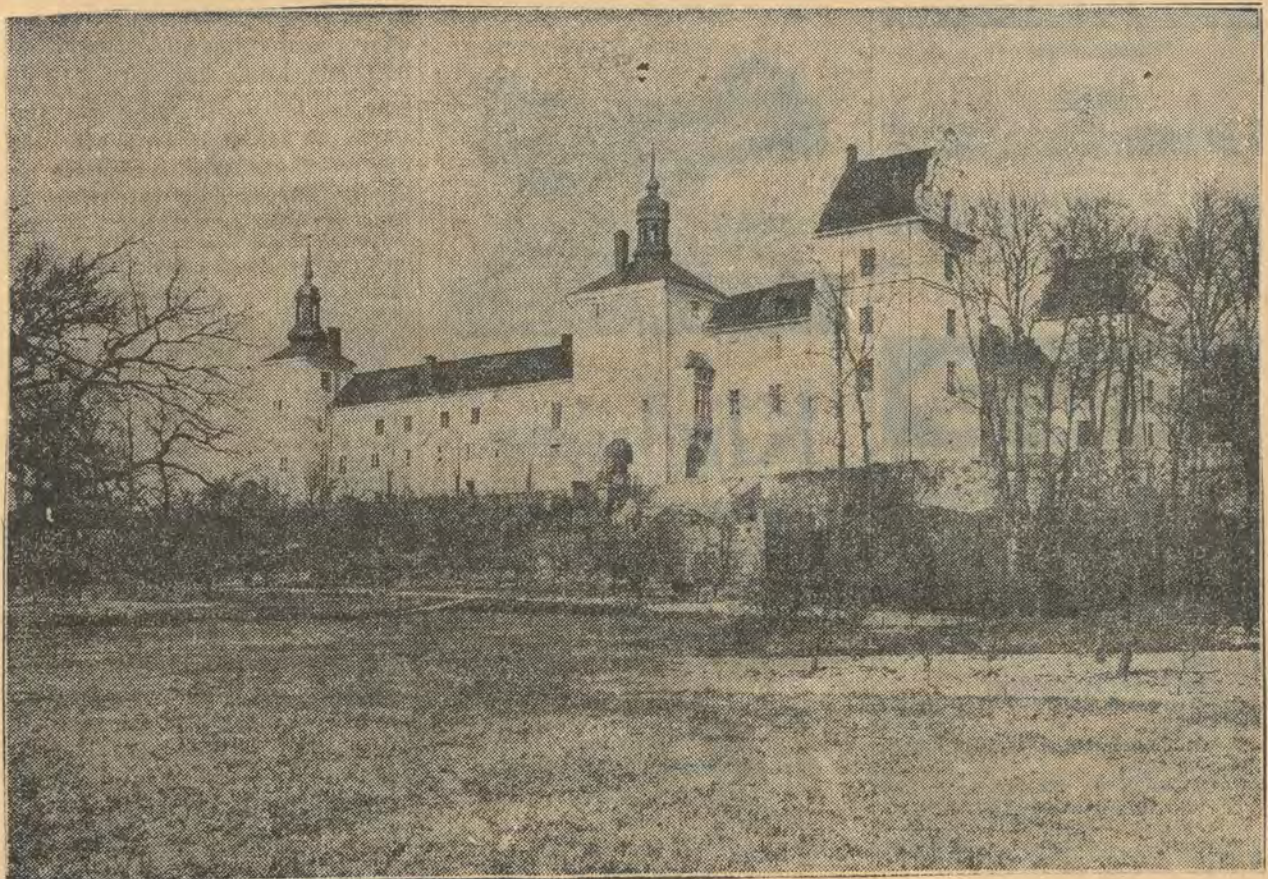
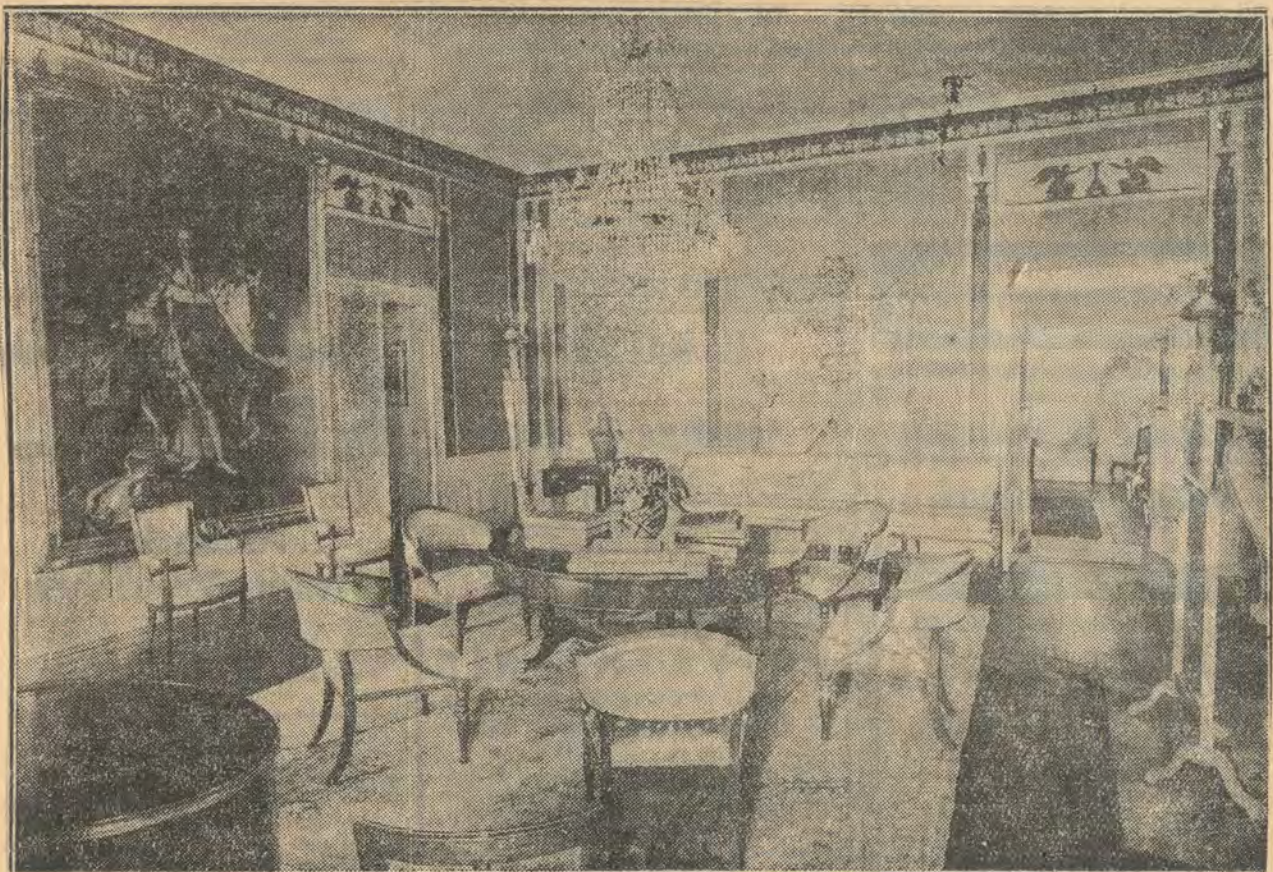
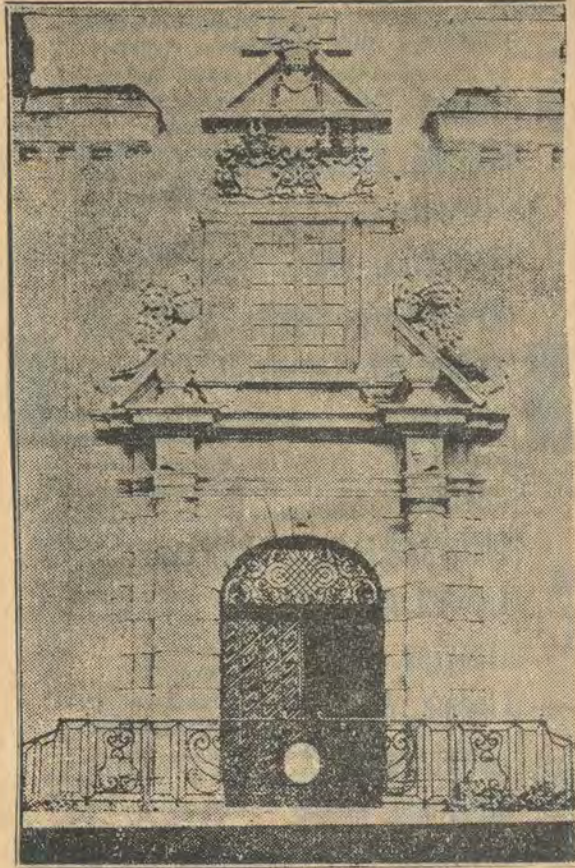
100 000 KR.-DONATION.

Svenska Dagbladet. 29.4.

På den fotografiska bilden synas konungen och kronprinsen med prinsarna Carl och Wilhelm. Överst teckningar av professor Lindblom (t. v.) och byggnadsrådet Clason.

Måndagen blev en stor dag för Nordiska museet, då halvsekelfesten som tidigare nämnts firades i kronprinsens närvaro och museet i anslutning till jubileet fick motta en hel rad märkliga donationer. Den märkligaste av dem alla var den som museets styresman professor Andreas Lindblom redan vid sammankomstens början lämnade meddelande om, en storstilad donation av framlidne markis Claes Lagergren på Tyresö och markisinnan Mary Moore Lagergren, vilka till Nordiska museet och Skansen överlämnat Tyresö slott och ett stort markområde, bibliotek, möbler och olika samlingar, som finnas i slottet. Markisinnan har därjämte utfäst sig att med en väsentlig summa årligen bidraga till slottets underhåll. Vidare kungjorde professor Lindblom att en givare förklarar sig ämna överlämna hela sin förmögenhet, minst 100 000 kr., till museet och att grosshandlare Gustaf Carlberg hade överlämnat 20 000 kr. samt två anonyma givare 20 000 resp. 15 000 kr., vilka belopp skola tillföras arbetet med det blivande Stockholmskvarteret på Skansen.

Även i det yttre fick festen en minnesvärd prägel. På stenbarriären framför museet brunno efter mörkrets inbrott facklor, och när de inbjudna gästerna anlände hade de att passera genom en häck av Gustav II Adolfsdrabanter, som ställt upp på stora trappan. Museets stora hall, i vilken så många som kunde rymmas beretts tillträde, var dekorerad med blommor och växter, som skänkts av Nordiska kompaniet. Medan de kungliga, konungen, kronprinsen, prins Carl, prins Eugen och prins Wilhelm, inträdde, spelades för orgel Offertorium av Gustaf Hägg. Bland de övriga av de närvarande märktes statsråden Lübeck med fru, Beskow med fru, Borell, Vult von Steyern, Lindskog och Johansson samt statsrådinnan Bissmark, andra kammarens talman hr Bernhard Eriksson, statssekreterare Modig, stadsfullmäktiges ordförande Tengdahl, alla ledamöterna i Nordiska museets nämnd, preses

i vetenskapsakademien professor Alfred Pettersson, professor Yngve Sjöstedt med fru, professor Elias Wisén, professor I. Bendixson, chefen för Livrustkammaren, intendent Rudolf Cederström, docent C. W. von Sydow, Lund, grevinnan Wilhelmina von Hallwyl, löjtnant Arthur Bäckström på Julita, riksdagsman Nilsson i Gränebo samt dr Carl Sahlin.

Ordföranden i Nordiska museets nämnd, professor I. G. Clason, hälsade de närvarande välkomna och erinrade om den 50-åriga urkund, genom vilken Nordiska museet uppkommit, samt citerade några tidstypiska verser ur C. D. af Wirséns prolog till de sällskapsspektakel, som höllos på Operan till förmån för skandinavisk-etnografiska samlingen och dess byggnadsfond ännu ett år tidigare, alltså 1879. Härefter bestogs talarstolen av Nordiska museets styresman, professor Andreas Lindblom, vilken i ett längre anförande blickade både framåt och tillbaka, på samlandets tid, byggandets tid, organisationstiden, museinställningens tid och den vetenskapliga forskningens tid. Från detta sista skede erinrade han om trenne gestalter, Nils Hammarstedt, vår folkminnesforsknings ännu verksamme nestor och primus, samt de båda bortgångna: Nils Keyland med sin unika kunskap om primitivt folkliv, och Gustaf Upmark, vars jättelika silverbok blev en sällsynt vacker avskedsgåva till den institution, vars chef han var år 1913 till 1928. I sitt tal utvecklade professor Lindblom även de planer på museets förnyelse, för vilka han nyss redogjort i dessa spalter. Museerna äro dock, sade han, i första hand till för allmänheten, till dess kunskap och glädje, det är min kätterska men oryggliga mening. I slutet av sitt anförande berörde han Nordiska museets finansiella bekymmer. Man brukar säga, att man inte lever av vackert väder, men det är faktiskt vad man gör i museet och på Skansen. Inför utställningssommaren med dess risker för stöld och skadegörelser ha

(Forts. på sid. fjorton.)

Tyresö slott till Nordiska museet.

(Forts. från sid. tre.)

vi måst vidtaga en del säkerhetsåtgärder här i museibygnaden. Ha vi skaffat oss flera vakter? Nej, därtill ha vi inga pengar. Vi nödgas i stället, så ledsamt det än må vara, antagligen stänga ett par av museets avdelningar för att fördubbla bevakningen i andra. Men detta är icke som sig bör. För att råda bot på museets nästan konstanta svårigheter att hålla det hela gående, står vårt hopp till lotterimedlen. För alla de gåvor och understöd av allmän och enskild natur uttalade emellertid professor Lindblom till sist museets djupt kända tack.

Många belöningar för trogen tjänst.

Efter professorns anförande vidtog solosång, bl. a. "Rubens rosa", en hymn från 600-talet, av hovsångerskan Marianne Mörner, och här-efter meddelade professor Lindblom en del utnämningar och utmärkelser, som konungen i anledning av jubileet lämnat.

Bland annat utnämndes intendenten vid Nordiska museet, föreståndaren för museets högre ständsavdelning Sigurd Wallin till riddare av Vasaorden, 1 klass, varjämte fogden på Skansen Anders Eklund och kamreren vid Nordiska museets räkenskapskontor Harald Engwall erhöles Vasamedaljen av guld, 5:te storleken.

Professor Lindblom fortsatte därefter: "I en institutions lika väl som en enskild människas arbete är entusiasmens låga den dyrbaraste tillgången. Den tändes av Artur Hazelius i Nordiska museet för 50 år sedan, och i dess ljus arbeta vi samtliga alltjämt endrättigt vidare. Under förnimmel- sen härav och som erkänsla för plikt-trogen gärning har Patriotiska sällskapet på Nordiska museets hemstäl- lan tilldelat följande personer medal- jer för långvarig, trogen tjänst:

kassörskan på Skansen fröken Frida Säfbohm och rustmästaren vid Nordiska museet Gustaf Persson guldmedalj av 3:e storleken, stugvakten fru Katarina Johannisson, textilvårdarin- nan fru Signe Wennerlund, kanslivak- ten fru Maria Fransson, avdelnings- vakten fru Brita Westerberg, avdel- ningsvakten fru Kerstin Nylén, kansli- vakterna fröknarna Daniels Brita Persdotter och Anna Sjöblom, stugvak- ten fröken Smids Anna Andersdotter, postvaktmästaren Baltzar Bekkewold, parkarbetaren Erik Öhman, expedi- tionsvakten Karl Eriksson, eldaren Karl Lundström, expeditionsvakten Carl Höglund och smidesarbetaren Gustaf Bohman, samtliga silvermedalj av 3:e storleken".

Medaljerna utdelades av kung Gus- taf varefter solo för violin, harpa och orgel följde. Så vidtog överlämnandet av donationerna.

Donationerna överlämnas.

Framlidne markis Claes Lagergren har, sade professor Lindblom, som åter tog till orda, genom tes- tamente av den 25 november 1927 till Nordiska museet skänkt Tyresö slott jämte ett större omgivande markområde, begränsat i söder av Saltsjön samt omfattande bl. a. samtliga till slottet hörande park- och trädgårdsanläggningar ävensom Notholmen och Lilla Tyresö-Fiskarö. Med donationen följa i slottet befint- ligt bibliotek, autografer, brev och ma- nuskrift, mynt- och medaljsamling, sil- versamling, möbler och husgeråd, konstföremål av olika slag, förutom alla övriga inventarier. Jämlikt testa- mentet skulle markisinnan Mary Moore Lagergren äga nyttjanderätten till slot- tet i dess orubbade skick under sin livstid. Genom skrivelse i Rom den 17 april i år har emellertid markis- innan Lagergren till förmån för Nordis- ka museet avstått från denna henne enligt testamentet tillkommande rätt. I och med denna storslagna donation har Nordiska museet kommit i besittning av ett av Sveriges förnämligaste her- resäten med en ovanligt naturskön be- lägenhet, med en märklig historisk ar- kitektur och med rika samlingar av konst- och kulturhistorisk art. Det är för Nordiska museet en mycket stor heder att få mottaga en sådan gåva, vittnande ej mindre om den kärlek till det egna fosterlandet, som utmärkte denne märklige, under en väsentlig del av sitt liv i främmande land levande donator, än om hans djupa förtroen- de för Nordiska museets förmåga att handhava en dylik donation.

Då emellertid hans maka på ett storsinnat sätt avstått från sin nytt- janderätt till Tyresö och därjämte ut- fäst sig att överlämna en summa av 5 000 dollar årligen att utgå jämväl efter hennes frånfälle till bestridande av slottets underhåll, har donationen i Nordiska museets händer kommit att få ett dubbelt värde. Minnet av mar- kisen och markisinnan Lagergren skall för alla tider förknippas med känslan av tacksamhet, och Tyresö slott, upp- vuxet i sex århundradens stormanna- kultur, värdat, berikat och förskönat av den siste ägaren, skall nu stå som ett värdigt minnesmärke över en sen- tida grandseigneur.

För att möjliggöra räddandet av Skogaholms gamla fina herrgårds- byggnad till Skansen, fortsatte profes- sor Lindblom, har en insamling igång- satts, vars resultat till dato utgör 72 303 kr. och 79 öre. Tack vare den- na offervillighet har det blivit möjligt att nu igångsätta byggnadsarbetet, och nästa år, då vi hoppas att invig- ningen kan äga rum, skola donatorer- nas namn, i den mån de själva medgiva detta, offetliggöras.

Professorn nämnde här-efter den Carlbergiska och de bägge anonyma donationerna till förmån för det bli- vande Stockholmskvarteret på Skan- sen, varjämte han meddelade att på måndagen en person, som önskar va- ra okänd, överlämnat 500 kr. till in- köp av en gammal byggnad.

Stockholmskvarterets tillblivelse på

Skansen, yttrade professor Lindblom, till vilket jämväl Stockholms stad lämnat bidrag, har genom alla dessa gåvor bragts ett stort steg framåt, och till dessa vidsynta givare frambär Nordiska museet sitt värdsamma tack.

I samband härmed får jag även meddela, att Typografiska föreningen i Stockholm överlämnat 500 kr. som grundplåt till ett blivande hus inom Stockholmskvarteret, ägnat åt boktryckeri och grafiska yrken. Denna gåva är för oss så mycket kärare som den kommer från arbetarna inom facket, vilka härigenom velat bevisa sitt stora intresse för åstadkommandet av en bland de hantverksinredningar, som vi just hoppas skola komma att i framtiden utgöra en av de viktigaste sidorna hos det blivande Stockholmskvarteret.

Med anledning av 50-årsjubileet överlämnades för övrigt i förrår 1 000 kr. av ingenjör C. O. Bäcklin att användas för ett värdigt istandsättande av gården till Hazeliushuset på Skansen, vilket länge varit ett önskemål för oss.

Slutligen ber jag få nämna, att i dag ett brev anlant till styresmannen från en person, som tillsvidare önskar vara okänd, ett brev som har följande lydelse:

Med anledning av Nordiska museets femtioårsjubileum i dag vill jag härmed bedja få bringa till eder kännedom, att jag har för avsikt att, så snart jag hinner ordna den formella sidan av saken, överlämna hela min förmögenhet, för närvarande uppgående till minst 100 000 kr., såsom gåva till Nordiska museet för att bilda en fond, vars avkastning efter min död skall kunna användas för museets ändamål. Orsaken att jag önskar göra denna disposition är det varma intresse varmed jag följt museets utveckling och arbete under de senaste åren, särskilt dess herrgårdsundersökningar och dess pedagogiska verksamhet i form av visningar och föreläsningar, belysande museets samlingar.

Till alla dessa vidsynta främjare av Artur Hazelius' verk, slutade professor Lindblom, frambär Nordiska museet i dag genom mig uttrycken för sin stora, värdsamma tacksamhet, i lycklig förnimmelse av att ingen tillgång här i världen är större än ett verkligt förtroende, förbundet med ofervillighet.

Efter ännu ett musiknummer för två orglar var den anslående och högtidliga jubileumsfesten till ända.

Det kan i detta sammanhang slutligen erinras om, att Tyresö gods räknar sina anor från 1300-talet. En väsentlig del av det nuvarande slottet stammar från medeltiden, varom mäktiga valv och bistra skottgluggar bära vittne. Under 1600-talets förra hälft ombyggdes slottet av dåvarande ägaren, riksdrotsen Gabriel Gustafsson Oxenstierna, den store rikskanslerns broder, som gav slottet det rika utseende, som vi känna från Dahlbergs Svecia. Tornspirorna nedtogos emellertid enligt traditionen vid rysarnas härjningar 1719, för att slottet skulle undgå att observeras, och slottet blev verkligen skonat. Ombyggt av riksrådet Carl Fredrik Scheffer på 1760-talet har det till väsentliga delar återställt i sitt 1600-talsskick med torn och spiror på initiativ av markis Lagergren och under ledning av professor Is. Gust. Clason. I slottet finnas vackra inredningar i rokokostil och empire. Några praktfulla gobeliner äro kvar sedan 1600-talet, liksom flera värdefulla möblemang från senare tid, bl. a. ett utsökt rokokomöblemang, signerat "Lavisse" inköpt av Scheffer under dennes ambassadörstid i Paris.

Nya Dagligt Allehanda. 7.5.1912

Pansarbåtsgåfvans öfverlämnande.

*Deputationen mottages hjärtligt
af konungen.*

**Statsministern lofvar ärendets omedelbara
handläggning.**

Pansarbåtsdeputationen på borggården.

När gåfvobrevet öfverlämnades.

Några ögonblicksbilder.

Vi veta icke hvilken väg Pansarbåtsföreningens delegerade togo innan de i dag på morgonen anlände till slottet för att där till konungen öfverlämna det stora gåfvobrevet från svenska folket. Men så mycket är säkert, att hade deputationen tagit vägen Skeppsbron fram, så måste dess medlemmar äfven i rent yttre måtto ha känt sig som på en sannskyldig triumffärd. Ty hundrade och åter hundrade voro de flaggor, som då fladdrade från i hamnen liggande fartyg och förlånade en ståtlig anblick åt den i solskenet badande Skeppsbron. Våra sjökaptener hade alltså mangrannt hörsammat N. D. A:s maning i går att sätta alla flaggor i topp på den stora dagen, den 7 maj. Något annat var väl för öfrigt icke heller att vänta. Ty vår handelsflottas representanter om några känna väl, hvad betydelse som ligger däruti att ett land har ett kraftigt sjöförsvär.

Deputationen bestod af, förutom justitierådet Borgström, hrr häradshöfding Ossian Berger, ingenjör David Bergman, bankir C. Cervin, direktör Karl Herlitz, häradshöfding Gust. Ribbing, f. professor J. Gust. Richert samt direktör Claes Virgin.

På borggården var det annars rätt lifligt, alldenstund mottagningen i dag var mer än vanligt talrikt besökt. Särskildt märktes många högre officerare, hvilkas plymer satte färg och lif i det hela. Skådelystna funnos inga. Ett tiotal fotografer med sina apparater bevakade noga trappuppgången upp till konungens våning och fingo mycket att göra, då deputationen närmade sig densamma.

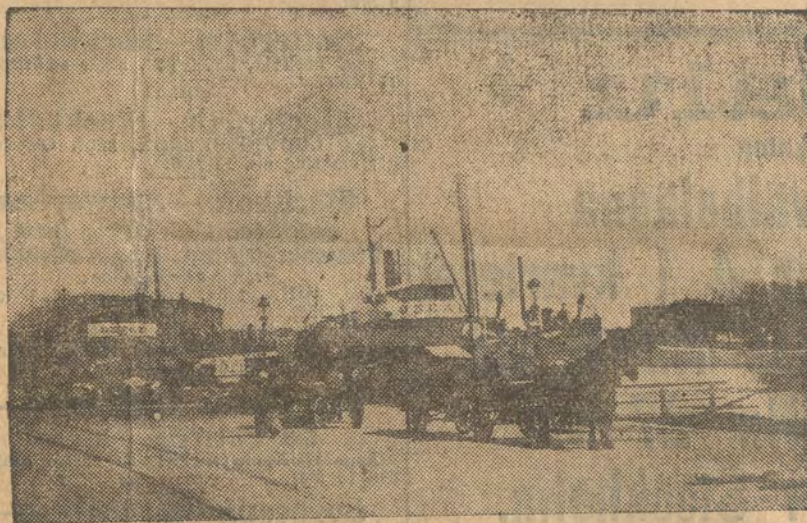
I väntrummet till audienssalen rådde lif och rörelse och naturligtvis väckte pansarbåtsdeputationen särskild uppmärksamhet bland de öfriga audienssökandena. Det var bestämdt att deputationen skulle mottagas först. Någon väntan blef det alltså icke för dennas medlemmar. Och knappast icke heller för de närmast efterföljande. Ty på femton minuter var öfverlämnandet gjordt och konungens tack för den storartade gåfvan gifvet.

Häriifrån gick deputationens väg till kanslihuset, som alldeles glömt af att hissa den blågula på takets flaggstång, (af hvilken anledning det nu kunde vara). Äfven här möttes de åtta herrarna af de tio fotograferna, som ställt upp sig på linje framför kanslihusets massiva pelare. Detta väckte ju ett ögonblicks uppmärksamhet bland de talrika trafikanterna på denna plats, hvilka stannade sina steg och fingo bli ögonvittnen till det historiska ögonblick, då hrr stats- och sjöministrarna skulle underrättas om hvad Svenska pansarbåtsföreningen haft för uppgift.

Visiten hos de bägge ministrarna, som togo emot i statsministerns ämbetsrum, varade äfven den femton minuter, och efter densamma hade deputationen fullgjort sitt uppdrag. På kanslihusets trappa skiljdes man åt efter väl förrättadt värf.

Nu blir det andras sak att taga vid.

På vår större fotografi här ofvan

Det flaggar i hamnen.

Stockholmarna äro annars icke kända för någon särskild villighet att sätta sina dukar i topp, då det är fråga om högtidliga tillfällen. Det vet man sedan gammalt och härfor ha de också fått påskrifvit mången gång. Att det dock i dag rätt lifligt flaggades från våra enskilda byggnader med telefontornet i spetsen, måste man säga — om också den blågula kunnat synas på än flera håll.

För öfrigt var det icke under några särskildt storartade arrangemanger gåfvobrevet öfverlämnades. Det skedde vid en helt vanlig uppvaktning under konungens officiella mottagning.

Några minuter före kl. 10 sammanträffade de åtta deputeraderna i Slottets västra porthvalf, hvarifrån man i samlad trupp med justitierådet Borgström i spetsen tågade öfver borggården till östra flygeln, där konungens våning är till finnandes.

ha endast sju af deputationens åtta medlemmar kommit med — ingenjör David Bergmans bild saknas nämligen. Hans närvaro vid det högtidliga tillfället var emellertid af alldeles särskild vikt, och utan honom hade säkert icke deputationen gifvit sig åstad. Det var nämligen han, som hade sig anförtrodt att bära portföljen med de viktiga handlingarna. Ett särfotografi af ingenjör Bergman återfinnes alltså bredvid, och där hoppas vi den historiska portföljen äfven skall bli tydligt synlig.

Arne.

Gåfvobrevet till konungen.

Vid audiensens början öfverlämnade ordföranden i Svenska pansar-

Nya Dagligt Allehanda. 7.5.1912.

båtsföreningens styrelse, justitierådet A. Borgström, till konungen följande skrifvelse:

Svenska pansarbåtsföreningen, som bildades i slutet af januari detta år i ändamål att, oberoende af alla partiintressen, genom insamlande af medel till en pansarbåt af den vid 1911 års riksdag beslutade F-typen, verka för en snar och kraftig förstärkning af Sveriges pansarflotta, har tack vare en enastående offervillighet från alla samhällsklasser af svenska folket sett sina sträfvanden krönas af sådan framgång, att föreningen redan nu är i stånd att under den i par. 2 af föreningens stadgar angifna förutsättning, hvilken jämväl återfinnes i de afgifna förbindelserna om bidrag till föreningen, af föreningens tillgångar bestrida kostnaden för en pansarbåt af nämnda beskaffenhet.

Föreningens styrelse får alltså, enligt uppdrag af föreningens fullmäktige, härmed i underdånighet erbjuda sig att — under förutsättning att byggandet af en pansarbåt af den vid 1911 års riksdag beslutade F-typen igångsättes under 1912 — tillhandahålla statsverket de belopp, som erfordras för båtens byggande samt dess behöriga bestyckning och utrustning, däri inbegripen 1½ ammunitionsutredning, allt i den mån dessa belopp enligt upprättade leveranskontrakt förfalla till betalning eller eljest erfordras för utgifternas bestridande.

Med erinran, att kostnaden för båten i fullbordadt skick af 1911 års riksdag beräknades till 11,363,000 kr., får styrelsen vidare i underdånighet meddela, att styrelsen vänt sig till åtskilliga af Sveriges enskilda banker och bankaktiebolag med anhållan om deras garanti för föreningens erbjudande intill en summa af 12 millioner kronor, och att denna föreningens framställning blifvit jakande besvarad, ehuru den förmella affattningen af garantiförbindelsen ännu icke medhunnits. Så snart detta skett, skall styrelsen emellertid tillåta sig att ingifva garantiförbindelsen.

Tillika får styrelsen meddela, att öfverstyrelsen för Drottning Sophias förening erbjudit sig att intill ett belopp af 10,000 kronor bekosta erforderlig sjukvårdsutrustning för pansarbåten i fråga.

Slutligen bifogas det angående föreningens bildande utfärdade uppropet, föreningens stadgar, formulär till bidragsförbindelse samt protokoll öfver val af styrelse och angående bemyndigande för styrelsen att ingifva föreningens ifrågavarande erbjudande.

Underdånigst

Svenska pansarbåtsföreningen

dess styrelse.

A. Borgström, J. Gust. Richert, Oasian Berger, David Bergman, Carl Cervin, Karl Herlitz, Gustaf Ribbing, Claes Virgin.

Stockholm den 7 maj 1912.

Bankgarantien.

De banker, som välvilligt utlofvat den i skrifvelsen omnämnda garantien, äro:

Skandinaviska kreditaktiebolaget, Stockholms enskilda bank, aktiebolaget Stockholms handelsbank, Stockholms inteckningsgarantiaktiebolag, aktiebolaget Göteborgs bank, bankaktiebolaget Södra Sverige, aktiebolaget Norrlandsbanken, bankaktiebolaget Norra Sverige, aktiebolaget Skånska handelsbanken, Sydsvenska kreditaktiebolaget, Sundsvalls enskilda bank, Värmlands enskilda bank, Upplands enskilda bank och Norrköpings enskilda bank.

Så snart bankgarantien vederbörligen undertecknats, komma föreningens förbindelser att såsom gemensam pant öfverlämnas i Skandinaviska kreditaktiebolagets vård. Å denna banks lokal vid Munkbron kommer därefter genom föreningens försorg att upprättas inkassolistor och kvittenser, att användas vid den blifvande inkasseringen å olika bankkontor å skilda orter. Jämsides därmed har man för afsikt att upprätta en statistik öfver insamlingen i dess helhet.

Då det öfverskott, som insamlingens slutliga behållning kan komma att gifva utöfver den nu erbjudna summan, närmare kan beräknas, skall frågan om dess användning i föreningens syfte behandlas af föreningens fullmäktige.

15¹/₄ millioner.

Antalet bidragsgifvare.

Vid på måndagen gjord sammanräkning befanns det hittills tecknade beloppet utgöra 15,227,135 kr. 86 öre, hvaraf från bolag 4,562,742 kr. 18 öre, hvadan alltså det af enskilda

tecknade beloppet stigit till 10,664,393 kr. 68 öre. Antalet bidragsgifvare utgör för närvarande 104,604, i hvilken siffra icke inräknats deltagare i kollektiva insamlingar.

Då insamlingen sålunda nu nalkas sitt slut, är det af vikt att ännu icke redovisade teckningar snarast insändas till huvudkontoret, samt att de, som ämna bidraga till insamlingen, snarast fullgöra och insända sina teckningar.

Konungens svar.

Konungen uttalade till pansarbåtsföreningens styrelse sitt varma och djupt kända tack för denna storartade gåfva och sin uppriktiga glädje öfver den om sann fosterlandskärlek vittnande offervillighet, som Sveriges folk därigenom ådagalagt, samt meddelade, att frågan kommer att behandlas på grundlagsenligt sätt.

Hvilken är innebörden af konungens yttrande?

Enligt hvad Nya Dagligt Allehanda erfarit, var konungens emottagande af deputationen synnerligen hjärtligt, och åtskilligt yttrades utöfver hvad ofvan är refererat.

Själlfallet frågar man sig om innebörden i konungens yttrande, "att den stora gåfvan skulle komma att underkastas grundlagsenlig behandling". Enligt hvad man på ledande håll inom pansarbåtsföreningen antager, skulle konungens yttrande innebära, att frågan kommer att remitteras till de sakkunniga myndigheterna för yttrande. Dessa myndigheter torde i främsta rummet vara marinförvaltningen, chefen för marininstaben och chefen för flottans öfningar till sjöss.

Statsministerns svar.

Efter uppvaktningen hos konungen begåfvo sig de uppvaktande till statsministern, i hvilkens mottagningsrum äfven sjöministern vid tillfället befann sig.

Justitierådet Borgström redogjorde för innebörden af framställningen och öfverlämnade ett exemplar af densamma till statsministern och ett till sjöministern.

Statsministerns svar till pansarbåtsföreningens styrelse var af följande lydelse:

Det storartade erbjudande, som nu framburits, kommer gifvetvis omedelbart att föranleda till de öfverväganden och undersökningar, som äro nödvändiga, innan den ansvariga regeringen kan afgifva sitt råd i saken till H. M:t konungen. Redan nu beder jag emellertid att få å regeringens vägnar uttala ett varmt tack för själva erbjudandet. Och vill jag därtill lägga ett särskildt uttryck af regeringens erkänsla för det uppriktiga och eftertryckliga sätt, hvarpå föreningens styrelse sökt hålla saken fri från de partipolitiska inflytelser, som från vissa håll velat göra sig gällande. Framställningen kommer som sagdt ofördröjligen att göras till föremål för behörig behandling.

Allmän flaggning i Örebro på pansarbåtsdagen.

(Privat till N. D. A.)

ÖREBRO tisdag.

Med anledning af pansarbåtsgåfvans öfverlämnande flaggas här i dag allmänt från såväl offentliga som enskilda byggnader.

* * *

Regeringens mottagande af gåfvan.

Den vackra och enkla värdighet, hvarmed konungen mottog pansarbåtsgåfvan, gick icke oblandad igen i statsminister Staaffs senare tack. En liten släng åt de alltid lika varmt hatade politiskt oliktankande måste ju hr Staaff ge. Men annars må det villigt erkännas, att hr Staaffs svar var bättre, än man kunde väntat på grund af hrr David Bergströms och Edéns tal.

Sålunda afstod statsministern helt och hållet från att ens försöka ifrågasätta någon tumning af gåfvobrevets villkor. De "omedelbara öfverväganden och undersökningar", som han ställde i utsikt, kunna ju innebära åtskilligt, men i affattningen synes ligga ett löfte om att ej draga ut på tiden, hvilket löfte i samband med accepterandet af villkoret om båtsbyggnadens påbörjande i år synes kunna mottagas med tillfredsställelse.

Manuskript, vilkas skrift blivit oläsbar, återställes genom följande behandling: Man tvättar försiktigt papperet i utspädd saltsyra, då det blivit väl genomfuktat, tvättas det i en mättad lösning av gult bladlutsalt, skriften framträder då med en tydlig blå färg. Slutligen tvättas papperet i rent vatten och torkas först genom läskpaper och sedan genom uppvärmning. Corydalis.

Syndetikon kan man bereda genom att upplösa gelatin i ättika. Corydalis.

**Att avlägsna flöttfläckar på
papper.**

Man blandar bränd magnesia med bensin till en kornig massa (icke i närheten av ljus, ty bensinen antändes lätt), gnider fläcken försiktigt därmed, och efter en stund tager man bort massan. Om fläckarna länge suttit på, bör man upprepa detta förfarande en eller två gånger. Om man går försiktigt till väga, far icke ens det finaste papper illa därav.

Filar rengöras lätt, om man doppar dem i sprit och tänder på. Största delen av smutsen brinner upp och det återstående kan lätt avlägsnas genom gnidning. Corydalis.

Kleinere Notizen.

Russisches Mittel gegen Motten im Pelzwerk. In starken Spiritus wirft man eine Hand voll Kampfer und die zerleinerte Schale von spanischem Pfeffer oder klein gestoßene Koloquinten, läßt das Ganze einige Tage in der Ofen- oder Sonnenwärme stehen, bis der Kampfer sich aufgelöst hat, worauf die Flüssigkeit durchgeseiht wird. Man bespritzt mit derselben das Pelzwerk recht gleichmäßig, wickelt es fest zusammen und schlägt es darauf in neuen Shirting oder feste Leinwand ein. Auf diese Art kann man Pelzwerk Jahre lang aufbewahren, ohne daß sich Motten darin einfinden. Dieses Mittel ist in Rußland allgemein unter dem Namen „die chinesische Mottentinktur“ in Anwendung und wird dort als Geheimniß der Pelzhändler betrachtet.

Äkta svart siden kan skiljas från oäkta siden på följande sätt: Man bränner ett prov av tyget och förfalskningen visar sig genast. Äkta rent, färgat siden kryper strax samman, släcket fort och efterlämnar blott litet aska av alldeles ljusbrun färg. Förfalskat siden brinner långsamt vidare, isynnerhet glöda islagstrådarna och efterlämna en mörkbrun aska, som i motsats till det äkta sidenets icke krusar sig, utan kröker sig. Om man krossar det äkta sidenets aska, förvandlas det till stoft — det gör icke det oäkta sidenets aska.

3. T. N. Wie kann man echten Sammet, der vom Regen durchnäßt wurde, so herstellen, daß er wieder brauchbar wird?

Man reibt die verdorbene Fläche mittelst eines wollenen, mit 90 procentigem Spiritus getränkten Lappchens, und hält sie darauf schleunigst über ein Gefäß mit kochendem Wasser, etwa 3 bis 5 Minuten, den Sammet nach unten. Der starke d. h. wasserarme Spiritus saugt mit Vehemenz Wasser an und bringt so die Spannung aus den einzelnen Fäden des Sammets. Manbürstet dann auf wolliger Unterlage mit feiner steifer Bürste den Sammet auf, läßt ihn vollends trocknen und überbürstet denselben zuletzt mit reinem Mandelöl. Es ist gut, dabei nur stellenweise vorzugehen und den Sammet nicht zu naß werden zu lassen.

Sollte ein Erfolg nicht gleich vollständig erzielt werden, so wiederhole man die Manipulation mit dem Weinspiritus so lange, bis sie gelungen ist, und öle dann den Sammet in einem Male.

Ilseburg.

Franz Sieber, Ingenieur.

Hauswirthschaft.

Silberzeug zu reinigen. Das einfachste und reinlichste Reizmittel für Silberwaaren liefert das Unterschwefligsaure Natron. Es wirkt schnell, ist billig und für diesen Zweck besonders empfehlenswerth. Ein Läppchen oder eine Bürste, mit der gesättigten Lösung des Salzes befeuchtet, reinigt selbst ohne Anwendung von Putzpulver stark oxydirte Silberflächen in wenigen Sekunden. —

Als Schutzmittel gegen den Eisenrost wird im „Pol. Notizbl.“ wiederholt das Bussé'sche Verfahren, d. i. die Anwendung von Leinölsäure, empfohlen. Dieses Verfahren hat durch seine Brauchbarkeit und überaus große Einfachheit sich viele Freunde erworben. Bei der großen Neigung des Eisens zur Rostbildung ist ein einfach zu handhabendes Rostschutzmittel in den meisten Werkstätten willkommen; man giebt sich die größtmögliche Mühe, dem Metall durch Politur ein schönes Ansehen zu geben, aber schon die geringste Menge Feuchtigkeit veranlaßt Rostbildung bezw. Oxydation. Diese zu verhindern, heissen wir in dem wie Kautschuk elastischen Hydrat der Linoleinsäure ein überaus brauchbares Mittel. Die weingelbe syrupartige Lösung desselben bildet, auf Metallgegenstände dünn aufgetragen, eine durchsichtige, hart werdende, sehr elastische, dehnbare Schicht, welche letztere die Metalle vor Rostbildung bezw. Oxydation schützt. Die blanken Eisenhefte bezw. Metallflächen sind zuvor mit einem Wollappen von Fett, Schmutz und Feuchtigkeit zu reinigen; alsdann trägt man den Rostschutz mit einem weichen Pinsel dünn auf. Bei sorgfältiger Behandlung hüthen die Metallflächen nichts von ihrem glänzenden Aussehen ein. Die Elasticität des Ueberzuges gestattet die Ausdehnung bezw. Biegung der Metalle, ohne daß derselbe rissig wird.

Die Alterthumsfunde aus Eisen sind beim Funde gewöhnlich von Eisenoxydverbindungen eingeschlossen, als ein schlimmer Feind zeigt sich bei ihnen das Chlor, und dieses herauszubringen bildet die hauptsächlichste Thätigkeit des Konservators. Es zeigt sich in kleinen Blasen. Der Verfall nach dem Funde geht schnell vor sich, die Konservierungsarbeit muß daher sogleich geschehen; eben weil dies früher unterlassen worden ist, enthalten die Museen so wenig eiserne Gegenstände. Dieselben werden in mit Soda verlegtem Wasser ausgelaugt. Bei einem zweiten Verfahren wird nach dem Auslaugen der Gegenstand mit Solaröl bis zu 105 Grad erhitzt, wobei das Wasser verdampft und an seine Stelle das Solaröl tritt. Nach dem Trocknen wird der Gegenstand mit Leinölfirnis einige Zeit auf 100 Grad erwärmt und erhält einen Ueberzug von in Terpentin gelöstem Wachs. Nach dem Verfahren des Herrn BLELL, der in Nickerfelde eine schöne Sammlung von eisernen Alterthumsfunden besitzt, wird der eiserne Gegenstand zuerst allmählig erwärmt, darauf in einem Ofen bis zur Glühhitze und dann in kaltes Wasser gebracht. Bei dieser schnellen Erkältung fällt der Rost ab. Dann wird der Gegenstand in verdünnte Schwefelsäure gelegt, wobei durch die Einwirkung dieser die entstehenden Wasserstoffblasen den noch haftenden Rost mechanisch abheben. Doch ist bei diesem Rost mechanische Handarbeit mit Bürsten, Ahlen und anderem Werkzeug zur Nachhilfe erforderlich. Nach dem raschen Auswaschen wird dann die Eisensache in ungesalzenem Schweinefett bei 120 bis 140 Grad erwärmt, wobei das Wasser verdampft und an seine Stelle das Fett tritt. Nach dem Erkalten und Entfernen des überflüssigen äußerlichen Fettes wird der Gegenstand noch mit einem Ueberzug von Wachs versehen.

Gute Bronzen zeigen gewöhnlich eine grüne Patina; diese besteht hauptsächlich aus basisch-kohlensauren Kupferverbindungen, bei vielen aber sind es statt dessen basische Kupferchloride, welche oft die ganze Bronze durchsetzen. An vielen Bronzen hat man früher eine falsche Behandlung angewendet, indem man sie mit Salzsäure abwusch. Das jetzige Verfahren, das Chlor wegzuschaffen, besteht darin, daß man den

Hur man skiljer äkta diamanter från oäkta.

Att framställa konstgjorda diamanter är en uppgift, åt hvilken vetenskapen sedan länge med mer eller mindre framgång ägnat sig. Detta ingalunda blott för att åstadkomma billiga smycken och billig prakt, utan för att till godt pris och i tillräcklig mängd ställa det högt skattade diamanthårda materialet till förfogande för vår teknik, för hvilken det i och för mångahanda ändamål blifvit oundgängligt. Emellertid är framställningen af konstgjorda diamanter en ganska svår sak.

Hvar och en vet från skolan att en diamant icke är annat än rent, kristalliseradt kol. Hela hemligheten med framställningen af konstgjorda diamanter består alltså i att bringa vanligt kol att kristallisera sig. Men för att kunna möjliggöra en kristallisation, måste man åstadkomma en lösning af den substans som skall kristalliseras. Kol löser sig i smält järn. De första försöken att framställa konstgjorda diamanter utgingo alltså från koljárnlösningen, och den franske kemikern Henri Moissau bragte i sin elektriska ugn oerhörda hetta kolet att lösa sig i smält järn, och ernådde därpå faktiskt genom en plötslig stark afkylning af en sådan koljárnlösning en utkristallisering af kolet. Ett sätt att framställa konstgjorda diamanter var därmed funnet. Men tyvärr voro dessa kol-kristaller, eller diamanter, mikroskopiskt små och dessutom inbäddade i det stelnade lösningsmedlet — järnet — så att de först genom dettas upplösning i saltsyra kunde isoleras. Praktiskt värde hade detta förfarande alltså icke, och Moissau dog utan att ha ernått praktiskt användbara resultat, men problemet har fortsatt att sysselsätta den vetenskapliga världen.

De diamantimitationer som redan nu föras i marknaden äro däremot för det mesta produkter som icke kunna göra anspråk på att på de vetenskapliga teoriernas grund ersätta det diamanthårda materialet. Till dylika imitationer af icke blott slipade utan äfven råa diamanter användas bergkristaller och färglösa afarter af korunden. Äfven ur blyglas framställas konstgjorda, oäkta diamanter. De äkta diamanternas högt skattade blå färgton efterhärmas på många sätt genom att doppa de mindervärdiga stenarna i blå lösningar.

Talrika metoder gifvas att skilja äkta diamanter från oäkta. Det ligger nära till hands att i främsta rummet anse diamanternas hårdhet som kännetecken på deras äkthet, och i själfva verket är det ju omöjligt att med en fil åstadkomma en rispa i en äkta diamant, under det att den lämnar spår i den oäkta stenen. Däremot är den allmänna föreställningen oriktig, att en diamants äkthet visar sig i att man kan skriva på glas med den. Följande pröfningsmetod är enkel: man anbringar en droppe vatten på ytan af en väl tvättad och aftorkad diamant och försöker föra bort den med en stoppnål. Rullar vattendroppen bort utan att förlora sin klotform är stenen äkta, men på en oäkta diamant sprider den sig. Läger man diamanten, som skall undersökas, i ett glas klart vatten, afteckna sig den äkta diamantens konturer med förunderlig klarhet, medan den oäkta stenens blifva otydliga.

Utän större svårighet kan man äfven använda följande förfarande: man ritar en svart punkt på ett hvitt papper och betraktar denna genom den sten som skall prövas, på ett afstånd af ungefär 6 millimeter. Är diamanten äkta, aftecknar sig den svarta punkten tydligt och med enkla konturer; är den oäkta, ser man en hel rad kretsformigt anordnade punkter med obestämda former. Ritar man med ett aluminiumstift streck på glas eller något ämne som innehåller silicium, så kunna dessa streck icke ens genom den starkaste gnidning eller genom syror åter aflägnas. På en äkta diamant kunna de däremot borttagas genom en enda gnidning med en fuktad lapp. Om man slutligen låter en äkta diamant under några minuter belysas af en båg-lampa och därpå gnider den häftigt mot trä eller metall, måste den, om man omedelbart därpå för den in i ett mörkt rum, lysa med fosforescerande glans. Detta fenomen inträder däremot icke hos den oäkta stenen.

ARBETET Onsdagen den 27 Augusti

1924.

LUND.

Boken om Östarp.

Stabbamöllan vid Møllegården. 46-2746

Till invigningen av "Kulturens" östarp utgav, som bekant, intendenten Karlin en festskrift, tillägnad grevinnan W. v. Hallwyl, genom vars stora donation tillblivelsen av detta i sitt slag enastående kultur- och naturmuseum möjliggjorts. Boken som innehåller ett trettiotal goda bilder samt tvenne kartor och 80 sidor text finnes nu tillgänglig i bokhandeln.

I inledningen lämnas en framställning av de omsländigheter under vilka "Kulturen" kom över den gamla gården och huru idén till denna nya museiform — det levande museet — föddes. Det var samklang mellan natur och bebyggelse, vilken var så intim, att det skulle vara ett helgerån att rycka gården ut ur dess miljö och då fanns det endast en utväg — den, att bevara den på platsen. Nu ligger den där orubbad, men icke som en öde-gård, från vilken vättarna flytt, utan där de fortfarande må trivas och giva drygsel åt skördarna. "Livet har således icke upphört, det fortgår och pulserar om också sakta och icke längre såsom en insats i den modärna utvecklingens rastlösa jäktande efter nytt."

Själva den 2beskrivande delen inledes med ett kapitel om Östarps naturomgivning av professor Helge Nelson. Den är visserligen icke den feta slätten, vilken kanske populärt taget och särskilt i uppsvenskt tänkesätt är det verkliga skånska landskapet och den skånska naturen par preference. Östarp har vuxit upp i en trakt erinrande om Nordskåne och Uppsverige.

har också här sammanfört ett synnerligen intressant och värdefullt material, icke blott för Östarps historia utan för skånsk bebyggelse och hembygdshistoria i allmänhet. Värdet av historiken ökas av de som bilagor intagna skifteshandlingarna, för första gång här publicerade. Historien börjar med 1540-talet och är sedan förd framåt genom tiderna ända tills "Kulturen" blev herre där ute. Det är många skiftande öden gården varit med om under både danska och svenska kronan, under frälsemän, lärde professorer och bönder. Namn som: fru Beathe Bilde-Brahe, moder till Tycho Brahe, Dorthe Rosenkrantz, med. professor d:r Chr. Foss, lagläsaren Alexander Scharp, professorn i grekiska Peter Estenberg, generalauditören Jakob Lagercrantz, den frejdade historikern Sven Lager-Bring finnas på ägarlistan. Det skulle emellertid här föra allt för långt att närmare ingå på de många köpen, bytena och skiftena under gårdens nära fyrahundraåriga historia, varför jag i stället rekommenderar det intressanta kapitlet till ett närmare studium.

Även den följande avdelningen, som handlar om lantushållningen på Östarp i gamla tider är av synnerligen stort intresse, även den försedd med kartor, lantmätningsprotokoller och descriptioner, vilka giva ett synnerligen värdefullt och välkommet tillskott till litteraturen om vår lantushållning i äldre tider. De gamla husdjursraserna få här också sin behand-

Arbetet. 27.8.1924.

Skvaltekvarnen vid Mølledammen.

med kraftig terräng, raviner och platåer, bokklädda dalsidor och alkransade bäckrännor — ett litet typiskt parti av det egenartade centralskånska landskapet på Romeleåsens östsida. Men det är kanske just naturens karghet och gårdens läge, fjärran från den feta bygden, som gjort att både kultur och natur här bevarats så orörd och oförändrad.

I nästa kapitel täljer intendenten Karlin "Östarp's historia". Det är icke ofta en bondgårds historia kan föras så långt tillbaka i tiden, som här är fallet och dessutom så fullständigt. Intendenten Karlin

ling och man får göra bekantskap med stamfäderna till den nuvarande Östarpbesättningen.

Till slut lämnas en beskrivning av Östarp under "Kulturens" spira, som man återställt till sitt ursprungliga utseende, det, som under senare år blivit förändrat.

Östarp själv är ju redan känt av tusentals skåningar och de, som redan lärt sig älska detsamma, böra icke försumma att taga del av dess historia i intendenten Karlins intressanta skrift.

P.

